T.C.

ŞANLIURFA MÜZESİ
ARKEOLOJİK ESER KATALOĞU

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ŞANLIURFA MÜZESİ

YAYIN KOORDİNATORÜ
Celal ULUDAĞ
(Müze Müdürü / Arkeolog)

EDİTÖR
Doç. Dr. Necmi KARUL - Prof. Dr. Gülriz KOZBE
(İstanbul Üniversitesi / Prehistorya Anabilim Dalı) - (Batman Üniversitesi / Fen Edebiyat Dekanı)
Ahmet YAVUZKIR
(Şanlıurfa Müze Müdürlüğü / Müze Araştırmacısı)

ESER FOTOĞRAFLARI
Yusuf ASLAN
Ahmet YAVUZKIR

GÖRSEL YÖNETMEN
Hamid SHARİFİ
Mustafa TÜRKERİ

KAZI FOTOĞRAFLARI
Göbeklitepe Kazı Arşivi (DAI – Göbeklitepe genel fotoğrafları)
Nevali Çori Kazı Arşivi - Nevali Çori genel fotoğrafları
Mezraa-Teleilat Kazı Arşivi - Mezraa-Teleilat genel fotoğrafları
Akarçay Kazı Arşivi – Akarçay Tepe genel fotoğrafları
Lidar Höyük Kazı Arşivi - Lidar Höyük genel fotoğrafları
Gre Virike Kazı Arşivi - Gre Virike genel fotoğrafları
Mezraa Höyük Kazı Arşivi - Mezraa Höyük genel fotoğrafları
Sultantepe Höyük Kazı Arşivi - Sultantepe Höyük genel fotoğrafları
Zeytinli Bahçe Höyük Kazı Arşivi - Zeytinli Bahçe Höyük genel fotoğrafları
Harran Kazı Arşivi – Harran genel fotoğrafları

BASKI VE TASARIM
Tasarım PR
0414 313 36 92 - ŞANLIURFA

KATALOG KAZI METİNLERİ
Prof.Dr. Harun TAŞKIRAN (Şanlıurfa Paleolitik Çağ)
Dr. Lee CLARE (Göbeklitepe)
Prof. Dr. Harald HAUPTMANN (Nevali Çori/Lidar Höyük)
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (Mezraa-Teleilat)
Prof. Dr. Mihriban ÖZBAŞARAN (Akarçay Tepe)
Yrd. Doç. Dr. Gülsun Çiler ALGÜL (Akarçay Tepe)
Prof. Dr. Susan POLLOC (Fıstıklı Höyük)
Prof. Dr. Tuba ÖKSE (Gre Virike)
Prof. Dr. Gülriz KOZBE (Sultantepe Höyük)
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL (Harran)
Prof. Dr. Catherina ABADIE-REYNAL (Apameia Höyük)
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE (Zeytinli Bahçe Höyük)
Doç. Dr. Derya YALÇIKLI (Mezraa Höyük)

DESTEKLERİNDEN DOLAYI
Şanlıurfa Valiliğine
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne
Karacadağ Kalkınma Ajansına
Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne

KATKILARINDAN DOLAYI ŞANLIURFA MÜZESİ UZMAN PERSONELLERİ
Celal ULUDAĞ (Müze Müdürü / Arkeolog)
Habibe GÖĞCE (Müze Müdür Yrd. / Arkeolog)
Muhittin ÇİÇEK (Müze Müdür Yrd. V. / Sanat Tarihi)
Yusuf KOYUNCU (Sanat Tarihi)
Azime TİMUR (Arkeolog)
Baki KOYUN (Sümerolog)
Abdullah TAŞ (Arkeolog)
Ayşenur Seyrek ÇÖMLEKÇİ (Restoratör)
Şükran KİRAZOĞLU (Restoratör)
Ahmet YAVUZKIR (Müze Araştırmacısı)
Mehmet DEGİRMENCİOĞLU (Arkeolog)
Aziz ERGİN (Uzman)
Zeynep ERGİN (Müze Araştırmacısı)
Bekir ÇETİN (Arkeolog)
Mehmet BATUR (Sanat Tarihi)
Ömür KESKİNKAN (Sanat Tarihi)
Emine PİŞKİN (Arkeolog)

TEŞEKKÜRLER

"Bu Yayın **Karacadağ Kalkınma Ajansı** Tarafından Finanse Edilmiştir."

Bu eserin tüm hakkı saklıdır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yazılı izini olmadan hiç bir parçası Elektronik, Mekanik ve benzeri araçlarla veya diğer kaydedici cihazlarla kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

ISBN: 978 - 975 - 17 - 3900 - 1

İÇİNDEKİLER

010 - 506

010 - 021 PALEOLİTİK ÇAĞ

022 - 179 NEOLİTİK DÖNEM

180 - 239 KALKOLİTİK DÖNEM

240 - 335 TUNÇ ÇAĞI

336 - 373 DEMİR ÇAĞI

374 - 393 HELENİSTİK DÖNEM

394 - 437 ROMA DÖNEMİ

438 - 467 DOĞU ROMA DÖNEMİ

468 - 506 İSLAMİ DÖNEM

TAKDİM

Tarihi İpekyolu üzerinde bulunan, ilim ve irfan medeniyetimizin köklerinin doğduğu bir coğrafyada yer alan Şanlıurfa, uygarlık tarihinin en eski ve en kadim kentlerinden biridir. Ticaret yollarının kesiştiği bir alanda bulunması şehrin farklı dönemlerde farklı dil, kültür ve sosyal yapıların kaynaşmasını, farklı medeniyetler için bir cazibe merkezi olmasını kolaylaştırmıştır. Her medeniyetin, kendi kültürünü kalıcılaştırma çabası, Şanlıurfa'nın dinsel, tarihsel, sosyolojik ve arkeolojik bağlamda uygarlık tarihinin somut bir özetini sunmayı mümkün kılmıştır.

Hz. İbrahim Peygamberin doğduğu, Hz. Yakup ve Hz. Eyüp Peygamberin yaşadığı, Hz. İsa Peygamberin de kutsadığı şehir olan Şanlıurfa, "Peygamberler Şehri" olarak kabul edilmiş; Balıklıgöl Platosu, Hz Eyüp Makamı, Harran, Hz Musa Kuyusu, Sabiiligin önemli merkezlerinden olan Soğmatar Antik Kenti, Hz Şuayb Şehri, Deyr Yakup Manastırı'yla Şanlıurfa, inanç turizminin ülkemizdeki önemli durakları arasındadır.

Uygarlık tarihi ile ilgili tüm arkeolojik kabullerin yeniden gözden geçirilmesini sağlayan, son avcı ve toplayıcıların uğrak yeri olan, dünyanın ilk kült alanı olarak dünya bilim literatüründe yer edinen Göbeklitepe, insanlık tarihindeki en kritik adımlardan olan erken çiftçilik ve hayvan yetiştiriciliğinin yapıldığı Nevali Çori, tarım ve hayvancılığa dayalı Neolitik yaşam biçiminin tüm kurum ve kurallarıyla yerleşmeye başladığı Mezraa-Teleilat, Neolitik Dönemin ilk mütevazı köy yerleşimi olan Akarçay Tepe, Şanlıurfa'nın Bereketli Hilâl'de ne derece önemli bir Neolitik alanı kapladığını göstermektedir. Böylesi zengin bir kültürel emanete sahip olan kentimizin kültür varlıklarının korunması, sergilenmesi ve turizm dünyasında daha görünür kılınması amacıyla, Şanlıurfa'da ülkemizin en büyük müze kompleksi inşa edilmiş olup 24 Mayıs 2015 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOGAN tarafından açılışı gerçekleştirilmiştir.

Değişen ve gelişen müzecilik anlayışı çerçevesinde inşa edilen Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, salonlarında sergilenen eserlerin tanıtımını amaçlayan, kapsamı ve önemi bakımından alanında öncü sayılabilecek bu katalog çalışmasına, başta yazılarıyla katkıda bulunan değerli kazı başkanlarına ve kataloğun hazırlanmasında emeği geçen herkese Şanlıurfa Valiliği adına teşekkürlerimizi sunuyor, kültürel varlıklarımızın mirastan daha ziyade, "kültürel emanet" olarak algılanması, tanımlanması ve gelecek kuşaklara güvenle aktarılması temennilerimizle tüm Şanlıurfa dostlarına selam, sevgi ve saygılarımızı sunuyoruz.

Şanlıurfa Valiliği

ÖNSÖZ

Şanlıurfa'nın, sahip olduğu coğrafik, ekonomik, kültürel ve tarihsel zenginliği göz önüne alındığında kentin, insanlık tarihi açısından ne denli önemli bir coğrafyada olduğu görülecektir. Çin'den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığıyla Avrupa'ya uzanan dünyaca ünlü tarihi İpekyolu üzerinde olması kentin, ekonomik bir merkez haline gelmesini sağlamıştır. Şanlıurfa'nın böylesi önemli bir cazibe merkezi olması, kentin birçok medeniyet tarafından ele geçirilmesine neden olmuştur. Kentte hâkimiyet kuran her medeniyet, kültürel ve siyasi görünümünü arttırmak ve pekiştirmek için kendine ait eserler bırakarak Şanlıurfa'nın dünya kültür mirası içerisinde önemli ve özel bir yere sahip olmasını sağlamıştır.

Şanlıurfa'nın gelişmiş kültürel ve sosyal altyapısının önemli taşlarından olan Göbeklitepe, yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bulgulara göre günümüzden 12.000 yıl öncesine kadar gitmektedir. Göbeklitepe'nin keşfi sadece ilimizin değil dünyanın da tarihine ışık tutarak, Şanlıurfa'nın bütün insanlığın ortak ata yurdu olduğunu ortaya çıkarmıştır. İnsanlık tarihinin geçmişi ile ilgili bilinmeyenlerin çokluğunu düşünürsek, gelecek yıllarda ilimizde yapılacak keşifler dünya insanlık tarihini aydınlatacak bilgileri bize sağlayacaktır. Bugün Arkeolojik kazıları halen devam etmekte olan Harran ilçemiz, tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete beşiklik etmiş önemli bir şehirdir. Harran; ay, güneş, yıldız ve gezegenlere tapınmanın yaşandığı Sabiiligin merkezi olmasının yanı sıra, İslami Dönemde müspet ilimlerin okutulduğu "Dünyanın İlk İslam Üniversitesi'ne" ev sahipliği yapmıştır.

İlimiz zengin tarihinde birçok Peygambere ev sahipliği yapması dolayısı ile "Peygamberler Şehri" adıyla anılmakta ve bu birikim içerisinde birçok medeniyete beşiklik ederek farklı kültür ve medeniyetlerin buluştuğu, kaynaştığı, bir hoşgörü şehri olmuştur. İlk tarımın yapıldığı, ilk üniversitenin kurulduğu, üç semavî dinin yeşermesine ev sahipliği yapan, "ateşin Hz. İbrahim'i yakmadığı", Bereketli Hilâlin merkezi olan Şanlıurfa, mayasında misafirperverliği, hoşgörüyü, maneviyata olan bağlılık ve sabır erdemlerini taşıyan İbrahimî ve Eyyubî insanların memleketidir. Bu itibarla ilimizin zengin kültürel ve arkeolojik buluntularına ev sahipliği yapan Arkeoloji Müzemizin kataloğunun hazırlanmasında emeği geçen herkese Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü adına teşekkürlerimizi sunarız.

Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

ŞANLIURFA MÜZESİ

Şanlıurfa'da bir müze açılması fikri 1948 yılında oluşmaya başlamış ve mevcut eserlerin Atatürk İlkokulu'nda bir depoda toplanması sonucunda müzenin kuruluşu ile ilgili ilk teşebbüs gerçekleşmiştir. 1956 yılında müze için Şehit Nusret İlkokulu'nda bir yer ayrılarak eserler burada depolanmıştır. Müze için ayrılan bu mahallin yeterli olmaması ve yörenin binlerce yıllık tarihini belgeleyen zengin kültür varlıklarını sergileme ihtiyacı, yeni bir müze binasının yapımını gerektirmiştir. 1965 yılında Şanlıurfa merkez Şehitlik mevkiinde, 1500 metre karelik bir alan üzerinde müze binasının inşaatına başlanmıştır.

Binanın yapımı ve teşhir tanzim işlerinin tamamlanmasını takiben Şanlıurfa Müzesi 1969 yılında ziyarete açılmıştır. Ancak Şanlıurfa'nın Arkeolojik potansiyeli göz önüne alındığında müze binasının mevcut haliyle sergi salonları ve depoları yetersiz kaldığı görüldüğünden, Şanlıurfa'nın dönüşüm yaşanan merkezi bir bölgesinde güneyinde kentin önemli değerlerinden Balıklıgöl'e, kuzeyinde kentin sıklıkla kullandığı AVM ve otellere komşu, 60.000 dönümlük arazi üzerinde 29.000 metre karelik kapalı alanda 3 katlı yeni "Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi", Halepli-bahçe'de ortaya çıkan mozaiklerin sergileneceği 5.000 metre karelik alanda "Mozaik Müzesi" ve her iki müze arasında da deneysel arkeolojik çalışmaların da yapılabileceği Arkeopark Projesi'nin temeli Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2012 yılında atılmıştır. Yeni Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOGAN'ın katılımıyla 24 Mayıs 2015 tarihinde ziyarete açılmıştır.

24 Mayıs 2015 tarihinde ziyarete açılan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi büyük bir kompleks olarak tasarlanmıştır. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi içerisinde 14 adet ana sergi salonu ve 33 adet canlandırma alanı bulunmaktadır. Ayrıca resim, heykel vb. sergilerin yapılabileceği geçici sergi salonu, tanıtım filmlerinin gösterildiği sinevizyon odaları, çocuk oyun alanı ve hediyelik eşya satış üniteleri de yer almaktadır. Müzenin giriş kısmında yaklaşık 1000 araçlık kapalı otopark ve gelen ziyaretçilerin dinlenip vakit geçirebilecekleri 400 kişilik kapalı alana sahip cafe/restoran bulunmaktadır.

Arkeoloji Müzesi ile Mozaik Müzesi arasında bulunan Arkeopark alanında ise kronolojik olarak sıralanmış döneminin mimari özelliklerini yansıtan yapı örnekleri ile bu yapıların içerisinde özellikle döneminin sanatını yansıtan, turizm amaçlı imalatların yapılabileceği mekânlara yer verilmiştir. Ayrıca yine Arkeopark alanında kazı çalışmalarının nasıl yapıldığını, özellikle okul çağındaki çocuklara daha iyi anlatabilmek için deneysel arkeolojik çalışmaların yapılabileceği kazı eğitim alanı bulunmaktadır. Müze içerisindeki sergi salonları kronolojik bir sıra içerisinde canlandırmalarla birlikte ziyaretçiyi sıkmadan ve yormadan adeta zamanda yolculuk şeklinde gezilmektedir.

Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi depolarında bulunan yaklaşık 65.000 eserden 5000 eser hâlihazırda sergiye çıkarılmıştır Ancak sergiye çıkarılamayan diğer eserlerin ise dönüşümlü olarak sergiye çıkarılması planlanmaktadır. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi sergi salonlarında kronolojik olarak ilk önce Paleolitik Çağ'a ait yüzey buluntuları ve dönemsel canlandırmalar, daha sonra kronolojik sıra ile Neolitik Dönem'e tarihlenen, insan boyutunda yapılmış dünyanın en eski heykeli "Balıklıgöl Adamı", dünyanın en eski tapınağı Göbeklitepe kazı buluntuları ve canlandırmaları, Nevali Çori Tapınağı, Kalkolitik Dönem, Tunç ve Demir Çağ buluntu ve canlandırmaları, Hellenistik, Roma, Doğu Roma ve en son İslami Dönem'e ait en önemli eserler sergilenmektedir. Göbeklitepe ve Neolitik Dönem eserleri açısından dünya müzeleri arasında ayrıcalıklı bir yere sahip Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ile Savaşçı Amazon Kadınları'nın dünyada ilk olarak mozaiğe resmedilmiş halinin sergilendiği Şanlıurfa Mozaik Müzesi, ülkemizden ve tüm dünyadan ziyaretçilerini beklemektedir.

Şanlıurfa Müze Müdürlüğü

İNANCIN KURUMSALLAŞTIĞI ŞEHİR: EDESSA/URFA

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde yer alan Şanlıurfa'nın, doğusu Mardin, kuzeydoğusu Diyarbakır, kuzeybatısı Adıyaman, batısı Gaziantep, güneyi ise Suriye toprakları ile çevrelenmiştir. Şanlıurfa A. Ardel'in de belirttiği üzere, Harran Ovası'nın dağlık kütleye bir koy seklinde sokulduğu yerde, beyaz renkli kalkerden oluşmuş bir dağ kütlesinin eteğinde kurulmuştur. Arazinin ortalama yüksekliği 500-800 metre arasında değişen dalgalı düzlükler halindedir. Bölgedeki ulaşım ağında (güneydoğudan kuzeybatıya doğru) Zagros Dağları'nın eteklerini izleyerek, Dicle boyunca uzanan ve Yeni Assur Dönemi'nde "Harran Sarri" (Kral Yolu) adını alan bir ana yol bulunmaktaydı. Bu yol, Güney Mezopotamya'dan Dicle'yi izleyerek Musul (Nineve) yakınından geçip, oradan Sincar'a, Nusaybin'e (Nisibis) ve Ras-el-Ayn üzerinden Harran Ovası'na, daha sonra ise Fırat'ı Karkamış'ta aşarak kuzeybatı ve güneybatı yönlerine (İskenderun, Antakya, Halep) ayrılmaktaydı. Harran Sarri yolundan başka Şanlıurfa bölgesinden geçen bir diğer önemli yol, kuzeyden Fırat Vadisi'ni izleyerek Babil'e ulaşan ana yoldur. Mezopotamya'nın kuzeyine gitmek için kullanılan bu yol; Babil'den başlayarak Hit, Ana ve Rakka'ya ulaştıktan sonra Belih'i izleyerek Harran Ovası'na geliyordu. Kurak bir iklime sahip olan Şanlıurfa'ya hayat veren Fırat Nehri, çivi yazılı belgelerde "Purattu veya Mala", Klasik Dönem'de "Euphrates", Arap kaynaklarında ise "Al- Furat" olarak geçmektedir. Şehrin su ihtiyacı, Cullap ile birleşen ve günümüzde "Karakoyun Deresi" olarak adlandırılan nehirden karşılanıyordu. Süryani dilinde "Daisan" (sıçrayan, zıplayan nehir) Yunanca da ise "Scirtos" adını taşıyan bu nehir, kaynağını Tel Abyaz'dan alan, Belichas (Belih) nehrine dökülmekteydi. İnsanlık tarihinin önemli duraklarından olan Şanlıurfa'nın ne zaman ve nasıl kurulduğu ile ilgili veriler sağlam bir tarihsel zemine oturmamaktadır. Ancak I.Seleukos tarafından bölgede kurulan (yeniden kurulan) şehirlerden birinin de Orhay (Urfa) olduğu (MÖ 303- MÖ 302) tahmin edilmektedir. Es-Semani, Golius, Rosenmuller ve Michaelis gibi dilbilimcilerin belirttiği üzere Orhay; "Kallirrhoe" (güzel akarsu şehri) adının bozuk bir türevi veya Samice "Wrh" (su), Arapça "Wariha" (suları bol) kökünden türemiş bir isim olarak kabul edilmektedir. Şehrin daha uzun ömürlü olan bir diğer ismi ise Edessa'dır. Şehir, Seleukos Nikator döneminde Edessa adını almış olup bu isim aynı zamanda Seleukoslu fatihlerin Makedonya'daki başkentlerinin ismidir. Nitekim şimdi "Vodena" adını taşıyan Makedonya'daki Edhessaisos'un adı "Voda" (su) kelimesinden türemiştir Belki de sularının bolluğu (veya tepeler arasındaki konumu nostaljik bir generale doğduğu o şehri hatırlatmış olabilir.

MÖ 2 Milyon ile 9.800 arasına tarihlenen Paleolitik Çağ ile ilgili olarak Şanlıurfa ve çevresinde yaptığı çalışmalar neticesinde, I.K Kökten Şanlıurfa'yı Türkiye Prehistoryasının ilk Paleolitik istasyonu olarak tanımlamıştır. Yine M.J.E Guatier'in Birecik/Fırat Havzası'nda Alt Paleolitik Çağ'a ait "Acheulan" tipli el baltaları ve "Calactonienn" tipli yonga aletler bulunmuştur. 1946 yılında Kökten'in Birecik çevresinde yer alan Surtepe ve Tilvez Höyükleri mevkiinde "Calactoninn" ve "Levalloisi- Mousterien" tipli taş aletler, Bozova ilçesinde ise Alt-Orta Paleolitik Çağ'a ait yonga aletler ve Micoqienn (Üst Acheulean) tipli baltacıklara rastlanılmıştır. Prof. Dr. Mehmet Özdoğan başkanlığında 1977 yılında bir ekip Atatürk Barajı'nın yapımı nedeniyle arkeolojik yüzey araştırması yürütmüş; Fırat kıyı şeridinde Paleolitik Çağdan Ortaçağ'a kadar iskânı devam eden birçok mekânı bu çalışma sonucunda tespit etmiştir.

MÖ 11.500 ile MÖ 9.800 yılları arasına tarihlenen Mezolitik (Epipaleolitik) Çağ'da "alet endüstrisi" teknik bir boyut kazanmış; hantal silahların yerini daha küçük boyutlu ve hafif yeni aletler almıştır. "Mikrolit" olarak adlandırılan obsidyen, çakmaktaşı vb. taşlardan yapılmış minik taş aletler bunun yanı sıra kemik aletlerin kullanımındaki artış bu dönemin karakteristik özelliğidir. Bozova ilçesinin Gölbaşı Mevkii'nde bulunan Biris Mezarlığı ve Sögüt Tarlası bölgenin önemli Epipaleolitik Çağ yerleşimleridir.

MÖ 9.600-8.200 yıllarına tarihlenen çağımızın sosyal ve ekonomik yapısının temellerinin atıldığı Neolitik Dönem'in Bereketli Hilal haritasındaki çekirdek bölgesi, Doğu Akdeniz/Levant olarak belirtilmiş; Şanlıurfa ise bu bölgenin "taşrası" olarak tanımlanmıştır. Ancak Gürcütepe, Nevali Çori, Mezraa-Teleilat, Akarçay Tepe, Karahan Tepe ve bilinen/düşünülen tüm modelleri/teorileri alt üst etmesiyle ünlü Göbeklitepe'nin 1995 yılında Prof. Dr. Klaus Schmidt tarafından keşfedilmesi ile "Güneydoğu Anadolu Neolitik Kültürü" farklı bir boyut kazanmıştır. Son avcı ve toplayıcı grupların toplanma merkezi olan ve dünyanın ilk tapınak alanı olarak tanımlanan Göbeklitepe, Çanak Çömleksiz/ Aseramik Neolitik Dönem'in eşsiz bir kült merkezi konumunda olup insanlık tarihi ile ilgili fotoğrafın belirginleşmesine ciddi katkıları olmuştur. Yine kazısı Prof. Dr. Harald Hauptmann tarafından yapılan, Göbeklitepe'ye ait geleneğin ve manevi mirasın bir devamı niteliğindeki Nevali Çori'deki yapı ve buluntuların zenginliği, Anadolu yarımadasının sadece bir köprü niteliğinde olmadığı aynı zamanda Neolitik yaşam biçiminin önemli bir yaşam alanı olduğunu ıspatlamıştır. Taş alet kullanımının yanı sıra bakır madeninin de kullanılmaya başlanıldığı, boya bezemeli çanak çömlek yapımının (Halaf,, ve Obeyd,seramikleri yaygınlaştığı Kalkolitik Dönem, MÖ 6.000 ile MÖ 3.100 yıllarına tarihlendirilmiştir. Bu dönemde; Urfa bölgesinde iskân yoğunlaşmış, toplumsal işbölümü belirginleşmiş, artı ürün/artı değer miktarının ortaya çıkması ile sosyal yapının dönüşümü hızlanmış, gelişmiş köy ve kasabaların temelleri atılmış, Suriye ve Mezopotamya'dan alınan çömlekçi çarkı kullanılmaya başlanmıştır. Madencilik, üretim ekonomisindeki temel gelişim değişkenlerindendir. Dayanıklı silahlar ve daha zarif süs eşyalarının yapımı için bakır/arsenik, bakır/kalay (tunç) alaşımlarına ihtiyaç duyulmuştur. Böylesi madenlerin uzak yerlerden temini ve M.Ö 4. binyılda yazının da icat edilmesiyle birlikte izole durumdaki köyler ve toplumlar farklı kültürel görünümlerle tanışmışlardır. Bu etkileşim sonucunda insan toplulukları daha iyi örgütlenebilmiş, tunç madenini kullanmaya başlamış ve böylelikle ilk Tunç Çağına geçilmiştir.

ŞANLIURFA MÜZESİ

Şanlıurfa'da bir müze açılması fikri 1948 yılında oluşmaya başlamış ve mevcut eserlerin Atatürk İlkokulu'nda bir depoda toplanması sonucunda müzenin kuruluşu ile ilgili ilk teşebbüs gerçekleşmiştir. 1956 yılında müze için Şehit Nusret İlkokulu'nda bir yer ayrılarak eserler burada depolanmıştır. Müze için ayrılan bu mahallin yeterli olmaması ve yörenin binlerce yıllık tarihini belgeleyen zengin kültür varlıklarını sergileme ihtiyacı, yeni bir müze binasının yapımını gerektirmiştir. 1965 yılında Şanlıurfa merkez Şehitlik mevkiinde, 1500 metre karelik bir alan üzerinde müze binasının inşaatına başlanmıştır.

Binanın yapımı ve teşhir tanzim işlerinin tamamlanmasını takiben Şanlıurfa Müzesi 1969 yılında ziyarete açılmıştır. Ancak Şanlıurfa'nın Arkeolojik potansiyeli göz önüne alındığında müze binasının mevcut haliyle sergi salonları ve depoları yetersiz kaldığı görüldüğünden, Şanlıurfa'nın dönüşüm yaşanan merkezi bir bölgesinde güneyinde kentin önemli değerlerinden Balıklıgöl'e, kuzeyinde kentin sıklıkla kullandığı AVM ve otellere komşu, 60.000 dönümlük arazi üzerinde 29.000 metre karelik kapalı alanda 3 katlı yeni "Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi", Halepliбahçe'de ortaya çıkan mozaiklerin sergileneceği 5.000 metre karelik alanda "Mozaik Müzesi" ve her iki müze arasında da deneysel arkeolojik çalışmaların da yapılabileceği Arkeopark Projesi'nin temeli Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2012 yılında atılmıştır. Yeni Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOGAN'ın katılımıyla 24 Mayıs 2015 tarihinde ziyarete açılmıştır.

24 Mayıs 2015 tarihinde ziyarete açılan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi büyük bir kompleks olarak tasarlanmıştır. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi içerisinde 14 adet ana sergi salonu ve 33 adet canlandırma alanı bulunmaktadır. Ayrıca resim, heykel vb. sergilerin yapılabileceği geçici sergi salonu, tanıtım filmlerinin gösterildiği sinevizyon odaları, çocuk oyun alanı ve hediyelik eşya satış üniteleri de yer almaktadır. Müzenin giriş kısmında yaklaşık 1000 araçlık kapalı otopark ve gelen ziyaretçilerin dinlenip vakit geçirebilecekleri 400 kişilik kapalı alana sahip cafe/restoran bulunmaktadır.

Arkeoloji Müzesi ile Mozaik Müzesi arasında bulunan Arkeopark alanında ise kronolojik olarak sıralanmış döneminin mimari özelliklerini yansıtan yapı örnekleri ile bu yapıların içerisinde özellikle döneminin sanatını yansıtan, turizm amaçlı imalatların yapılabileceği mekânlara yer verilmiştir. Ayrıca yine Arkeopark alanında kazı çalışmalarının nasıl yapıldığını, özellikle okul çağındaki çocuklara daha iyi anlatabilmek için deneysel arkeolojik çalışmaların yapılabileceği kazı eğitim alanı bulunmaktadır. Müze içerisindeki sergi salonları kronolojik bir sıra içerisinde canlandırmalarla birlikte ziyaretçiyi sıkmadan ve yormadan adeta zamanda yolculuk şeklinde gezilmektedir.

Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi depolarında bulunan yaklaşık 65.000 eserden 5000 eser hâlihazırda sergiye çıkarılmıştır Ancak sergiye çıkarılamayan diğer eserlerin ise dönüşümlü olarak sergiye çıkarılması planlanmaktadır. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi sergi salonlarında kronolojik olarak ilk önce Paleolitik Çağ'a ait yüzey buluntuları ve dönemsel canlandırmalar, daha sonra kronolojik sıra ile Neolitik Dönem'e tarihlenen, insan boyutunda yapılmış dünyanın en eski heykeli "Balıklıgöl Adamı", dünyanın en eski tapınağı Göbeklitepe kazı buluntuları ve canlandırmaları, Nevali Çori Tapınağı, Kalkolitik Dönem, Tunç ve Demir Çağ buluntu ve canlandırmaları, Hellenistik, Roma, Doğu Roma ve en son İslami Dönem'e ait en önemli eserler sergilenmektedir. Göbeklitepe ve Neolitik Dönem eserleri açısından dünya müzeleri arasında ayrıcalıklı bir yere sahip Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi ile Savaşçı Amazon Kadınları'nın dünyada ilk olarak mozaiğe resmedilmiş halinin sergilendiği Şanlıurfa Mozaik Müzesi, ülkemizden ve tüm dünyadan ziyaretçilerini beklemektedir.

Şanlıurfa Müze Müdürlüğü

İNANCIN KURUMSALLAŞTIĞI ŞEHİR: EDESSA/URFA

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde yer alan Şanlıurfa'nın, doğusu Mardin, kuzeydoğusu Diyarbakır, kuzeybatısı Adıyaman, batısı Gaziantep, güneyi ise Suriye toprakları ile çevrelenmiştir. Şanlıurfa A. Ardel'in de belirttiği üzere, Harran Ovası'nın dağlık kütleye bir koy seklinde sokulduğu yerde, beyaz renkli kalkerden oluşmuş bir dağ kütlesinin eteğinde kurulmuştur. Arazinin ortalama yüksekliği 500-800 metre arasında değişen dalgalı düzlükler halindedir. Bölgedeki ulaşım ağında (güneydoğudan kuzeybatıya doğru) Zagros Dağları'nın eteklerini izleyerek, Dicle boyunca uzanan ve Yeni Assur Dönemi'nde "Harran Sarri" (Kral Yolu) adını alan bir ana yol bulunmaktaydı. Bu yol, Güney Mezopotamya'dan Dicle'yi izleyerek Musul (Nineve) yakınından geçip, oradan Sincar'a, Nusaybin'e (Nisibis) ve Ras-el-Ayn üzerinden Harran Ovası'na, daha sonra ise Fırat'ı Karkamış'ta aşarak kuzeybatı ve güneybatı yönlerine (İskenderun, Antakya, Halep) ayrılmaktaydı. Harran Sarri yolundan başka Şanlıurfa bölgesinden geçen bir diğer önemli yol, kuzeyden Fırat Vadisi'ni izleyerek Babil'e ulaşan ana yoldur. Mezopotamya'nın kuzeyine gitmek için kullanılan bu yol; Babil'den başlayarak Hit, Ana ve Rakka'ya ulaştıktan sonra Belih'i izleyerek Harran Ovası'na geliyordu. Kurak bir iklime sahip olan Şanlıurfa'ya hayat veren Fırat Nehri, çivi yazılı belgelerde "Purattu veya Mala", Klasik Dönem'de "Euphrates", Arap kaynaklarında ise "Al- Furat" olarak geçmektedir. Şehrin su ihtiyacı, Cullap ile birleşen ve günümüzde "Karakoyun Deresi" olarak adlandırılan nehirden karşılanıyordu. Süryani dilinde "Daisan" (sıçrayan, zıplayan nehir) Yunanca da ise "Scirtos" adını taşıyan bu nehir, kaynağını Tel Abyaz'dan alan, Belichas (Belih) nehrine dökülmekteydi. İnsanlık tarihinin önemli duraklarından olan Şanlıurfa'nın ne zaman ve nasıl kurulduğu ile ilgili veriler sağlam bir tarihsel zemine oturmamaktadır. Ancak I.Seleukos tarafından bölgede kurulan (yeniden kurulan) şehirlerden birinin de Orhay (Urfa) olduğu (MÖ 303- MÖ 302) tahmin edilmektedir. Es-Semani, Golius, Rosenmuller ve Michaelis gibi dilbilimcilerin belirttiği üzere Orhay; "Kallirrhoe" (güzel akarsu şehri) adının bozuk bir türevi veya Samice "Wrh" (su), Arapça "Wariha" (suları bol) kökünden türemiş bir isim olarak kabul edilmektedir. Şehrin daha uzun ömürlü olan bir diğer ismi ise Edessa'dır. Şehir, Seleukos Nikator döneminde Edessa adını almış olup bu isim aynı zamanda Seleukoslu fatihlerin Makedonya'daki başkentlerinin ismidir. Nitekim şimdi "Vodena" adını taşıyan Makedonya'daki Edhessaisos'un adı "Voda" (su) kelimesinden türemiştir Belki de sularının bolluğu (veya tepeler arasındaki konumu nostaljik bir generale doğduğu o şehri hatırlatmış olabilir.

MÖ 2 Milyon ile 9.800 arasına tarihlenen Paleolitik Çağ ile ilgili olarak Şanlıurfa ve çevresinde yaptığı çalışmalar neticesinde, I.K Kökten Şanlıurfa'yı Türkiye Prehistoryasının ilk Paleolitik istasyonu olarak tanımlamıştır. Yine M.J.E Guatier'in Birecik/Fırat Havzası'nda Alt Paleolitik Çağ'a ait "Acheulan" tipli el baltaları ve "Calactonienn" tipli yonga aletler bulunmuştur. 1946 yılında Kökten'in Birecik çevresinde yer alan Surtepe ve Tilvez Höyükleri mevkiinde "Calactoninn" ve "Levalloisi- Mousterien" tipli taş aletler, Bozova ilçesinde ise Alt-Orta Paleolitik Çağ'a ait yonga aletler ve Micoqienn (Üst Acheulean) tipli baltacıklara rastlanılmıştır. Prof. Dr. Mehmet Özdoğan başkanlığında 1977 yılında bir ekip Atatürk Barajı'nın yapımı nedeniyle arkeolojik yüzey araştırması yürütmüş; Fırat kıyı şeridinde Paleolitik Çağdan Ortaçağ'a kadar iskânı devam eden birçok mekânı bu çalışma sonucunda tespit etmiştir.

MÖ 11.500 ile MÖ 9.800 yılları arasına tarihlenen Mezolitik (Epipaleolitik) Çağ'da "alet endüstrisi" teknik bir boyut kazanmış; hantal silahların yerini daha küçük boyutlu ve hafif yeni aletler almıştır. "Mikrolit" olarak adlandırılan obsidyen, çakmaktaşı vb. taşlardan yapılmış minik taş aletler bunun yanı sıra kemik aletlerin kullanımındaki artış bu dönemin karakteristik özelliğidir. Bozova ilçesinin Gölbaşı Mevkii'nde bulunan Biris Mezarlığı ve Sögüt Tarlası bölgenin önemli Epipaleolitik Çağ yerleşimleridir.

MÖ 9.600-8.200 yıllarına tarihlenen çağımızın sosyal ve ekonomik yapısının temellerinin atıldığı Neolitik Dönem'in Bereketli Hilal haritasındaki çekirdek bölgesi, Doğu Akdeniz/Levant olarak belirtilmiş; Şanlıurfa ise bu bölgenin "taşrası" olarak tanımlanmıştır. Ancak Gürcütepe, Nevali Çori, Mezraa-Teleilat, Akarçay Tepe, Karahan Tepe ve bilinen/düşünülen tüm modelleri/teorileri alt üst etmesiyle ünlü Göbeklitepe'nin 1995 yılında Prof. Dr. Klaus Schmidt tarafından keşfedilmesi ile "Güneydoğu Anadolu Neolitik Kültürü" farklı bir boyut kazanmıştır. Son avcı ve toplayıcı grupların toplanma merkezi olan ve dünyanın ilk tapınak alanı olarak tanımlanan Göbeklitepe, Çanak Çömleksiz/ Aseramik Neolitik Dönem'in eşsiz bir kült merkezi konumunda olup insanlık tarihi ile ilgili fotoğrafın belirginleşmesine ciddi katkıları olmuştur. Yine kazısı Prof. Dr. Harald Hauptmann tarafından yapılan, Göbeklitepe'ye ait geleneğin ve manevi mirasın bir devamı niteliğindeki Nevali Çori'deki yapı ve buluntuların zenginliği, Anadolu yarımadasının sadece bir köprü niteliğinde olmadığı aynı zamanda Neolitik yaşam biçiminin önemli bir yaşam alanı olduğunu ispatlamıştır. Taş alet kullanımının yanı sıra bakır madeninin de kullanılmaya başlanıldığı, boya bezemeli çanak çömlek yapımının (Halaf,, ve Obeyd,seramikleri yaygınlaştığı Kalkolitik Dönem, MÖ 6.000 ile MÖ 3.100 yıllarına tarihlendirilmiştir. Bu dönemde; Urfa bölgesinde iskân yoğunlaşmış, toplumsal işbölümü belirginleşmiş; artı ürün/artı değer miktarının ortaya çıkması ile sosyal yapının dönüşümü hızlanmış, gelişmiş köy ve kasabaların temelleri atılmış, Suriye ve Mezopotamya'dan alınan çömlekçi çarkı kullanılmaya başlanmıştır. Madencilik, üretim ekonomisindeki temel gelişim değişkenlerindendir. Dayanıklı silahlar ve daha zarif süs eşyalarının yapımı için bakır/arsenik, bakır/kalay (tunç) alaşımlarına ihtiyaç duyulmuştur. Böylesi madenlerin uzak yerlerden temini ve M.Ö 4. binyılda yazının da icat edilmesiyle birlikte izole durumdaki köyler ve toplumlar farklı kültürel görünümlerle tanışmışlardır. Bu etkileşim sonucunda insan toplulukları daha iyi örgütlenebilmiş, tunç madenini kullanmaya başlamış ve böylelikle ilk Tunç Çağına geçilmiştir.

MÖ 3. binyılda Ön Asya'da şehir devleti niteliğinde yerleşimler bulunmaktaydı. Kuzey Suriye'de Halep yakınlarında önemli bir ticaret merkezi olan Ebla'da açığa çıkan arşivde, Harran'ın "Zugalum" adındaki bir kraliçe tarafından yönetildiği belirtilmektedir. Yine tarihteki ilk devlet unvanını taşıyan Semitik Akkadların kısa sürede güçlenmesi üzerine Urfa/Harran Akkadlı Sargon tarafından hakimiyet altına alınmıştır. III. Ur Sülalesi'nin MÖ 2. binyılın başlarında yok olması sonrasında, "Assur Ticaret Kolonileri Dönemi" diye tanımlanan, MÖ 2. binyılın başlarında Anadolu yazıyla tanışmış ve yoğunlaşan ticaret faaliyetleri başta Fırat olmak üzere birçok nehir üzerinden sağlanmıştır. MÖ 2. binyılın ilk yarısında Kuzey Suriye'de bir ticaret merkezi olan Mari'de (Tell Hariri) bulunan Assur kralı Samsi-Adad arşivinde Harran ve kralı Astidakim'in adları geçmektedir. MÖ 2. binyılın ikinci yarısında Mari ve Amik Ovası'ndaki Alalah'da ele geçen tabletlerde 20 küçük krallık ve 250 yer ismi tespit edilmiştir. Bu dönemde bölgede Hurri ile Amurlu nüfus baskın olup daha sonra Fırat'ın doğusundan bölgeye gelen Hint/Ari bir kavim olan Mitanniler baskın unsur olmuştur. Ancak MÖ 2. binyılın büyük bölümünde genel olarak kuzeyde Hitit Devleti, Kuzey Mezopotamya Mitanni-Hanigalbat Devleti ve güneyde Mısır Krallığı olmak üzere bölgede üç ana güç bulunmaktaydı. MÖ 2. binyılın sonlarına doğru ise bölge Erken Hitit, Asur ve Mitanniler arasında güç arenasına dönmüş; I. ve II. Suriye Savaşı ile bölgede Mitannilerin siyasal gücü azalmıştır, Mitanni kralı I. Sattura döneminde ise Hitit egemenliğinin etki alanı daralmıştır. Demir madeninin keşfedilmesi savaş teknolojisinde köklü dönüşümlere neden olmuş; bu dönüşüm "Tunç Çağ Kültürü"nü tüm bölgede olduğu gibi Anadolu'da da sonlandırmıştır. Demir Çağı diye adlandırılan bu dönemde, Büyük Hitit Krallığı'nın MÖ 1200'lerde gücünün zayıflaması ve Aramiler'in istilası, bölgede Assur-Arami mücadelesine neden olmuştur. Aramiler, MÖ 10. yüzyılda Fırat Nehri'nin geniş bir bölümünde parlak bir devir yaşamış ve bu yüzyılda Bit Adini Krallığı'nı kurmuşlardır. Ancak Assur İmparatorluğu'nun yeniden güçlenmesi sonucunda, Aramiler'e karşı intikam savaşları imparator Ashur-II Dan (MÖ 932 - MÖ 913) döneminde başlamış II. Adad Nirari (MÖ 911 - MÖ 891) döneminde ise özellikle Hanibalgat (Urfa) bölgesinde yoğunlaşmıştır. M.Ö 614 yılında İran coğrafyasında güçlenen Medler, Kuzey Mezopotamya'ya egemen olan Babiller ile ittifak kurup Assurluların başkenti olan Ninova'yı ele geçirmiştir. Kuzeybatıya kaçan Assurlular ise Harran'ı yeni başkentleri olarak ilan etmişlerdir. Ancak kurulan bu yeni Assur devletinin ömrü pek uzun sürmemiş; MÖ 609 yılında kudretli Assur İmparatorluğu son nefesini Harran'da vermiştir. Böylelikle Mezopotamya'nın yeni hakimi Babil Krallığı olmuştur. Bu dönemde Labasi- Marduk'un (MÖ 559 - MÖ 556) bir suikast sonucu öldürülmesi sonucu krallık tahtına Nabonidus oturmuştur. Dindar bir kral olan Nabonidus, Ay Tanrısı Sin'e olan inanışı gereği Harran'a özel bir ilgi göstermiş ve gördüğü rüya üzerine Sümerce ismi E-Hul Hul olan Sin Tapınağı'nı, üçüncü kez (İlk restorasyon Assur kralı III. Salmanassar, ikinci restorasyon Asurbanibal).restore etmiştir. Pers kralı Kyros'un Babil Krallığı'nı MÖ 539'da tarih sahnesinden yok edişi üzerine Urfa/ Harran Bölgesi Ugbaru'ya (Gobryas) bırakılmış, kudretli Pers kralı I. Darius (MÖ 522-486) döneminde de Urfa/Harran bölgesi, Babilonya Satraplığı sınırları içerisine alınmıştır. Perslerin hâkimiyet dönemi içerisinde bölgenin yaygın dili olan Aramice Anadolu'nun adeta "resmi dili" olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde Fırat ve Dicle arasındaki bölgeyi zirai açıdan canlandıran Pers İmparatorluğu'nun siyasi erki zamanla zayıflamıştır. Makedonya kralı Büyük İskender'in MÖ 334 ve MÖ 332 tarihlerinde Hatay/Isos mevkiinde Pers ordularını mağlup etmesiyle Urfa bölgesi (Güneydoğu Anadolu'nun tamamı) Makedonyalıların hâkimiyetine girmiş, bu olay Demir Çağ'ın sona ermesini hızlandırmıştır. Helen kültürünü tüm dünya üzerinde yaygınlaştırması ile bilinen Büyük İskender'in, MÖ 323 yılında ölmesi üzerine krallığın toprakları generalleri arasında dağıtılmış, Güneydoğu Anadolu'yu da kapsayan Mezopotamya toprakları Selevkos Nicator'un (I.Selevkos) hâkimiyetine girmiştir, Edessa (Urfa), Karrai (Harran), Anthemusia (Suruç), Makedonopolis (Birecik), Nikepforion (Rakka) yerleşimleri bu dönemde yeniden kurulmuş ve isimlendirilmiştir. Bu Helen orjinli krallık, Anadolu ve Mezopotamya arasındaki ticaretin kilit taşı olan Urfa ve çevresinde 200 yıl kadar hüküm sürmüştür. Bu döneme ait Urfa ile ilgili bilgiler kısıtlıdır. Ancak IV.Antiochos Epiphanes (MÖ 175 - MÖ 164) dönemine ait sikkelerde şehrin adı "Antiochia Kallirhoe" olarak yazılmış; Edessa ismi ise bu IV. Antiochos sonrası kullanılmaya başlanmıştır. Doğudan Perslerin, batıdan ise Romalıların sıkıştırması sonucunda Selevkosların Yukarı Mezopotamya ve Suriye'deki hükümranlık alanları daralmış; bu bölge bir nevi "tampon bölge" haline dönüşmüştür. Bu durum Edessa'nın birçok küçük prenslik tarafından yönetilmesine sebep olmuştur. MÖ 130 - MÖ129 tarihlerinde Antiochos Sitedes'in ordusunun Persler'e yenilmesini fırsat bilen Edessalı Aramiler, MÖ 132'de bağımsız bir krallık (Osroene) kurarlar. Şanlıurfa'ya 73 km. uzaklıkta bulunan Sumatar (Soğmatar) Harabeleri'nde MS 165 yılına tarihlenen kitabeler, krallığın sınırları ile ilgili bizlere ipuçları sunmaktadır. Abgar X. döneminde İran kralı I. Sapur'un, Roma için önemli bir kent olan Antakya'yı tehdit etmesi üzerine Roma İmparatoru III. Gordianus, İran kuvvetlerini Fırat'ın batısında yener ve 375 yıl devam eden Abgar Krallığı'na son verip, Osroene'yi merkezden atadığı iki yönetici ile bir Roma eyaletine dönüştürür. Bu dönemde Edessa MS 201,303 ve Nisan 413 ve 667 yıllarında büyük sel felaketleri yasamış ve şu anki Mozaik Müzesi'nin de olduğu mevki ve yapı da dahil olmak üzere, birçok yer sular altında kalmıştır. Osroene Krallığı döneminde Urfa, Hristiyanlık ile tanışmıştır. O, Mezopotamya'nın ilk "Hristiyan Şehri ve Krallığı", İsa/Mesih'in "Nişanlısı" ve onun tarafından "kutsanmış" bir şehir olarak tarihe geçecekti. Rivayete göre Abgar Ukomo, vebaya yakalanmış ve Hz İsa'nın hastaları iyileştirdiğini duymuş ve Hz İsa'yı Urfa'ya getirmek için bir mektup yazıp, bu mektubu iletmesi için "Hannah" adlı elçisini görevlendirmiştir. İyi bir ressam olan "Hannah", yüzü nurlu olan Hz İsa'nın portresini bir türlü çizememiştir. Bunu gören Hz İsa, yüzünü yıkar ve kendisine uzatılan bir mendille yüzünü silip yüzünü sildiği mendili Hannah'a verir. Aziz Addai'nin anlatımına göre Kral Abgar, bu mendille yüzünü silip sağlığına kavuşmuş, bu olay ertesinde bahsi geçen mendili şehrin girişindeki bir nişin içine koydurmuştur. Helenistik Dönem'in kültürel etkileriyle Şanlıurfa bir yandan sahip olduğu hipodromu, mimarisi, tiyatrosu, nekropol alanları, kitabe ve paraların üzerindeki Grekçe yazıtlarıyla tam bir Roma Şehrine dönüşmüşken bir yandan da mozaiklerdeki, heykellerdeki şarklı giyim-kuşam ve Pers etkisiyle "Perslerin Kızı, Perslerin Şehri" olarak tanımlanmıştır. MS 4. yüzyılda Roma İmparatoru Diocletianus ve onu takiben Julianus'un Hristiyanlığa karşı tutumu değişmiş; bu durum Edessa'yı da etkilemiş olup birçok manastır ve paganist tapınak, bu dönemde tahrip edilmiştir. MS 639 yılında güneyden emin adımlarla Suriye ve Irak topraklarına yönelen İslam orduları-

nın şehre gelişine kadar, Şanlıurfa; Pers saldırılarıyla, Hristiyan Mezhep Savaşlarıyla (Melkitler, Monofizitler vb.) ve Heretik inanç mücadeleleriyle anılacak bir huzursuzluk dönemini yaşamaktadır.. MS 7. yüzyılda Bereketli Hilal, İslam dini ile tanışmaya başlamıştı. Muazzam bir medeniyetin, edebiyatın, mimarinin, filizlenmeye başladığı bölgede artık yeni bir dönem filizlenecekti.

Hz Ömer'in halife olduğu dönemde, İyad B. Ğanem Şam orduları komutanlığına getirilerek MS 639 yılında El Cezire bölgesine fetih için gönderilir. Ağustos ayında Rakka üzerinden Harran bölgesine gelen İyad B. Ğanem'in şehri fethetme isteğine karşılık Harran halkı "Edessa (Şanlıurfa) halkı ne şartlar altında barış yaparsa bizde aynı şartları kabul ederiz" diyerek İslam ordularının, Şanlıurfa halkı ile mutabakata varmasını şart koşarlar. Bu ön şartın ardından İyad B. Ğanem, ordusunun yönünü Edessa'ya çevirir ve şehrin kendisine teslim edilmesini talep eder. Önceleri küçük bir grup, İslam ordularına direnmeyi denemişse de bunda başarılı olamayıp şehri, İyad B. Ğanem'e teslim etmişlerdir. Arap devlet adamları Yukarı Mezopotamya'yı kabilelere göre Diyar-ı Mudar, Diyar-ı Rabia ve Diyar-ı Bekr olmak üzere üç bölüme ayırmışlardır. Diyar-ı Mudar'ın (El Cezire) merkezi Harran olup diğer önemli kentleri Urfa, Suruç ve Rakka'dır. Daha sonra Halife Hz Osman El Cezire, Humus ve Kınnesrin'in idaresini Hz. Muaviye'ye verip onu vali olarak atar. Hz Ali'nin MS 661 yılında bir suikast sonucu öldürülmesi ile Hz. Muaviye'nin öncülüğünde bir Emevi devleti kurulur (MS 661 - MS 750) ve Diyar-ı Mudar'ın (El Cezire) hâkimiyeti Emeviler'e geçer. Bu dönemin en önemli olayı, Emevi Halifesi II. Mervan saltanatı döneminde (MS 744- MS 750) halifeliğin merkezini Şamdan, Harran'a taşımasıdır. II.Mervan'ın saltanatı döneminde Harran Ulu Cami (Cami'ül Firdevs) yenilenir, bölgede su kanalları açtırılarak tarım ve ticaret geliştirilir. Altın dönemini II. Mervan döneminde yaşayan El Cezire Bölgesi, en çok vergi veren bölge olarak tarihe geçecekti. Doğudaki Abbasi ayaklanması sonucunda sarsılan Emeviler, II. Mervan'ın öncülüğündeki ordularla Büyük Zap Irmağı kıyısında yapılan savaşta (MS 750) Abbasi ve Emevi ordularını yenip İran ve Mezopotamya'nın büyük kısmını ele geçirir. Abbasi hâkimiyeti döneminde (MS 750 - MS990) Şanlıurfa'da bulunan Emevi halkına büyük baskılar uygulanmış, bu baskılar Halife Harun Reşid'in başa geçmesiyle son bulmuştur. Bu dönemde sivil mimari anlamında ciddi yapılar inşa edilmiş ve Şanlıurfa bir kültür kentine dönüşmüştür. Halife Harun Reşidin adil yönetimi sayesinde sakin bir dönem yaşayan Şanlıurfa, MS 809'dan itibaren Halife Harun Reşid'in oğulları arasındaki taht mücadelelerine sahne olmuş, bu iç karışıklıktan faydalanan Bizanslılar MS 1037 yılında Urfa'yı egemenliği altına almış, şehrin sur ve kalelerini onararak şehri daha korunaklı hale getirmişlerdir. "Büyük Selçuklu Dönemi" ile birlikte Anadolu'ya yapılan seferler artmış, MS 1071 yılında Alparslan'ın Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun, dolayısıyla Urfa'nın, Selçuklular'ın eline geçmesi kolaylaşmıştır. MS 1072 yılında Sultan Alparslan'ın ölümü üzerine tahta Melikşah çıkar. Sultan Alparslan'a karşı ayaklanmış olan Sultan Süleyman Şah ve onun kardeşi Mansur, Urfa yöresinde kalmaktadır. Halep şehrinin alınması için hareketlenen Melikşah, komutanlarından Bozan'ı Urfa'yı fethetmek için görevlendirmiştir. İki Müslüman kuvvet arasında devam eden savaş Melikşah'ın savaş sırasında Urfa'ya gelmesiyle kendi lehine dönmüştür. Urfa ve çevresini savunan Süleyman Şah, savaşta ölür ve bugünkü Suriye sınırında bulunan "Türk Mezarı" diye anılan yere defnedilir.

Melikşah, Urfa ve Harran'ın valiliğini Bozan'a vermiş ve Bozan döneminde (MS 1087) hanlar, mescitler, medreseler açılmış, ünlü Türk bilgini Farabi'nin de ders gördüğü "Harran Üniversitesi" bu dönemde geliştirilmiştir. Bölgede artan Müslüman-Türk seferleri karsısında, Bizans'ın talebi ile düzenlenen Haçlı Seferleri sırasında Kont Baudouin, Urfa şehrini himayesi altına almış ve MS 1098'de Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurmuştur. 46 yıllık haçlı hükümranlığı ardından taht kavgalarının istikrarsızlaştırdığı bu kontluk, MS 1144 yılında Musul Atabeyi İmameddin Zengi tarafından ele geçirilmiştir. İmameddin Zengi'nin MS 1182 yılında ölümü ardından Şanlıurfa, Komutan Selahattin Eyyubi'nin kurduğu Eyyubi Devleti'nin sınırları içerisinde kalmıştır. Anadolu Selçuklu Hükümdarı II. Süleyman Şah döneminde siyasal birliğin sağlanması adına Şanlıurfa, Selçuklu topraklarına katıldıysa da şehir Eyyubiler Dönemi'nde geri alındı. MS 1251 ve izleyen yıllarda Moğolların sıklıkla ağır vergi ve yağmalamalarına maruz kalan Urfa, MS 1318 tarihinde Anadolu Selçukluları'nın yıkılmasının ardından bir Türkmen Bey'i olan Salim Bey ve oğulları, Urfa'da etkinlik kazanmaya başladılar. MS 1334 yılı Ocak ayında Timur Mardin Ceylanpınar'dan Urfa Bölgesi'ne doğru Urfa'yı hâkimiyet altına aldı. Ankara Savaşı'na Timur tarafından katılan Karayülük Osman Bey, savaş karşılığı kendisine verilen Diyarbakır Yöresi'nde MS 1403 yılında Akkoyunlu Devleti'ni kurup Şanlıurfa'yı da bu devletin sınırları içerisine alır. Bunun ardından Safevi Devleti'nin İran'da güç kazanmasından sonra Akkoyunlular bölgede hızla güç kaybına uğramış ve çöküş süreci hızlanmıştır. Sultan Elvend'in ölümünden sonra yerine geçen Sultan Murad döneminde Şanlıurfa MS 1514 yılında Safevi yönetimi altına girmiş ve kentin idaresi Kaçarlar'a bırakılmıştır. Şah İsmail ordularının, Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim tarafından MS 1517 yılında yenilgiye uğratılmasıyla Şanlıurfa'da çok uzun süre devam eden siyasal istikrarsızlık son bulmuş ve 4 asır sürecek Osmanlı hâkimiyeti MS 1517 yılında başlamıştır. Osmanlıların hâkimiyetine giren Şanlıurfa, öncelikli olarak Diyarbakır Eyaleti'ne bağlanmış, kültür ve ekonomik yaşam ciddi bir ivme kazanmıştır. Osmanlı mimarisinin izlerinin belirgin olarak görüldüğü kentte mescit, tekke, türbe, kilise, medrese, kütüphane, han, hamam, dükkân, bedesten, kasriyye, aşhane gibi sosyal amaçlı kullanılan mekânlarda ciddi bir artış yaşanmıştır.

30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada bağımsız bir sancak unvanına sahip olan Urfa, öncelikle 7 Mart 1919 tarihinde İngilizlerce, daha sonra Fransızlarca işgal edilir. Bu işgal karşısında Şubat 1920 tarihinde kendi imkanlarıyla silahlanan Urfa halkı, Jandarma Kumandan Ali Saip (Ursavaş) Bey öncülüğünde Kuva-yı Milliye adına yöre halkını örgütler. Fransız işgaline karşı elde edilen başarı 11 Nisan 1920 tarihinde işgal kuvvetlerinin şehri boşaltmasıyla son bulmaktadır. Kurtuluş Savaşında gösterdiği üstün gayretinden dolayı 1984 yılında "Şanlı" unvanını alan Urfa, artık "Şanlıurfa" olarak isimlendirilmiş ve hak ettiği istiklal madalyasını 11 Nisan 2016 tarihinde almıştır.

Şanlıurfa Müze Müdürlüğü

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Prof. Dr. Mehmet ÇELİK "Edessa'dan Urfaya I-II", Atılım Üniversitesi Yayınları

By J.B. SEGAL, Edessa (Urfa) :Kutsal Şehir, Çev: Prof. Dr. Ahmet ARSLAN, İletişim Yayınları

Klauss SCHMİDT, Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, Çev: Rüstem ASLAN, Arkeoloji ve Sanat Yayınları

E.R.Hayes, "Urfa Akademisi" Çev: Yaşar GÜNENÇ, Yaba Yayınları

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ, Taş Devrinden Osmanlıya Urfa Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları,

Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ, Müze Şehir Urfa, Kültür Bakanlığı Yayınları,

Yrd. Doç. Dr. Cihat KÜRKÇÜOĞLU, Selahattin Eyyubi GÜLER, Müslüm AKALIN, Öğr. Gör. Sabri KÜRKÇÜOĞLU "Şanlıurfa: Uygarlığın Doğduğu Şehir," Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları

Selahattin Eyyubi GÜLER, Şanlıurfa Yazıtları (Grekçe, Ermenice, Süryanice), Arkeoloji Sanat Yayınları

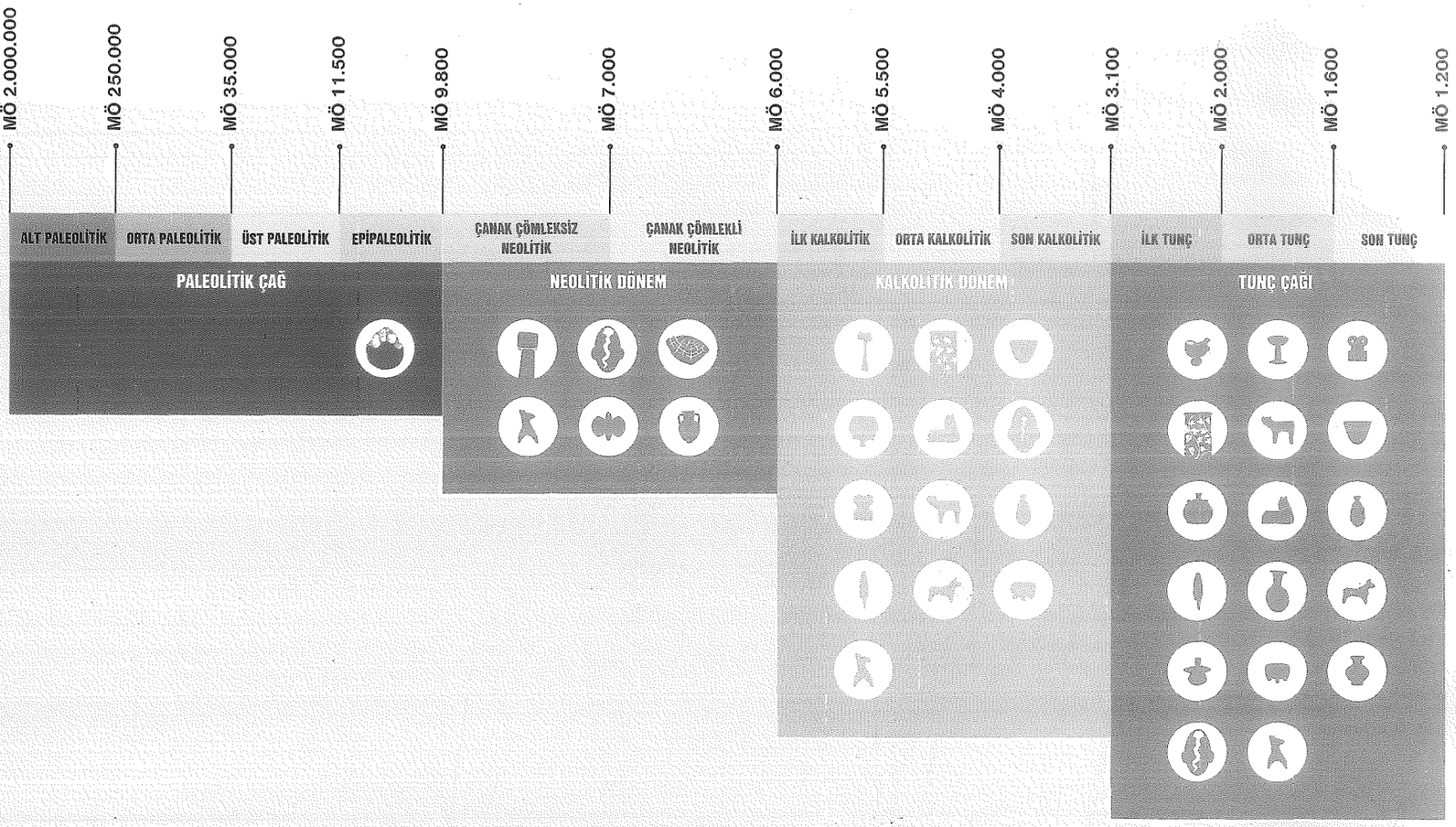

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

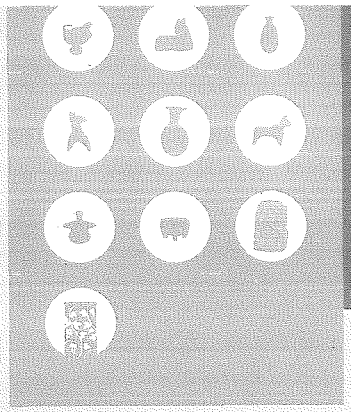

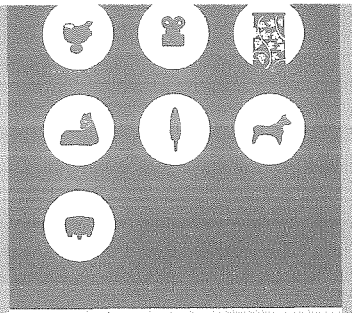

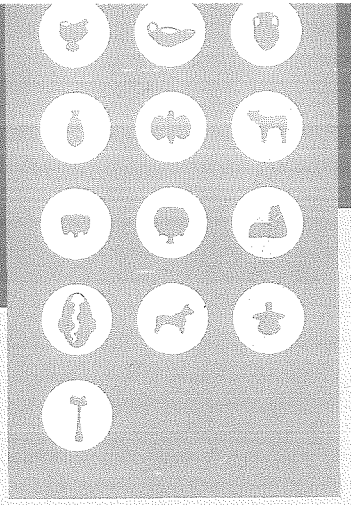

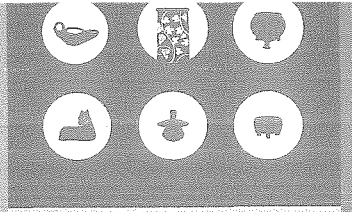

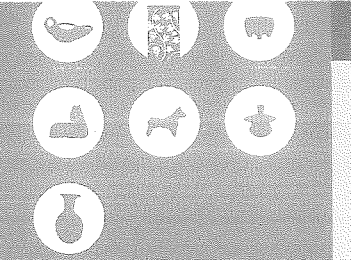

KLASİK İSLAMİ DÖNEM

1. Dört Halife Dönemi (639 - 661)
2. Emeviler Dönemi (661 - 750)
3. Abbasiler Dönemi (750 - 996)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
   - 4.1 Hamdaniler ve Numeyriler (905 - 1002)
   - 4.2 Mervaniler (983 - 1085)

ORTAÇAĞ İSLAMİ DÖNEM

1. Büyük Selçuklular (1087 - 1098)
2. Haçlı Krallığı Dönemi (1098 - 1144)
3. Zengiler Dönemi (1127 - 1183)
4. Eyyubiler (1132 - 1250)

(Memlükler / Türk Devleti / Kavramlar Karakıyımdan)

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

- A.Z.A.S.H. - Zeyrek - 1. Sınıf
- Gökhan Bilgin - 1. Sınıf

MÖ 1.200
DEMİR ÇAĞI
MÖ 330
HELENİSTİK DÖNEM
MS 244
ROMA DÖNEMİ
MS 1031
DOĞU ROMA DÖNEMİ
MS 1086
İSLAM DÖNEMİ
MS 1922
TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Swancombe
Mauer
Tata
Vertesszollos
1.8 Milyon
Rerra Amata
Sandalja
Kalk-Kaya
Dmanissi
Petralona
Atapuerca
Arago
1.1 Milyon
Zhoukoudian
Tighennif
1.5 Milyon
1.1 Milyon
Narmada
Abel
Hadar
Koobi Fora
Omo
2.5 Milyon
1 Milyon
Sangiran
Olduvai
Sterkfontein
1.5 Milyon
Paleolitik Çağ Buluntu Yerleri
Şanlıurfa Epipaleolitik Buluntu Yerleri (Biris Mezarlığı - Söğüt Tarlası - Hortum - Gazbek)
İlk İnsanın Dünyaya Olası Yayılımı

PALEOLİTİK ÇAĞ
MÖ 2 MİLYON - MÖ 9.800

Yontma Tas Devri olarak da bilinen Paleolitik Çağ, insanların küçük gruplar halinde, yabani bitkiler, kökler, meyveler toplayarak, hazır buldukları besinleri yiyerek ve avlanarak yaşadıkları dönemdir. Afrika'da bulunan en eski yontma taş aletlerin 3 milyon yıl kadar öncesine tarihlenmesiyle başlayan Paleolitik Çağ, oldukça uzun bir süre boyunca yaşam biçiminin çok az değiştiği, bir yanda kültür tarihinin en uzun sürecini kapsayan, öte yanda insanın ilk atalarının ve onların ürettiği ilk aletlerin ortaya çıktığı süreçtir.

Barınmak için genellikle mağara ya da kaya sığınaklarını kullanan Paleolitik Çağ insanları, bunların bulunmadığı yerlerde saz, kamış ve av hayvanlarının postu gibi hafif malzemeyle açık havada geçici barınaklar yapmışlardır. Paleolitik Çağ'ın en uzun aşaması olan Alt Paleolitik Çağ'a ait çaytaşı aletler ile Acheuleen (Acheul) türü el baltaları olarak adlandırılan çakmaktaşı aletler, Afrika, Asya ve Avrupa'yı içine alan çok geniş bir coğrafyada görülen ve farklı amaçlar için kullanılan tek tip aletlerdir.

Yaklaşık 300 binyıllık bir dönemi kapsayan Orta Paleolitik Çağ'da, Alt Paleolitik Çağ'ın çok amaçlı tek tip aletlerinin yerini, yapılan işe göre çeşitlenen aletler alır. Bu dönemde ortaya çıkan ok ve mızrak uçları, özellikle avlanma tekniklerinin gelişimi açısından önem taşır. Orta Paleolitik Çağ ile birlikte beslenme alışkanlığında temel bir değişim yaşanmış ve insanlar avladıkları hayvanları ateşte pişirerek tüketmeye başlamışlardır. Ölü gömme, ölülerin yanına mezar armağanı bırakma, basit de olsa takı yapımı, ilk olarak bu dönemde görülen uygulamalardır.

Günümüzden yaklaşık 40 binyıl öncesinde başlayan Üst Paleolitik Çağ, modern insanın dünyanın hemen her bölgesine yayıldığı bir süreçtir. Üst Paleolitik Çağ'da kullanılan aletlerin önceki döneme kıyasla çeşitlenmesinin ve bölgesel olarak alet tiplerinde farklılaşmalarının ortaya çıkmasının yanı sıra, bu döneme ait çok sayıda olta ve zıpkın, artık su ürünlerinin de beslenmeye katıldığını göstermektedir. Üst Paleolitik Çağ'a ait dünyanın çeşitli yerlerinden bilinen çok sayıdaki mağara duvar resimleri, kabartmalar ve heykelcikler, sanat olarak adlandırdığımız soyutlama yetisini ve bunun da ötesinde uzman zanaatkârların varlığını ortaya koymaktadır.

Üst Paleolitik Çağ iklim kuşaklarının dünyanın her yerinde yer değiştirmesi sonucu, Paleolitik Çağ'ın son aşamasını temsil eden Epipaleolitik Çağ'da doğal çevre yeniden biçimlenir. Bu süreç içinde Doğu Akdeniz kıyıları ile Güneydoğu Anadolu'da hızlı bir nüfus artışıyla birlikte, hafif çukur tabanlı yuvarlak kulübeler yapan küçük topluluklar ortaya çıkar. Beslenmenin çeşitlendiği, toplulukların arasında farklılıkların belirginleştiği, yeni arayışların yaşandığı Epipaleolitik Çağ, Yakındoğu'da Neolitik Çağ'ın ilk izlerini içinde barındırır.

Orta Fırat bölgesinde Paleolitik Çağ'a ait buluntuların en eskileri, MÖ 2.000.000 - MÖ 9.800 yıllarına tarihlenmektedir. Şanlıurfa'nın Bozova, Hilvan, Birecik ve Suruç ilçelerinde, Paleolitik Çağ'a ait çok sayıdaki buluntu yeri, Paleolitik Çağ araştırmaları açısından büyük bir önem taşımaktadır.

“Barınmak için genellikle mağara ya da kaya sığınaklarını kullanan Paleolitik Çağ insanları, bunların bulunmadığı yerlerde saz, kamış ve av hayvanlarının postu gibi hafif malzemeyle açık havada geçici barınaklar yapmışlardır.”

Prof. Dr.
Harun TAŞKIRAN
Ankara Üniversitesi
Tarihöncesi Arkeolojisi
Anabilim Dalı

ŞANLIURFA'DA PALEOLİTİK ÇAĞ MÖ 2 MİLYON - MÖ 9.800

Paleolitik (Yontma Taş) Çağ buluntuları açısından en zengin bölgemizin Güneydoğu Anadolu olduğu yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalarla kanıtlanmıştır. Şanlıurfa'nın ise Paleolitik Çağ buluntuları açısından bölgede özel bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Zira Türkiye'de Paleolitik Çağ'a ait ilk buluntunun Şanlıurfa'nın Birecik ilçesi'nde bulunması ne kadar tesadüfi olsa da kentin Paleolitik Çağ açısından önemli bir yer olduğunu yıllar önce ortaya koymuştur. Bu ilk buluntu 1894 yılında J.E. Gautier tarafından Birecik'te Fırat Nehri'nin eski alüvyonları içinde bulunan bir iki yüzeyli alet, Acheuleen elbaltasıdır. Bu ilk buluntudan sonra bölgeye ilk gelen Prof. Dr. I. Kılıç Kökten olmuştur. Kökten 1946 yılında Birecik ilçesi'nden kuzeye doğru Surtepe ve Tilvez köyleri arasındaki düzlüklerde araştırmalar yapmış ve çeşitli yontmataş aletler toplamıştır.

Kökten buluntuların Clactonien ve Levalloiso-Mousterien özellikler gösterdiğini belirtir. Aynı yıl Şanlıurfa'nın Bozova ilçesi yakınında, Gölbaşı çevresinde Micoquien tipte iki yüzeyli aletler (el baltaları) ve Levalloiso-Mousterien yonga aletler de bulmuştur. 1959 yılında bölgeye tekrar gelen Kökten, Şevket Aziz Kansu ile birlikte Gölbaşı mevkiinde yine Micoquien (Üst Acheuleen) olarak tanımladıkları iki yüzeyli aletlerden toplamışlardır. Aynı çevrede 1964 yılında İstanbul ve Chicago Üniversitelerince ortak yapılan "Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmaları Karma Projesi" çalışmaları sırasında saptanan Değirmentepe'nin, Kökten'in bulduğu Bozova-Gölbaşı ile aynı yer olduğu düşünülmektedir. Kökten'den 1 yıl sonra 1947 yılında bölgeye gelen İngiliz araştırmacı W. Brice ise, Birecik-Nizip arasında ve Şanlıurfa-Siverek yolu çevresinde Acheuleen tipte iki yüzeyli alet bulmuştur. Ayrıca çekirdek, yontuk çakıl ve çeşitli yongaların bulunduğu Kansu tarafından bildirilmektedir. Bölgede Biris Mezarlığı ve Söğüt Tarlası olarak bilinen iki konaklama ya da işlik yeri, 1963 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Kürsüsü ile Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün ortaklaşa yaptıkları "Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları Karma Projesi" çalışmaları sırasında saptanmışlardır. Birbirine yakın olan her iki yer Bozova ilçesi'ne 2 kilometre. uzaklıkta bulunmaktadır. Bu iki yerden toplanan çakmaktaşı yontmataş endüstrisi üzerinde yapılan çalışmalar maalesef tamamlanmamıştır. Bu çakmaktaşı aletlerin Paleolitik Çağ'a ait olup olmadıkları ya da hangi döneme ait oldukları bilinememektedir. Ancak bir dilgi endüstrisinin ve bazı mikrolitik parçaların varlığı, bu iki yerin Epipaleolitik Çağ'da insanlar tarafından kullanıldığı düşünülebilir. Şanlıurfa'nın Paleolitik Çağ buluntuları açısından zenginliğini kanıtlayan bir diğer önemli araştırma, 1977 yılında "Aşağı Fırat Projesi" kapsamında Atatürk Barajı'nın etkileşim alanında Mehmet Özdoğan tarafından yapılan yüzey araştırmalarıdır. Bu araştırmalar sırasında Çekis Sırtı, Hasimerte Bağları, Kirli Mevkii ve Uluk Mevkii olmak üzere toplam dört buluntu yerinden Alt, Orta ve Üst Paleolitik Çağlar ile Epipaleolitik Çağ'a ait yontmataş aletler toplanmıştır. Son zamanlarda yapılan sistemli yüzey araştırmaları Şanlıurfa ili'nin Paleolitik Çağ açısından ne kadar zengin olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu araştırmalardan ilki Fırat Nehri üzerinde yapılan son baraj olan Karkamış Barajı'nın etkileşim alanında 1998-2000 yılları arasında Harun Taşkıran tarafından yapılan "Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması"'dır. Bu araştırma sırasında Birecik ilçesi'nden Suriye sınırına kadar Fırat Nehri'nin doğusunda kalan alanda 33 adet Paleolitik buluntu yeri saptanmıştır. Buluntu yerlerinden toplanan çakmaktaşı yontmataş aletlerin büyük bir kısmı Alt ve Orta Paleolitik Çağın teknolojik ve tipolojik özelliklerini gösterirler. Alt Paleolitik Çağ'a ait iki yüzeyli aletler çok zengin ve çeşitli olup, özellikle Acheuleen kültürün orta ve üst evrelerini yansıtırlar. Uçlar ve kenar kazıyıcılar gibi çeşitli yonga aletler, disk biçimli çekirdekler ve güzel örneklerle temsil eden Levallois çekirdekler, bölgede Orta Paleolitik Çağın da (Mousterien Kültür) yoğun bir şekilde yaşandığını gösterir. Kesin olarak Üst Paleolitik Çağ'a bağlanabilecek herhangi bir buluntu ile karşılaşılmamıştır. Bununla birlikte saptanan 4 buluntu yerinden elde edilen buluntulara göre bölgenin Epipaleolitik Çağda insanlar tarafından iskân edildiği anlaşılmaktadır. Son yıllarda yapılan bir diğer araştırma ise, Kültür Bakanlığı ve Türkiye Bilimler Akademisi işbirliğiyle başlatılan Türkiye Kültür Envanteri pilot bölge çalışmaları kapsamında, Mehmet Özdoğan ve ekibi tarafından gerçekleştirilen "Birecik-Suruç Kültür Envanteri" çalışmalaridır. Bu çalışmalar sırasında çok sayıda Paleolitik Çağ buluntu yeri saptanmıştır. Yontmataş buluntular alt, orta ve Üst Paleolitik ve Epipaleolitik Çağların tekno-tipolojik özelliklerini sergilerler. Sonuç itibariyle Anadolu'da Paleolitik Çağ'a ait ilk buluntunun saptandığı 1894 yılından bu yana yoğun araştırmalara sahne olan Şanlıurfa ve çevresi, Türkiye'nin Paleolitik Çağ açısından en zengin illerinden biridir. Şanlıurfa ilk insanın dünyaya yayıldığı rota üzerinde, Paleolitik Çağ'ın farklı aşamalarını yansıtan buluntu yerleri kadar bu dönemin son aşamaları ve sonrası için de eski dünyanın sayılı buluntu yerlerinin olduğu bir kenttir. Özellikle Göbeklitepe gibi muazzam tapınma merkezlerinin ve Nevali Çori, Gürcütepe, Mezraa-Teleilat, Akarçay Tepe gibi Neolitik Dönemin ilk aşamalarını yansıtan yerleşimler bunun en iyi kanıtlarını oluşturur.

"Türkiye'de Paleolitik Çağ'a ait ilk buluntunun Şanlıurfa'nın Birecik ilçesi'nde bulunması kadar, ilk insanın dünyaya yayılım rotası üzerinde olması da kentin geçmişine anlam katar."

EL BALTASI
Buluntu yeri: Hortum
Orta Paleolitik: MÖ 250.000 - 35.000
Çakmaktaşı
U: 15.4cm, G: 8.0cm, K: 5.3cm
Envanter No: D XI OF 79

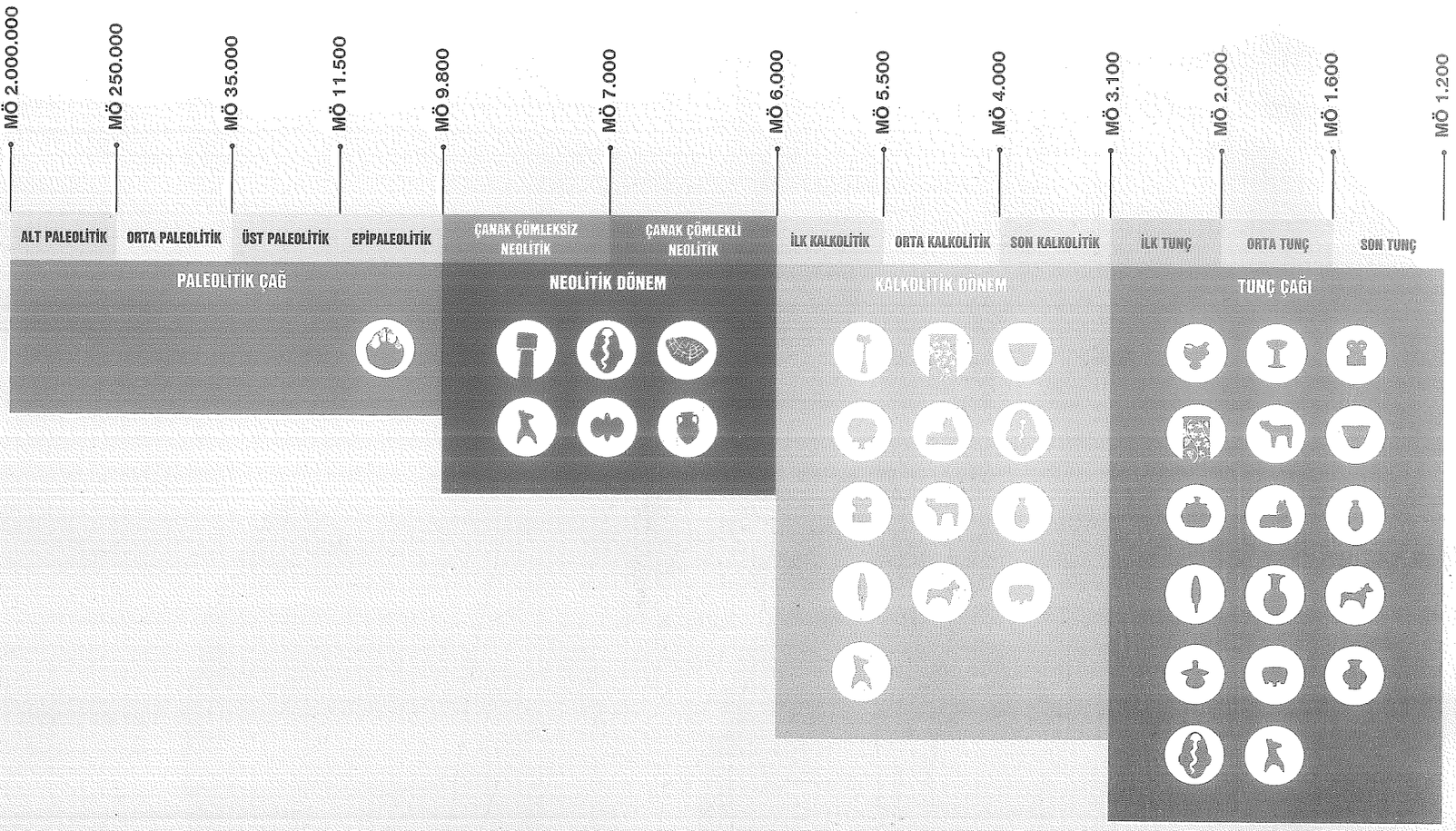

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

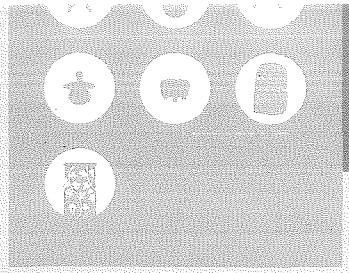

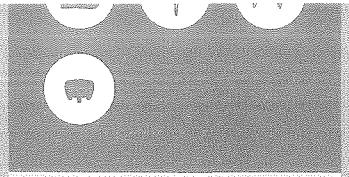

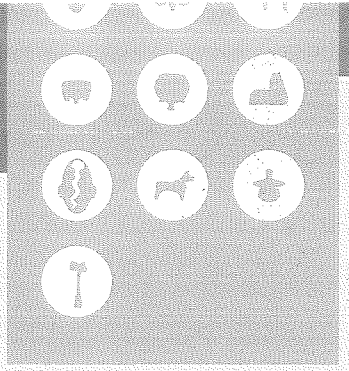

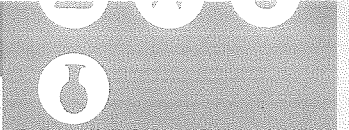

KLASİK İSLAMİ DÖNEM

1. Dört Halife Dönemi (639 - 661)
2. Emeviler Dönemi (661 - 750)
3. Abbasiler Dönemi (750 - 940)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
   - 4.1 Hamdanîler ve Nümeyrîler (905 - 1104)
   - 4.2 Mervâniler (983 - 1085)

ORTAÇAĞ İSLAMİ DÖNEM

1. Büyük Selçuklular (1092 - 1194)
2. Harezm Kontluğu Dönemi (1098 - 1141)
3. Zengîler Dönemi (1146 - 1252)
4. Eyyubîler (1182 - 1250)

(Memlûklar Dönemi (Memlûk Emirleri Karşı Çıkıyorlar))

ASTRONOMİ PERSPEKTİFİNİZ DÖNEM

MÖ 1.200

DEMİR ÇAĞI

MÖ 330

HELENİSTİK DÖNEM

MS 244

ROMA DÖNEMİ

MS 1031

DOĞU ROMA DÖNEMİ

MS 1086

İSLAM DÖNEMİ

MS 1922

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

KARADENİZ
AKDENİZ
KIZIL DENİZ
Çafer Höyük
Çayönü
Mureybet
Çatalhöyük
Suberde
Aşıklı Höyük
Nevalı Çori
Körtiktepe
Hallan Çemi
Hasankeyf Höyük
Gritille
Göbeklitepe
Mezra Teleilat
Akarçay Tepe
Fıstıklı Höyük
Can Hasan III
Djade
Halula
Jerf al Ahmar
Qermez Dere
Magzaliyah
Abu Hureyra
Ras Shamra
Byblos
Bouqras
Tell Sabi Abyad
Mureybet
Malisha
Nahal Oren
Kaafar Hahoresh
Jericho
Ain Ghazal
Dhara
Nahal Hemar
Beidha
Ba'ja
Basta
Nil Nehri
Fırat Nehri
Dicle Nehri
MEZOPOTAMYA
Neolitik Dönem Buluntu Yerleri
Şanlıurfa Neolitik Dönem Buluntu Yerleri (Göbeklitepe, Nevali Çori, Akarçay Tepe, Mezraa-Teleilat, Gürcütepe, Fıstıklı Höyük, Yeni Mahalle)
Bereketli Hilal

© Hamid SHARIFI

ENiZi

NEOLİTİK DÖNEM
MÖ 9.800 - MÖ 6.000

Yeni Taş ya da Cilalı Taş Çağı olarak da bilinen Neolitik Dönem, insanlık tarihindeki en önemli kırılma noktalarından birini oluşturur. Neolitik Dönem ile, Endüstri Devrimi'ne kadar geçen süreçte hakim olan toplumsal düzenin temelleri atılır ve insanların düşün dünyalarında ve yaşam biçimlerinde belirgin bir dönüşüm yaşanır. 3 milyon yıl boyunca avcı-toplayıcı ve göçebe yaşamın ardından, önce sabit köylerin kurulduğu, ardından hayvanların evcilleştirilip bitkilerin ehlileştirildiği Neolitik Dönem değişik aşamalardan geçerek 6 binyıl gibi uzun bir süreye yayılır. MÖ 10 binli yıllarda başlayan yerleşik hayat tarım ve hayvancılık gibi beslenmeye ilişkin yeniliklerin değil aynı zamanda toplumsal yaşamda da önemli değişimlerin ortaya çıktığı bir süreci ifade eder. Yaklaşık olarak MÖ 7. binyıldan itibaren insanoğlunun yaşamında önemli bir dönüşüm daha yaşanır ve beslenme alışkanlıklarında köklü bir değişikliğe işaret eden çanak çömlek ortaya çıkar ve hızla yaygınlaşır.

Neolitik Dönem, çanak çömlek öncesi ve sonrası olarak iki döneme ayrılmaktadır. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de yerleşik yaşam, bunun sonucu yeni mimari çözümler ve köy yaşantısı ortaya çıkmıştır. Ancak avcılık ve toplayıcılık hala beslenmede esas girdiyi oluşturmaya devam eder. Çanak Çömlekli Neolitik Dönem, yalnızca kilden kap kacak yapımı gibi yeni bir teknolojinin ortaya çıkmasına bağlı değildir; bu dönem ile birlikte çiftçiliğe dayalı ekonomik model tüm kuralları ile birlikte yerleşmeye başlar ve toplumsal yaşamın her aşamasına yansır.

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'in ilk aşaması küçük çaplı ilk yerleşmelerin kurulduğu, bilinçli, seçici ve yoğun avcılık ve toplayıcılığın sürdüğü, nüfusun arttığı, insanın doğaya farklı bir gözle baktığı süreci ifade etmektedir. Dönemin başlangıcında yapılar, yuvarlak planlıdır. Birbirine yakın inşa edilen kulübelerin üzerleri ağaç, dal, kamış gibi malzemelerle örülmüş ve üzerleri çamurla sıvanmıştır. Barınak olarak tanımladığımız bu yapılar, dönemin sonuna doğru farklı işlevlere sahip birimleri olan konutlara dönüşür.

Mimari ile ilgili bir diğer gelişme "kamusal yapılar" olarak adlandırabilecek özel yapıların ortaya çıkmasıdır. Genelde yerleşimin kenarında, konutlardan farklı plana sahip ve anıtsal boyutlarda olan bu yapıların daha fazla çaba sarf edilerek özenle yapıldıkları görülür. Bu farklar kutsal mekanların ilk örnekleri sayılabilecek bu yapıların günlük yaşamdaki önemini, mimari ve yerleşme düzeni ile olan etkileşimini yansıtır.

Neolitik Dönem'in en erken evrelerinde Göbeklitepe ve Hallan Çemi gibi merkezlerde kült yapıları dairesel ya da oval planlara sahipken, daha sonraları Nevali Çori'deki kült yapısı ve Çayönü'ndeki Saltaşlı Yapı (Flagstone Building), Kafataslı Yapı (Skull Building) ve Terazzo Tabanlı Yapı (Terazzo Building) gibi tek bir geniş mekan şeklinde, genellikle dikdörtgen ya da kareye yakın bir planda inşa edilmeye başlanır. Bu yapıların çoğu oldukça anıtsaldır ve çoğu zemine açılan bir çukur içine inşa edilmiş, masif taş duvarlara sahiptir.

Şanlıurfa'da Göbeklitepe ile benzer birçok buluntu yeri bilinmektedir. Kent merkezinde Yeni Mahalle ile Harran Ovası'nı çevreleyen yükseltilerin üzerindeki Karahan Tepe, Sefer Tepe, Hamzan Tepe bunlardan sadece birkaçıdır.

Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'de toplumsal yaşam köklü bir şekilde değişir ve yeniden biçimlenir, yeni teknolojiler, alet türleri ortaya çıkar; artık çiftçi köy yaşantısı tüm kurallarıyla yerleşmiştir.

> **“avcı-toplayıcı ve göçebe yaşamın ardından, önce sabit köylerin kurulduğu, ardından hayvanların evcilleştirilip bitkilerin ehlileştirildiği Neolitik Dönem değişik aşamalardan geçerek 6 binyıl gibi uzun bir süreye yayılır.”**

Kataloğun Neolitik Bölümü
Prof. Dr. Klaus Schmidt'e
ithaf edilmiştir

GÖBEKLİTEPE (ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK A İLK ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK B: MÖ 9600-8200)

Göbeklitepe arkeolojik alanı, büyük ve yekpare kireçtaşından yapılmış T-biçimli dikilitaşların ön plana çıktığı yuvarlak-oval ve dörtgen yapılardan oluşan etkileyici anıtsal mimarisi nedeniyle son yıllarda dünya medyasında geniş bir yer bulmuştur. Bu yapılar İlk Neolitik Dönem'e tarihlenmiştir ve törensel amaçlarla kullanıldıkları düşünülmektedir. İnsan elinden çıkmış olan en eski megalitik yapılar olarak gösterilen bu yapılar tarih öncesi dönemlerde burayı inşa eden insanların özellikle törensel ihtiyaçlarını karşılamak için inşa edilmişlerdir.

Göbeklitepe, 1400 yıllık bir sürede, doğal bir kireçtaşı plato üzerinde biriken arkeolojik dolgulardan oluşan (arkeolojik kalıntılar, enkaz ve çöplükler) tepeler ve bunları ayıran çöküntü alanlarının yer aldığı büyük bir yapay tepedir. Göbeklitepe, MÖ yaklaşık 9600 ve 8200 yılları arasında, Çanak Çömleksiz Neolitik A (PPNA, MÖ 9600 - MÖ 8700) ve İlk Çanak Çömleksiz Neolitik B (EPPNB, MÖ 8700 - MÖ 8200) (Res. 1) dönemlerinde oluşmuştur.

Resim 1: Göbeklitepe' güneydoğu plato'dan görünüm (Foto: DAI, Göbeklitepe Projesi).

Göbeklitepe Şanlıurfa ilinin yaklaşık 15 km kuzeydoğusunda, deniz seviyesinden 770 metre yukarıda yer alır. Bulunduğu nokta güneydeki Harran Ovası'na, batı/kuzeybatıdaki Şanlıurfa il merkezine ve Kaşmer Dağı'na ve güneydoğudaki Tek Tek Dağları'na hakimdir. Havanın açık olduğu günlerde kuzeyde Doğu Toroslar ve kuzeydoğuda Karacadağ Volkanı ufukta görülebilmektedir. Göbeklitepe'nin kolayca görülebilen konumu tesadüfi değildir ve bu alanın tarihöncesi dönemde burayı kuran insanlar için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Göbeklitepe'deki arkeolojik çalışmaları 1995 yılında başlatan ve aramızdan ayrıldığı 2014 yılına kadar çalışmalarını sürdüren, ismi alanın keşfiyle ve araştırmaların ilk yirmi yılıyla birlikte anılan Klaus Schmidt, Göbeklitepe'nin yakınlarda yaşayan İlk Neolitik Dönem toplulukları için önemli bir tören merkezi olduğunu belirtmiştir (Res. 2).

Göbeklitepe'nin en bilinen özelliklerinden olan T biçimli dikilitaşlar, taş ve kemik aletler kullanılarak alanın yakınlarındaki kireçtaşı platoda yer alan taş ocaklarından elde edilmişlerdir. Daha sonra, dikilecekleri yere taşınmış ve/veya yine kolayca erişilebilen yerel kireçtaşından yapılmış taş duvarların içine yerleştirilmişlerdir. Göbeklitepe'de bugün görülen yapılar, alandaki ilk inşa edilen yapılar değildir. Kazı alanında bugün gördüğümüz, 1400

Resim 2: Klaus Schmidt 2010'da Göbeklitepe'de (kuzeybatı alanı) (Foto: DAI, Göbeklitepe Projesi).

yıllık bir sürede gerçekleşen inşa faaliyetlerinin, yapıların üzerlerinin örtülmesinin ve yeni yapıların inşa edilmelerinin bir sonucudur. Bu sürede, yapılardaki duvarlar ve dikilitaşlar aynı ya da başka bir yapıda yeniden kullanılmak için asıl yerlerinden kaldırılmıştır. Günümüzde böyle bir süreci 'geri dönüşüm' olarak adlandırabiliriz.

Bugüne dek dokuz anıtsal yuvarlak-oval yapı kazılmıştır ve bu yapılar keşfedilme sıralarına göre A'dan H'ye kadar isimlendirilmiştir (Res. 3). Bu yuvarlak-oval yapılar genellikle daha alçakta olan çöküntü alanlarında keşfedilmiştir, bu nedenle alandaki en eski yapılar olmalıdırlar ve bunlardan bazıları yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Büyük boyutlu anıtsal yapılara ek olarak, daha küçük boyutlu olan dörtgen biçimli çok sayıda yapı bulunmuştur. Bu dörtgen yapılar tepenin yüksek kısımlarında ve yamaçlarda yer almaktadır ve alanın en son kullanıldığı döneme (EPPNB) tarihlenmektedir. Anıtsal boyutlardaki yuvarlak-oval yapılarla

> “Göbeklitepe'deki antropomorfik T biçimli dikilitaşların tanrıların tasvirleri olması söz konusu değildir. Yukarıda bahsedilen 'tarih yaratıcı' öyküler ve İlk Neolitik Dönem'deki kimlik yaratma ihtiyacı düşünüldüğünde, dikilitaşların Göbeklitepe'yi yapanların kuruluş efsanelerindeki önemli bireyler ve şahsiyetlerin suretleri olmaları daha olasıdır. Göbeklitepe'de ata kültü uygulaması bu hipoteze uymaktadır.”

karşılaştırıldığında, dörtgen yapılar daha küçük T biçimli dikilitaşlara sahiptir ve bu dikilitaşlar alçak sekilere ya da duvarların içine yerleştirilmiştir (Res. 4).

Anıtsal yuvarlak-oval yapıların neredeyse tamamında daha uzun iki adet merkezi dikilitaş (5.5 metre uzunluğuna varabilen) yer alır ve bu dikilitaşlar bir ya da farklı evrelere tarihlenebilen birden çok taş duvarla çevrilmişlerdir. Bu duvarların içerisinde belirli aralıklarla sıralanmış birden çok T biçimli dikilitaş yerleştirilmiştir, duvarlar içerisindeki dikilitaşlar merkezdeki iki dikilitaştan her zaman daha kısadır. Megalitik yapılardan üçü (C, D ve E) özenle düzeltilmiş doğal kireçtaşı plato üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan E Yapısı'nın üst yapısı günümüze ulaşamamıştır, C ve D yapılarının iki merkezi dikilitaşı doğal kireçtaşı ana kaya üzerindeki özenle işlenmiş platformlar içerisine yerleştirilmiş halde bulunmuştur.

Yuvarlak-oval biçimli anıtsal yapıların çatılarının olduğu ya da gökyüzünün görünüp görünmediği konusunda hala süren bir tartışma söz konusudur. Şu anda, yapıların çatıyla örtüldüğü hipotezi mimari incelemelere göre muhtemel görünmektedir. Yine de, yapıların uzun 'yaşam döngüleri' boyunca üstlerinin hem açık hem de kapalı olduğu farklı dönemler yaşanmış olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Resim 3: Göbeklitepe, koruyucu üst örtü inşasından önce ana kazı alanından güneye bakış. Oval-yuvarlak biçimli anıtsal D Yapısı'nın iki merkezi dikilitaşı ön planda açık bir biçimde görülebilmektedir ve oval biçimli duvar içerisine yerleştirilmiş olan 'dikilitaş insan' topluluğu tarafından çevrelenmiştir (Foto: DAI, Göbeklitepe Projesi).

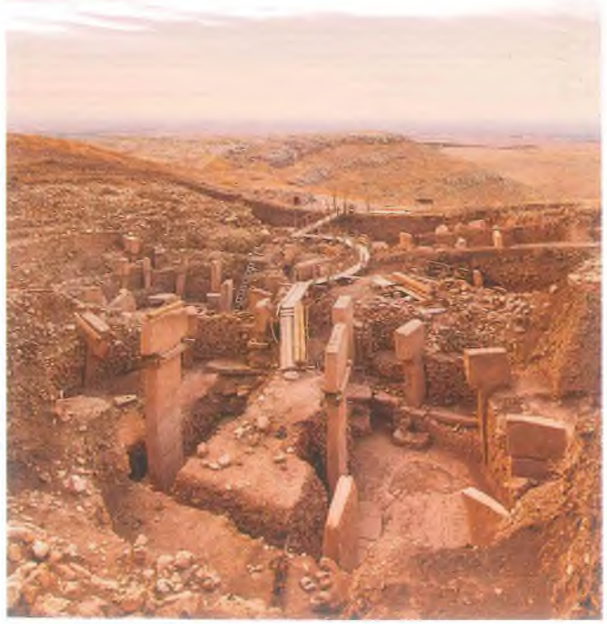

Bugüne kadar kazılmış olan büyük boyutlu anıtsal yapılardan en korunmuş olanı D Yapısı'dır (Res. 3). Özellikle bu yapıda T biçimli dikilitaşların antropomorfik (insansı) özellikleri belirgindir. T'nin en üst kısmı 'dikilitaş vücudunun' baş kısmıyken, gövde ve bacaklar dikilitaşın gövde kısmında temsil edilmiştir. D Yapısı'ndaki iki merkezi dikilitaşta bu durum, alçak kabartma biçiminde yapılmış el ve kol gibi ilave anatomik ögelerle vurgulanmıştır. Gerdanlık, kemer, kemer tokası ve peştamal gibi kıyafet ve aksesuarlar da alçak kabartma biçiminde tasvir edilmiştir. Yukarıda belirtilenlere uygun olarak, Göbeklitepe'deki yuvarlak-oval biçimli anıtsal yapılar, iki merkezi dikilitaş figürünün daha küçük 'dikilitaş insan' topluluğunun ortasında durduğu buluşma yerlerini akla getirmektedir.

Göbeklitepe pek çok sebepten dolayı eşsizdir. Bunlardan ilki ve en önemlisi, özellikle törenlerin yapılması amacıyla anıtsal (megalitik) yapıların inşa edildiği şu ana kadar keşfedilmiş olan en eski yer olmasıdır. Bu yuvarlak-oval yapılar alandaki en eski yapı evresi olan PPNA dönemine (MÖ 9.600 - MÖ 8.700) tarihlenmektedir. Bu yapılardaki T biçimli dikilitaşlar daha önceleri PPNB yerleşmesi Nevali Çori'de keşfedilmişlerdi, ancak ilk kez Göbeklitepe'de PPNA döneminin yuvarlak-oval yapıları içerisinde ve 5.5 metreyi bulan, oldukça etkileyici uzunluklarda bulundular.

Göbeklitepe ile ilgili bir diğer eşsiz şey, en eski anıtsal yapıları inşa eden topluluklarıyla ilgilidir. Göbeklitepe'nin çağdaşı olan domestik yerleşmelerden, örneğin Dicle bölgesindekilerden,

Resim 4: Göbeklitepe, güneybatı tepede yer alan ve en son evreye (EPPNB) tarihlenen dörtgen yapılar. 2016 yılı Mayıs ayında çekilmiş hava fotoğrafı. (Foto: DAI, Göbeklitepe Projesi).

bildiğimiz PPNA topluluklarının görece küçük gruplar halinde, 100-150'yi aşmayacak sayılarda insanlardan oluştuğudur. Bu topluluklar genel olarak ilk yerleşik köyler olarak tanımlanan yerleşmelerde yaşasalar da yaşamlarını hala avcı ve toplayıcılıkla sürdürüyorlardı, yabani buğdayları hasat ediyorlardı ve henüz herhangi bir bitki ya da hayvanı evcilleştirmemişlerdi. Bölgedeki kültüre alınmış ilk hayvan ve bitki kalıntısı PPNB dönemine, yani

Resim 5: Göbeklitepe D Yapısı, 43 numaralı dikilitaş. Bu dikilitaş üstündeki tasvirler açıkça bir hikaye anlatmaktadır, belki de İlk Neolitik Dönemde burayı inşa edenlerin kuruluş efsanesini. 43 numaralı dikilitaşın üzerinde çeşitli varlıkların tasvirleri yer almaktadır. Bu tasvirler arasında yılan, akrep, kuşlar ve penisi erekte haldeki bir erkek vardır. Bunların dışında, anlamı henüz bilinmeyen I biçimli semboller, simetrik desenler ve belki de anıtsal yapıların kendilerinin tasvirleri (dikilitaşın en üst kısmına yakın olan üç adet 'kol çantası' biçimli tasvir) de bu dikilitaş üzerindeki betimlerdendir. (Foto: DAI, Göbeklitepe Projesi).

yaklaşık olarak Göbeklitepe'nin terk edildiği tarihlere denk gelmektedir. Buna dayanarak, Göbeklitepe'yi yapan insanların, insanlık tarihindeki en önemli dönüşümlerden biri olan avcı-toplayıcı yaşam biçiminden tarımcı yaşam biçimine geçişe şahit olduklarını varsayabiliriz.

Göbeklitepe keşfedilmeden önce, PPNA topluluklarının Göbeklitepe'de kazılan alanlarda gördüğümüz tarzda bir mimari beceriye sahip oldukları tahmin edilmemekteydi. Göbeklitepe'de yapılan keşifler, Neolitik dönem üzerinde çalışan araştırmacılar üstünde büyük bir etki yaratmış ve PPNA toplulukları ile ilgili, sosyal hiyerarşi, bölgecilik, iş bölümü, zanaat uzmanlığı ve cinsiyet rollerinin de dahil olduğu pek çok yeni sorunun sorulmasına neden olmuştur.

Bu noktada, Göbeklitepe'deki pek çok taş buluntu ve dikilitaş üzerine kabartma ya da kazıma biçiminde yapılmış tasvirlerden söz edilmelidir. Çok sayıda çeşitli yabani hayvan, kuş ve böceğe ek olarak insanları yansıtan betimlemeler, yüksek seviyedeki bir zanaatkarlığın kanıtlarıdır. Göbeklitepe'deki tasvirler günümüzden yaklaşık on iki bin yıl önce, avcı-toplayıcılıktan tarımcı yaşam biçimine geçilirken yaşamış insanların inançları ve dünya görüşleriyle ilgili eşsiz bilgiler sağlamıştır. Bir diğer deyişle, taşlar üzerindeki tasvirler sadece Göbeklitepe etrafındaki peyzajda yaklaşık on iki binyıl önce rastlanan canlılar (örneğin yılanlar, tilkiler, yaban domuzları, yaban öküzleri, leoparlar, turnalar, ördekler) değildir, belki de nesilden nesile sözlü olarak aktarılan ve ilk kez Göbeklitepe'de ölümsüzleştirilen (Res. 5) hikayeleri anlatıyor gibi görünmektedirler. Bu hikayeler içerisinde kuruluş efsaneleri de olabilir ve böylece, nüfus artışının ve Neolitikleşmeyle ilişkili olarak büyüyen sosyal ağların görüldüğü bir dönemde topluluklar, kökenlerini ve kimliklerini vurguluyor olabilirler.

Son bir söz, Göbeklitepe'deki anıtsal yapıların 'tapınaklar' olarak yorumlanması ile ilgili sarf edilmelidir. Çeşitli nedenlerden dolayı 'tapınak' terimi uygun değildir çünkü milattan on ve dokuz binyıl önce haklarında neredeyse hiç kanıt olmayan 'tanrılar', 'din adamları' ve 'tapınak ekonomisi'ne sahip olan örgütlü bir dinin var olduğunu ima etmektedir.

Göbeklitepe'deki antropomorfik T biçimli dikilitaşların tanrıların tasvirleri olması söz konusu değildir. Yukarıda bahsedilen 'tarih yaratıcı' öyküler ve İlk Neolitik Dönem'deki kimlik yaratma ihtiyacı düşünüldüğünde, dikilitaşların Göbeklitepe'yi yapanların kuruluş efsanelerindeki önemli bireyler ve şahsiyetlerin suretleri olmaları daha olasıdır. Göbeklitepe'de ata kültü uygulaması bu hipoteze uymaktadır.

Göbeklitepe'de büyük çaplı ziyafetler de dahil olmak üzere şamanik ayin ve ritüeller gerçekleştirilmiş ve toplulukların önde gelen üyelerince denetlenmiş olabilir. Bu bireyler büyük ihtimalle en azından yerel seviyede politik ve manevi güç ve nüfuza sahipti fakat bunlar bugün anladığımız anlamda din görevlileri değillerdi. Bu bireyler toplumda gitgide gelişmekte olan, onlar olmadan Göbeklitepe'deki anıtsal yapıların inşa edilmeleri gibi işlerin başarılamayacağı seçkinlerden olabilir (Res. 6).

'Tapınak ekonomisi' terimi, tapınakların ve din adamlarının ekonomik-dağıtıcı fonksiyonlarını ifade eder, örneğin tarımcı toplulukların denetlenmesine dahil olma, atölyelerin ve imalathanelerin işletilmesi, karmaşık ve uzak mesafeli ticaret ağlarının muhafaza edilmesi gibi. Tapınak ekonomileri bölgede Göbeklitepe'nin terk edilmesinden yaklaşık beş binyıl sonra, Son Kalkolitik ya da İlk Tunç Çağı'na, MÖ 4. binyıla kadar ortaya çıkmamıştır.

Resim 6: Büyük bloklar ve dikilitaşlar Göbeklitepe'yi çevreleyen kireçtaşı platodaki taş ocaklarından çıkartılmıştır. Yandaki resimde kazı alanının kuzeyinde, tarihöncesi bir taş ocağında terk edilmiş T biçimli bir dikilitaş görülmektedir. Buna benzer bloklar muhtemelen basit yöntemler kullanılarak (halatlar ve tahta silindirler) tepeye çekilmiş olabilirler. Göbeklitepe'deki anıtsal yapı projelerinin yerine getirilmesi için gerekli olan sosyal organizasyon düzeyi, Paleolitik Çağlardan bilinmeyen, toplumdaki ilk seçkinlerin (elitler) dahil oluşunu akla getirebilir. (Foto: DAI, Göbeklitepe Projesi).

Göbeklitepe, yirmi yıllık arkeolojik araştırmalardan sonra bile, eşsiz bir tarihöncesi alan olarak sağladığı yeni bilgilerle hayranlık uyandırmaya devam etmektedir ve haklı olarak son yıllarda keşfedilmiş en önemli arkeolojik keşiflerden biri olarak kabul edilmektedir. Neolitik yaşam biçimine geçişin, başka bir deyişle ilerleyen dönemlerde bugünkü yaşam biçimimize yol açacak olan tarımcı toplulukların ortaya çıkışının daha iyi kavranmasındaki üstün değeri hala emsalsizdir. Göbeklitepe gelecek kuşaklardaki tarihöncesi uzmanları ve arkeologlar için oldukça önemli kalmaya devam edecektir.

Göbeklitepe'deki arkeolojik çalışmalar 1995 yılında başlamıştır. Bilimsel araştırmalar 2009 yılından beri Alman Araştırma Vakfı (Deutsche Forschungsgemeinschaft) tarafından, atanmış arkeolojik ve arkeozoolojik araştırma bileşenleri içeren uzun vadeli 'Yukarı Mezopotamya'nın Tarihöncesi Toplumları ve Bunların Geçimleri' projesi çerçevesinde finanse edilmektedir. Göbeklitepe'de son yirmi yılda gerçekleştirilen çalışmalar, en içten teşekkürlerimizi sunmak istediğimiz Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nin devamlı desteği olmadan mümkün olamazdı.

İngilizce - Türkçe Çeviri
Devrim SÖNMEZ
Alman Arkeoloji Enstitüsü

ŞANLIURFA MÜZESİ
NEOLİTİK DÖNEM SALONU
GÖBEKLİTEPE D TAPINAĞI İMİTASYONU

Prof. Dr.
Harald Hauptmann
Heidelberg Üniversitesi
Prehistorya ve Protohistorya
Enstitüsü

NEVALİ ÇORİ

Nevali Çori Fırat Nehri'ne bağlanan Kantara Çay'ının kenarında 1983-1991 yılları arasında, hemen hemen tümüyle kazılabilmiş bir yerleşimdir. Tarihöncesi döneme tarihlenen 5 tabakanın izlenebildiği höyükte Neolitik Dönem dolguları MÖ 8500 ve MÖ 8000 yılları arasındaki bir süreci yansıtmakta, İlk ve Orta Çanak Çömleksiz Neolitik B dönemlerine ait katmanları barındırmaktadır. Nevali Çori insanlık tarihindeki önemli dönüşümlerden birinin yaşandığı; avcı toplayıcı yaşamın yerini üretici çiftçi yaşama bıraktığı bir dönemin tanıklığını yapan yerleşimlerdendir. Taban altlarında havalandırma kanalları bırakılmış, düzenli iç bölmelere sahip dörtgen planlı yapıların birbirine paralel inşa edildiği, oldukça organize bir yerleşim yeri görüntüsüne sahip Nevali Çori'de ayrıca dikilitaşların yapıldığı bir işlik yeri tespit edilmiştir.

Nevali Çori'de üç tabaka boyunca yenilenen bir özel yapı bulunmaktadır. Kareye yakın planlı bu özel yapıda, girişin yer aldığı duvar dışındaki üç duvar boyunca uzanan, üzeri taş levhalarla kaplı sekiler bulunmaktadır. Bu seklerin üzerinde üst kısmı T biçimli şekillendirilmiş dikilitaşlar vardır. Yapının bir duvarında ise kült heykeli için yapılmış bir niş yer alır. Terazzo tabanlı bu yapının içinde kuş, insan/hayvan karışımı heykeller bulunmuştur. Bu yapı olasılıkla dini törenler için insanların bir araya geldiği, o dönemin inanç ve ruhsal dünyasını yansıtan mekanlardan biridir. Nitekim bu yapının molozu içerisinde kireçtaşından panter, ayı, yabani domuzu, at, kuş, akbaba gibi hayvanların yanı sıra doğal ve stilize insan başları bulunmuştur. Ayrıca buluntular arasında kilden kadın, erken insan ve hayvan heykelcikleri vardır.

Konutların taban altlarına açılmış çukurlarda gömütlere rastlanmıştır. Bazı çukurlarda kadın-erkek, kadın-çocuk iskeletlerinin birlikte bulunması aynı çukura farklı zamanlarda gömü yapıldığını göstermektedir. Bazı yapılarda, yine taban altlarında rastlanan kafatasları ise kafatası kültünün göstergeleridir.

Nevali Çori'de Neolitik Dönem'in yanı sıra İlk Kalkolitik Dönem Halaf kültürünü yansıtan; ardından İlk Tunç Çağı'nda, Hassek Höyük'den bildiğimiz koloni benzeri bir yerleşimin izlerini barındıran katmanlar da açığa çıkarılmıştır. Yerleşim yerinin en üst kesiminde ise Roma Dönemi kalıntıları vardır.

> “Nevali Çori insanlık tarihindeki önemli dönüşümlerden birinin yaşandığı; avcı toplayıcı yaşamın yerini üretici çiftçi yaşama bıraktığı bir dönemin tanıklığını yapan yerleşimlerdendir.”

Prof. Dr.
Mehmet Özdoğan
İstanbul Üniversitesi
Prehistorya Anabilim Dalı

MEZRAA-TELEİLAT

Şanlıurfa ili, Birecik ilçesi'nin 7 km kadar güneyindeki Mezraa-Teleilat Höyüğü Mezraa beldesi sınırları içerisinde, Fırat Nehri'nin sol yakasındaki kıyı taraçası üzerinde yer almaktadır. Höyükteki çalışmalar ODTÜ TAÇDAM Kargamış Baraj Göl Alanı Kurtarma Projesi kapsamında, Şanlıurfa Müze Müdürlüğü adına İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Özdoğan tarafından 1999-2004 yılları arasında geniş kapsamlı bir araştırma projesi olarak sürdürülmüştür. Mezraa-Teleilat Höyüğü Güneydoğu Anadolu'nun bilinen en önemli Neolitik Dönem yerleşimlerinden biridir; höyük Kargamış Barajı etki alanı içinde kaldığı için ODTÜ TAÇDAM Kargamış Baraj Göl Alanı Kurtarma Projesi kapsamı içine alınmıştır.

İlk olarak 1989 yılında G. Algaze tarafından yüzey taramasında bulunan höyük, 1998 yılında yapılan sınırlı bir yüzey çalışmasından sonra, 1999 yılında kapsamlı olarak kazılmaya başlanmıştır. Yüzey bulguları Mezraa-Teleilat Höyüğü'nün gerek Çanak Çömlekli, gerekse Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem için önemli bir merkez olduğunu açıkça göstermiştir. Yerleşim Birecik ile Kargamış arasında Fırat Nehri'nin menderesler yaparak sürekli yatağını değiştirdiği, geniş düzlüğü sınırlayan taraçanın üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla yerleşimin önemi Fırat Nehri'nin hareketlerine göre değişmiştir. Neolitik Dönem yerleşmesi MÖ 8. binyılda Fırat Nehri'nin hemen kıyısında kurulmuş ve MÖ 5. binyıla kadar bir kıyı yerleşimi olarak varlığını sürdürmüş, MÖ 4. binyıl içindeki büyük bir sel tarafından tahrip olduktan sonra terk edilmiştir. Bu süre içinde yatağı batıya doğru kayan Fırat Nehri MÖ 1. binyılda yeniden Mezraa-Teleilat'ın yakınına gelerek höyüğün hemen kuzeyinde liman olarak kullanılabilecek küçük bir koy oluşturmuştur. Demir Çağı yerleşimi bu koyun kenarında, olasılıkla bölgenin ürünlerinin güneye aktarılmasını sağlayan bir liman olarak gelişmiş, daha sonra Fırat'ın yeniden yatağını batıya doğru kaydırmasıyla höyükteki yerleşim terk edilmiştir.

Resim 1: Mezraa-Teleilat Höyüğü'nün havadan görünümü

Resim 2: Mezraa-Teleilat Höyüğü kazı alanının havadan görünümü (Höyüğün sol tarafında Demir Çağ'a tarihlenen saray-tapınak kompleksi)

Buna göre yerleşimde yaklaşık 4.500 yıllık boş bir dönemle ayrılan Neolitik Dönem (Evre II-V) ve Demir Çağ (Evre I) olarak tanımlanmış iki kültürel evre bulunmaktadır. Mezraa-Teleilat Höyüğü'nün kültürel evreleri ve tabakalanması şu şekilde özetlenebilir:

EVRE I: Demir Çağı (Saray, Bölgesel Yönetim Merkezi) (MÖ 1200 - MÖ 300)
IA : Pers Akhamenid Dönemi
IB : Yeni Babil Dönemi
IC : İlk Demir Çağ

TEPENİN YERLEŞİLMEDİĞİ BOŞ DÖNEM

EVRE II: Çanak Çömlekli Neolitik Dönem (MÖ 7200 - MÖ5500)

IIA : Son Neolitik Dönem
IIA1 : Halaf Evresi
IIA2 : Proto-Halaf Evresi

IIB : Orta Neolitik Dönem – Hassuna Dönemi
(Hücre planlı yapılar)
IIB1 : İmpresso ve Kırmızı Astarlı Çanak Çömlek
IIB2 : İmpresso ve İlk Boyalı Çanak Çömlek
IIB3 : Yalın ve Taşçık Katkılı Çanak Çömlek

IIC : Proto Hassuna ve Çanak Çömlekli İlk Neolitik Dönem
(Koridorlu evler)
IIC1 : Saman Katkılı Çanak Çömlek
IIC2 : Kaba, Saman Katkılı Çanak Çömlek

EVRE III: Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den Çanak Çömlekli Neolitik Döneme Geçiş (MÖ 7500 - MÖ 7200) (Dal örgülü yuvarlak kulübeler)

IIIA : İlk Çanak Çömlek, Koyu Yüzlü Açkılı Mal
IIIB : Hiç Çanak Çömlek Yok

EVRE IV: Çanak Çömleksiz Neolitik Son Evre (MÖ 8. binyıl)
(Taş temelli kerpiç yapılar)

EVRE V: Çanak Çömleksiz Neolitik B
(MÖ 9. binyıl sonu - 8. binyıl)

NEOLİTİK DÖNEM (V-II. Kültür Evreleri)

Höyükteki ilk yerleşimin günümüzde Mezraa beldesinin bulunduğu yerde, MÖ 8. binyılın başlarında kurulduğu ve yerleşimin giderek güneye doğru teras boyunca genişlediği anlaşılmaktadır. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşiminin ancak çok küçük bir kısmı kazı çalışmaları ile açığa çıkartılmış, örnekleri Şanlıurfa çevresindeki diğer yerleşmelerden bilinen taş temelli kerpiç yapılar ile ortaya çıkartılmıştır. Bu evreye ait en önemli kalıntı yerleşmenin Fırat Nehri'ne bakan kesimdeki set duvarı ile duvar boyunca uzanan büyük bir hendektir. Yakındoğu'da Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme tarihlenen çeşitli yerlerden bilinmekte ise de Mezraa-Teleilat'taki bu yapılar ülkemizdeki tek örneğidir. Bu tür duvarların taşkınlardan korunmak amacıyla mı yoksa sembolik anlamda mı yapıldığı çok tartışmalıdır. Şanlıurfa ilinde başta Nevali Çori, Göbeklitepe gibi kazı yerlerinde ortaya çıkan görkemli kalıntılarla bilinen Çanak Çömleksiz Neolitik Kültür MÖ 7500 yıllarında sona ermiştir. Bunun ardından gelen Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'in başlangıcına kadar yaklaşık 300 yıllık bir süreç diğer kazı yerlerinde de tam olarak anlaşılamamıştır. Mezraa-Teleilat'ın en büyük önemi Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'e geçiş sürecini en iyi tanımlayan kazı yeri olmasıdır. III. kültür evresi olarak tanımlanan bu süreçte, dörtgen planlı yapı geleneğinin yerini dallardan yapılmış basit yuvarlak kulübeler almıştır. III. evrenin sonlarına doğru çanak çömlek parçaları görülmeye başlanmıştır. Ancak sayılarının azlığına karşılık oldukça nitelikli olan bu ilk kapların yerel olmadığı; Çukurova Bölgesi'nin koyu yüzlü açkılı olan bu kapların büyük bir olasılıkla içlerine konan malları aktarım sırasında ithal olarak yerleşime geldiği düşünül-

> “Mezraa Teleilat'ın en büyük önemi Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemden Çanak Çömlekli Neolitik Döneme geçiş sürecini en iyi tanımlayan kazı yeri olmasıdır.”

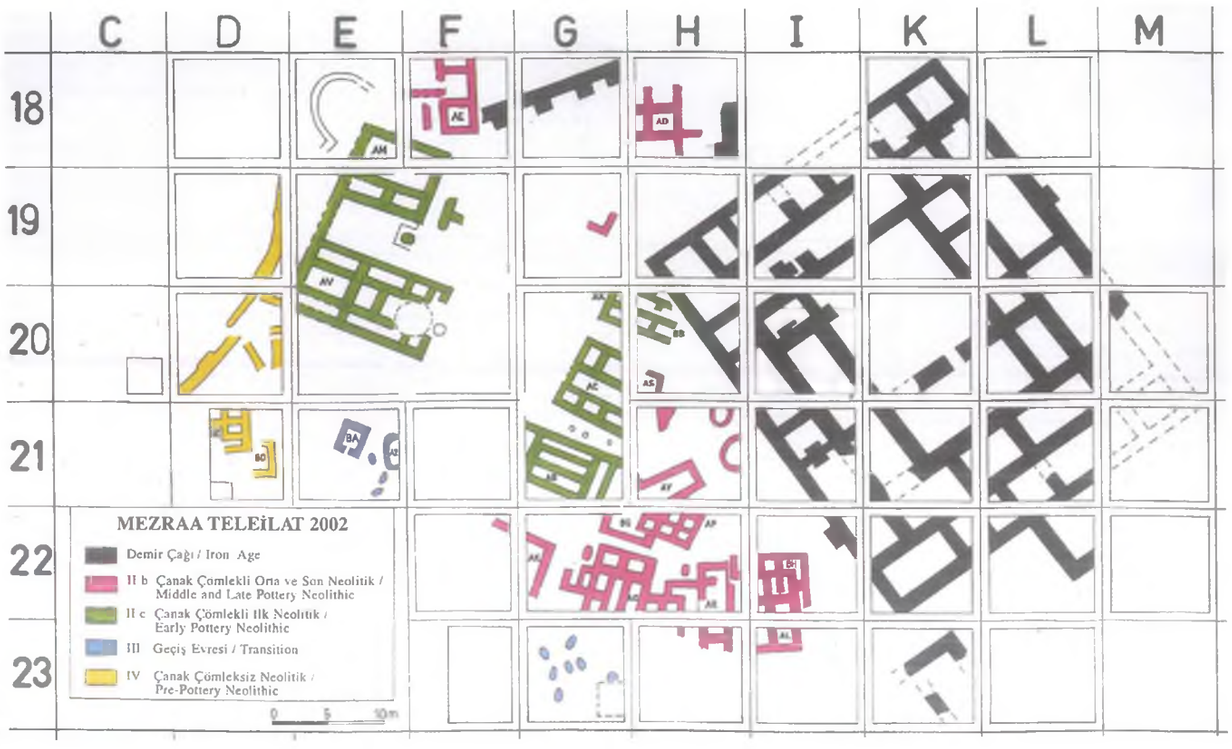

Resim 3
Mezraa-Teleilat
Durum Planı

mektedir. Geçiş evresinin en ilginç buluntuları arasında kireçtaşından yapılmış oturur durumda küçük insan ve fallus heykelcikleri bulunmaktadır. Geçiş döneminin ardından yerleşimde kazılar ile açığa çıkarılmış en geniş kesimi olan ve Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'i temsil eden II. evre gelmektedir. Yaklaşık olarak MÖ 7200 yılından MÖ 5500 yıllarına kadar süren bu dönemde yerleşim taş temelli kerpiç yapılarla hızla gelişerek büyümüştür. Yakındoğu'da Proto-Hassuna olarak bilinen IIC evresinde ilk önceleri koridor biçimli yapılar görülürken, bunun ardından gelen evrede bitişik düzenli, birbirinden sokaklarla ayrılmış, hücre gibi küçük bölmeleri olan yapılar görülmektedir. Bunu izleyen Hassuna evresinde (IIB) ise Çanak Çömlekli Neolitik Dönem yerleşimi Halaf kültür dönemine kadar (IIA) devam ettikten sonra büyük bir sel ile tahrip olup terk edilmiştir. II. evrede çanak çömlek yerel olarak yapılmaya başlanmış, önceleri bol saman katkılı ve kaba olan bu kapların yerini IIB evresinden sonra aralarında bazıları boya, bazıları ise baskı bezemeli olan daha nitelikli kapların yaygın olarak kullanıldığı çanak çömlek almıştır.

Resim 4: IIC evresi; koridorlu yapılar genel görünüm

Genel olarak bakıldığında Mezraa-Teleilat yerleşmesi, bölgemizde ilk çanak çömleğin gelişim sürecini tüm aşamalarıyla yansıtan bir buluntu yeri olarak ün yapmıştır. Bu dönem boyunca Güneydoğu Anadolu ve Mezopotamya ile yakın ilişki içinde olmuş; Fırat Havzası'nın özgün malzemelerinin yanı sıra Dicle Havzası'ndan bilinen Hassuna kültürünü yansıtan örnekleri de vermiştir. Bunun yanı sıra Mezraa-Teleilat'ın ilginç buluntuları arasında Neolitik yaşamın Akdeniz Havzası'ndaki denizsel yayılımını temsil eden ve genel olarak impresso olarak tanımlanan baskı bezemeli çanak çömleğin yer alması ve Mezraa-Teleilat'ın bu buluntu topluluğu için en doğudaki buluntu yerlerinden biri olması da oldukça önemlidir.

DEMİR ÇAĞI (I. Kültür Evresi)

MÖ 2. binyılın sonlarında Fırat Nehri yeniden yatak değiştirerek höyüğün yakınına kadar geldiği ve höyüğün kuzey kısmın

Resim 5: IIB2 evresi; Hücre planlı yapılar

da kıvrım yaparak korunaklı bir koy oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde höyükte yeniden yerleşim başlamış (Evre I); MÖ 2. binyılın sonlarında ise küçük bir yerleşimin ardından Demir Çağı'nda (Evre IC) koy'un yaptığı kıvrım nedeniyle bir liman olarak kullanılmaya uygun bir yerleşim sağlamış ve yerleşimin bu dönemde yeniden önem kazandığı anlaşılmıştır. Kısa bir süre sonra olasılıkla Yeni Babil Dönemi'ne ait bir merkezi yöneticinin sarayı, höyüğün en yüksek yerine kurulmuştur. Yazılı kaynaklardan bilindiği kadarıyla Babil Krallığı bölgenin tahıl ürünlerini Fırat Nehri üzerinden Güney Mezopotamya'ya aktarmıştır. Mezraa-Teleilat'ın, bu işte görevli bir Babil yüksek memurunun bürokratik bir idare merkezi ve limanı (Evre IB) olduğu anlaşılmıştır. Tam plan verecek biçimde korunmuş olan sarayın idari ve yaşamsal yerleri çevrelediği bir orta avlusu bulunmaktadır.

Daha sonraki dönem de tahrip edilmesine karşın sarayın içinde depo küpleri ve Yeni Babil Dönemi'ne ait çivi yazılı tablet parçaları bulunmuştur. Pers Akhamenid işgali sırasında saray tahrip olmuş, yüzeye çok yakın olduğu için mimarisi saptanamayan bu evre (IA) özellikle kil tanrıça ve at heykelcikleri ile tanınmaktadır. Bu heykelciklerin çok sayıda bulunması nedeniyle bu dönemde Mezraa-Teleilat'ın önemli bir kült merkezi olduğu tahmin edilmektedir. Bölgenin kültür tarihi açısından taşıdığı önem itibariyle Kargamış Barajı'nın yapılması sırasında ara verilen Mezraa-Teleilat kazılarının ileriki yıllarda sürdürülmesi ve diğer kazı yerlerinden çok iyi tanınmayan evrelere ait mimari kalıntıların iyi korunması nedeniyle, höyüğün bir açıkhava müzesine dönüştürülerek bölgenin turizmine katkıda bulunması gerekmektedir.

Resim 6: IIB2 evresi; Keçi iskeletlerinin bulunduğu AG yanısı

Prof. Dr.
Mihriban ÖZBAŞARAN
İstanbul Üniversitesi
Prehistorya Anabilim Dalı

Yrd. Doç. Dr.
Çiler ALGÜL
İstanbul Üniversitesi
Prehistorya Anabilim Dalı

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLK ÇİFTÇİ TOPLULUKLARINDAN AKARÇAY TEPE

Akarçay Tepe, dünyadaki ilk tarım ve hayvan evcilleştirme sürecinin yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, 10.000 yıl öncesinde yaşamış çiftçi bir topluluğun yerleşmesidir. Bereketli Hilâl ya da Kuzey Mezopotamya olarak bilinen coğrafyanın bir parçası olan bölge, çevresel özelliklerindeki çeşitlilik, su kaynakları ve hammadde zenginliği açısından tarihöncesi çağlardan başlayarak insanlar için daima çekici olmuştur.

İnsanın doğa üzerinde söz sahibi olmaya başlamasıyla ilk kalıcı yerleşmelerin kurulduğu, üretime geçildiği, yabani hayvanların evcilleştirildiği süre, "uygarlığın kökeni" olarak kabul edilmektedir. Günümüzden 10 binyıl önce, MÖ 8. binyılda kurulmuş Akarçay Tepe yerleşmesi de bu bölgede ve bu dönemde kurulmuş, MÖ 6000'lere kadar kesintisiz iskân edilmiş ilk tarım köylerinden birisidir.

Akarçay Tepe, Fırat Nehri üzerinde yapılmakta olan Kargamış Baraj Gölü suları altında kalacak yerleşmeleri kurtarma projesi kapsamında araştırılmaya başlanmıştır. Ancak sonraki yıllarda baraj gölü yatağında ve sınırlarında yapılan değişikliklerle su altında kalmaktan kurtulmuştur. Höyük'te yürütülen kazılar, tarım, hayvan evcilleştirme, yontma taş ve kil/çanak çömlek teknolojisinde gelişim, uzak bölgeler arası ticaret/değiş-tokuş gibi konularda Akarçay Tepe'nin son derece önemli veriler barındırdığını ortaya koymuştur. Kesintisiz iskân ve süreklilik, zaman içindeki ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişimlerin izlenmesi konusunda önemli bilgi sağlamaktadır. Son derece iyi korunagelmiş mimarisi, dönemin yapı işçiliği, mekan kullanımı, yerleşme düzeni, ilk çanak çömlek teknolojisi konusunda anahtar merkezlerden birisidir.

Proje, Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğü başkanlığında, İstanbul Üniversitesi Tarih Öncesi Arkeolojisi (Prehistorya) Anabilim Dalı ile Barcelona Autonome Üniversitesi (İspanya) ve Tsukuba Üniversitesi (Japonya) öğretim üyeleri, uzmanlar ve öğrencileri tarafından oluşturulan uluslararası bir ekip tarafından yürütülmüştür.

Akarçay Tepe yerleşmesinde kısmen birbiri üzerine binen iki farklı höyükleşme saptanmıştır. Doğuda kalan alan MÖ 8. binyıl Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem, batı alan ise MÖ 7. binyıl Çanak Çömlekli Neolitik Dönem yaşamını yansıtan tabakaları barındırmaktadır. Bölge terminolojisine göre, Orta ve Geç PPNB, İlk Çanak Çömlekli ve Gelişkin Neolitik Dönemleri kapsayan kesintisiz ve uzun iskân tarihe sahiptir.

Mimari

Akarçay Tepe'de ortaya çıkarılanlar, özellikle yerleşme düzeni ve mimari özellikler açısından Doğu Toros Neolitik Dönem yerleşmeleri içerisinde ele alınabileceğini göstermektedir. Mimari kalıntıların iyi korunmuş olması nedeniyle yapı malzemeleri ve yapım teknikleri ile ilgili önemli veriler sağlayan Akarçay Tepe'de yapı malzemesi olarak kireçtaşı ve kerpiç birlikte kullanılmıştır. Höyüğün Orta PPNB'ye ait en erken tabakalarında mimari plân olarak ızgara planlı yapılar ile birlikte tek odalı yapılarla karşılaşılır. Bir sonraki evrede ise (Geç PPNB) hücre planlı yapılar ortaya çıkar. Bu plan ufak değişikliklerle İlk Çanak Çömlekli Neolitik tabakalarında da benzer şekilde devamlılık gösterir. Batı alandaki Çanak Çömlekli Neolitik Dönem yerleşmesi, çok odalı, taş temel üzerine kerpiç duvarlı yapılarla bilinir. Avlu benzeri açık alanlar, günlük faaliyet alanları olarak kullanılmıştır.

Beslenme Ekonomisi

Akarçay Tepe topluluğu, ilk yerleştikleri dönemden itibaren (Orta PPNB) yabani bitki, yemiş ve meyve toplayıcılığının yanı sıra tarımsal faaliyetlerle uğraşmış, arpa ve buğday başta olmak üzere mercimekgiller, bezelyegiller yetiştiriciliği yapılmıştır. Yağlı ve lifli bitkiler, incir, fıstık ve erik türleri gibi meyveler beslenmelerinde önemli yer tutar. Topluluğun protein gereksinimini yabani ve evcil hayvanlardan sağladığı bilinmektedir. Hayvan kemikleri üzerinde yapılan araştırmalar, koyun ve keçinin en erken evrelerden başlayarak (Orta PPNB) evcil olduğunu, yaban sığır ve domuzun ise evcilleşme sürecinde olduğunu göstermektedir. At, geyik, ceylan, domuz ve köpekgiller avlanan türlerdir.

Çanak Çömlek

Akarçay Tepe'de Geç PPNB tabakalarına ait yapılarda bulunan az sayıdaki çanak çömlek, bunların yerleşmeye dışarıdan, ithal olarak geldiklerine işaret eder. Mineral katkılı siyah özlü bu ilk çanak çömlek sonraki dönemde yerel olarak üretilen bitkisel katkılı kaba malların yapımını başlatmış olmalıdır. Batı alandaki yerleşmede zaman içinde yapım ve form açısından çanak çömleğin çeşitlendiği görülür.

Yontmataş Buluntular

Tüm yerleşme süresince alet yapımında tercih edilen ana hammadde, çakmaktaşıdır. Yerleşme çevresinde yerel olarak bulunan türlerin yanı sıra çikolata renkli olarak bilinen ve bölgede Halfeti'de bulunan bir çakmaktaşı grubu Akarçay Tepe topluluğu tarafından diğer hammadde çeşitleriyle birlikte okucu, delici, kesici ve kazıyıcı olarak alet yapımında

> "Akarçay Tepe MÖ 6000'lere kadar kesintisiz iskan edilmiş ilk tarım köylerinden birisidir."

kullanılmıştır. Teknolojik açıdan, ok ucu üretimine uygun düzgün profilli dilgiler elde etmek için iki vurma düzlemli teknoloji ön plana çıkmaktadır.

Alet yapımında kullanılan ikinci hammadde, obsidyendir; çakmaktaşına oranla yerleşmede daha az miktarda bulunmuştur. Çoğunlukla baskı tekniği adı verilen özel bir teknikle yongalanmış olan obsidyen ürünler, çakmaktaşı ve obsidyen yontucularının farklı gruplar olduğunu düşündürür. Obsidyen, esas olarak Doğu Anadolu yataklarından temin edilmiştir, ancak Orta Anadolu (Kapadokya) kökenli örnekler de mevcuttur. Bu da yerleşmenin bu dönemde hem Doğu Anadolu hem de Orta Anadolu obsidyen dolaşım sistemi içerisinde yer aldığını gösterir.

Diğer Materyal Kültür Öğeleri

Topluluğun günlük yaşamları, birbirleriyle iletişimleri, inançlarıyla ilgili buluntular çeşitlidir; küçük ve büyük boy, özenli ve özensiz yapım buluntular, yassı baltalar, kireçtaşından bilezikler, taş kaplar, taş mühürler, taş ve kilden küçük boy insan ve hayvan heykelcikleri, ve deniz kabuklarından oluşur. Taş kaplar bazalt ve alabasterden yapılmıştır, kil ise esas olarak heykelcik yapımında kullanılmıştır. Tüm buluntular arasında en yoğun grubu, kemik aletler oluşturur. Ucu sivriltilmiş koyun ve keçi gibi hayvanların uzun kemiklerinden yapılmış bızlar, özenli yapım spatulalar, açkılama aletleri ve oltalar, topluluğun günlük faaliyetleri, işçilik düzeyleri, uzmanlık alanları ile ilgili buluntulardır.

Resim 1. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmesi, taş ve ke[illegible]
Göbekli Tepe projesi arşivi

Resim 2 Çanak Çömleksiz N[illegible] tek d[illegible] hücreli [illegible]
Foto Akarçay Tepe projesi

Prof.Dr.
Susan POLLOC
Freie Üniversität / Berlin
Eski Yakın Doğu Arkeolojisi

FISTIKLI HÖYÜK

Fıstıklı Höyük, Birecik'in yaklaşık 4 kilometre güneyinde ve Fırat Nehri Vadisi'nin doğu kıyısında yer alan küçük bir höyüktür. Yerleşim, doğal bir yükselti üzerinde yer almakta olup yaklaşık 0.4 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Görece kısa dönem yerleşim görmüş olması sebebiyle höyüğün yüksekliği 4 metreyi geçmemektedir. Yerleşim yeri, ana yerleşimin olduğu Erken Halaf dönemine, MÖ 6. binyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Höyükte, Halaf döneminden sonra Geç Helenistik/Roma Çağlarında mezarlık alanı olarak kullanılmasına kadar geçen süre içerisinde yerleşim izine rastlanmamıştır.

Kazılarımızdan yola çıkarak, Erken Halaf döneminde yaşamış olan insanların yiyeceklerini ne şekilde temin ettikleri ve işledikleri, günlük işlerde ihtiyaç duydukları aletleri nasıl ürettikleri ve yerleşim sakinleri arasındaki sosyal ilişkiler de dahil olmak üzere günlük aktivitelerinde neler yaptıklarını detaylı olarak tanımlayabilmekte ve canlandırabilmekteyiz. Bazı fırınların yalnız tek bir haneye bağlı olmadığı, ortak bir kullanım gördüğü düşünülmektedir. Benzer şekilde yerleşim yerinin en yoğun olarak iskân görmüş olduğu evrede köyün kuzey bölümünde yer alan büyük açık alanın, çeşitli ürünlerin üretildiği açık hava işliği olarak ortak bir kullanım gördüğü anlaşılmaktadır. Genel olarak, Halaf döneminde yerleşimde yaşayan insanların günlük işlerinin önemli bir kısmını toplu olarak yaptıkları düşünülmektedir.

Bununla birlikte bu yerleşime başlangıçta nasıl yerleşildiğinin, gelişim aşamalarının ve yavaş bir biçimde terkedilişinin izini sürebilmekteyiz. Bu yerleşime ilk gelen insanların sadece kısa bir süreliğine gelip burada kamp yaptıkları ve henüz bilinmeyen bir maksatla küçük çukurlar kazmış olmalarının yanı sıra suyu yönlendirmek amacıyla kanallar oluşturdukları anlaşılmıştır. Akabinde ilk depolama yapısını inşa etmişlerdir. Bu yapı su taşkınından korunmak amaçlı yapılan toprak set ile korunmuştur. Yerleşimin iyi bir konumda bulunduğu, insanlar tarafından inşa edilmeye başlanan ve Halaf döneminin tipik küçük dairesel evleri olarak bilinen ve "tholoi / tolos" olarak adlandırılan yapıların, ek depolama yapılarının ve atıkların ortadan kaldırılması için oluşturulan çöplüğün varlığı ile açıkça anlaşılmaktadır. Fıstıklı Höyük'ün en yoğun biçimde iskan edildiği dönemde yerleşim yeri, küçük bir toplulukla birlikte az sayıda ev, ortak depolama yapıları, toprak setler, çöplük ve evlerin dışında yer alan bir dizi fırından oluşmaktadır. Daha sonra yerleşim yeri kademeli olarak terkedilmiştir. Evlerin hem içinde hem de dışında tipik boyalı Halaf dönemi kaplar bulunmuştur. Bu kaplar, boğa başları veya boğa boynuzlarını (bucrania) içeren desenlerin yanı sıra çok çeşitli geometrik motiflerle bezenmiştir. Fıstıklı Höyük'te insanların kullanmış olduğu birkaç adet basit mühür açığa çıkarılmıştır. Bu küçük, kare taş objelerin arka kısmında bulunan delikler, bunların kıyafete takılarak kullanılan dekoratif parçalar olarak işlev görmüş olabileceğini düşündürmektedir.

“Yerleşimin iyi bir konumda bulunduğu, insanlar tarafından inşa edilmeye başlanan ve Halaf döneminin tipik küçük dairesel evleri olarak bilinen ve "tholoi / tolos" olarak adlandırılan yapıların, ek depolama yapılarının ve atıkların ortadan kaldırılması için oluşturulan çöplüğün varlığı ile açıkça anlaşılmaktadır.”

GÜRCÜTEPE

Harran Ovası'nın başlangıcında yer alan Gürcütepe birbirine bitişik, Gürcütepe I, II, III ve IV isimleriyle adlandırılan 4 tepeden oluşur. Kent merkezi yakınlarındaki karstik araziden doğan küçük bir dere boyunca sıralanan bu höyüklerden; Gürcütepe II Höyüğü, 8 metre yüksekliktedir.

"Gürcütepe höyüklerinden yalnızca Gürcütepe I'de Neolitik Dönem çanak çömlek parçaları bulunmuştur; diğer höyükler ise Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme tarihlenmektedir."

Gürcütepe höyükleri; ilk kez Şanlıurfa iline bağlı Kazane Höyük'te çalışan Türk ve Amerikan kazı ekibi tarafından tespit edilmiştir. Batı-doğu doğrultusunda sıralanan dört höyükten biri olan Gürcütepe II'de; 1995 yılında İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden H. Hauptmann ve Şanlıurfa Müzesi Müdürü A. Mısır; Almanya Heidelberg Üniversitesi Tarihöncesi Enstitüsü'yle ortaklaşa kazı çalışmalarına başlamıştır. Gürcütepe II'deki kazı; tepenin kuzey yamacında açılan açmalarla 1995 ve 1996 yıllarında sürdürülmüştür. Ayrıca tüm höyüklerde yoğun ve sistemli bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.

Gürcütepe höyüklerinden yalnızca Gürcütepe I'de Neolitik Dönem çanak çömlek parçaları bulunmuştur; diğer höyükler ise Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme tarihlenmektedir. Gürcütepe II'nin üst tabakasında üç büyük dörtgen planlı yapı bulunmuştur. İkisi taş temelli ya da subasmanlıdır; duvarların üst kısmı kil topakları ile inşa edilmiştir; üçüncü yapıda ise taş temel yoktur. Duvar kalınlığı 140 cm'yi geçen yapıda "Ortostad" olarak kullanıldığı yorumlanan taş levhalar bulunmuştur. Bu yapının ait olduğu tabaka yontma taş endüstrisi açısından Çayönü Tepesi yerleşiminden bilinen Büyük Odalı Yapılar Evresi ile çağdaştır.

Gürcütepe I dışında diğer höyüklerde çanak çömlek parçaları bulunmazken, tümünde zengin çakmaktaşı ve obsidyen yontma taş alet ve artıkları toplanmıştır. Çakmaktaşı ve obsidyen alet endüstrisinin en belirgin özelliği; çakmaktaşından yapılmış Byblos uçları ile Çayönü aletleri olarak bilinen obsidyenden yapılmış aletlerdir. Gürcütepe II'de bulunan yüksek kalitede sürtme taş aletler arasında taş kaplar, kireç taşından yapılmış heykelcikler vardır.

Tüm höyüklerde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem dolgularının varlığı kesindir. Ayrıca Gürcütepe II özel yapı ve konutlarıyla birlikte; Harran Ovası'nın bilinen ilk Neolitik Dönem yerleşmeleri arasındadır.

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 9.0cm, G: 2.0cm, K: 0.3cm
Envanter No: N.Ç 91.07

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 6.5cm, G: 1.7cm, K: 0.3cm
Envanter No: N.Ç 91.13

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Obsidyen
U: 7.7cm, G: 1.4cm, K: 0.2cm
Envanter No: G.Ü 04.17

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Çakmaktaşı
U: 7.8cm, G: 2.3cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.Ü 95.05

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Obsidyen
U: 7.7cm, G: 1.4cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.Ü 97.4

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Çakmaktaşı
U: 7.0cm, G: 2.0cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.Ü 96.15

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Çakmaktaşı
U: 5.9cm, G: 2.2cm, K: 0.2cm
Envanter No: G.Ü 97.3

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 9.000 - 8.000
Çakmaktaşı
U: 8.0cm, G: 1.9cm, K: 0.4cm
Envanter No: M.T 00.31

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
** Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BYBLOS OK UCU
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPNB: MÖ 8.000
Çakmaktaşı
U: 8.3cm, G: 1.5cm, K: 0.3cm
Envanter No: A.T 99.7

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 3.7cm, G: 1.4cm, K: 0.4cm
Envanter No: G.T 14.38

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 3.5cm, G: 1.0cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.T 14.41

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 4.9cm, G: 1.2cm, K: 0.4cm
Envanter No: G.T 14.46

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 9.3cm, G: 2.7cm, K: 0.9cm
Envanter No: G.T 06.17

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 4.9cm, G: 1.2cm, K: 0.4cm
Envanter No: G.T 10.107

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 8.9cm, G: 2.7cm, K: 0.8cm
Envanter No: G.T 11.03

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 7.2cm, G: 2.0cm, K: 0.4cm
Envanter No: G.T 99.01

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

NEMRİK OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 6.7cm, G: 3.0cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.T 97.02

HELWAN OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 3.9cm, G: 0.9cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.T 13.28

HELWAN OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 5.4cm, G: 1.3cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.T 14.47

HELWAN OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 2.9cm, G: 1.0cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.T 14.50

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HELWAN OK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 5.4cm, G: 1.3cm, K: 0.3cm
Envanter No: G.T 09.69

NEVALİ ÇORİ OK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 9.3cm, G: 1.8cm, K: 0.5cm
Envanter No: N.Ç 91.1

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 12.3cm, G: 1.5cm, K: 0.6cm
Envanter No: G.T 07.19

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 9.2cm, G: 1.8cm, K: 0.4cm
Envanter No: G.T 10.135

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 9.4cm, G: 1.5cm, K: 0.5cm
Envanter No: G.T 12.20

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 9.55cm, G: 1.86cm, K: 0.5cm
Envanter No: G.T 97.04

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 9.0cm, G: 1.5cm, K: 0.6cm
Envanter No: N.Ç 90.03

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 7.5cm, G: 1.5cm, K: 0.5cm
Envanter No: N.Ç 90.04

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 8.2cm, G: 1.8cm, K: 0.3cm
Envanter No: N.Ç 90.07

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 12.4cm, G: 2.1cm, K: 1.0cm
Envanter No: N.Ç 90.10

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Çakmaktaşı
U: 8.2cm, G: 1.8cm, K: 0.3cm
Envanter No: N.Ç 90.11

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPNB: MÖ 8.000
Çakmaktaşı
U: 12.68cm, G: 2.40cm, K: 1.20cm
Envanter No: A.T 02.927

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
** Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

OK VEYA MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Çakmaktaşı
U: 11.05cm, G: 3.9cm, K: 2.25cm
Envanter No: M.T 02.4

KAZIYICI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Çakmaktaşı
U: 8.4cm, G: 4.7cm, K: 1.4cm
Envanter No: G.Ö 13.101

ÖN KAZIYICI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Çakmaktaşı
U: 13.0cm, G: 1.5cm, K: 0.6cm
Envanter No: G.T 07.2

SIRTLI DİLGİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Çakmaktaşı
U: 17.5cm, G: 1.6cm, K: 1.0cm
Envanter No: G.T 12.29

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KAZIYICI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 11.3cm, G: 5.4cm, K: 0.6cm
Envanter No: G.T 12.7

KAZIYICI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 6.2cm, G: 6.2cm, K: 1.6cm
Envanter No: G.T 10.31

KAZIYICI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 5.0cm, G: 2.6cm, K: 0.5cm
Envanter No: G.T 14.22

KESKİ - KALEM
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 3.9cm, G: 2.3cm, K: 0.6cm
Envanter No: G.T 13.74

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KAZIYICI
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Çakmaktaşı
U: 7.9cm, G: 7.6cm, K: 1.5cm
Envanter No: G.Ü 95.11

ÖN KAZIYICI
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Obsidyen
U: 7.8cm, G: 3.0cm, K: 1.1cm
Envanter No: G.Ü 96.7

ÇAYÖNÜ ALETİ
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Çakmaktaşı
U: 9.9cm, G: 2.2cm, K: 1.1cm
Envanter No: G.Ü 96.9

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BALTA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireç Taşı
U: 5.0cm, G: 3.2cm, K: 2.6cm
Envanter No: G.T 96.49

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Nefrit
U: 9.1cm, G: 5.3cm, K: 1.1cm
Envanter No: G.T 09.20

KAZMA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Amfibolit
U: 3.8cm, G: 6.4cm, K: 2.5cm
Envanter No: G.T 95.46

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Amfibolit
U: 4.1cm, G: 3.7cm, K: 0.9cm
Envanter No: G.T 01.37

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KESKİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB (?): MÖ 8.700 - 8.200
Nefrit
U: 6.4cm, G: 1.3cm, K: 1.0cm
Envanter No: G.T 07.45

BALTA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Nefrit
U: 5.8cm, G: 1.7cm, K: 1.2cm
Envanter No: G.T 07.46

KESER
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 14.0cm, G: 3.0cm, K: 2.9cm
Envanter No: G.T 14.71

ÇAKMAKTAŞI BALTA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Çakmaktaşı
U: 11.0cm, G: 5.6cm, K: 1.3cm
Envanter No: G.T 95.15

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmaktaşı
U: 3.1cm, G: 1.9cm, K: -.- cm
Envanter No: G.T 96.16

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 10.31cm, G: 4.2cm, K: 2.5cm
Envanter No: M.T 00.14

KESKİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 5.25cm, G: 1.3cm, K: 1.1cm
Envanter No: M.T 00.32

BEZEKLİ YASSI BALTA
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Geçiş Evresi: MÖ 7.500 - 7.200
Taş
U: 8.1cm, G: 4.4cm, K: 1.1cm
Envanter No: M.T 01.5

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 4.5cm, G: 2.3cm, K: 1.1cm
Envanter No: M.T 01.6

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 5.8cm, G: 2.3cm, K: 1.7cm
Envanter No: M.T 02.1

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 4.67cm, G: 3.1cm, K: 1.3cm
Envanter No: M.T 02.12

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Taş
U: 7.5cm, G: 3.4cm, K: - cm
Envanter No: G.Ü 95.16

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Taş
U: 5.6cm, G: 3.6cm, K: - cm
Envanter No: G.Ü 96.34

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Taş
U: 10.5cm, G: 6.0cm, K: 3.4 cm
Envanter No: G.Ü 97.10

KESKİ
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN : MÖ 7.500
Taş
U: 6.7cm, G: 2.5cm, K: 1.7 cm
Envanter No: A.T 01.16

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN : MÖ 7.500
Taş
U: 5.57cm, G: 3.30cm, K: 1.36 cm
Envanter No: A.T 02.1

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 6.500
Taş
U: 5.7cm, G: 2.65cm, K: 1.1cm
Envanter No: A.T 05.9

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Neolitik: MÖ 7.500
Taş
U: 4.2cm, G: 4.12cm, K: 1.4cm
Envanter No: A.T 99.5

KESKİ
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Taş
U: 11.7cm, G: 3.6cm, K: -.- cm
Envanter No: F.H 99.8

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 7.4cm, G: 7.5cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 85.29

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YASSI BALTA
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 9.0cm, G: 4.5cm, K: -- cm
Envanter No: N.Ç 85.32

BOYNUZ BALTA
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kemik
U: 28.5cm, G: 4.5cm, K: -- cm
Envanter No: N.Ç 87.103

DELİCİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Çakmak Taşı
U: 6.1cm, G: 3.2cm, K: 1.1 cm
Envanter No: G.T 10.79

KEMİK DELİCİ
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Geçiş Evresi Dönem : MÖ 7.000 - 6.800
Kemik
U: 13.1cm, G: 1.97cm, K: 0.13 cm
Envanter No: A.T 05.16

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
- Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KEMİK DELİCİ
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Kemik
U: 7.9cm, G: 1.6cm, K: -.- cm
Envanter No: F.H 99.11

KEMİK İĞNE
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kemik
U: 6.5cm, G: 0.5cm, K: 0.3cm
Envanter No: M.T 02.16

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

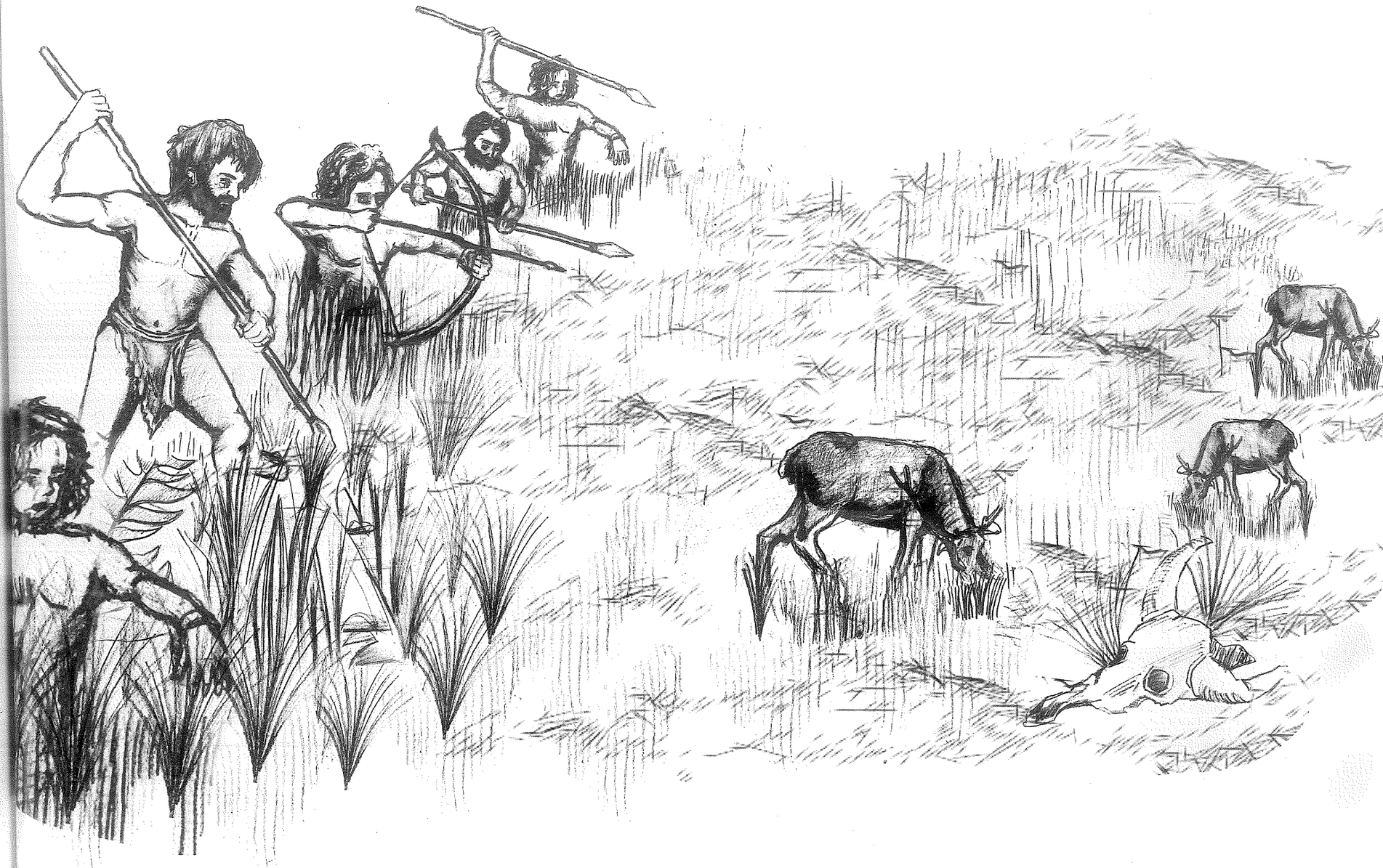

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
U: 5.1cm, G: 3.3cm, K: 1.8cm
Envanter No: G.T 15.117

"Kullanılan motiflerin süsleme ve dekor amacının ötesinde anlamlar taşıdığı konusunda şüphe yoktur. Motif kombinasyonları bir çeşit hafıza yardımı, ifadelerle hatırlatma çabası olarak algılanabilir. Kazıma bezemelerde ve kabartmalarda kullanılan motiflerin karakterlerinin simgesel ifadeler olarak, Taş Devri'nin kapsamlı bir sembol sisteminin parçaları olduğu sanısı, her geçen gün yeni bulgularla desteklenmektedir."

2007, Köksal Schmidt,Çiğdem - Schmidt, Klaus. "Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren In Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :455

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
U: 5.8cm, G: 2.8cm, K: 1.0cm
Envanter No: G.T 15.116

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 6.8cm, G: 4.4cm, K: 2.9cm
Envanter No: G.T 14.63

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Nefrit
U: 3.6cm, G: 3.0cm, K: 1.5cm
Envanter No: G.T 12.101

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
U: 2.3cm, G: 2.1cm, K: -.- cm
Envanter No: G.T 96.46

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Nefrit
U: 6.6cm, G: 2.7cm, K: 1.5cm
Envanter No: G.T 12.104

BEZEMELİ TAŞ OBJE
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
U: 4.0cm, G: 5.0cm, K: -.- cm
Envanter No: G.T 95.69

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA (?): MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 4.4cm, G: 3.7cm, K: 1.1cm
Envanter No: G.T 11.43

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 3.0cm, G: 1.5cm, K: 0.9 cm
Envanter No: G.T 14.52

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
** Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BEZEMELİ KEMİK PLAKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kemik
U: 4.8cm, G: 2.9cm, K: 0.4 cm
Envanter No: G.T 13.25

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Steatit
U: 4.0cm, G: 2.7cm, K: 0.7 cm
Envanter No: G.T 02.1

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 4.6cm, G: 3.1cm, K: 1.3 cm
Envanter No: G.T 11.39

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 4.7cm, G: 4.5cm, K: 1.5 cm
Envanter No: G.T 11.47

* Çanak Çömlekçi: Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömlekçi Neolitik B: PPNB

KAZIMA BEZEMELİ TAŞ PARÇALARI
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN?: MÖ 7.900 - 7.600
Kireçtaşı

"Akarçay Tepe topluluğuna özgü özel bir buluntu grubu ise, kireçtaşı bloklar üzerine kazınarak/çizilerek yapılmış desenleri barından taşlardır. Benzerleri Akarçay Tepe'nin çağdaşı ve komşusu yerleşmelerde bulunmamıştır. Ortaya çıkarılan örneklerin gerçekte kullanıldıkları yerde (in situ) değil de, duvarlarda yapı taşı olarak bulunmuş olmaları, işlevleri ve anlamlarının soru işaretli kalmasına neden olmaktadır. Yerleşme çevresini, bitki ve av hayvanlarının dolaşım alanlarını göstermek, hammadde kaynaklarını belirtmek için yapılmış bir tür harita işlevinden oyun taşına kadar geniş yorumlamaya açık bu taşların gerçek kullanımları, neyi sembolize ettikleri, anlamları ancak in situ durumda bulunmaları durumunda anlaşılabilecektir..."

(Prof. Dr. Mihriban ÖZBAŞARAN)

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 6.0cm, G: 1.0cm, K: 0.8 cm
Envanter No: G.T 11.45

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 0.9cm, G: 4.8cm, K: 0.5cm
Envanter No: G.T 11.20

KOLYE PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Taş
U: 2.0cm, G: 2.9cm, K: 0.0cm
Envanter No: G.T 95.54

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 8.700 - 8.200
Taş
Çap: 1.5 cm K: 1.5cm
Envanter No: G.T 00.3

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

"İmalatı gerçekleştiren kişilerin, becerilerini uygulamak üzerine eğitildiği sanısı, dikilitaşlar dışında onlar kadar dikkat çekici ve görkemli olmayan buluntu gruplarında da gözlemlemek mümkündür. Taş boncuklar üzerinde görülen narin delgi kanalları bu kanıyı destekler nitelikte-dir... Bu eserler el sanatlarında ulaşılan ustalık ve becerinin örnekleri olarak değerlendirilebilir..."

2007, Köksal Schmidt,Çiğdem - Schmidt. Klaus. "Anadoluda Neolitik Devrim". C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :449

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
Çap: 1.4cm, U: 1.0cm
Envanter No: G.T 03.17

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Akik
Çap: 1.8cm, U: 0.45cm
Envanter No: G.T 04.21

KOLYE UCU / AMULET
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Yeşil Taş
U: 2.8cm, G: 2.0cm, K: 0.6 cm
Envanter No: G.T 02.16

KOLYE UCU / AMULET
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB (?): MÖ 8.700 - 8.200
Nefrit
U: 4.0cm, G: 2.7cm, K: 0.5 cm
Envanter No: G.T 09.12

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 3.2cm, G: 1.7cm, K: 0.8 cm
Envanter No: G.T 11.19

BONCUK (BALTA FORMLU)
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA (?): MÖ 9.600 - 8.700
Nefrit
U: 3.3cm, G: 1.7cm, K: 0.9 cm
Envanter No: G.T 11.44

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Mermer
U: 2.2cm, G: 1.9cm, K: 0.83 cm
Envanter No: G.T 98.03

BONCUK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 2.0cm, G: 3.0cm, K: 5.0 cm
Envanter No: G.T 12.24

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
Y: 1.1cm, G: 1.3cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.65

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 1.9cm, G: 1.0cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 85.11

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 5.7cm, G: 2.4cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 87.46

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 1.2cm, G: 1.2cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.38

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
Çap: 1.0cm, U: 2.0cm
Envanter No: N.Ç 89.51

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 1.7cm, G: 1.7cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.51

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
Çap: 0.9cm, G: 0.7cm
Envanter No: N.Ç 91.60

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 1.2cm, G: 0.7cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.63

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BONCUK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 1.5cm, G: 0.8cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.66

BONCUK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Geçiş Evresi: MÖ 7.000 - 6.800
Taş
U: 1.8cm, G: 1.0cm, K: 0.5cm
Envanter No: A.T 01.10

BONCUK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Neolitik: MÖ 7.300
Akik
U: 1.54cm, G: 2.27cm, K: 0.85cm
Envanter No: A.T 05.13

BONCUK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN: MÖ 7.900 - 7.600
Taş
U: 2.34cm, G: 1.73cm, K: 0.63cm
Envanter No: A.T 06.8

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

BONCUK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN: MÖ 7.900 - 7.600
Taş
U: 1.7cm, G: 1.2cm, K: 0.52cm
Envanter No: A.T 06.9

BONCUK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 1.0cm, G: 1.6cm, K: 0.2cm
Envanter No: M.T 99.19

BONCUK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kemik
U: 1.5cm, G: 2.9cm, Çap: 0.9cm
Envanter No: M.T 00.21

BONCUK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 1.37cm, G: 1.1cm, K: 0.15cm
Envanter No: M.T 00.48

* Çanak Çömleksiz Neolitik: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik: PPNB

BONCUK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 1.41cm, G: 1.12cm, K: 0.5cm
Envanter No: M.T 04.9

BONCUK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
Çap: 1.1cm, K: 0.5cm
Envanter No: M.T 99.18

BONCUK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 1.8cm, G: 1.7cm, K: 0.6cm
Envanter No: M.T 99.37

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Taş
Y: 4.7cm, G: 3.9cm
Envanter No: G.Ü 96.37

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KOLYE UCU / AMULET
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Kireçtaşı
Çap: 1.6cm, Y: 1.6cm
Envanter No: F.H 99.3

SPATULA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Kemik
U: 5.3cm, G: 1.9cm, K: 0.3 cm
Envanter No: G.T 11.38

BURGULU TAŞ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Nefrit
U: 6.7cm, G: 2.7cm, K: 2.0 cm
Envanter No: G.T 09.14

HALKA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Çap: 10.1cm G: 9.5cm K: 4.7cm
Envanter No: G.T 09.101

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İŞLENMİŞ KEMİK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kemik
U: 10.5cm, G: 2.5cm, K: 0.8 cm
Envanter No: G.T 15.111

MİNYATÜR KAİDE
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 7.1cm, G: 6.7cm, K: 2.5 cm
Envanter No: G.T 11.24

ASA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Nefreit
U: 22.0cm, G: 6.7cm, K: 2.9 cm
Envanter No: G.T 10.48

ASA BAŞI YADA İDOL
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Amfibolit
U: 8.1cm, G: 5.55cm, K: 3.2 cm
Envanter No: G.T 04.1

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİ TAŞ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 34.0cm, G: 15.0cm, K: 7.5 cm
Envanter No: G.T 00.12

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİ TAŞ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 28.0cm, G: 12.0cm, K: 6.1 cm
Envanter No: G.T 07.56

T BİÇİMLİ MİNİ DİKİLİ TAŞ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 18.3cm, G: 11.4cm, K: 4.4 cm
Envanter No: G.T 12.40

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİ TAŞ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 4.1cm, G: 2.4cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 87.91

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

OVAL BİLYE
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Taş
Çap: 2.1cm
Envanter No: G.T 09.79

OVAL BİLYE
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 1.47cm, G: 1.2cm, K: 0.77 cm
Envanter No: G.T 97.12

KOLYE TANESİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Taş
U: 2.0cm, G: 1.2cm, K: -.-cm
Envanter No: G.T 96.42

SAPLI TAŞ DÜĞME
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Mermer
U: 1.6cm, Çap: 1.27cm
Envanter No: G.T 98.5

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

AĞIRLIK TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 9.3cm, G: 5.6cm, K: 2.5cm
Envanter No: G.T 10.36

MİNYATÜR TAŞ HALKA
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Mermer
Çap: 2.2cm
Envanter No: N.Ç 89.27

KOLYE UCU / AMULET
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 4.3cm, G: 2.8cm, K: -.-cm
Envanter No: N.Ç 91.60

BEZEMELİ TAŞ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
Y: 3.0cm, G: 3.5cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.93

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 10.3cm, G: 7.6cm, K: 5.1cm
Envanter No: G.T 06.1

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 8.7cm, G: 5.3cm, K: 4.4cm
Envanter No: G.T 10.50

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 11.2cm, G: 8.1cm, K: -.-cm
Envanter No: G.T 00.1

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA(?): MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 5.8cm, G: 3.9cm, K: -.-cm
Envanter No: G.T 05.1

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 6.5cm, G: 2.7cm, K: 3.7cm
Envanter No: G.T 04.3

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 13.7cm, Y: 8.7cm, K: 3.9 cm
Envanter No: G.T 01.35

DOMUZ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 5.6cm, G: 3.9cm, K: 3.0 cm
Envanter No: G.T 14.66

DOMUZ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 8.9cm, G: 5.5cm, K: -.- cm
Envanter No: G.T 95.63

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Çakmaktaşı
U: 16.0cm, G: 9.0cm, K: 4.9cm
Envanter No: G.T 03.19

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 9.7cm, G: 6.0cm, K: -.-cm
Envanter No: G.T 96.53

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 5.8cm, Y: 3.8cm, K: 2.2cm
Envanter No: G.T 08.6

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 4.1cm, G: 1.4cm, K: 1.8cm
Envanter No: G.T 08.7

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB(?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 8.4cm, G: 6.3cm, K: 3.5cm
Envanter No: G.T 09.75

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 6.3cm, G: 5.1cm, K: 3.1cm
Envanter No: G.T 10.34

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 7.4cm, Y: 3.3cm, G: 3.3cm
Envanter No: G.T 01.41

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 7.5cm, G: 4.2cm, K: 2.8cm
Envanter No: G.T 06.2

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 15.0cm, Y: 7.85cm, K: 5.1cm
Envanter No: G.T 97.13

MİNYATÜR AKBABA FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Açık kırmızı kireçtaşı
U: 4.2cm, G: 1.3cm, K: -.-cm
Envanter No: G.T 98.1

MİNYATÜR KİRPİ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Yeşil Taş
U: 3.0cm, G: 1.6cm, K: -.-cm
Envanter No: G.T 99.05

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kemik
U: 3.5cm, G: 0.5cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 90.11

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

AYI BAŞI (?)
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 3.0cm, G: 2.0cm, K: 1.5 cm
Envanter No: N.Ç 90.42

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
U: 8.0cm, G: 3.3cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.91

MİNYATÜR KAPLAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Taş
Y: 4.0cm, G: 5.5cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 87.93

YABAN DOMUZU BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 3.0cm, Y: 3.8cm, K: 2.0 cm
Envanter No: N.Ç 90.31

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

EŞEK VEYA AT B
Buluntu yeri: Nevali (
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.
Kireç
U: 6.0cm, Y: 5.0cm, K: 2.0
Envanter No: N.Ç 9(

YIRTICI HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 4.1cm, G: 2.0cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.89

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kırmızımsı kireçtaşı
U: 6.5cm, Y: 3.0cm, G: 1.5 cm
Envanter No: N.Ç 90.36

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 4.5cm, G: 3.6cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.88

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.5cm, G: 5.0cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.85

HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 7.3cm, Y: 4.5cm, K: 2.5 cm
Envanter No: N.Ç 90.34

HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 7.5cm, Y: 5.5cm, K: 3.3 cm
Envanter No: N.Ç 90.44

HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.7cm, G: 1.4cm, K: -.- cm
Envanter No: N.Ç 91.97

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Pişmiş Toprak
U: 4.9cm, G: 2.3cm, K: 3.5 cm
Envanter No: M.T 00.34

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Geçiş Evresi: MÖ 7.500 - 7.200
Pişmiş Toprak
U: 5.23cm, G: 2.8cm, K: 2.10 cm
Envanter No: M.T 02.22

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 2.9cm, Y: 0.9cm, K: 02.5 cm
Envanter No: M.T 99.14

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Pişmiş Toprak
U: 4.4cm, G: 1.3cm, K: 2.6 cm
Envanter No: M.T 99.15

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Neolitik: MÖ 7.000 - 6.200
Pişmiş Toprak
U: 7.1cm, G: 4.7cm, K: 3.1 cm
Envanter No: A.T 01.13

MİNYATÜR HAYVAN KABARTMASI
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Kireçtaşı
U: 7.7cm, K: 5.4cm
Envanter No: G.Ü 99.2

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 5.1cm, G: 2.3cm, K: 2.7 cm
Envanter No: G.T 12.112

MİNYATÜR İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 7.5cm, G: 4.6cm, K: 2.6 cm
Envanter No: G.T 01.39

MİNYATÜR MASK
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 4.7cm, G: 3.9cm, K: 1.4 cm
Envanter No: G.T 10.51

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ.9.600 - 8.200
Taş
U: 4.0cm, G: 4.0cm, K: 2.8 cm
Envanter No: G.T 02.11

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kırmızı Kireçtaşı
U: 3.1cm, K: 1.5cm
Envanter No: G.T 99.6

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN BAŞI (MASK)
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 8.8cm, G: 7.5cm, K: 5.0 cm
Envanter No: N.Ç 90.49

MASK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 4.2cm, G: 3.8cm
Envanter No: N.Ç 91.87

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 6.5cm, G: 4.5cm, K: 5.0 cm
Envanter No: N.Ç 90.48

"Ünik Nevali Çori buluntuları Göbekli Tepe'nin anıtsal sanatından tanıdığımız ikonografik geleneğin devamı niteliğindedir. Ancak insan tasvirleri, tarımla uğraşan köylülerin yeni bilinciyle değişmiş dini düşüncelerinin ifadesi olmasıyla Göbeklitepe'den ayrılırlar. Değişen ikonografi kendini küçük buluntularda da gösterir. 700 küçük pişmiş toprak figürinden sadece 30 tanesi hayvansı (zoomorfik), 670'i ise insansı (antropomorfik) özellikler taşır. Bunlar çıplak kadın ve giyinik erkek tasvirleridir. Küçük boyutlu kireçtaşı heykeller arasında stilize ve natüralist çehreli başlar bulunur."

2007. Hauptmann, Harald. "Anadoluda Neolitik Devrim". C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren İn Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :442

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

MİNYATÜR ASLAN KAFASI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 4.0cm, G: 4.4cm, K: 3.0 cm
Envanter No: N.Ç 90.40

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8500-7900
Kireç Taşı
U: 7,8cm, G: 4,3cm K: 5,2 cm
Envanter No: N.Ç 90.47

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.1cm, G: 3.7cm
Envanter No: N.Ç 91.99

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 6.0cm, G: 7.0cm, K: 5.5 cm
Envanter No: N.Ç 90.50

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.8cm, G: 3.0cm, K: 3.2 cm
Envanter No: N.Ç 90.51

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 5.7cm, G: 4.6cm
Envanter No: N.Ç 91.105

SAKALLI İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.7cm, G: 2.7cm
Envanter No: N.Ç 91.102

ERKEK FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Pişmiş Toprak
Y: 2.5cm, G: 1.6cm, K: 1.2cm
Envanter No: N.Ç 95.25

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

LEOPAR POSTLU ERKEK FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Pişmiş Toprak
Y: 5.6cm, G: 2.0cm, K: 1.5cm
Envanter No: N.Ç 90.20

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Pişmiş Toprak
Y: 7.0cm, G: 6.5cm, K: 1.5cm
Envanter No: N.Ç 90.17

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Pişmiş Toprak
Y: 2.1cm, G: 0.8cm
Envanter No: N.Ç 86.41

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Pişmiş Toprak
Y: 4.1cm, G: 2.0cm
Envanter No: N.Ç 91.74

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Pişmiş Toprak
Y: 2.0cm, G: 1.5cm, K: 1.4cm
Envanter No: N.Ç 90.16

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
U: 3.5cm, G: 2.8cm, K: 2.1 cm
Envanter No: M.T 00.3

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
U: 4.7cm, G: 3.5cm, K: 2.4 cm
Envanter No: M.T 02.9

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
Y: 2.5cm, G: 2.2cm, K: 2.3 cm
Envanter No: M.T 00.44

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
Y: 2.83cm, G: 1.7cm, K: 2.3 cm
Envanter No: M.T 01.21

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
Y: 3.2cm, G: 2.65cm, K: 1.35 cm
Envanter No: M.T 02.6

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
Y: 2.72cm, G: 2.95cm, K: 1.6 cm
Envanter No: M.T 02.8

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Kireçtaşı
Y: 4.4cm, G: 3.1cm, K: 2.2cm
Envanter No: M.T 99.12

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

LEOPAR BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 34.0cm, G: 20.0cm, K: 18.0
Envanter No: G.T 14.54

"Göbekli Tepe halen avcı ve toplayıcıların dünyasına ait bir yerdir. Burası henüz gerçekten "neolitikleşmemiştir." Göbeklitepe insanlık tarihi için önemli bir evreyi, Neolitik Devrimi gerçekleştirmek ve bilinçli üretim yoluyla besin sağlamada temel değişiklikleri getirecek çiftçiliğe dayalı bir yaşam tarzını keşfetmek üzere olan avcı bir kültürün çok etkileyici kapanış evresini temsil etmektedir..."

2007, Schmidt, Klaus. "Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren İn Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :433

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 33.0cm, Y: 24.0cm
Envanter No: G.T 95.57

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 45.8cm, G: 13.0cm, K: 25.3cm
Envanter No: Yüzey Buluntusu

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 31.0cm, K: 23.0cm
Envanter No: G.T 01.45

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 31.0cm, G:14.0cm, K: 12.0cm
Envanter No: G.T 12.27

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 26.0cm, G: 31.0, K: 13.0cm
Envanter No: G.T 07.65

YIRTICI HAYVAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 40.0cm, G: 27.0, K: 15.0cm
Envanter No: G.T 07.59

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 70.0cm, G: 30.0, K:50.0cm
Envanter No: G.T 02.2

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 43.0cm, Y: 26.0, K:15.0cm
Envanter No: G.T 08.3

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

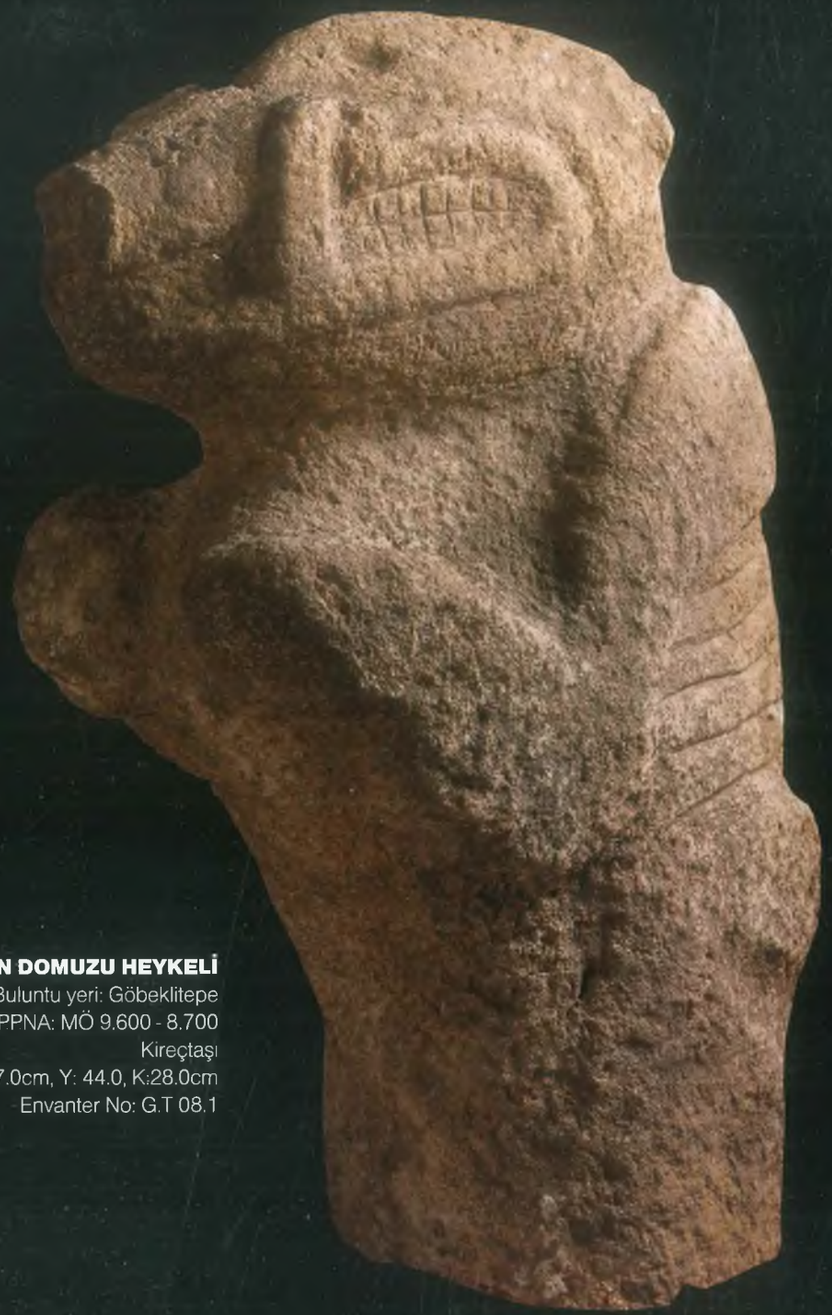

YABAN DOMUZU HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 97.0cm, Y: 44.0, K:28.0cm
Envanter No: G.T 08.1

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 75.0cm, G: 29.0, K:17.0cm
Envanter No: G.T 10.75

BOĞA HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
Y: 63.5cm, G: 23.5
Envanter No: G.T 96.65

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN KABARTMASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 53.5cm, G: 45.0, K: 30.0cm
Envanter No: G.T 10.47

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB (?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 48.0cm, G: 38.0cm
Envanter No: G.T 05.42

YABAN DOMUZU HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 48.0cm, G: 30.0cm, K: 14.0cm
Envanter No: G.T 08.2

Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YABAN DOMUZU HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 68.0cm, G: 55.0cm, K: 23.0cm
Envanter No: G.T 97.23

YABAN DOMUZU HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 48.0cm, G: 28.0cm
Envanter No: G.T 99.1

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

ASLAN VEYA AYI HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB (?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 55.0cm, G: 15.0cm
Envanter No: G.T 95.65

"Tam bir heykel şeklinde üretilen hayvan betimi ya aslan ya da bir ayıya ait olmalı. Çok yoğun olarak kireçlenmesine rağmen, hayvan heykelinin pençeleri arasında insanı andıran bir yüz seçilebilmektedir. Bu buluntuyu da "insan kafasını taşıyan kuş" konulu sanat eserlerinin farklı bir uygulaması olarak kabul edebiliriz."

Kaynak :Prof. Dr. Klaus Schmidt , "Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar"- Çev: Rüstem Aslan ,Arkeoloji ve Sanat Yay, Istanbul, 2006 Syf: 113

HEYKEL (TOTEM) PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 50.5cm, G: 33.3cm, K:22.0cm
Envanter No: G.T 12.117

ASLAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 70.5cm, K:56.0cm
Envanter No: G.T 04.25

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KUŞ HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 34.0cm, G: 38.0cm, K:20.0cm
Envanter No: G.T 97.21

AKBABA BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 32.0cm, G: 21.0cm, K:13.0cm
Envanter No: G.T 08.4

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN KABARTMASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 48.0cm, G: 41.5cm, K:11.5cm
Envanter No: 12047

"Köylülerin tarım yaparken buldukları ve "Göbeklitepe" buluntu yeri adı altında müzeye teslim ettikleri, ancak benzeri başka bir buluntunun olmaması nedeniyle dikkat çekmeyen bu yüksek kabartmalı hayvan figürü açıkça ejderha benzeri bir sürüngene aittir. Ağzı açık ve ortaya çıkan dişleri, bakanı gerçekten ürkütüyordu. Resmedilen hayvanı yorumlamaya kalktığımızda hemen aklımıza timsah geliyordu. Arkeozoolojik bilgilere göre Fırat ve Dicle'de hiçbir zaman ne ejderha ne de timsah benzeri bir hayvan yaşamamıştı. Nesli tükenen bir sürüngen olması yüksek ihtimaldir."

Kaynak :Prof. Dr. Klaus Schmidt , "Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe; En Eski Tapınağı Yapanlar"- Çev: Rüstem Aslan ,Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul, 2006 Syf: 105

KOÇ BAŞI KABARTMASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 31.0cm, G: 16.0cm, K:11.0cm
Envanter No: G.T 98.07

STİLİZE KUŞ KABARTMASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 59.0cm, G: 32.5cm, K:9.5cm
Envanter No: Yüzey Buluntusu

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAYVAN KABARTMASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 76.9cm, G: 73.5cm
Envanter No: 12048

"Bir yüksek kabartma tekniği ile yapılan bu hayvan motifi ve her tarafı özenle işlenmiş levha, aynı taş bloktan yapılmıştır. Dört ayaklı ve kuyruklu olan hayvan gövdesi taş levhaya bastırılmış bir şekilde düzdür. Silisik asitin kireçten ayrılmasıyla meydana gelen kalın tortuya rağmen hayvanın çenesi ve dişleri açıkça seçilebilmektedir."

Kaynak :Prof. Dr. Klaus Schmidt , "Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar" Çev: Rüstem Aslan ,Arkeoloji ve Sanat Yay, İstanbul, 2006 Syf: 105

NEVALİ ÇORİ
TAPINAK YAPIMI

İLLÜSTRASYON: FAHRİ REİS

KUŞ HEYKELİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 50.0cm, G:30.0cm, U: 18.0cm
Envanter No: N.Ç 90/ Kayıtsız

"Boyutu bakımından ve yapılış tarzında gözlemlenen stilize edilmiş duruluk ile Neolitik Dönem için emsalsiz olan bu kuş heykeli, terrazo yapısının doğu bankı üzerinde bulunmuştur. Başının biçimi ve gaga ucunun kırık olması, ne yazık ki kesin bir tür tespitini engellemektedir. Ayaklar belirtilmemiştir. Kuyruk kısmıyla neredeyse köşe oluşturacak bir açıyla oturtulmuş geçme çıkıntısı, heykelin duvar içine sabitlenmesinde kullanılmak üzere yapılmış olabilir. Bu şekilde duvar içine tutturulan kuş heykeli üst bölümüyle serbest olarak mekan içine doğru uzanacaktır. Göbeklitepe'deki buluntulardan hareketle bunun bir akbaba olabileceği düşünülmektedir. Heykelin gözleri ve gagasında siyah renk kalıntılarına rastlanmıştır."

"Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 12000 Jahren in Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. "12000 yıl önce Anadolu. İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :562

KUŞ ADAM HEYKELİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 24.0cm, G:11.5cm
Envanter No: N.Ç 91.81

"Figür, kült yapısının erken evresinde kalma sekinin içinden çıkarılmıştır. Kuşun kısa gagası profilden bakıldığında kırılmış gibi görünse de, aşırı stilize edilmiş bir insan yüzü ile bitmektedir. Kuşun ön tarafında ve ayaklarında kırıklıklar vardır. Kanatları ayrı yapılmış ve yerleştirilmiştir. Söz konusu heykel muhtemelen bir karmaşık yaratığı veya kuş kılığında bir insanı tasvir etmektedir. Parça, diğer kuş ve insan kafası betimlemeleri arasında yerini alır ve Nevali Çori heykel sanatındaki temalardan bir tanesidir."

"Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren İn Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :561

HEYKEL PARÇASI
Buluntu yeri: Nevalı Çori
Orta PPNB. MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 50.0cm, G:25.0cm
Envanter No: N.Ç 91.80

STİLİZE İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 37.0cm, G:17.0cm
Envanter No: G.T 96.69

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 23.0cm, G: 26.0cm, K:25.0cm
Envanter No: G.T 10.45

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 46.0cm, G: 18.0cm, K:26.0cm
Envanter No: G.T 04.29

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 31.0cm, G: 16.0cm, K:17.0cm
Envanter No: G.T 02.9

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 22.0cm, G: 9.9cm, K:13.6cm
Envanter No: G.T 12.115

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNA: MÖ 9.600 - 8.700
Kireçtaşı
U: 26.0cm, G: 26.0cm, K:17.0cm
Envanter No: G.T 10.76

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 33.0cm, G: 19.0cm, K:16.5cm
Envanter No: G.T 14.58

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 28.0cm, G: 18.0cm, K:23.0cm
Envanter No: G.T 02.8

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN BAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 16.0cm, G: 23.0cm, K:20.0cm
Envanter No: G.T 98.9

"Kireçtaşından yapılmış büyük bir insan başı heykeli. Sadece boyun değil aynı zamanda başın arka kısmının da görülebildiği bu eser sadece bir heykele değil, aynı zamanda Nevali Çori'deki insan kafasının bir kuş tarafından kavrandığı "totem direği" benzeri kompozit bir figüre ait olabileceği düşünülmektedir."

Kaynak: Prof. Dr. Klaus Schmidt , Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar - Çev:Rüstem Aslan, Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul, 2006 Syf: 105

"Şanlıurfa heykeli, kuşkusuz uygarlık tarihinin bilinen en eski gerçek heykeli olarak kabul edilebilir. Olasılıkla sadece ön yüzden seyredilmek üzere tasarlanan heykel, yandan bakıldığında yassı bir görüntüye sahiptir, arka yüzde ise hemen hemen hiçbir vücut hattı belirtilmemiştir. Nerdeyse köşeli bir form verilen kafa, iri yapılıdır. Yassı yüzde gözler, burun ve kulaklar daha belirgin ve gözler çarpıcıdır. Derin ve yuvarlak göz oyuklarına obsidiyen dilgi parçaları yerleştirilmiştir. Boyun uzun ve geniş, omuz ve kollar hareketsiz, donuk bir görüntü verir. Göğüste V şeklinde iki sıra takı, karın hizasında eller ve cinsel organ görülür. Gövdenin alt kısmı bacaklar belirtilmeden büyük boyutlu bir tıkaç gibi tasarlanmıştır. Alt gövdenin bu formu heykelin taban içerisine yerleştirilmek üzere yapıldığını düşündürür. Alt gövdenin işleniş biçimi Nevali Çori ve Göbeklitepe'de bulunan birçok kireçtaşı eserde tekrarlanmaktadır. Heykelin yassı yan kesiti Ürdün'deki Ain Ghazal'da bulunan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e ait insan boyutlu kil heykellerini hatırlatır. Göz oyuklarına yerleştirilen obsidiyen dilgi parçaları Neolitik Dönemin tipik alet endüstrisi `bipolar' çekirdek tekniği ile yapılmıştır. Karın hizasında yatay karşılıklı duran ellerin tasarımı ise Nevali Çori ve Göbeklitepe'deki dikilitaşlarda da görülür.

Heykelin esas olarak erkek cinselliğini sembolize ettiğinden kuşku yoktur. Bu da yanlış olarak Neolitik Dönem kültürleri ile özleştirilen Ana Tanrıça imgesinin çok daha sonraları ortaya çıktığını, özellikle Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemde hâkim "kutsal varlığın" erkek olduğunu kanıtlamaktadır.

Şanlıurfa Yeni Mahalle mevkiinde bulunan heykelin yakınında, bir yol kesitinde ayırt edilen yapı kalıntıları ve yontmataş aletlerden yola çıkarak Balıklıgöl çevresinde Neolitik Döneme'e ait Nevali Çori ve Göbeklitepe gibi büyük boyutlu yontularla donatılmış bir yerleşimin bulunduğunu söyleyebiliriz."

Schmidt, Klaus, Bucak, Eyyüp, Şanlıurfa Müzesi Arşivi 2003,Ekim

BALIKLI GÖL HEYKELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa / Yeni Mahalle
PPN: MÖ 9.800 - 7.000
Kireçtaşı
U: 193.0cm, G: 54.0cm, K:63.0cm
Envanter No: 11940

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 41.0cm, G: 20.0cm, K: 16.0cm
Envanter No: G.T 02.10

İNSAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 38.0cm, G: 20.0cm, K: 15.0cm
Envanter No: G.T 86.1

"Göbeklitepe buluntuları içerisinde en dikkat çeken neredeyse tam olarak bulunmuş, yüz tasarımı detaylı verilmiş, ereksiyon halinde penisi olan figürdür. Bu buluntu da yıllar önce "ejderha" ya da "timsah" buluntularıyla birlikte müzeye teslim edilmiştir. Ellerin ve vücudun alt kısmının olmadığı, adeta kesilmiş gibi duran bu tür buluntulara "ithifallik protom" denilmektedir."

Kaynak :Prof. Dr. Klaus Schmidt , "Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar"- Çev: Rüstem Aslan. Arkeoloji ve Sanat Yay, Istanbul, 2006 Syf: 106

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

İNSAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB (?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 27.0cm, G: 26.0cm, K: 11.3cm
Envanter No: G.T 12.113

İNSAN KABARTMASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 31.0cm, G: 15.0, K: 20.0cm
Envanter No: G.T 97.24

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

KADIN FİGÜRLÜ PARÇA
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 55.0cm, G: 49.5cm, K: 12.0
Envanter No: G.T 00.11

"Aslanlı Yapıda, Aslanlı Dikilitaşların arasında basamak şeklinde yükseltilmiş bir döşeme levhası üzerinde, derin kazıma çizgili çömelmiş çıplak bir kadın tasviri bulunmuştur. Ayrık bacakları nedeniyle cinsel organı görülür; vulva dudakları çok büyüktür. Kadının ters bir kalbe benzeyen baş biçimi ya kabarık saç şekli ya da olasılıkla hayvan başı, belki de yılan başı olarak anlaşılmaktadır. Göbeklitepe'de ilk defa kadın motifi içeren bu kazılı betimleme, büyük olasılıkla Aslanlı Yapının orijinal yapı donanımının parçası değildi ve daha sonra ikincil bir kullanımda buraya yerleştirilmişti. Betimlemenin bir döşeme levhası üzerinde bulunmasının yanı sıra Nevali Çori'deki kazı bezemelerinden tamamen farklı olan bu tasvirin stili ile şimdiye kadar bilinen Önasya İlk Neolitik Dönem ikonografisinde benzerlerine rastlanmaması bu görüşü destekler."

'Anadoluda Neolitik Devrim', C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren-In Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit. '1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları'. Syf :555

İNSAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 34.0cm, G: 32.0, K: 16.0cm
Envanter No: G.T 97.22

İNSAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 66.0cm, G: 15.0, K: 16.0cm
Envanter No: G.T 08.5

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B. PPNB

İNSAN HEYKELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 23.0cm, G: 16.0cm, K: 15.0 (Baş Kısmı)
U: 37.0cm, G: 19.0cm, K: 14.0 (Gövde Kısmı)
Envanter No: G.T 14.55 - 56

Kural olarak yenebilen, zararsız ya da tehlikeli ve korkunç bir hayvan; ender olarak da bir insan, bitki, doğa gücü (yağmur suyu) veya bunların birkaçının toplamı şeklindeki dini inanışın görünen nesnesine totem denir. Bir totem kutsal sayıldığı toplumun koruyucu ruhu ve gözeteni olup topluma güç zamanlarda yol göstermektedir. Neyin kutsal olup olmadığı konusunda fikir birliği sağlar.

Aynı toteme inanan bireyler zaman zaman festivaller ve törenler (özellikle kefaret törenleri) düzenleyip totemin hareketlerini ve özelliklerini taklit etmekteydiler. Örneğin totem bir hayvansa kabile üyeleri, o hayvanın postunu giyerek tören alanında totemleştirilen hayvana ait fiziksel benzerlik kurmaya çalışırlardı. PPNB Dönemine tarihlenen (MÖ 8700 - MÖ 8200) ve yüzeye yakın bir seviyede bulunan Göbeklitepe Totemi'nin baş kısmında, yırtıcı bir hayvan betimlenmiş, yüz kısmı kırık olarak bulunmuştur. Kollar esere yekpare bir şekilde yandan betimlenmiş, eller ise Göbeklitepe T biçimli dikilitaşları gibi ön kısımda birleştirilmiştir. Ellerin altında yine ikinci bir figür bulunmakta, bu figürün yüz kısmı tahrip olup eller önde birleştirilmiştir. Altındaki figür ise "libasyon kabı" ile tam olarak betimlenmiştir. Totemin her iki yanında "S" şeklinde hareketli iki yılan tasvir edilmiştir. Motiflerin tamamı esere yekpare bir şekilde yontulmuştur.

Göbeklitepe insanının ruhsal dünyasını daha iyi anlamamızı sağlayacak buluntuları açığa çıkaracak arkeolojik kazıların devam ettiğini, Arkeolojik her buluntunun bu "gizemli fotoğrafı" daha da belirginleştirdiğini söyleyebiliriz. Göbeklitepe insanının ruhsal dünyası bizim için önemlidir. Çünkü bu ruhsal dünyada kendi gelişim sürecimizin iyi muhafaza edilmiş ilk evrelerini bulabiliriz...

Şanlıurfa Müzesi Arşivi

TOTEM
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB (?): MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 188.0cm, G: 35.0cm, K:38.0cm
Envanter No: G.T 10.77

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

YILANLI KAFA
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 27.0cm, G: 24.0cm, K: 20.0
Envanter No: N.Ç 90.Kayıtsız

"Nişin arka duvarında, kireçtaşından yapılmış büyük bir insan başı parçası dik vaziyette kült yapısının erken evresine ait doğu duvarına gömülmüştür. Kırık yüz bölümü duvar kenarında odaya doğru yönlendirilmiş biçimde bulunmuştur. Ancak duvardan çıkarıldığında insan başı olduğu anlaşılmıştır. Korunmuş arka tarafı ise saçsız, büyük kulaklı bir baş şeklindedir. Üzerinde yüze doğru yönelmiş bir yılan kabartması yer alır. Heykelin boyun kısmı da kırık olduğundan yılanlı başın büyük bir heykelin parçası olarak bir "kült heykeline" mi yoksa figürinli bir dikilitaşın parçası olarak mı görülmesi gerektiğine karar verilememektedir."

'Anadoluda Neolitik Devrim",,C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren in Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :561

İNSAN HEYKELİ PARÇASI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 34.0cm, G: 11.0cm
Envanter No: N.Ç 91.106

İNSAN HEYKELİ PARÇASI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 35.0cm, ÇAP: 10.0cm
Envanter No: N.Ç 87.95

"Normal insan boyutundan küçük heykel gövdesi. III. Kült yapısının girişinin karşısındaki nişin önünde düşmüş olarak bulunmuştur. Buluntu durumuna göre bu heykel de mekanın doğu tarafında bulunmuş ve yapı yıkıldığında yıkıntı dolgusuna karışmış olmalıdır. Kaba görüntülü ve kırıklarla dolu ön yüze karşın sırt bölümünde kürek kemiği ile omurga tamamen biçimlendirilmiştir. Baş, kollar ve karnın alt kısmı kırılmıştır. Ön tarafında tasma biçimindeki kabarıklığın yanında burun gibi bir çıkıntı görülmektedir. Bunun bir insana ait olmadığı bir kuş kafası olduğu anlaşılmaktadır. Varsayılan "kol başlangıçları" olasılıkla kanat olmalıdır ve betimlenen figür tam bir insan değildir. İnsan ile kuş karışımı bir figürdür."

"Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren İn Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl once Anadolu. İnsanlığın En Eski Anıtları" Syf :561

HEYKEL BAŞI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 53.0cm, G: 33.0cm
Envanter No: N.Ç 89.50

"Heykelin en eski kült yapısından geldiği düşünülmektedir. Fakat tek büyük heykel olarak bu yapı blokun içinden değil III. Tabakada "normal" 3 nolu evin temelinde kült yapısının yaklaşık 70 m güneydoğusunda bulunmuştur. Muhtemelen daha büyük sütunlu bir kompozisyonun bir parçası olduğu düşünülmektedir. Taşta büyük ve olasılıkla bir kadına ait bir baş kendini belli eder. Saçlara file geçirilmiş olabilir. Alın kısmında saç kalın bir kahkül gibidir. Yüz kısmı çok tahrip olmuştur. Daha yakından bakıldığında dikilitaşa benzer, başı kırılmış büyük bir kuş heykeline benzediği anlaşılmaktadır. Kuş, sanki ayakları ile insanın başını yanaklarından kavramış gibi dursa da, bu kısımdaki tahribattan dolayı kesin bir şey söylemek mümkün değildir."

"Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf: 56

TAŞ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
U: 2.0cm, G: 1.9cm, K: 0.9cm
Envanter No: G.T 15.120

TAŞ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 7.3cm, G: 8.0cm
Envanter No: G.T 95.44

TAŞ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 6.3cm, G: 5.2cm, K: 1.4cm
Envanter No: G.T 11.46

TAŞ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 5.6cm, G: 5.7cm, K: 1.0cm
Envanter No: G.T 13.24

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu Yeri: Şanlıurfa / Satın Alma
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Klorit
Y: 12.1cm, K: 0.4, Çap: 14.9cm

TAŞ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Nefrit
U: 9.7cm, G: 10.5cm, K: 1.5cm
Envanter No: G.T 10.70

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Taş
U: 19.0cm, G: 18.0cm, K: 3.1cm
Envanter No: G.T 11.37

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 23.0cm, G: 22.0cm
Envanter No: G.T 05.39

DÖVME TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Bazalt
U: 33.0cm, G: 28.0cm, K: 12.0cm
Envanter No: G.T 07.61

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 25.0cm, G: 22.5cm, K: 11.5cm
Envanter No: G.T 11.88

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
U: 17.0cm, G: 30.0cm, K: 3.0cm
Envanter No: G.T 12.25

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 15.4cm, G: 20.0cm, K: 2.7cm
Envanter No: G.T 14.59

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Kireçtaşı
Y: 4.0cm, Çap: 15.0cm
Envanter No: G.T 95.41

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Kireçtaşı
U: 50.0cm, G: 38.0cm, K: 29.0cm
Envanter No: G.T 07.63

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
U: 8.2cm, G: 5.2cm
Envanter No: N.Ç 89.24

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.0cm, G: 5.5cm
Envanter No: N.Ç 85.56

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KASE PARÇASI
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 12.0cm, G: 18.0cm
Envanter No: N.Ç 89.24

"Taş kap parçasının dış yüzeyinde, belki de en eski dans tasvirlerinden biri yer almaktadır. Ellerin tasvirinden yola çıkarak insan olarak tanımlayabileceğimiz iki kişi, daha küçük bir figürün etrafında adeta dans etmektedir. Ortadaki figür, baklava biçimli başı, kısa bacakları ve şişman bedeniyle bir kaplumbağaya benzemektedir. Her iki yanda da figürlerin devam ettiği görülür, olasılıkla kap çevresi boyunca betimler devam etmektedir.

"Anadoluda Neolitik Devrim", C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit. "1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :563

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Pişmiş Toprak
Y: 24.7cm, Çap: 25.25cm
Envanter No: M.T 00.56

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Pişmiş Toprak
Y: 8.3cm, Çap: 8.1cm
Envanter No: M.T 01.22

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
Y: 11.6cm, Çap: 23.5cm, K: 2.2cm
Envanter No: M.T 99.6

KASE
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Pişmiş Toprak
Y: 6.0cm, Çap: 11.0cm
Envanter No: M.T 00.55

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Mermer
Y: 9.7cm, Çap: 15.6cm
Envanter No: M.T 99.4

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Mermer
Y: 2.85cm, Çap: 4.9cm
Envanter No: M.T 03.2

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
Y: 2.2cm, Çap: 7.3cm
Envanter No: M.T 99.1

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
U: 4.5cm, G: 3.9cm
Envanter No: M.T 99.5

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
** Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TABAK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Mermer
Y: 2.5cm, Çap: 15.7cm
Envanter No: M.T 01.32

MİNYATÜR ÇANAK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 3.0cm, G: 5.5cm
Envanter No: N.Ç 85.56

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TABAK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
Y: 2.2cm, Çap: 16.5cm
Envanter No: M.T 99.3

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Mermer
Y: 3.7cm, Çap: 3.25cm
Envanter No: M.T 00.16

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
" Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

AYAKLI TAŞ KAP
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
Y: 26.0cm, Çap: 30.0cm
Envanter No: M.T 02.29

"Mezra Teleilat tarım ve hayvancılığa dayalı Neolitik yaşam biçiminin tüm kurum ve kurallarıyla yerleşmeye başladığı, gerçek anlamda "Neolitik Devrim'in" sonuçlarının yansıdığı dönemi temsil etmektedir."

2007, Özdoğan, Mehmet. "Anadoluda Neolitik Devrim". C. Lichter (yay) Vor 1200 Jahren in Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit. '1200 yıl önce Anadolu. İnsanlığın En Eski Anıtları'. Syf :450

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN: MÖ 7.900 - 7.600
Kireçtaşı
U: 9.5cm, Çap: 16.0cm
Envanter No: A.T 06.12

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Neolitik: MÖ 7.900 - 6.500
Bazalt
Y: 4.14cm, Çap: 3.5cm
Envanter No: A.T 05.20

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
** Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TUTAMAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Geçiş Evresi: MÖ 7.000 - 6.800
Pişmiş Toprak
Y: 14.0cm, Çap: 17.7cm
Envanter No: A.T 02.8

KASE
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 6.600 - 6.200
Pişmiş Toprak
Y: 4.7cm, Çap: 11.4cm
Envanter No: A.T 02.6

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN: MÖ 7.900 - 7.600
Pişmiş Toprak
U: 33.0cm, G: 23.6cm, K: 3.78cm
Envanter No: A.T 07.9

"İlk yerleşim evresinden itibaren tarıma alınmış bitki ve evcil hayvanlarıyla Anadolu'nun ilk köylerinden biri olan Akarçay Tepe'deki Çanak Çömlekli Neolitik dönem yerleşimi, dönemi için mütevazi bir köy görüntüsü taşır."

2007, Özbaşaran, Mihriban."Anadoluda Neolitik Devrim", C..Lichter (yay) Vor 1200 Jahren İn Anatolien. Die altesten Monumente der Menschheit.."1200 yıl önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları". Syf :453

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Kireçtaşı
Y: 3.2cm, Çap: 8.1cm
Envanter No: G.Ü 95.28

TAŞ KAP
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Kireçtaşı
Y: 6.4cm, U: 16.3cm
Envanter No: G.Ü 95.27

KASE
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Kireçtaşı
U: 6.0cm, G: 7.5cm
Envanter No: G.Ü 97.15

BARDAK
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Kireçtaşı
Y: 6.8cm, Çap: 6.1cm
Envanter No: F.H 99.6

[*] Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
[*] Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

ÖĞÜTME TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Bazalt
U: 41.0cm, G: 20.0cm
Envanter No: G.T 13.119

ÖĞÜTME TAŞI
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Bazalt
U: 39.0cm, G: 28.0cm, K: 20.0cm
Envanter No: G.T 07.62

HAVAN ELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPNB: MÖ 8.700 - 8.200
Bazalt
U: 26.0cm, G: 13.0cm, K: 11.0cm
Envanter No: G.T 09.123

HAVAN ELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Bazalt
U: 16.8cm, G: 7.5cm
Envanter No: G.T 96.75

[5] Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
[6] Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

HAVAN ELİ
Buluntu yeri: Göbeklitepe
PPN: MÖ 9.600 - 8.200
Bazalt
U: 6.95cm, K: 1.1cm
Envanter No: G.T 98.2

HAVAN VE ELİ
Buluntu yeri: Nevali Çori
Orta PPNB: MÖ 8.500 - 7.900
Kireçtaşı
Y: 6.0cm, G: 12.0cm (Havan)
Y: 14.0cm, G: 8.0cm (Havan Eli)
Envanter No: N.Ç 87.99/100

HAVAN ELİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Bazalt
Y: 4.9cm, Çap: 3.1cm
Envanter No: M.T 00.27

HAVAN
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Kireçtaşı
Y: 8.5cm, Çap: 7.6cm
Envanter No: F.H 99.5

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

MÜHÜR
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Bazalt
U: 7.5cm, K: 4.71cm
Envanter No: M.T 1.31

MÜHÜR
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Pişmiş Toprak
U: 4.4cm, G: 6.4cm, K: 3.25cm
Envanter No: M.T 01.26

MÜHÜR
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
PPN: MÖ 7.900 - 7.600
Pişmiş Toprak
U: 6.1cm, G: 2.8cm, K: 2.4cm
Envanter No: A.T 01.11

MÜHÜR / OYUN TAŞI (?)
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
PPN: MÖ 7.900 - 7.600
Taş
U: 2.53cm, G: 2.3cm, Çap: 2.35cm
Envanter No: A.T 99.10

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Taş
U: 1.35cm, G: 1.35cm, K: 0.5cm
Envanter No: F.H 99.12

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Taş
U: 1.4cm, G: 1.5cm, K: 0.6cm
Envanter No: F.H 99.13

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Taş
Çap: 2.4cm
Envanter No: F.H 00.3

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Taş
U: 1.4cm, G: 1.5cm
Envanter No: F.H 00.2

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

AĞIRLIK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
Geçiş Evresi: MÖ 7.000 - 6.800
Taş
U: 9.14cm, K: 0.52cm
Envanter No: A.T 05.19

AĞIRLIK
Buluntu yeri: Akarçay Tepe
PPN: MÖ 7.300
Taş
Çap: 7.4cm, K: 1.3cm
Envanter No: A.T 99.6

AĞIRŞAK / AĞIRLIK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Bazalt
Çap: 6.7cm, K: 2.15cm
Envanter No: M.T 99.42

AĞIRŞAK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik: MÖ 7.200 - 5.500
Taş
Çap: 3.45cm, K: 1.5cm
Envanter No: M.T 99.24

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

AĞIRŞAK / AĞIRLIK
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Pişmiş Toprak
Çap: 5.2cm
Envanter No: F.H 99.4

AĞIRŞAK / AĞIRLIK
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Erken Halaf: MÖ 6.500 - 5.200
Taş
Çap: 3.2cm, K: 0.8cm
Envanter No: F.H 99.a

AĞIRŞAK
Buluntu yeri: Gürcütepe
Geç PPNB: MÖ 7.500 - 7.000
Kireçtaşı
Y: 5.2cm, G: 4.1cm
Envanter No: M.T 00.27

* Çanak Çömleksiz Neolitik A: PPNA
* Çanak Çömleksiz Neolitik B: PPNB

AKARÇAY TEPE
ŞANLIURFA MÜZESİ
NEOLİTİK DÖNEM SALONU
NEOLİTİK KÖY CANLANDIRMASI

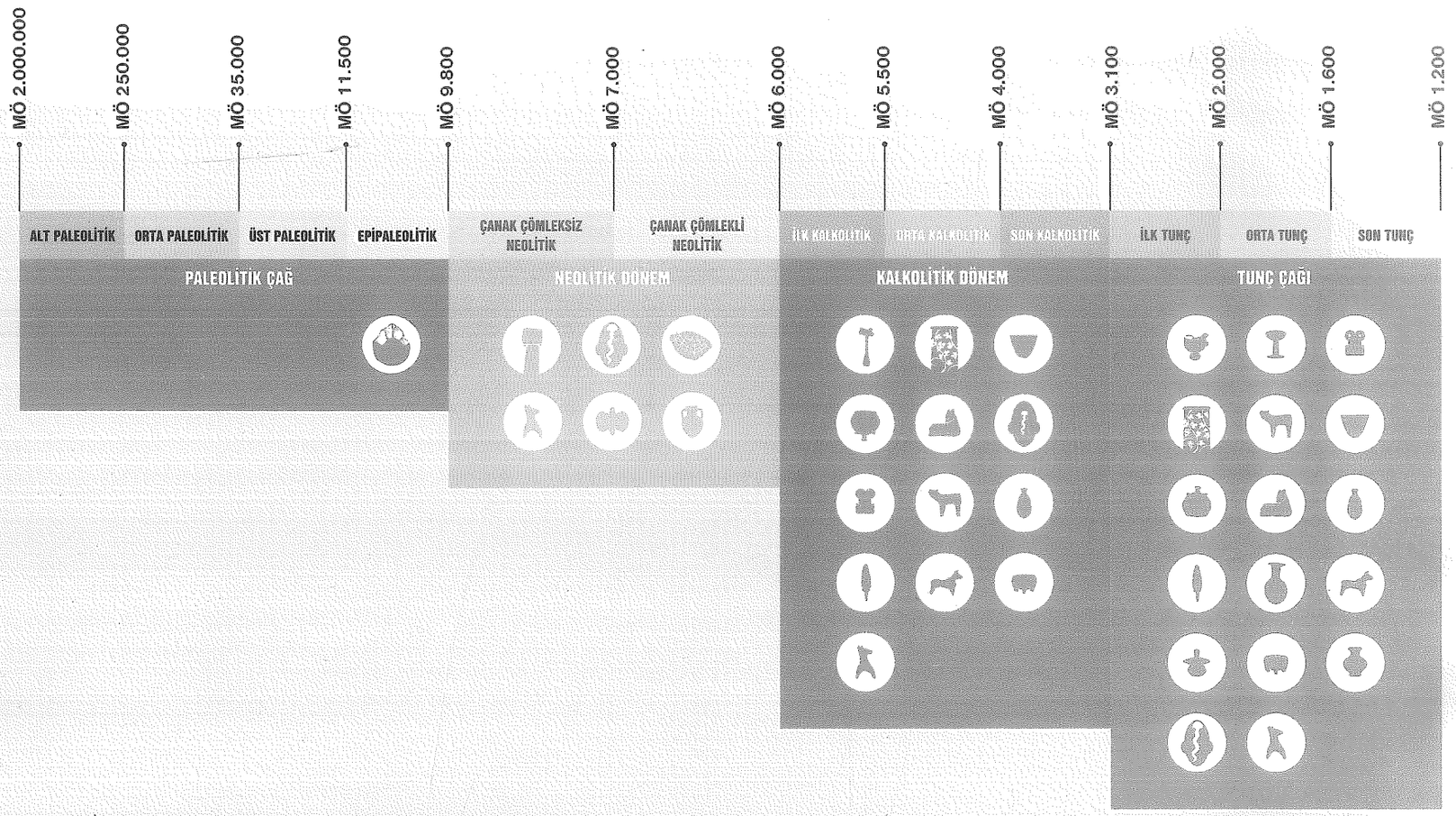

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

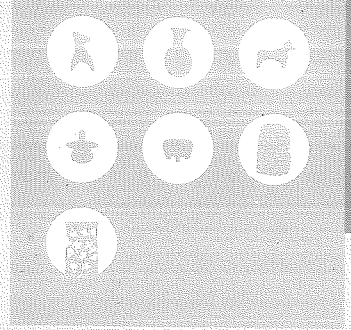

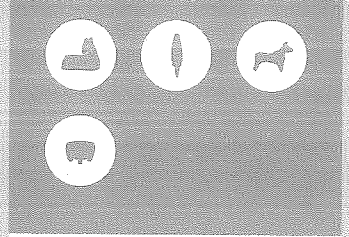

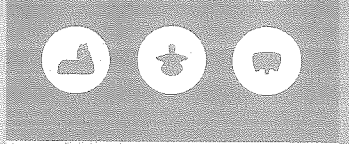

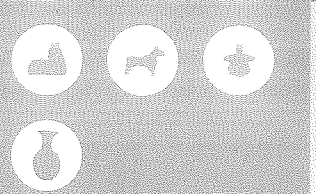

KLASİK İSLÂMİ DÖNEM

1. Dört Halife Dönemi (632 - 661)
2. Emeviler Dönemi (661 - 750)
3. Abbasiler Dönemi (750 - 890)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
   - a) Tahirîler ve Nimruziler (905 - 1186)
   - b) Samaniler (903 - 1005)

ORTAÇAĞ İSLÂMİ DÖNEM

1. Gazneliler (962 - 1186)
2. Büyük Selçuklu Devleti (1038 - 1194)
3. Anadolu Selçuklu Devleti (1077 - 1308)
4. Eyyubiler (1171 - 1250)
5. Memlükler (1250 - 1517)

MÖ 1.200

DEMİR ÇAĞI

MÖ 330

HELENİSTİK DÖNEM

MS 244

ROMA DÖNEMİ

MS 1031

DOĞU ROMA DÖNEMİ

MS 1086

İSLAMİ DÖNEM

MS 1922

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

2009. ErsteTempel - Frühe Siedlungen."12000 Jahre Kunst und Kultur Ausgrabungen und Froschungen zwichen Donau und Euphrat". ArchaeNova e.v. 27

2009, ErsteTempel - Frühe Siedlungen,"12000 Jahre Kunst und Kultur Ausgrabungen und Froschungen zwichen Donau und Euphrat", ArchaeNova e.v. 31

2009, Ernst Tempel - Frühe Siedlungen (4000 Jahre Kunst und Kultur Ausgrabungen und Entdeckungen seither) Dortmund Eigenverlag e.V. (E)

KALKOLİTİK DÖNEM
MÖ 6.000 - MÖ 3.100

Önceleri "Bakır Çağı" olarak adlandırılan Kalkolitik Dönem, kentleşme sürecinin başlangıç aşamalarına karşılık gelmektedir. Bu dönem, hammadde tercihinde maden-bakır kullanımının da giderek arttığı, madencilik teknolojisiyle ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı, bir takım süs eşyalarının yanı sıra iğne, balta, kama ve uç gibi bazı alet ve silahların da üretilmeye başlandığı bir dönemdir. Dönemin ekonomik altlığını gelişkin tarım toplulukları oluşturmakta, özellikle Güney Mezopotamya'da sulu tarım tekniklerinin gelişmesi, artı ürün ve bunun kontrolü ekseninde şekillenen kentleşme sürecinin gelişmesine de ortam hazırlamıştır. Kentlerin öncülleri olarak görülebilecek büyük ve kalabalık yerleşimler bu dönemde ortaya çıkmış ve buna uygun sosyo-ekonomik bir dönüşüm yaşanmıştır. Mezopotamya'dan Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir bölgede çok farklı sosyo-ekonomik yapıları yansıtan kültürel oluşumlar, "Kent – Devlet – İmparatorluk" sisteminin de çekirdeğini oluşturur.

Kalkolitik Dönem geleneksel kronolojik sıradüzen içinde üç evreye ayrılmaktadır: Kabaca MÖ 6000-5000 yılları arasına tarihlenen İlk Kalkolitik Dönem, Kuzey Suriye, Irak ve İran ile Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gelişen Halaf ve İlk Obeyd kültürüyle temsil edilir. Bunu izleyen Orta Kalkolitik Dönem, yine aynı bölgelerde Son Obeyd ve Orta Uruk olarak tanımlanmaktadır. MÖ 6. binyıl sonlarına doğru, Güney Mezopotamya'da ortaya çıkan ve Obeyd olarak tanımlanan süreçte, küçük yerleşim birimlerindeki dönüşüm kentleşme sürecinin de başlangıcı olarak kabul edilir. Su ve kara yolu üzerinden kuzeye yayılan ticaret, kil mühür baskılarıyla (bullalar) kayıt altına alınmaya başlamış, Anadolu ve Mezopotamya toplumları arasındaki etkileşim artmıştır. Ticaret ve madencilikle zenginleşerek güç kazanan yerel yöneticiler, sınırları tam olarak tanımlanmamış bağımsız birer siyasi güce dönüşmüştür.

Son Kalkolitik Dönem (MÖ 4.000 – MÖ 3.100) Mezopotamya'da yazının kullanılmaya başlandığı Uruk (Son Uruk/Kuzey Uruk) dönemiyle eşleşmektedir. MÖ 4. binyıl başlarından itibaren ticaretin kil tabletler üzerinde piktografik/resim yazısıyla kayıt altına alındığı, dini, ekonomik, merkezi gücün ve toplumsal sınıfların belirginleştiği bir süreç başlamıştır. Bu dönemde büyük ve orta boyutlu kentler ile kırsal tarım yerleşimlerden oluşan hiyerarşik yerleşim düzeni de ortaya çıkmıştır.

Kentleşme sürecindeki toplumların ve tarımcı köylerin, yeni gelişen ekonomik düzenin gereği olarak ekonomik çıkar bölgesi oluşturması da dünya tarihinde ilk kez bu dönemde görülür. Bu kültürün izlenebildiği bölgelerin ortak özelliği, MÖ 4. binyılın başlarından itibaren dini yöneten ve malların dağıtımını ellerinde bulunduran siyasi ve dini bir seçkinler sınıfının giderek merkezi bir otoriteye dönüşmesidir. Fırat Vadisi'nde, Şanlıurfa'nın da yer aldığı bölgede gerçekleştirilen çalışmalar, söz konusu döneme tarihlenen yerleşmelerin oldukça yoğun olduğunu ortaya koymuştur.

"Bu dönem, hammadde tercihinde maden-bakır kullanımının da giderek arttığı, madencilik teknolojisiyle ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı, bir takım süs eşyalarının yanı sıra iğne, balta, kama ve uç gibi bazı alet ve silahların da üretilmeye başlandığı bir dönemdir."

ÇAVİ TARLASI

Şanlıurfa ili, Siverek ilçesi, Nusaybin köyünün 500 metre kadar kuzeydoğusunda yer alan Çavi Tarlası, Hassek Höyük'ten 4.5 kilometre kadar doğuda yer alır. Atatürk Barajı Gölü altında kalmıştır.

Su kaynağı tarlası anlamına gelen Çavi Tarlası Höyük ve çevre toprakları besleyen çok sayıda su kaynağına sahip; bir terasın doğu yamacına kurulmuş; yaklaşık 140 x 120 metre boyutlarında bir yerleşmedir.

Hassek Höyük'teki kazı çalışmaları sırasında saptanmış ve 1982 yılındaki sistemli yüzey çalışmaları sonrasında; 1983 ve 1984 yıllarında Urfa Müzesi Müdürlüğü başkanlığında Münih Üniversitesi'nden A. Von Wickede'nin yönetiminde kazılmıştır.

Yerleşmenin tamamı yapılan kazı sonuçlarına göre Kalkolitik Döneme (Halaf Kültürü) tarihlenen 5 yapı katına sahiptir.

Ana toprak üstünde yer alan ve Çavi Tarlası'nın en alt yapı katı olan 5. yapı katı; yalnızca bir çukur ve bir yaşam düzlemiyle temsil edilmektedir. Dörtgen planlı mekânlarıyla birlikte iki yuvarlak yapı (tolos) ve yarım daire biçiminde bir duvarı koruna gelmiş bir başka yuvarlak yapı ortaya çıkarılmıştır. Tümünün temelleri bazalt ve çay taşındandır. Yerleşmede çakıl taşı döşeli tabanlı ve yükseltilmiş kenarlı ocaklar bulunmuştur. Ateş yerleri; erzak yerleri; çanak ve ekmek pişirme gibi farklı işlevlerde kullanılan kubbeli ocaklar ortaya çıkartılmıştır.

Çavi Tarlası çanak çömleği iki ana gruba ayrılır; boya bezekli Halaf malları ile saman katkılı mutfak mallarıdır. Kırmızı ve siyah boya ile yapılmış bezeklilerdir; katkı; pişirime göre ince ve kaba olarak alt gruplara ayrılır. İkinci ana grup kaba; saman katkılı günlük kullanıma yönelik mutfak kaplarından oluşur. Boyalılar çizgi; zikzak; dalgalı hatlar; noktalar; daireler ve damalardan oluşan geometrik bezeklere sahiptir.

Yapı içlerinde ve dışlarında kimisi armağanlı; kimisi armağansız 15'ten fazla mezara rastlanmış olmakla birlikte; ölü gömme geleneğinin yerleşme dışı olduğu düşünülmektedir. İnek; domuz; koyun ve keçi gibi evcil hayvanlar; Çavi Tarlası'nın tarımın yanı sıra bir hayvancılık merkezi olduğunu göstermektedir.

Hafirlerince İlk Kalkolitik (İlk Halaf) sonu ile Son Halaf başına tarihlenen Çavi Tarlası; Anadolu'nun Halaf Kültürü mimarisini aydınlatması açısından önemli bir yerleşmedir. İçlerinde bulunan çanak çömlek ve sürtme taş buluntulara bağlı olarak silo olarak tanımlanan dörtgen odalı yuvarlak yapıları (tolos); çok sayıdaki çakmaktaşı çapalar ve evcilleştirilmiş hayvan kemikleriyle Çavi Tarlası; tarımcı ve hayvancı bir köy yerleşmesi görünümündedir. Yerleşme özellikleri açısından aynı bölgedeki çağdaşı Girikihaciyan ile; buluntular açısından ise Amik C ile karşılaştırılmakta ve MÖ 5. binyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

> “Çavi Tarlası; Anadolu'nun Halaf kültürü mimarisini aydınlatması açısından önemli bir yerleşmedir.”

HASSEK HÖYÜK

Hassek Höyük Atatürk Baraj Gölü suları altında kalmadan önce Şanlıurfa ili; Siverek ilçesine bağlı Yukarı Tillakin (Kırca) ile Aşağı Tillakin köylerinin ortasında; Adıyaman Urfa karayolunun 1 kilometre kadar kuzeyinde; Fırat Nehri'nin güneyinde yer almaktaydı.

Hassek Höyük Fırat Nehri'nin eski kollarının birinin üzerinde; nehire düzenli olarak alçalan terastardan birinin üzerinde yer alan yassı bir tepedir. Yerleşmenin erozyon nedeniyle bir kısmının tahrip olduğu bilinmekle birlikte bu tahribat öncesinde 350 x 150 metre karelik bir alanı kapladığı saptanmıştır. Kazılarda ortaya çıkarılan hayvan kemikleri üstünde yapılan çalışmalar; Hassek Höyük Son Kalkolitik yerleşmesinde koyuna karşılık domuz; keçi ve sığırın beslenmede ilk sırayı aldığını; dolayısıyla bu durum çevrenin ağaç ve çalılardan oluşan bir bitki örtüsüne sahip olduğunu göstermiştir. Buna karşılık Fırat Nehri kıyısında bugün görülebilen kısmi ağaçlık alanların Son Kalkolitik'te bugünkü kadar geniş olmadığı tahmin edilmektedir.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda Hassek Höyük'te Son Kalkolitik ve İlk Tunç Dönemi olmak üzere iki ana dönem yer almaktadır.

Hassek Höyük Son Uruk yerleşmesi; doğuda ve batıda ortaya çıkarıldığı kadarıyla; 40 metreden fazla uzunluğa ve 2 metre genişliğe sahip büyük bir savunma duvarıyla çevrilidir. Ana yerleşme sur duvarının içinde yer almakla birlikte; sur dışında da yapı izlerine rastlanması; Akropol dışında bir "Aşağı Şehir"in varlığını göstermiştir. Aşağı Şehir yapıları, Akropoldekilere oranla daha özensiz bir plan ve yapı işçiliği göstermektedir. Sur duvarının içinde yer alan Son Kalkolitik Dönem yapıları, idari işlerin yürütüldüğü mekanlar, toplantı mekanları, misafir kabul mekanları ve erzak depolarını barındırma gibi işlevlere yönelik tipik Uruk yapılarıyla temsil edilmektedir. Ortada yer alan ve yine Uruk mimarisi özellikleri taşıyan üç kanatlı yapı, taş temel üzerine kerpiç duvarlıdır. Nişli, ocaklı; nişlerin tam karşısında yer alan kapıların, işliklerin, mutfak bölümlerinin, depoların yer aldığı yapılar yangın ile tahrip olmuştur.Bu durum mimari ögelerin, yapıların içinde kullanılmakta olan çanak çömleklerin ve küçük buluntuların günümüze kadar korunagelmiş olmasını sağlamıştır.

Hassek Höyük Son Kalkolitik Dönem çanak çömlek envanterinin büyük bir bölümünü Güney Mezopotamya'nın tipik Uruk çanak çömlekleri oluşturur. Devrik Ağızlılar; konik kaseler; emzikli çömlekler, Uruk şişeleri ve kırmızı ve gri astarlı malların yanı sıra mutfak mallarından kase ve bardaklar, saklı astarlı, çizi bezemeli büyük çömlekler ve pithosların çoğu yangın geçirmiş yerleşmede ev içlerinde, bırakıldıkları yerlerde bulunmuştur. Kap formları büyük küçük kase ve çanaklardan, emzikli emziksiz çömlek ve pithoslardan, meyvelık olarak bilinen ayaklı kaselerden ve üstüne kap oturtmak için kullanıldığı düşünülen yuvarlak, halka biçimli kaidelerden oluşur.

Uruk mimarisinde mozaik bezeme ögesi olarak kullanılan kil çiviler, bu çivilerin baskı kopyalarının yer aldığı kil levhalar ve kabartma bezemeli kil levhalardan oluşan duvar süsleri gibi çeşitli kil buluntular ele geçmiştir.

Yapı içlerinde, çanak çömleklerle birlikte çok sayıda öğütme taşı, fritten yapılmış geometrik bezeli silindir mühür, siyah taştan yaprak motifleriyle bezenmiş damga mühür, taş ağırşaklar ve amulet özelliği gösteren uçları Hassek Höyük'ün zengin taş buluntularını oluşturur.

Son Uruk yerleşmesine ait bulunan dört mezardan biri 2-3 yaşında bir çocuğa, ikincisi 6 aylık bir bebeğe, diğer ikisi ise 40-50 yaşlarında erkeklere aittir. Üç iskelet çömlek ya da büyük erzak kaplarının/pithosların içine yatırılmış durumdayken sonuncusu, tahrip olmuş durumda bir depo çukuru içinde ortaya çıkartılmıştır. Çocuk iskeletinin başının yanında kırmızı boya izlerine rastlanmıştır. Hayvan kemikleri üzerinde yapılan çalışmalar Hassek Höyük sakinlerinin hayvancılıkla uğraştıklarını göstermektedir.

Hassek Höyük yerleşmesinde bulunan bitki kalıntıları sayıca çok değildir: Arpa, nohut ve mercimeğin yanı sıra yabani otlar; zeytin, üzüm gibi meyve ve sebzelerin yetiştirildiği saptanmıştır.

Hassek Höyük Son Kalkolitik Dönem'de Yukarı Fırat Havzası'nın MÖ 4. binyılın sonundaki Uruk kolonizasyonu sırasında kurulmuş bir yerleşmedir. Radyokarbon 14 ve Thermoluminesans analizleri ile de MÖ 4. binyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Odun kömüründen yapılan Radyokarbon tarihlemesi, ortalama MÖ 3.350 - MÖ 3.250; yanmış çakmaktaşından yapılan Thermoluminesans analizi ise ortalama MÖ 3.413 ±181 sonuçlarını vermiştir. Büyük bir yangın ve bu yangının neden olduğu deprem benzeri çökme sonucu yerleşmede yaşam sona ermiş; ancak daha sonra İlk Tunç Çağı'nda tekrar iskan edilmiştir.

“Uruk mimarisinde mozaik bezeme ögesi olarak kullanılan kil çiviler, bu çivilerin baskı kopyalarının yer aldığı kil levhalar ve kabartma bezemeli kil levhalardan oluşan duvar süsleri gibi çeşitli kil buluntular ele geçmiştir.”

HACINEBİ HÖYÜK

Şanlıurfa il merkezinin kuzeybatısında, Birecik ilçesinin 5 kilometre kuzeyinde, Uğurcuk (Hacınebi) köyünün yanındadır.

Fırat Nehri'nin doğuya kıvrım yaptığı yerde bulunan höyük; nehri takip ederek Mezopotamya'dan Anadolu içlerine uzanan ticaret yolu üzerinde ve bütün yolların kesiştiği noktadadır.

Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapılacak bir dizi barajın suları altında kalacak yerleşme yerlerini saptamaya yönelik araştırmada G. Algaze ekibi tarafından saptanmıştır. Yüzeyinde çok sayıda Uruk Dönemi çanak çömleği bulunmuş, höyük kesitinde ise çok kalın bir kerpiç sur duvarına rastlanmıştır. 1992-1997 yıllarında ABD'deki Northwestern Üniversitesi ve Şanlıurfa Müze Müdürlüğü adına Prof. Dr. G. Stein başkanlığında kazılmıştır.

Höyükte Son Kalkolitik Dönemden Roma Dönemine kadar tabakalanma tespit edilmiştir. Höyüğün kuzeydoğu kısmındaki kazı alanında üç yapı katı tespit edilmiştir. Ana toprağın üstündeki en erken yapı katında yalnızca bir ocak, kerpiç kalıntıları ve sıkıştırılmış toprak düzlemler açığa çıkarılmıştır. ikinci yapı katında iki katlı bir yapının taş temelli, tabanı çakıl döşeli ve drenaj sistemine sahip olan kileri olarak yorumlanmıştır. Üçüncü yapı katında ise üç kısımlı bir yapı kompleksi hakim olur, bu kompleksin Güney Yapısı, yine taş temelli ve iki odalıdır. İç ve dış duvarları ile tabanı sıvalıdır. Yangın geçirdiği anlaşılan yapının içinde bir niş, yuvarlak bir ocak ve kapı söveleri olarak kare kesitli kerpiç sütunlar bulunmuştur.

Höyüğün Son Kalkolitik Dönem B evresi çanak çömleği hem Uruk mal gruplarından hem de Güneydoğu Anadolu'nun yerel örnekleri evreli olarak karşımıza çıkmaktadır. Çark yapımı kum katkılı hamurlu mal, Güney Mezopotamya Uruk Dönemi özellikleri taşımaktadır.

Kireçtaşından göz idollerinin çok güzel örnekleri hem yüzeyde hem de açmalarda bulunmuştur.

Prof. Dr. G. Stein başkanlığında 1992 - 1997 yılları arasında devam eden kazılarda, Hacınebi'nin Son Kalkolitik Dönem yerleşmesi genel özellikleri ile belgelenmiştir. Kazıların önemli amaçlarından biri de bu bölgenin Uruk Kültürü etkisine girmeden önceki yerel kültürünü ve etkileşimin başladığı çağdaki değişimleri ortaya koymaktadır. Uruk koloni döneminde de aynı şekilde büyük yapıların var olduğu, şimdilik parça parça gün ışığına çıkartılan yapı kalıntılarından anlaşılmaktadır.

“Kireçtaşından göz idollerinin çok güzel örnekleri, hem yüzeyde hem de açmalarda bulunmuştur.”

KAZANE HÖYÜK

Şanlıurfa ili'nin yaklaşık 4 kilometre güneydoğusunda yer alır. Güneydoğu Anadolu'nun Yukarı Mezopotamya'nın kuzey stepleriyle birleştiği yerde bulunmaktadır. Kazane, höyük yerleşmesi dışında MÖ 3. binyılın ortalarında gelişen bir "Aşağı Şehir ve Şehir Dışı" yapılarıyla büyük ve sürekli iskân gören bir merkez görünümündedir. Höyükteki en eski dönem olan Halaf yerleşmesi 10 hektardan daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı tabakalarından elde edilen bitkisel kalıntılara göre; söz konusu dönemlerde çevrede kamış; saz ve ot türü bitkiler oldukça çoktur. Bu durum; çevrenin daha nemli; taşkın ovasının; en azından mevsimsel olarak daha nemli olduğu ve derin olmayan bir çayın varlığı gibi jeolojik bulguları destekler görünümdedir.

Yapılan çalışmalarda Son Halaf Dönemi'ne ait çakıl ve çanak çömlek döşeli alanlara rastlanmıştır; bunlardan birinin ocak nitelikleri de taşıdığı bildirilmektedir. Yerleşmenin güneydoğusundaki dört açmada ise alüvyonlu ve killi dolgu üstünde mimari kalıntıların yanı sıra çöp dolgularına; yanık alanlara ve yine çakıl döşeli alanlara rastlanmış olması; bu kesimin belli bir dönemde yerleşmenin dış sınırı olduğunu düşündürmektedir. Mimari kalıntılar arasında elle şekillendirilmiş tuğlalarla inşa edilmiş 60 cm çapında bir yuvarlak yapı (tolos) ile çakıl döşeli alanlarla ilişkili olarak bulunan bazıları sıvalı ve çakıl taşlarıyla güçlendirilmiş olan pise duvarlar önemlidir. Son Kalkolitik Dönem mimarisine ait kerpiç tuğladan evler, bunlarla ilgili yapısal ögeler ve dolgular, höyüğün batı yamacında yer alan "Basamaklı Açma"'da ortaya çıkarılmıştır. Bir odanın güney duvarında sıvalı iki girinti; çamur sıvalı tabanda oval biçimli bir ocak ve bu yapıya bitişik bir avlu; dar alanda bulunan yapı kalıntılarını oluşturur. Bu yapı dolgusunun üzerinde kerpiç yapılarla temsil edilen iki evre daha bulunmaktadır.

Son Halaf çanak çömleği, bitki katkılı ve kalın cidarlı olan Gri Mallar, Kırmızı Astarlı Mallar, boyalı Halaf özellikleri taşıyan ve bol miktarda ele geçen Yalın Devetüyü Mallar, Orta Kalite Boyalı Mallar ve İnce Boyalı Mallar olarak beş ana mal grup altında incelenmektedir. Ayrıca az sayıda Uruk tarzı çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Diğer bir alanda ortaya çıkarılan dikdörtgen planlı ev ise, Halaf dönemi çanak parçaları, aralarında yaban eşeği (onager) ve geyiğe rastlanan kemikler ve Yarımtepe tipi başsız boya bezekli bir kadın heykelciği ile ilişkilendirilmektedir.

Son Halaf çanak çömleğine ait bazı kırık parçaların ortalarına delik açılıp; kenarları yuvarlatılarak veya çentiklenerek tekrar kullanıldığı belirtilmektedir. Bazılarının üzerinde siyah boya izlerine de rastlanmıştır. Bu buluntuların işlevi anlaşılamamıştır. Kil ağırşaklar da ele geçmiştir. Son Kalkolitik Dönem dolguları içerisinde kilden mühürler, sembolik buluntular ve ağırşaklar yer almaktadır.

Halaf dönemi'ne tarihlenen çekirdekler, çekirdek yenileme yongaları, artıklar, düzeltili yongalar ve dilgilerin yanı sıra deliciler, kalemler, kalem kıymıkları, burgular ve kazıyıcılar bulunmuştur.

MÖ 6. binyıldan 2. binyılın başlarına kadar yerleşilen Kazane Höyüğü, MÖ 5000'lerde dini bir merkez; MÖ 3. binyılın ortalarında ise 100 hektara ulaşan boyutları ve bir savunma duvarıyla büyük bir yerleşme görünümündedir. Genel Halaf çalışmalarının aksine, yerleşmeler arasındaki ilişkinin değil, yerleşme içindeki sosyoekonomik durumu incelediklerini belirten Bernbeck, Kazane'de tarım ve hayvancılıkla geçinen tam yerleşik bir toplumun yaşadığını ve yerleşmede belli alanların farklı faaliyetler için ayrılmış olduğunu bildirmektedir.

"MÖ 6. binyıldan 2. binyılın başlarına kadar yerleşilen Kazane Höyüğü, MÖ 5000'lerde dini bir merkez; MÖ 3. binyılın ortalarında ise 100 hektara ulaşan boyutları ve bir savunma duvarıyla büyük bir yerleşme görünümündedir."

SURTEPE

Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinin 7 kilometre kuzeyinde, Fırat Nehri'nin kuzey yakasında yer alan 12 metre yükseklikteki Surtepe, yaklaşık 20 hektarlık yerleşim alanına sahiptir.

Höyükte en eski yerleşim Son Obeyd Döneminde başlamış ve İlk Tunç Çağı başlarına kadar sürmüştür.

Son Kalkolitik Dönem yerleşiminin yapıları uzun süre kullanılmış ve her kullanım evresinde duvarları yeniden sıvanmıştır. Yerleşimde hayvan kemikleri ve boynuzlardan yapılan aletler ile Kenan tipi yontma taş kesici aletler üretilmiştir.

Bitüm (katran/zift) ile boyanmış kaplar, bölgede katran ticaretinin yapıldığına işaret etmektedir.

Uruk IV Dönemi'ne tarihlenen silindir mühürler ile üstünde Son Uruk damgası olan bir kap, yerleşimin Mezopotamya ticaret ağı içerisinde yer aldığını göstermektedir. Bu yerleşim katmanlarının üzeri kalın bir kül tabakasıyla kaplıdır. İlk Tunç Çağı'nda kullanılmayan höyük üzerine Orta Tunç Çağı'nda tahıl siloları yapılmış ve mezarlık olarak kullanılmıştır. Höyüğün son yerleşim evresi standart kerpiçlerle inşa edilmiş ve duvarları 3,5 metre yükseklikte korunmuş anıtsal bir yapıyla temsil edilmektedir. Yapıda bulunan kaplar ve damga mühürler de Pers Dönemi özellikleri taşımaktadır. Buna göre yapı, Pers egemenliğinde yaşayan Aramilere ait bir idari yapı ya da saray olmalıdır.

Höyükte en eski yerleşim Son Obeyd Döneminde başlamış ve İlk Tunç Çağı başlarına kadar sürmüştür.

MIZRAK UCU PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Obsidyen
U: 7.2cm, G: 1.7cm, K: 0.6 cm
Envanter No: Ç.T 82.17

BIÇAK
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Obsidyen
U: 0.8cm, G: 2.38cm, K: 6.78 cm
Envanter No: Ç.T 83.46

BIÇAK
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Çakmaktaşı
U: 2.3cm, G: 0.7cm, K: .. cm
Envanter No: Ç.T 84.35

OK UCU
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Obsidyen
U: 1.55cm, G: 1.43cm, K: 0.3cm
Envanter No: H.N 92.17

DELİCİ
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: 8.5cm, G: 3.0cm, K: .-.cm
Envanter No: H.N 97.19

BIÇAK
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
U: 16.2cm, G: 3.7cm, K: 1.3cm
Envanter No: M.T 06.4

KESİCİ ALET
Buluntu yeri: Kazane Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Obsidyen
U: 9.0cm, G: 1.8cm, K: 0.3cm
Envanter No: KZN 02-2

ALET PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Kemik
U: 4.8cm, G: 0.86cm, K: .. cm
Envanter No: Ç.T 83.30

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: .-.cm, G: .-.cm, K: .-.cm
Envanter No: H.N 96-61

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: 2.7cm, G: 2.18cm, K: .-.cm
Envanter No: H.N 94.18

BONCUK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kavkı
U: 5.4cm, G: 3.8cm, K: .-.cm
Envanter No: H.N 95.08

BONCUK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: 2.5cm, G: 1.9cm, K: .-.cm
Envanter No: H.N 95.52

BONCUK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: 2.9cm, G: .-.cm, K: 1.4 cm
Envanter No: H.N 92.23

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: 5.46cm, G: 1.12cm, K: .-.cm
Envanter No: H.N 94.09

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Midye
U: 2.11cm, G: 0.79cm, K:0.88cm
Envanter No: H.S.K I. 84.17

BONCUK TANESİ
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Cam
U: 1.7cm, G: 0.6cm, K:.-.cm
Envanter No: H.S.K I. 82.52

AMULET
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
U: 1.0cm, G: 1.2cm, K:0.55cm
Envanter No: Ç.T 82.06

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Envanter No: Ç.T 83.10/12/14/22

KOLYE
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
U: 0,85cm, Y: 0.10cm, Çap:0.5cm
Envanter No: Ç.T 84.34

AMULET
Buluntu yeri: Kazane Höyük
Kalkolitik: MÖ 6.000 - 3.100
Taş
U: 2.72cm, G: 2.27cm, K:0.26cm
Envanter No: KZN. 98.7

AMULET
Buluntu yeri: Kazane Höyük
Kalkolitik: MÖ 6.000 - 3.100
Taş
U: 1.76cm, G: 2.06cm, K:0.44cm
Envanter No: KZN. 98.12

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
U: 3.6cm, G:2.8 cm K: 1.2 cm
Envanter No: M.T 06.7

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Y: 1.31cm, Çap:1.49
Envanter No: M.T 04.7

Bir ucu sivrileştirilmiş konik biçimli kil çivilerin ıslak ve kalın sıva zemine yerleştirilmesiyle oluşturulan mozaik, daha sonra her bir kil çivinin geniş ucunun siyah, kırmızı ve beyaz renklere boyanmasıyla renklendirilmekteydi. Kimi zaman renkli kil çivilerin de kullanıldığı, ve ilk kez Güney Mezopotamya'da anıtsal yapıların cephelerinin bezenmesinde görülen bu yöntem, Orta Fırat Bölgesi'ndeki ticaret kolonilerinde de benzer biçimde kullanılmıştır. Bezemeler, baklava, üçgen, düz ve yılankavi süslemelerden oluşur; duvara sabitlenen boğa biçimli kil levhaların bezemesinde de aynı yöntem uygulanmıştır.

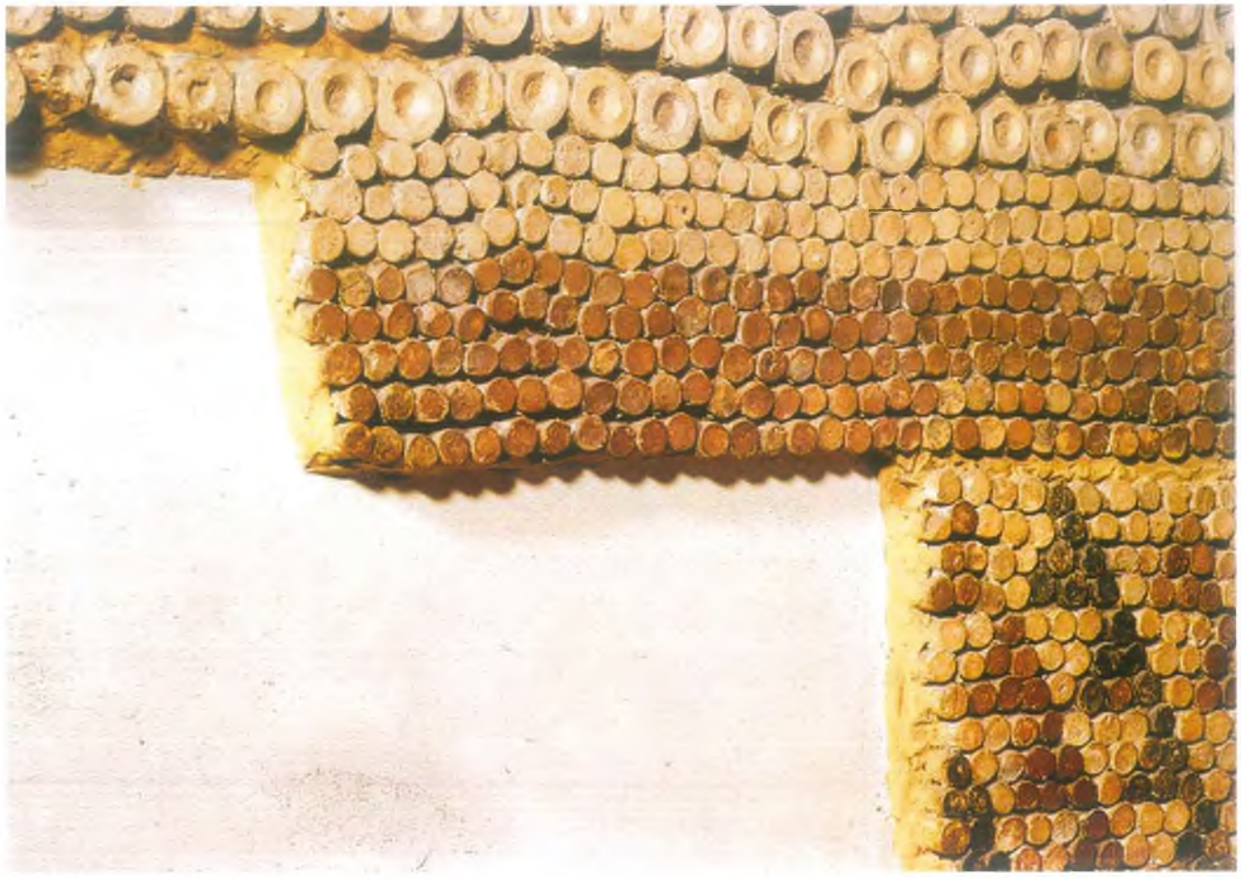

MİMARİ PARÇA
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 10.7cm, G:-. cm K:-.
Envanter No: HSK. 83.19

DUVAR LEVHASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
U: 33.0cm, G:22.0 cm K:3.2
Envanter No: HSK. 85.30

DUVAR SÜSÜ ÇİVİSİ
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
U: 18.5cm, Çap:4.6 cm
Envanter No: HSK. 87.24

DUVAR SÜSÜ ÇİVİSİ
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
U: 16.5cm, Çap:4.5 cm
Envanter No: HSK. 87.28

Göz İdolleri için yaygın kabul gören görüş, bir dinsel inancın sembolik ifadeleri olduğu yönündedir. İdollerin, adak eşyası ya da koruyucu olarak iyi kader getirecekle-rine, günlük yaşamlarındaki işlerin rast gidip gönenç içinde yaşam sürmelerini sağlayacaklarına olan inançla tapınağa sunulmakta ya da salgın hastalıklardan korunmak için takılan amulet olarak kullanım gördükleri bilinmektedir.

Ayrıca göz hastalığına şifa sağlayan bir tanrı/tanrıçaya olan inanç nedeniyle tapınağa konulduğu da düşünülmektedir. Bugün sevilerek kullanılan nazar-göz boncuğunun, köklerinin Neolitik Dönem'e uzanan ve sembolü göz olan inanç aracılığıyla, insanoğlu-nun inanç dünyasında günümüze kadar ulaştığı ve günümüzde de yer bulduğu söylenebilir.

GÖZ İDOLÜ
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kireçtaşı
U: 20.5cm, G: 15.5cm, K: 6.62cm
Envanter No: H.N 96.20

GÖZ İDOLÜ
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kireçtaşı
U: 7.37cm, G: 6.04cm, K: 4.0 cm
Envanter No: H.N 96.59

İDOL
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kireçtaşı
U: 6.1cm, G: 3.06cm, K: -.- cm
Envanter No: H.N 93.42

GÖZ İDOLÜ
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kireçtaşı
U: 5.4cm, G: 4.26cm, K: -.- cm
Envanter No: H.N 95.26

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
U: 4.04cm, G: 5.15cm, K: -.- cm
Envanter No: H.N 93.45

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
U: 5.5cm, G: 3.0cm, K: 3.1cm
Envanter No: H.N 97.07

KADIN FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 3.8cm, G: 5.6cm, K: .-.cm
Envanter No: Ç.T 84.5

KADIN FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 5.8cm, G: 6.7cm, K: .-.cm
Envanter No: Ç.T 84.3

KADIN FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 6.3cm, G: 2.9cm, K: -.cm
Envanter No: Ç.T 84.10

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 7.7 cm, G: -.cm, K: -.cm
Envanter No: KZN. 04.19

KADIN FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 6.5 cm, G: -.cm, K: -.cm
Envanter No: KZN. 04.18

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Şaşkan Höyük
Kalkolitik: MÖ 6.000-3.100
Taş
U: 5.3 cm, G: 2.3cm, K: 1.9cm
Envanter No: ŞAŞ. 83.31

MÜHÜR
Buluntu Yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Kemik
U: 2,0cm, G:1,0cm, K:0,5cm
Envanter No: KZN 94.30

BAYKUŞ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Surtepe
Orta Kalkolitik: MÖ 5.500–4.000
Kalsit
U: 2.1 cm, G: 1.3cm, K: .-.cm
Envanter No: SUR T. 05.2

GÖZ İDOLÜ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Orta Kalkolitik: MÖ 5.500–4.000
Kireçtaşı
U: 5.7cm, G: 4.8cm, K: .-.cm
Envanter No: ZB. 02.24

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Kireçtaşı
Y: 0.7cm, Çap:2.2cm
Envanter No: Ç.T 84.22

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Kireçtaşı
Y: 0.8cm, Çap:2.9cm K:0.34cm
Envanter No: Ç.T 83.43

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Y: 0.72cm, Çap:1.3cm
Envanter No: Ç.T 83.19

AMULET
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Kuartz
Y: 1.28cm, G:1.6cm K:0.58 cm
Envanter No: Ç.T 83.11

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Y: 0.5cm, G:1.8cm K:0.18 cm
Envanter No: Ç.T 83.17

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
U: 4.85cm, G:4.29cm K:1.1
Envanter No: HN. 97.29

ASLAN FİGÜRLÜ DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kemik
U: 5.0cm, G:2.3cm K:0.5cm
Envanter No: HN. 97.12

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Kireçtaşı
Y: 4.85cm, G:4.29cm
Envanter No: HN. 94.26

MÜHÜR
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
U: 2.0cm, G:1.8cm
Envanter No: KZN. 94.12

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Y: 0.5cm, G: 1.0cm, K: -.- cm
Envanter No: KZN. 96.5

MÜHÜR
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Çap:1.5cm
Envanter No: KZN. 94.13

MÜHÜR
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Kireçtaşı
Y: 1.25cm, Çap:1.45cm
Envanter No: KZN. 98.1

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 4.2cm, Çap:4.0cm
Envanter No: KZN. 92.2

MÜHÜR
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Taş
Y: 1.6cm, G:1.55cm
Envanter No: KZN. 04.17

AMULET
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
U: 2.05cm, G:1.75cm K:0.85
Envanter No: HSK. 85.21

MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
Y: 0.8cm, Çap:3.1cm
Envanter No: HSK. 83.7

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
Çap:2.6cm
Envanter No: HSK.I. 82.7

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
Y: 1.71cm, Çap:1.26cm
Envanter No: HSK.I. 82.8

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 2.5cm, Çap:2.4cm
Envanter No: HSK. 85.27

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Orta Kalkolitik: MÖ 5.500-4.000
Taş
Y: 1.3cm, G:2.6cm
Envanter No: TB. 96.14

MÜHÜR
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Orta Kalkolitik: MÖ 5.500-4.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.0cm, G:2.7cm K:1.0cm
Envanter No: TB. 01.01

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Steatit
Y: 3.1cm, G:1.4cm
Envanter No: ZB. 07.8

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Orta Kalkolitik: MÖ 5.500-4.000
Steatit
Y: 0.9cm, Çap:1.7cm
Envanter No: ZB. 02.20

BULLA
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Çap: 7.9 - 7.6
Envanter No: HN. 93.1

İlk kalkolitik Dönem'de hesap taşları, bulla denilen içi boş kil toprakların içinde muhafaza edilmiş; mal sevkiyatları yada değiş tokuş sırasında bunlarla birlikte gönderilirdi. Bullaların üstü genellikle mühürleniyor ve içinde bulunan hesap taşı miktarı da yine kil topun üstüne taşların basılmasıyla yapılan izlerle belirtiliyordu. Bulla, hesap taşlarını saklayan bir zarf görevi görüyor ve ancak yetkili kişi tarafından kırılarak açılıyordu. Güney ve Kuzey Mezopotamya'da ve İran'da bulunan bulla ve hesap taşları Anadolu'da çok az kullanılmıştır. Hacınebi'de bulunan bulla örneği, nadir örneklerdendir.

ÇÖMLEK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 4.0cm, Çap:10.5cm
Envanter No: Ç.T 84.54

ÇÖMLEK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 8.5cm, Çap:8.8 cm
Envanter No: Ç.T 84.49

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 8.1cm, G:10.3cm
Envanter No: Ç.T 84.64

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 7.5cm, G:10.2cm
Envanter No: Ç.T 84.68

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 9.8cm, Çap:6.8cm
Envanter No: Ç.T 84.74

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 6.2cm, Çap:16.0cm
Envanter No: Ç.T 84.72

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 8.2cm, G:8.0cm
Envanter No: Ç.T 84.81

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 9.7cm, G:7.7cm
Envanter No: Ç.T 84.80

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 7.1cm, G:3.2cm
Envanter No: Ç.T 84.78

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
U: 9.8cm, G:3.8cm
Envanter No: Ç.T 84.83

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 6.3cm, G:5.0cm
Envanter No: Ç.T 84.69

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 6.3cm, G:6.8cm
Envanter No: Ç.T 84.76

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 3.4cm, G:5.9cm
Envanter No: Ç.T 84.66

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 4.6cm, G:3.1cm
Envanter No: Ç.T 84.71

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 3.4cm, G:5.9cm
Envanter No: Ç.T 84.66

ÇANAK PARÇASI
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 4.6cm, G:3.1cm
Envanter No: Ç.T 84.71

ÇANAK
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 8.5 cm, Çap:22.0cm
Envanter No: Ç.T 84.48

Teknik ve bezemenin gelişimi açısından Halaf çanak çömlekçiliği İlk, Orta ve Son olarak üç ana döneme ayrılmaktadır ve Halaf yerleşmelerinin evre tarihlendirilmeleri bu temel ayrıma göre yapılmaktadır. Yine bu çalışmalarda tespit edilen özelliklerden biri de, farklı Halaf merkezlerinde ortaya çıkarılan Halaf boyalılarının aynı tip ve özelliklerde olması, Halaf yerleşimleri arasında bu kapların ticari bir meta olarak değiş tokuşta kullanılmış olduğunun bir göstergesidir. Çanak ve çömlek, en çok kullanılan kap biçimleridir. Boya olarak demiroksitli toprak boyaların çeşitli tonlarda sulandırılarak veya başka mineraller katılarak farklı renkler meydana getirildiği ve fırça ile hem geometrik hem de stilize edilmiş figürlerin kapların yüzeyine büyük bir özenle yapıldığı gözlenmektedir. Son Halaf Dönemi'nde beyaz boyanın yanı sıra kazı bezemeli ürünler de ortaya çıkmıştır. Boya bezemeli kaplar ile yalın ve boyu yüzü açılı kaplar da kültürü tamamlayan diğer unsurları teşkil etmektedir.

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 13.0cm, Çap:12.0cm
Envanter No: Ç.T 84.55

ÇANAK
Buluntu yeri: Çavi Tarlası
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 11.0cm, Çap:16.0cm
Envanter No: Ç.T 84.70

MÜHÜR BASKILI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 16.2cm, G:14.6cm K:1.0cm
Envanter No: HSK. 82.1

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 9.0cm, Çap:5.5cm
Envanter No: HSK.I 82.232

DÖRT TUTAMAKLI ÇOMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 10.0cm, Çap:5.7cm
Envanter No: HSK. 82.230

TEK KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 14.5cm, Çap:12.5cm
Envanter No: HSK.82.241

VAZO
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 14.5cm, Çap:3.5cm
Envanter No: HSK. 80.1

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 8.9cm, Çap:4.8cm
Envanter No: HSK. 82.250

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 9.20cm, Çap:4.40cm
Envanter No: HSK. 84.112

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 42.0cm, Çap:26.0cm
Envanter No: HSK. 82.1662

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 9.20cm, Çap:4.40cm
Envanter No: HSK.I. 81.249

TEK KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 13.4cm, Çap:5.7cm
Envanter No: HSK.84.112

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 21.0cm, Çap:9.4cm
Envanter No: HSK.I. 84.117

VAZO
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 33.0cm, Çap:11.4cm
Envanter No: HSK. 81.250

EMZİKLİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 38.0cm, Çap:3.6cm
Envanter No: HSK.I. 84.100

ÇANAK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 6.4cm, Çap:10.9cm
Envanter No: HSK. 82.243

ÇANAK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 7.6cm, Çap:13.5cm
Envanter No: HSK. 82.233

KASE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
Y: 5cm, Çap:11.0cm
Envanter No: HSK. 80.24

KASE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
Y: 5.5cm, Çap: 9.5cm
Envanter No: HSK. 84.87

BARDAK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Taş
Y: 9.0cm, Çap:5.9cm
Envanter No: HSK. 81.241

MEYVELİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 15.0cm, Çap:19.0cm
Envanter No: HSK. 80.264

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 6.7cm, Çap:4.5cm
Envanter No: HN. 95.37

HAVAN
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Bazalt
Y: 20.0cm, Çap:13.0cm
Envanter No: HN. 97.24

KASE
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 5.25cm, Çap:9.62cm
Envanter No: HN. 93.4

DEVRİK AĞIZLI ÇANAK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 8.5cm, Çap:15.5cm
Envanter No: HN. 92.7

DEVRİK AĞIZLI ÇANAKLAR "ASGARİ ÜCRETİN DOĞUŞU"

Ekonominin kayıt altına alınmaya yeni başlandığı MÖ 3500-3000'lerde işçilerin ve kölelerin bir günlük yevmiyeleri / tayın payları (ekmek, tahıl ya da aş), çan biçimli devrik ağızlı çanaklarla ölçülürdü. Devrik ağızlı çanaklar Mezopotamyalı tüccarların ulaştıkları, İndus Vadisi'nden Anadolu içlerine kadar uzanan geniş alanda birbirine çok yakın hacimlerde elde kalıpla üretilmiştir.

Tapınaklarda çok sayıda ele geçen bu çanaklar tapınak ekonomisi kapsamında çalışan insanlara günlük ya da öğünlük besinlerinin standart miktarda verildiğinin de göstergesidir. Böylece günümüzdeki asgari ücret uygulamasına benzer, işçilere ve kölelere verilen tayın payları, standart hacimler halinde düzenlenirdi.

İP TUTAMAKLI MİNYATÜR KAP
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 2.7cm, G:2.7cm
Envanter No: TB. 96.05

MİNYATÜR ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Akarçay Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 7.3cm, Çap:6.5cm
Envanter No: AH. 02.8

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 14.5cm, Çap:3.5cm
Envanter No: HSK. 80.1

MAŞRAPA
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 7.7cm, Çap:4.9cm
Envanter No: KZN. 98.9

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Kalkolitik: MÖ 6.000-5.500
Pişmiş Toprak
Y: 15.3cm, G:17.4cm
Envanter No: Lİ. 83.125

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Son Kalkolitik: MÖ 4.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 18.0cm, Çap:13.1cm
Envanter No: ZB. 04.24

KAP
Buluntu yeri: Şaşkan Höyük
Kalkolitik: MÖ 6.000-3.100
Pişmiş Toprak
Y: 7.5cm, Çap:9.1cm
Envanter No: ŞAŞ. 83.32

İLLÜSTRASYON: FAHRİ BEKİT

MÖ 1.200

MÖ 330

MS 244

MS 1031

MS 1086

MS 1922

DEMİR ÇAĞI

HELENİSTİK DÖNEM

ROMA DÖNEMİ

DOĞU ROMA DÖNEMİ

İSLAMİ DÖNEM

KLASİK İSLAMİ DÖNEM

1. Dört Halife Dönemi (639 - 661)
2. Emeviler Dönemi (661 - 750)
3. Abbasiler Dönemi (750 - 990)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
   - 4.1 Hamdaniler ve Numeyriler (905 - 1104)
   - 4.2 Mervaniler (983 - 1085)

ORTAÇAĞ İSLAMİ DÖNEM

1. Büyük Selçuklular (1087 - 1098)
2. Haçlı Kontluğu Dönemi (1098 - 1144)
3. Zengiler Dönemi (1144 - 1182)
4. Eyyubiler (1182 - 1260)

(Memluklar/Timur Devleti/Akkoyunlular/Karakoyunlular)

OSMANLI IMPARATORLUĞU DÖNEMİ

1. Safevi Devlet Yönetimi (1260 - 1517)
2. Osmanlı Dönemi (1517 - 1922)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

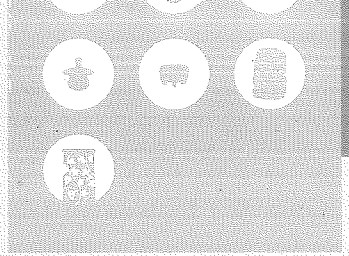

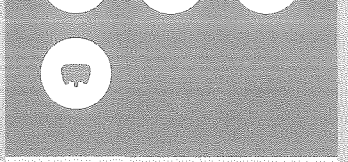

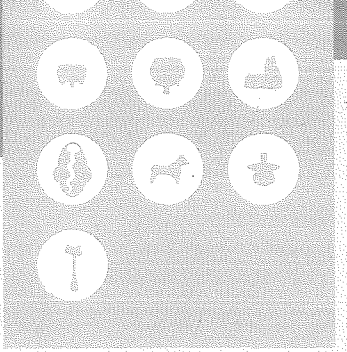

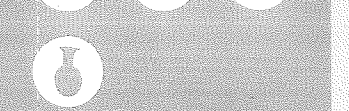

KLASİK İSLAMİ DÖNEM

1. Dört Halife Dönemi (632 - 661)
2. Emeviler Dönemi (661 - 750)
3. Abbasiler Dönemi (750 - 990)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
   - 4.1 Hamdanîler ve Mirdasîler (905 - 1094)
   - 4.2 Mervanîler (983 - 1085)

ORTAÇAĞ İSLAMİ DÖNEM

1. Büyük Selçuklu Devleti (1037 - 1055)
2. Atabeg Komutanlıkları Dönemi (1079 - 1250)
3. Zengîler Dönemi (1143 - 1182)
4. Eyyubîler (1182 - 1260)
5. Memlûk Sultanlığı (Kahire ve Mısır Merkezli)

MÖ 1.200

DEMİR ÇAĞI

MÖ 330

HELENİSTİK DÖNEM

MS 244

ROMA DÖNEMİ

MS 1031

DOĞU ROMA DÖNEMİ

MS 1086

İSLAMİ DÖNEM

MS 1922

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

AKDENİZ
Kuzey Suriye Kültürleri
Toros Dağlarının Güneyi Yukarı / Orta Fırat Kültürleri
Toros Dağlarının Kuzeyi Yukarı Fırat Kültürleri
Transkafkasya Kültürleri
Nineve 5 Kültürleri
0 50 100km

KARADENİZ
Pu
Taş
Arsla
Lic
Kurban
Horum Höyü
Tilbeş Höyü
Tell Kurdu
Tell el Cüdeyde
Tell H
Tell Ha

HAZAR DENİZİ
Khizanaant Gara
Kavatskelebi
Samshvilde
Kiketi
Amiranis Gara
Karaz
Pulur
Güzelova
Sos Höyük
Keti
Elor
Mokhra Blur
Garni
Tepecik
Norşuntepe
Muş Bölgesi
Yanık Tepe
Pirot
Hassek Höyük
Titriş
Arbit
Tell Leilan
Tell Chagar Bazar
Tell Kharrane
Tell Berri
Tell Mohammed Arab
Tell Brak
Tell al Raşai
Tell Billa
Tell Melebiya
Tell Mashnaga
Ninova
Tell Koshi
Telul eth-thalatat
Grai Resh
Dicle Nehri

TUNÇ ÇAĞI
MÖ 3.100 - MÖ 1.200

Bereketli Hilâl bölgesinde MÖ 3. binyıldan itibaren kent devletleri kurulmuş, Anadolu yaylalarında kırsal tarımcı topluluklardan küçük krallıklara geçiş başlamıştır. MÖ 2. binyıl başından itibaren gelişen bölgesel krallıklar, MÖ 1. binyılın ortalarında imparatorluklara dönüşmüştür.

Tunç Çağı arkeolojik kalıntılar ve tarihi belgelere göre üç ana döneme ayrılmıştır:

İlk Tunç Çağı Erken Sümer Krallıkları, Akkad İmparatorluğu
Orta Tunç Çağı Eski Assur ve Erken Mitanni Krallıkları
Son Tunç Çağı Hurri-Mitanni ve Orta Asur Krallıkları

Toplumların Kalkolitik Dönem boyunca madenleri işlemede gösterdikleri gelişim, MÖ 3. binyılın ortalarından itibaren bakırın ve kalayın karışımı olan tuncun kullanılmaya başlanmasıyla devam eder.

Yoğun nüfus barındıran kentlerde halkın büyük çoğunluğu hala tarımla uğraştığı halde, köylerden farklı olarak, tarım dışı işlerde çalışan uzmanlar ortaya çıkmıştır. Tekerleğin keşfedildiği, yazı, takvim ve matematiğin ilerlediği, uzmanlaşma gerektiren üretimlerin ve örgütlenmiş ticaret ağlarının geliştiği bu süreçte madenci, kuyumcu, çömlekçi, dokumacı gibi zanaat kollarından oluşan yeni meslek gruplarının yanı sıra tüccarlar, askerler ve rahipler gibi farklı sosyal sınıflar da ortaya çıkar. Alet ve silah yapımında bakır ve tuncun kullanılmasıyla hammadde gereksiniminin dışa bağımlı hale geldiği bu süreç, "Neolitik Devrim"den sonra uygarlık tarihinin ikinci önemli dönüm noktası olduğundan "Kentsel Devrim" olarak da adlandırlır.

İlk Tunç Çağı kent toplumlarında tanrısal gücün yeryüzündeki temsilcisi olarak görülen kral, halktan belli bir miktarda ürünü vergi olarak alırdı. Bu durum Orta Tunç Çağı'nda değişmeye başlamış, Son Tunç Çağı'nda ise ekonomik güç tapınaktan saraya geçmiştir. Krallar, rahiplerin desteğini yitirmemek için tapınakların vergi yükünü azaltmış ve kendi ekonomilerini yürütmelerini sağlamıştır. Krallıklar imparatorluklara dönüştükçe yöneticilere ve askerlere de yaşamlarını sürdürecek mallar tahsis edilmiştir. Kentlerde anıtsal kamu yapıları en yüksek yapılardır. Bu yapılar arasında saraylar, tapınaklar ve onları çevreleyen depolar ile atölyeler ve rahip odaları yer almaktadır. Bunlardan yalnızca depolar, atölyeler ve rahip odaları, ürünlerin toplanıp dağıtıldığı merkezi yönetim mekanlarına dönüşmüştür.

Ekonomik kaynaklar rahipler, sivil ve askeri yöneticiler ile memurlardan oluşan yöneticiler tarafından işletilmiştir. Bu çağda gerçekleşen belirli olayların kil tabletler üzerine kayıt edilmesi, resmi kayıtların tutulması ve tapınak gelirlerinin toplanması için, Mezopotamyada Erken Sümer Dönem'inde çivi yazısı geliştirilmiştir. Hece sistemi esasına dayalı bu yazı, Akkad, Assur, Hitit ve Hurri dillerine uyarlanarak kullanılmıştır.

Şanlıurfa başta olmak üzere bölgenin genelinde Tunç Çağı en yoğun yerleşimin gerçekleştiği dönemdir. Akarçay Höyük, Gre Virike, Harabebezikan, Kurban Höyük, Lidar Höyük, Mezraa Höyük, Surtepe, Şavi Höyük, Tilbeş Höyük, Titriş Höyük ve Zeytinli Bahçe Höyük, Tunç Çağı'nın önemli yerleşim merkezlerindendir. Bu höyüklerde yapılan yüzey araştırmaları ve kazılar, bölgenin Tunç Çağı'na ışık tutmaktadır.

"Alet ve silah yapımında bakır ve tuncun kullanılmasıyla hammadde gereksiniminin dışa bağımlı hale geldiği bu süreç, "Neolitik Devrim"den sonra uygarlık tarihinin ikinci önemli dönüm noktası olduğundan "Kentsel Devrim" olarak da adlandırlır."

Prof. Dr.
Harald Hauptmann
Heidelberg Üniversitesi
Prehistorya ve Protohistorya
Enstitüsü

LİDAR HÖYÜK

Lidar Höyük, Lidar köyünün üzerinde yükselmektedir. Lidar köyünün ismi daha sonra Dikili olarak değişmiştir. İlk Tunç Çağı boyunca mezarlık olarak kullanılan bu bölge, doğu yamacından Fırat'ın güneyine kadar açık bir alandı. Atatürk Barajından dolayı 1988 yılından beri sular altında bırakılan bu yer, Şanlıurfa'nın Bozova ilçesine bağlıdır. Nehrin sağ kıyısında antik yerleşim olan Gritille'nin hemen karşısındaki bir arazideki topografik konumu nedeniyle, site, doğudaki Amida (Diyarbakır) 'dan Suveira'ya (Siverek'e) giden ana Üst Mezopotamya trafik güzergâhları için köprü başı olarak önem taşımaktadır. Titriş Höyük merkez sitesi üzerinden veya Harran ve Edessa (Urfa) güney ovalarından, Kommagene Antik Metropolis Samsat'tan başlayıp Toros dağılımı boyunca Orta ve Doğu Anadolu'ya uzanan iletişim ağına sahiptir. 200 ile 240 metre arasında değişen yaklaşık 30 metre yüksekliğindeki Lidar Akropolisi'nin doğu ve batı bölgeleri alçak teraslarla çevrilidir. Doğusu ile batısı bunların yoğun işgalinde kalmıştır. Öyle görünüyor ki Site, Antik Metropolis Samsat'a (ortaçağ Sumaisât) geçiş yapan bir nehrin köprübaşı olarak da işlev görüyordu. "Aşağı Fırat Projesi" himayesinde 1979-1987 yılları arasında Heidelberg Üniversitesi adına "Doğu Teras ve Nekropol" alanında kazılar gerçekleştirilmiştir.

Höyüğün kuzey yamacındaki katmanlar bir basamak açıldıkça, Tunç Çağı'nın orta aşamasından Ortaçağ dönemine kadar (yaklaşık olarak MÖ 2800 ile M.S. 13.yy.'a kadar) görünüşte sağlam bir yerleşim ile kesintisiz bir dizi sağlanmıştır. İlk dönem yerleşim seviyeleri; son dönem Halaf, Ubaid, Uruk ve İlk Dönem Tunç Çağı I.'i kapsamaktadır ki bunlar birçok yüzey buluntuları ile temsil edilmektedir. Bunlar daha sonraki kültür yatakları tarafından da mühürlenmiştir.

İlk Tunç Çağı
Kuzey yamaçta İlk Tunç Çağı'na ait oldukça sınırlı sayıda teşhir bulunmaktadır. 12 metre ile 10 metre arasında değişen art arda bina aşamaları İlk Tunç II, İlk Tunç III A ve B kısımlarına denk gelmektedir. İlk Tunç I işgali, MÖ 3.000'ten 2.800'e kadar olan bir süreye dayanmaktadır. İlk Tunç Çağı II yerleşimi, kerpiç tuğladan yapılmış 2 metre genişliğinde bir sur ile çevrili olup bu sur 'un iç tarafına bir dikdörtgen oda serisi eklenmiştir. Fırat bölgesinin üst kısımlarında İlk Tunç Çağı I. ev mimarisi için karakteristik olan kerpiç tuğlalar ve merkezi yuvarlak ocak ile donatılmıştır.

Daha sonraki bir aşamada, evlerin zemin planı daha da geniş olup birden fazla odaya sahiptir. Duvarların yapımı olağanüstüdür. Bunlar çoğunlukla çamurlan bağlı büyük taş parçalarının birleşiminden oluşturulmuş ve bir taş temel üzerine kurulmuştur. Güneybatı terasındaki çömlekçilerin ocaklarından kalan küp parçacıkları, çömlekçilerin atıklarından kaynaklandığı için bu durum geri dönüşümün erken dönemdeki bir kanıtı sayılmaktadır. Vadinin üzerindeki "yüksek terasta" güneydoğuya 8 kilometre uzaklıkta yer alan Titriş Höyük'teki İlk Tunç Çağı yerleşmesi, MÖ 2.400 yıllarında başlayıp Yukarı Mezopotamya'daki kentleşme sürecinin doruk noktasını temsil etmektedir. Ev planlamasının karakteristik özelliği, orta avlu ve girişin karşısındaki köşede dikey olarak düzenlenmiş iki büyük dikdörtgen odanın bulunmasıdır. İlk Dönem Tunç Çağı için ortaya çıkan malzemenin kısıtlı olmasından dolayı, Lidar'daki yerleşim hakkında bir fikir edinmek neredeyse imkânsızdır. Akropolü ve daha da güçlendirilmiş küçük kasabası ile Titriş, bölgedeki kentsel merkezi temsil etmektedir. Urfa-Harran Ovası ile Fırat'ın Lidar-Samsat arasındaki geçilebilir karayolu haberleşmesinin doğal koridorunu kontrol eder. Her iki mevkide mevcut su kaynaklarının doğal avantajları, yıl boyu taşkın alanları ve uygun bahçe bitkileri ile tahıl ekimine uygun yağış alan ekilebilir arazilerdir. Terra rossa alanları ve zirveleri, zeytin ile Antep Fıstığı yetiştiriciliğine uygun olup bu alanlar çiftlik hayvanlarını otlatmak için de en ideal yerdir. Yakınlardaki ormanlık alanlar ev inşaatı için kereste tedarik eder ve Lidar Höyük'te olduğu gibi, çömlekçiler için yakıt temini sağlar. Sakinler, işletilebilir yüzey çakmaktaşı ve kireç taşı ocaklarına da kolayca eriştiler. Fakat Lidar'ın, ondan daha büyük olan yerel Titriş Höyük merkezine göre bir uydu pozisyonuna sahip olduğuna karar vermek zordur. Halep yakınlarındaki Ebla (Tell Mardikh) gibi merkezleri bulunan Kuzey Mezopotamya şehir devleti örgütünün en köprübaşı olan site, Toros dağlarının mineral kaynaklarına da ulaşma imkânı vermiştir.

Çömlekçilik
Akropolis'in güneybatısındaki büyük çömlekçilerin kurulması ve yönetilmesi Lidar Höyük' ün ekonomik ve sanayi merkezi olarak önem kazanmasını sağlamıştır. Daha sonraki üç seviyede 19 fırın serisinin ortaya çıkarılması bu kanıyı destekler niteliktedir. Yukarı Mezopotamya'daki diğer İlk Tunç Çağı sitlerinden de bilinen iki tür fırın vardır: İçinde ateşleme kanallarıyla oldukça basit olan 'U' şekli ve seramiklerin pişirilmesi ve işlenmesi için haznelerin delikli bir zemin ile ayrıldığı gelişmiş tip. Çevresinde seramik atık yığınları bulunan bu büyük sanayi bölgesi, endüstriyel ölçekte seramiklerin merkezi olarak üretilmesi ve dağıtılmasının bir başka kanıtıdır. Seramik endüstrisi, büyük kapların sızdırmazlık ve çömlekçi markalarının kullanımında sundukları üst düzey bir klan üyeleri tarafından organize edildiği izlenimi vermektedir. Buradaki çanak çömlek üretimi İlk Tunç Çağı II'nin sonlarında kurulmuş gibi görünmektedir. Ancak doruk noktası İlk Tunç III'ün ilk evresi olan İlk Tunç 4-6'ya karşılık gelmektedir.

Nekropolis (Mezarlıklar)
Düzenli mezarlık alanlarındaki meskûn mezarlar, İlk Tunç Çağı'nın ortalarından beri standart olarak görülmektedir. Fakat bu ölü gömme uygulaması, (hem Nevali Çori VII hem de Hassek'te) 3. binyılın başından itibaren ortak bir özellikmiş gibi görünüyor. Doğu terastaki Akropolis'in biraz ilerisinde büyük bir mezarlık bulundu. Toplam 205 mezar, iskeletlerin ve baş kısımlarıyla kuzeybatı tarafında ortaya çıkarıldı. Yerleşim yerlerindeki duvarların içindeki büyük kanallarda birkaç mezar vardı. İlk ve orta evrelerde ölü, ince islenmiş taş levhalarla inşa edilmiş cinsten bir mezara gömülürdü. Normalde taban için tek bir düz levha kullanılmış olup bu levhalar mezarları örtmek için kullanılmıştır. İlk Dönem Tunç Çağı'nın sonlarındaki yerleşmelerde sanduka mezarların ötesinde kuyu mezarlar da kullanılmaya başlanmıştır. Ana mezarlıkta bu türden az sayıda mezar bulunmuştur. Akropolis'in batı yamacının altındaki steril toprağa saplı, Lidar'da iki olağanüstü kuyu mezarı incelenmiştir.

Bu mezarların ayrı konumları, sağlam ve geniş ölçekli yapıları yüksek rütbeli ailelerin gömülmesinin işareti sayılabilir. Her iki mezar da, düz levhalı dikdörtgen odacıklardan oluşmuş olup geniş plakalarla kaplıdır. Kısa uçta dikey giriş plakası bulunmaktadır. Mezarlara erişim; dikey, çıkarılabilir bir taş levha ile kaplı bir kapı ile mezara bağlanan bir dromos veya kuyu tarafından sağlanmaktadır. Büyük mezar bir yetişkinin mezara girmesine izin verecek kadar büyüklüktedir. Dromoslarda ve iki odacıkta 23 kişinin çıkarılmış kemikleri bulunmuştur. Hocker iskeletleri, yerleşimdeki son gömüleri temsil etmektedir. Daha önceki taş kistlerindeki normal mezar eşyaları; çanak, konik bardak, sise ve dışa eğik boyunlu, ayaklı küresel kadehler gibi standart kum katkılı açık renkli basit düz malzemeye ait bir dizi el yapımı ve tekerlekli kaplardan oluşan buluntulardır. Tekil bir kap tipi, bir çift öküz üzerinde duran bir kâseden yapılmaktadır. Bu aşamada Güneydoğu Anadolu'da Orta Fırat'ın üst sıralarında yaygın olarak görülen ve karakteristik buluntu niteliği taşıyan "Karababa boyalı porselen mal grubu" önemli buluntu toplulukları arasındadır. Ana tip buluntular ise yuvarlak altlı veya ayaklı tripodlu kâse ve ayaklı kadehler içeren küresel gövdelerdir. Erik veya kırmızı renkli dekorasyon, basit bantlar üzerinde ve omuzda geometrik friz üzerinde sınırlandırılmıştır. Lidar'daki katmanlara göre, geometrik bezemeli el yapımı kâseler ve kadehler, daha önceki bir aşamaya (Lidar İlk Tunç IIa, tabaka 1-2) aittir.

Daha sonraki kuyu mezarları, daha geniş bir dizi mezar eşyası üretti: Her şeyden önce standart açık renk, düz mallardan bir araya getirilmiş toplu eşyalar vardı. Diğer yaygın ürünler Harran'dan bilindiği gibi "metalik eşya" ve "tas eşya"'dır.

> “Aşağı Fırat Projesi himayesinde 1979-1987 yılları arasında Heidelberg Üniversitesi adına doğu teras ve nekropol alanında kazılar gerçekleştirildi.”

Ayrıca boyalı küp şişeler de ele geçen buluntular arasındadır. Konik bardaklar, yüksek ayaklı kadehler, İlk Tunç Çağı öncesinde daha da standartlaşmış bir seramik üretiminin bir kanıtını oluşturmaktadır. Yüksek statülü mezarların oluşturduğu eserler, pismiş toprak figürünler ve Lidar yerleşim alanındaki en son aşamalardan gelen diğer prestijli eşyalarla birlikte taş heykeller, Karababa Havzasındaki İlk Tunç Döneminin ortalarından bu yana önemli bir zenginlik için delil olarak yorumlanabilir. Yerleşimin genişlemesinden de anlaşılacağı gibi tutarlı bir yapı programı ve bir sanayi bölgesi kurulması, Üst Mezopotamya'daki kentleşme sürecinin karakterizasyonunu desteklemektedir. İlk Tunç Çağı dizilimindeki yıkım seviyeleri artan rekabete bağlı olarak yorumlanabilir. Bu yıkım Üst Mezopotamya'daki rakip komşu yerleşim yerleri veya şehir devletleri arasında, hatta Erken Hanedan ve Güney Mezopotamya Akkad Çağı akıncılarının işgaline bağlanabilir. III. İlk Tunç Çağı son işgali büyük bir yıkım ile sonuçlanmıştır. Gerçek şu ki, bu yıkım, Yukarı Mezopotamya'da ve Yukarı Fırat bölgesindeki Arslantepe ve Norsuntepe bölgelerinde kentsel uygarlığın yaygın biçimde çökmesine işaret etmektedir.

Orta Tunç Çağı

Büyük Kral Šarkališarri'nin MÖ 2.090 yılında ölmesinden ve Akkad egemenliğinin çökmesinden sonra Üst Mezopotamya'da kent medeniyetinin çöküşü, bu bölgede yeni bir etnik unsur ortaya çıkarmıştır: "Hurriler". İlk Tunç Çağı Orta yerleşiminin bilinmeyen bir zamansal aralıktan sonraki başlangıcı, Yukarı Fırat bölgesinde Arslantepe ve Norsuntepe gibi yerlerde benzer bir kırılmaya karşılık gelir. MÖ 2. binyılın başından bu yana Lidar, Hurriler'in kültürel alanının bir parçasıdır. Orta Tunç Dönemindeki Akropoldeki en eski 11 yer, iki kerpiç duvardan oluşan büyük bir sur tarafından güçlendirilmiştir. Surun dış yüzü diğer Suriye kasabası savunmalarında görüldüğü gibi iskele veya kaleler halinde bölünmüştür. O dönemin Anadolu surları mimarisinde olduğu gibi siper sistemi burada bilinmiyor. Höyüğün güney tarafından Akropolis'e sur boyunca ilerlenir. Thkimatın iç tarafında bazen dikdörtgen şeklinde odalar, bazen de onları birbirine bağlayan kapılar bulunmaktadır.

Bir sonraki yapı aşamasında (seviye 10) yerleşim düzeninin etkisi ilk kez görülmektedir. Görünüşte bir sur kalıntısı kalmamış, erozyonla yok olmuştur. Karakteristik mimari, birleşik yapı sistemli olup evler dış duvarlar arasında boşluk kalmadan yan yana dizilimlidir. Binalar normalde doğudan batıya doğru inşa ediliş olup kerpiç duvarlar taş temellere yerleştirilmiştir. Dış taraftaki ilk konut kompleksinin ardında -höyüğün sınırında- dairesel bir sokak yerleşimi, aradaki iletişimi sağlayacak gibi görünmektedir. Güneybatı bölümünde odalar çakıl taşı döşeli, geniş bir alanın çevresinde inşa edilmiştir. Yaygın bina türü, Kuzey Suriye'deki geç İlk Tunç Çağı mimarisine yapılan evlere benzer şekilde, merkezi avlu veya salonun etrafında bir dizi oda içermektedir. Daha temsil edici bir ev kompleksi, yuvarlak bir ocak ve süslenmiş bir çift fırın ve orta avluya açıklık ile yüksek bir statüye sahip olan kişiye atıfta bulunulmuştur. Diğer odalara tezgâhlar, kil tenekeleri ve saklama amaçlı çukurlar gibi teçhizat sağlanmaktadır. Aynı zamanda büyük su veya tahıl depolamak için küpler ve kaplar da ele geçen buluntular arasındadır. Bu yerleşim büyük bir yıkım ile sona ermiştir. Seviye 9, olağandışı bir anlayışı göstermektedir: Odalar, eski yapı aşamasında olduğundan daha büyük boyutludur. Yine, yerleşim alanına güneyden, geçitten bir merdivenle, avluya yedi adımla geçilir. Eski yerleşimdeki geniş açık alan yenilenmiştir. Tezgâh ve ocağın bulunduğu bir temsili salon ve doğu yamacının yakınında inşa edilmiş bu muazzam binaya bitişik olarak, malzemeleri depolamak için pithoi levhaları olan bir saklama odası bulunmaktadır. Bu yapı aşamasında hiçbir yıkım belirtisi görülmez. Yerleşim, terk edilmiş gibi görünmektedir. Odalar tamamen boşaltılmış ve kil kapları ve diğer hareketli tesisatlardan arındırılmıştır. Daha sonra alan toprakla doldu ve bazen bazı odaların girişleri kerpiç tuğlalarla engellendi. Böylece araziler, Geç Orta Tunç Çağı yerleşiminin inşası için derecelendirilmiş oldu.

Seviye 8'in karmaşık yapı şeması, organize planlamayı açıkça ortaya koymaktadır. Son Orta Tunç Evresindeki aşama, daha büyük bir karakterde görünmektedir. Daha sonra bölgedeki yeniden kullanım farklı şekilde düzenlenmiştir. Farklı ev kompleksleri daha dikkatli bir şekilde inşa edilmiştir. Yapı 1 ve 2, dar bir cadde ile ayrılmıştır. Bu komplekste, Yukarı Mezopotamya'daki diğer bölgelerden bilinen karakteristik ev tipi belirgindir. Orta boyutlu avluya bitişik kil platformunda çifte fırın ile farklı işlevlere kıyasla daha küçük odalar bulunmaktadır (diğer oturma odaları, mutfaklar ve depo odaları). Bu aşamada mimarinin yüksek teknik kalitesi, taş temellerin ve kapıların dikkatli bir şekilde ayarlanmasından anlaşılacaktır. Son Orta Tunç Çağı işgali alanı ağır bir tahribata uğratır.

Orta Tunç Çağı işgalinin belirgin bir özelliği, değişen gömme tekniğidir. Bu dönemde İlk Tunç Çağı'nın mezarları artık kullanılmamaktadır. MÖ ikinci binyılın başından bu yana ölen sakinler, evlerin içindeki zemin kat kaldırımlarının altına gömülmekteydi. Toplam 209 duvar içi gömü ortaya çıkarıldı. Bir örnekte bir çift mezar ortaya çıkarıldı ama içinde herhangi bir eşya veya özel bir teçhizata rastlanılmadı. Bu dönemde farklı mezar türleri bulunmaktaydı. Ölüler dikdörtgen çukurlara gömülmüştü. Bu çukurlar bazen kerpiç tuğlalar veya taşlarla çevriliydi. Görünüşe göre yüksek statüye sahip insanların mezarları taş sandukalar içindeydi. Yeniden kullanılan taş plakalar, görünürde İlk Tunç Çağı mezarlığının sanduka mezarlarından kaynaklanmaktaydı. Çocuklar normalde büyük depo kavanozlarına gömülürlerdi. Bazı lüks eşyaları olan bir taş sanduka mezarının içeriği, en son Orta Tunç Çağı evresi katmanı 8 ile Suriye'deki kültür alanını ve Levant'ı ilişkilendirmeye yardımcı olmuştur. Koyu bir renge sahip bir testi Ugarit'te, Tell Sukas ve Megiddo'da da paralellik gösterir. "C-scrolls" içeren bir bok böcegi, aynı Hyksoshorizon'a, örnegin Byblos ya da Tell Ajjul'dan benzer şekilde uymaktadır.

Orta Tunç Çağı seramik üretiminin gelişmesi beş farklı aşamaya ayrılabilir. Seramik çok çeşitli eşyalar ve şekillerden ibarettir. Orta Tunç I, büyük oluklu jantlara sahip büyük tencere ile karakterize edilmektedir. Tipik olarak, Hama J.'deki gibi dalgalı

çizgilerle "taranmış dekorasyon" da vardır. Orta Tunç II oval kaplarda, omuz üzerinde çıkıntılar olan veya kısa boyunlu küçük çanaklar karakteristik buluntulardır. Tell el-Yahudiye'deki ve Teli Daba'daki Hyksos mezarlarında bir balık seklinde bir içki kabı vardır. Orada Yahudiye çanak çömleği adı verilen bu özel özellik vardır. Bir damgalama, boyalı yatay şeritler ve çapraz üçgenli eski Habur eşyası görünümündedir. İçten süslenmiş jantlı Orta Tunç III kâselerinin en son aşaması sırasında Suriye şişesi geleneğinde, küre biçiminde tencere veya kazılı profilli küçük şişeler kullanıma girdi. Daha sonra Habur eşyasını/malını temsil eden daha büyük boyalı kavanozlar üretilmiştir. Lidar'daki bu önemli seramik fenomeninin kanıtı, bu stilin kuzeybatıdaki odak çevresine genişlemesine işaret etmektedir.. Âabur-ware, Fırat'tan batıda Balih bölgesi ile Habur'a ve Kuzey Sinar'a kadar uzanmaktadır.

8. Katmandaki bir mezarda bulunan kemik kakmalara sahip ahsap çekmeceler, Levant veya hatta Mısır'dan testi ve bok böceği gibi diğer bir tipik ithalat ürünlerindendir. İstisnai olarak, insan figürlerinin tasvirleri, hatta "djedcolumn" ve Horus gibi Mısır motifleri de bu ithalat ürünlerine örnek gösterilebilir. Tell Fara, Megiddo, Telf Beit Mirsim ve Jericho'daki Orta Tunç Çağı bağlamında bu lüks mallar Mısır'ın dışında bulundu.

209. bölgede, duvar içi mezardan sadece kil tapınaklarının yanı sıra ölenlerin kostümlerini süsleyen kolyelere, yüzük, iğne ya da kemik askılara ait boncuk gibi mücevherat bulunan 82 mezar bulunmaktadır. Orta Tunç Çağı konut alanında "ev halkına ait metalurji" de açığa çıkarılmıştır. Bir atölyede hançer, mızrak başları ve keski üretmek için döküm kalıpları ele geçen buluntular arasındadır. Tekil küçük buluntular, büyüyen bölgeye işaret etmekteydi. Karakteristik bir tunç figürü ve insan figürlerini güneş sembolleriyle kombine halde gösteren kesik bezeli kalker blok, MÖ 2. binyılın ilk yarısında yeniden bir canlanma Çağı boyunca uzanan yerleşimin refahını gösteren buluntulardı. Griptik örneklerden, yerel Hurri-Mitanni tarzının silindir mühürleri ve kil bantlarda mühürleme izlerine rastlanmıştır. Orta Babil duktusundaki çivi yazılı bir tablet, altı katmanlı adlandırmada GAL KÙ.BAB = BAR "bir gümüş içki bardağı" adını içerir. Değerli nesnelerin listesi, Akropolis üzerinde bir saray organizasyonunun varlığını gösterebilir. En yakın Orta Tunç Çağı yerleşmesinin MÖ 1.600 civarındaki tahribatı büyük ihtimalle Eski Krallığın Toros dağılımından Suriye'ye, Hitit yayılımı ile Büyük Kral Hattušili I (MÖ 1.650-MÖ 1.620) ya da torunu Muršili I (MÖ 1.620-MÖ1.590) tarafından yapılmıştır. Benzer bir yanmış çizgi/ufuk, Ebla IIIB ve Alalah-VII'den, Suriye krallıklarına ve prensliklerine karşı yapılan bu askeri eylemlerden biriyle de bilinmektedir. Dolayısıyla, son işgalle 8. seviyenin tahrip edilmesi, Hattušili'nin Suriye'deki ikinci askeri eyleminin (Hahhum Yangını). sonucu olarak yorumlanabilir. Hahhum'un Fırat'ta bulunduğu söylenir ve bu nedenle Hahhum veya Hahha için başka bir seçenek, Samsat Höyük veya Fırat havzasının bu bölümünün daha geniş alanı olabilir.

Son Tunç Çağı

7. Seviye Son Tunç Çağı yerleşmesinin temeli, önemli dönüşümlerle karakterize edilir. Birinci evrede yerleşim alanı, küçük evlerin yapıldığı höyükte daha az yer kaplamaktadır. II. Son Tunç Çağı'na tarihlenen ikinci işgal evresinde, Hitit vekil-krallığı Kargemiš krallığının bir karakolu olarak eski önemini tekrardan kazanmış gibi görünmektedir. Fırat'ın doğu kıyısında uzanan bu yeni Hitit Metropolü, Lidar'a çok yakın bir mesafedeydi. Yakılmış bir anıtsal yapı katında Mısır yapımını temsil eden ahşap bir savaş arabasının kalıntıları bulundu. Yakın zamana kadar eşsiz bir keçinin kireç taşı heykeli ortaya çıkarıldı. O, Hatti Krallığının en son büyük kralı Šuppiluliuma ve Ugarit Kralı Amurapi ile çağdaştı. KuziTešub 12. yüzyılın başlarında Hattusa'da Hitit merkezi gücünün çöküşünden sonra ayakta kaldığını açıkça ortaya koymuştur. Kendisini 'Kargemiš'in

Büyük Kralı' olarak tanımladı. Büyük Hitit hanedanının teminat hakkını tek mirasçı olarak kazanıp Suriye'de hemen hemen bağımsız bir rol oynadı. Onun alanı simdi kaybolmuş büyük Hitit krallığının topraklarının doğusunun bir kısmı ile sınırlıydı (Torosların Trans-Toros bölgesindeki Malatya'ya, Fırat'ın batı kıyısında Suriye'den Emar, Kargemiš ve Lidar ile uzanan bölgeye kadar).

Diğer yazıtlar, Melid (Malatya)'in iki kralının ismini kaydederek Kuzi-Tesub'un torunları olan (pugnusmili ve Runtiyas), Hitit hanedanının soy bilgisini daha da genişletmemizi sağladı. II. Son Tunç Çağı'nın yıkıcılığı, onun krallığının (Kuzi Tesub) artık yasayamayacağının diğer bir göstergesidir. O, Melid'in Geç Hitit hanedanının kurucusudur. Ancak döneminde Suriye'de iktidarın parçalanmasıyla birlikte yeni bir siyasi sistem ortaya çıkmıştır. Demir Çağı başlangıcından beri Lidar, eski vekil krallığının önemli bir köprübaşı olan eski konumunu kaybetmiş gibi görünmektedir. Bir küp üzerinde kesilmiş 'işaretçi kraliyet', kaybolan kraliyet geçmişinin bir başka anıtıdır. Son Tunç Çağı yerleşmesinin yıkımı, Batı Avrupa'daki Kral I. Tiglatpileser'in himayesinde Assur güçlerinin yükselerek MÖ 1117'de genişlemesinin bir sonucu olabilir. O, Fırat'ın orta kesiminde yabancı kabileler Kaška ve Muski'yi eden bir koalisyonla karsı karsıya kalmıştır.

Demir Çağı

II. Son Tunç Çağı'nın işgali ile bölgedeki Karanlık Çağ'ın başlangıcı ile Demir Çağı'nın başlangıcı arasında net bir kopuş bulunmaktadır. 12. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar olan dönemi kapsayan 6. seviye, dokuz mimari evreye bölünmektedir. Yerleşimin ilk yapısı, bir köyün tüm işaretlerini gösteren dönüşümleri göstermektedir. Ev kompleksleri, dairesel dar sokak sistemi ile birbirlerinden ayrılmış birimlerden oluşur. Akropolis'in iç kısmında merkezi bir yer bulunmaktadır. Birinci aşamadaki çanak çömlekler, gri renkli malzemeler, saman ıslahı gibi zamansal Tunç Çağı teknikleri hala normal seviyededir. 11. yüzyılın başından bu yana, kırmızı cilalı ürünler tanımlandı (çaydanlıkla doldurulmuş kaplar, trefoil (yonca şekilli) ağızlı sürahiler). Yukarı Fırat bölgesinde olduğu gibi, yatay oluklu kaplar karakteristik mal gruplarındandır.

En son Demir Çağı fazı 6a, 6. ve 5. yüzyıla tarihlendirilir ve Akamenid-Fars devrine aittir. Daha sonraki bir aşamada daha büyük bir yapı kompleksinin altında, Akamenid'in yüksek rütbelilerinin gömüldüğü yerler tespit edildi. Mezar odasında özenle ince islenmiş taş plakalar yapılmıştır. Bir erkeğin iskeletinin etrafında küvet benzeri bir tabutun içinde, bir figürü gösteren tunç bir

kral asası bulunmuştur. Figürün üstünde tipik baschlyk, kandys ve anaxurydes türlerinde Pers kostümü bulunmaktadır. Yükselen sağ el, bir Zerdüşt rahibinin (magolar) tipik hareketini sembolize etmektedir. Akamenid figürünün bu türü bilinmemektedir. İskeletin altında altın bir işaret halkası ortaya çıkarıldı. Ayrıca odanın dışında bir küp, boyalı bir hac şişesi ve su mermeri damarları vardı. Hacinebi'de, muhtemelen magosları temsil eden Achamenid yüksek rütbelisinin gömülmesine benzer bir mezar olduğu dikkati çekmektedir. Lidar'ın Helenistik-Roma yerleşimi, Seleukos Kommagene krallığının Samsat Metropolünün hemen karşısında başkenti Edessa ile Osrhoene'in diğer Seleukos Kralığı'nın toprakları bu krallığa aittir. Daha önceki değerlendirmelere göre Fırat'ın güneyindeki Samsat'ın köprü bası Seleukos Mathra ile Lidar Höyük tespit edilmiştir. Konumu Polybios ve Strabon tarafından tanımlanmıştır, ancak muhtemelen Kurban Höyük'ten Lidar'a kadar geniş bir höyük olan Şaskan'ın büyük höyüklerinden birinde bu durum izlenebilmektedir. Helenistik yerleşim, büyük bir sur ile güçlendirilmişti. Ancak, büyük Ortaçağ işgali nedeniyle, Helenistik ve Roma işgalinin mimarisi, çukurlardan büyük ölçüde etkilenerek, 10.- 13. yüzyıllardaki en son işgalden Doğu Roma seviyelerine kadar yükselmiştir. Klasik yerleşimlerin çanak çömleği, Doğu Sigillata örnekleri ve geç Roma İmparatorluğu'ndan kaynaklanan çok az sayıda bakır sikke, Hem Pers hem de Helenistik Dönem'e tarihlenen bazı pişmiş toprak figürler ve Persli atlı örnekleri ele geçen önemli buluntular arasındadır.

Ortaçağ yerleşimi

11.-13. yüzyıl Ortaçağ döneminde Samsat yakınlarındaki bu geçiş noktasının ekonomik ve stratejik önemi, düşüşe geçen Doğu Roma İmparatorluğu ile Kuzey Suriye'nin Arap emirlikleri arasındaki siyasi sınırların bulunduğu yer, Fırat yakınlarındaki kaleleri yükseltilmesine neden olmuştur. Örneğin, Gritille, Lidar ve daha sonra Şaskan Büyüktepe'ye bağlı olarak Samsat ve çevresindeki Fırat havzası, 958'de Doğu Roma tarafından yeniden işgal edilmiştir. Edessa, Doğu Roma askeri Maniakes tarafından tekrar Mayyafariqin Marvanid hükümdarının bir yöneticisinden ele geçirildi. Maniakes, 1031'den beri Samsat'ta Lidar ve Gritille gibi sitelere ait olan "Fırat kasabaları"'nın yeni temasının stratejisi olarak bölgede ikamet etmiştir. İlk defa Ltar Kalesi, Edessa'nın Ermeni Tarihçisi Matt'eos tarafından (Urhay) anılmaktadır. Doğu Roma İmparatoru Romanos III. Argyros, 1028'den 1034'e kadar hüküm sürdü. Fırat sınırını korumaya çalışarak Edessa (Urhay)'dan Samsat'a giden yol etrafındaki Arap saldırılarını engellemeye çalıştı. Harranlı İbn Wattab tarafından geri püskürtüldü. 1081-1082 yılında Türkmen Emir Hosrow, Ltar çevresindeki bölgeyi aldı. Komsu kalelerin garnizonları, Mknik denilen bir yerin yakınında yenildi ve Harran'a kadar olan bölgeyi egemenliği altında aldı. 1094'te Doğu Roma hizmetindeki yerel egemen güç olan Thoros, Edessa'yı geri aldı. O, Boulogne kontluğundan Baldwin'i Edessa'ya davet etti. Birinci Haçlı Seferleri, Antakya'dan Maraş'a Haçlı kuvvetiyle Urfa çevresini Müslüman Savaşçılarından kurtarmak için ilerledi. Kont, 1098 yılının başlarında şehre ulaştı, Samsat'a karsı başarısız bir saldırı gerçekleştirdi. 1098 ve 1144 yılları arasında Ltar Kalesi, en azından geri kazanılan Samsat ile birlikte, yeni kurulan Haçlıların Edessa kontluğunun bir parçası gibi görünmektedir. Edessa'nın ve Halep'in Musul Atabeyi İmadeddin Zengi tarafından 1144'te fethedilmesiyle Franks'ın hâkimiyeti sona ermiştir. Samsat çevresindeki bölge birkaç on yıl boyunca Haçlıların elinde kaldı. Surlarda höyügün kenarında sur duvarına paralel bir caddenin varlığı -ki buna çevre yolu denir- tüm ortaçağ savaş safhalarında gözlemlenmektedir. Bu cadde ile sur arasında kabaca aralıklarla uzun duvarlar bulunmaktadır. Bu duvarlar arasındaki boşluk avluya, kapalı alanlara, çukurlara ayrılmıştır. Gritille'de olduğu gibi savunma duvarı, moloz bir temel üzerine inşa edilmiş kerpiç bir üst yapıdan oluşuyordu.

Bu döneme ait diğer bir özellik de yeni bir piroteknik özelliktir. Bölge, diğer Ortaçağ bölgelerinde de yaygın olarak sergilenen çanak çömlekler, plastik ve boyalı dekorasyonlu, kırmızı cilalı kavanozlu kâselerle birlikte pithoi ve pişirme kaplarından oluşan basit bir havzanın yanı sıra lüks ürünlerin güzel örneklerini de ortaya çıkarmıştır. İstisnai olarak, Kuzey Suriye kategorisine tekabül eden "Sgraffiato" malının plakaları, altı boyalı ve cila mallarının parçaları ve Rakka tarzı hac şişeleri. Demir ağırlıklı küçük buluntuların zengin koleksiyonu, ev ve çiftçilik için araçlar, aynı zamanda mızrak noktaları, mermiler, bıçakları da içermekte, böylece bölgenin askeri önemi de vurgulanmış olmaktadır. Göğüs zırhı, haçlar, bakır veya tunçtan yapılmış buluntular Doğu Roma halkına hitap etmektedir. Büyük miktarlarda cam bilezik veya bilezik parçaları da ele geçen buluntular arasındadır. Sırlanmış kaplı ve yaldızlı fincan örnekleri, 12./13. yüzyıl Suriye cam üretiminin özelliklerini taşımaktadır.

Ltar Kale, ve Samsat gibi diğer kaleler, 13. yüzyılda sonunda Moğol istilası ile alınıp ateşe verildi. Bu olay Karababa bölgesinin bu bölümünde kültürel ve ekonomik düşüsün de başlangıç işareti oldu.

İngilizce / Türkçe Çeviri: Serkan Şenel
Harran Üniversitesi
Tarih Anabilim Dalı
Araştırma Görevlisi

Prof. Dr.
Tuba ÖKSE
Kocaeli Üniversitesi
Arkeoloji Anabilim Dalı

GRE VİRİKE

Karkamış Barajı dolum alanında, Fırat Nehri'nin doğu kıyısında, Şanlıurfa ili Birecik ilçesinin 15 kilometre. güneyinde yer alan kerpiç teras yaklaşık 10 metre yükseklikteki doğal çakıl tepeye inşa edilmiştir. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli teras 35x50 metre boyutlarda ve güney yamaç kesiminde 2 metre yüksekliktedir. Mezopotamya tapınakları MÖ 4. binyıldan itibaren dörtgen veya oval, MÖ 3. binyıl başlarında köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli, ortalama 2 metre yükseklikte platformların üzerine kurulmuştur. Orta Fırat Havzasında açığa çıkartılan Uruk Dönem'ine ait Hacınebi, Erken Sumer I-II dönemlerinde kurulan Halawa B, Erken Tunç Çağı II evresinde kurulan Tilbeşar terasları ile Yukarı Habur havzasında Tell Hazna I terası da benzeri yüksekliklerdedir.

Batıdan Görünüm

Terasın güneybatı kenarında yer alan, bazalt bloklarla inşa edilmiş basamaklı tünel teras destek duvarının yaklaşık 6 metre altındaki bir su kaynağına ulaşmaktadır. İslahiye Ovasında Gedikli Karahöyük ve Kırışkal Höyük'te bulunan kireçtaşı merdivenler çağdaş benzerleridir.

Terasın orta kesimine doğu-batı doğrultusunda uzanan, bazalt-levhalarla inşa edilmiş bir su kanalı içerisindeki mil dolgudan tahıl taneleri ve MÖ 3. binyılın ilk yarısına tarihlenen seramik parçaları ve arpa taneleri toplanmıştır. Kanalı kapatan bazalt levhalar arasında kalan bölümler sert kil sıva ile doldurulmuş olup, sıvada içleri kül ve yanmış ahşap parçaları içeren küçük çukurcuklar açığa çıkmıştır. Kanalın kuzeybatısında yer alan kil platform üzerindeki çok sayıda sıvalı çukurcuktaki kül dolgular da burada tütsü yakıldığını düşündürmektedir.

Kanalın doğu bölümünde bazalt taşlarla çevrelenmiş ve üzeri bazalt levhalarla kapatılmış dört çukurun içinde çok sayıda tahıl tanesi, hayvan kemikleri ve figürinlerden oluşan adak eşyası ele geçmiştir. Kapak taşlarının altında ve çevresinde belirlenen sert kil sıva üzerinde içi kül ve yanmış ahşap parçaları bulunan çok sayıda küçük çukurcuk ve arpa tanelerinin yanı sıra yüksek ayaklı çanaklara ait parçalar açığa çıkartılmıştır. Bunlar Gedikli Karahöyük'teki kurban çukurlarıyla aynı nitelikte olmalıdır. Çukurlar çevresinde ele geçen yüksek ayaklı çanaklar da bu ayinler sırasında sunak olarak kullanılan kapların parçaları olmalıdır.

Terasın kuzeydoğu köşesinde yer alan dörtgen biçimli iki derin havuzun içi, kerpiçlerin sudan etkilenmemesi için kalın kireç sıva ile kaplanmıştır. Havuzlarda biriktirilen su da olasılıkla yağmur yağdırma ayinlerinde ya da libasyon amaçlı kullanılmış olmalıdır. Eski Anadolu'da yağmur yağdırma törenleri için havuzların kullanıldığı bilinmektedir. Terasın nehir kıyısındaki konumu, merdivenli kuyu, kanal ve havuzlar su kültü ile ilişkili olmalıdır. Teras, çivi yazılı kaynaklarda geçen "bīt akīt • šá sêri" (kırlardaki yeni yıl tapınağı) olabileceğine ve ilkbaharda başlayan yeni zirai yıl bayramlarının yapıldığı açık hava tapınağı olmalıdır.

Kuşbakışı Görünüm

Gre Virike'deki yüksek teras Türkiye'de tümüyle açığa çıkan tek örnektir ve terasın yapımında harcanan malzeme ve iş gücü, çevresindeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanlar için özel bir önem taşıdığına işaret etmektedir.

GRE VİRİKE IIA: ANITSAL MEZAR KOMPLEKSLERİ

MÖ 3. binyılın ortalarına doğru terasın üzerine iri kireçtaşı bloklarla inşa edilmiş mekân dizileri ile bunlara bağlı mezar odalarından oluşan kompleksler inşa edilmiştir. Kuyu girişli mezar odası içerisinde 76 adet çeşitli biçimlerde kap, bir erişkin ve bir çocuğa ait kemikler, üzerindeki kesme izleri bulunan

“Gre Virike'deki yüksek teras Türkiye'de tümüyle açığa çıkan tek örnektir ve terasın yapımında harcanan malzeme ve iş gücü, çevresindeki yerleşim birimlerinde yaşayan insanlar için özel bir önem taşıdığına işaret etmektedir.”

hayvan kemikleri ve arpa taneleri ele geçmiştir. Kireçtaşı temelli iki küçük mekân mezar odasının güney duvarına bağlanmaktadır.

Oda mezarın batısında yer alan iki mekân dizisinin kuzeyinde bulunan tahrip edilmiş iki oda mezara ait kalıntılar, terasta üç oda mezar kompleksinin bulunduğuna işaret etmektedir. Bazı mekânların tabanları üzerinde yer alan alçı sıvalı çukurlarda bulunan dipleri delinmiş pişmiş toprak kap parçaları bu çukurların libasyon için kullanıldığını, daha küçük boyutlu ve içlerinde kül bulunan çukurların tütsü yakma amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Büyük mekânın tabanındaki küllü çukurlar içinde yer alan mutfak çömlekleri ile bazalt öğütme ve ezgi taşları, mekânın mutfak olarak kullanıldığını göstermektedir.

Eski Önasya yazılı kaynaklarında ölü gömme ve anma törenleri sırasında ölüler ile canlıların katıldıkları ortak yemek olarak tanımlanan ölü yemeği yendiğinden ve ölü ruhunun öteki dünyaya gitmesi için tütsü yakıldığından söz edilmektedir. Mezarlara serpilen tahılın su ile birleşmesi sonucu köklenip filizlenmesi, dirilişi simgeleyen ayinlerle ilişkilidir. İnsanların son baharda ölen ve ilkbaharda dirilen tanrıların sembolize ettikleri yeni bir yaşama gidecekleri inancı doğrultusunda her yıl ölü ve bereket kültü çerçevesinde yas törenleri düzenlenip tanrılar ve ölü ruhları için sunular yapılmış, tören yemekleri yenmiştir. Mezopotamya'da Sabatu (7. ay: Temmuz-Ağustos) ayındaki Abu(m) bayramı MÖ 3. binyılda hasat bayramı olarak kutlanmış ve cenaze ayinlerine benzer uygulamalar kısmen mezarın kapısında yapılmıştır.

Oda mezarlara bağlı sunu mekânlarından oluşan kompleksler Gedikli Karahöyük ve Tell Hazna'da kerpiç teraslar üzerine, Tilmen Höyük, Jerablus Tahtani, Tell Ahmar, Tell Hadidi, Tell Banat, Tall Bi'a ve Tell Chuera'da höyükler üzerine inşa edilmiştir. Bu tür anıt mezarlar çivi yazılı kaynaklarda geçen "bīt-kispum ina sērim" (kırlardaki ölü tapınağı) olmalıdır.

GRE VİRİKE IIB: UYDU MEZARLAR

Gre Virike'nin II B evresinde kısmen oda mezar kompleksleri üzerine ve çevresine yerleştirilmiş basit toprak mezar, kuyu mezar, oval oda mezar, taş ve kerpiç sanduka mezar, çömlek ve küp mezarlardan oluşan 10 mezar bulunmaktadır. Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da yaygın tiplerdeki bu mezarlara bebek ve çocuklar gömülmüştür. Kerpiç terasın güney yamacına inşa edilmiş kerpiç basamaklar kalın alçı sıva ile kaplanmış, üzerindeki kül çukurlarına yerleştirilen mutfak kaplarına göre de açık hava mutfağı olarak kullanılmıştır.

Kuzey Suriye ve Kuzey Mezopotamya'daki benzeri anıt mezarlar çevresinde de uydu mezarlar bulunmuştur. Oda mezar komplekslerinin yakınına bırakılan bu mezarlarda daha çok bebek ve çocukların gömülmesi, hayata erken veda eden bireylerin öteki dünyada rahat etmelerini ya da yeniden doğmalarını sağlamak amacına yönelik olarak kutsal mezarların yakınına gömüldüğü düşünülmektedir

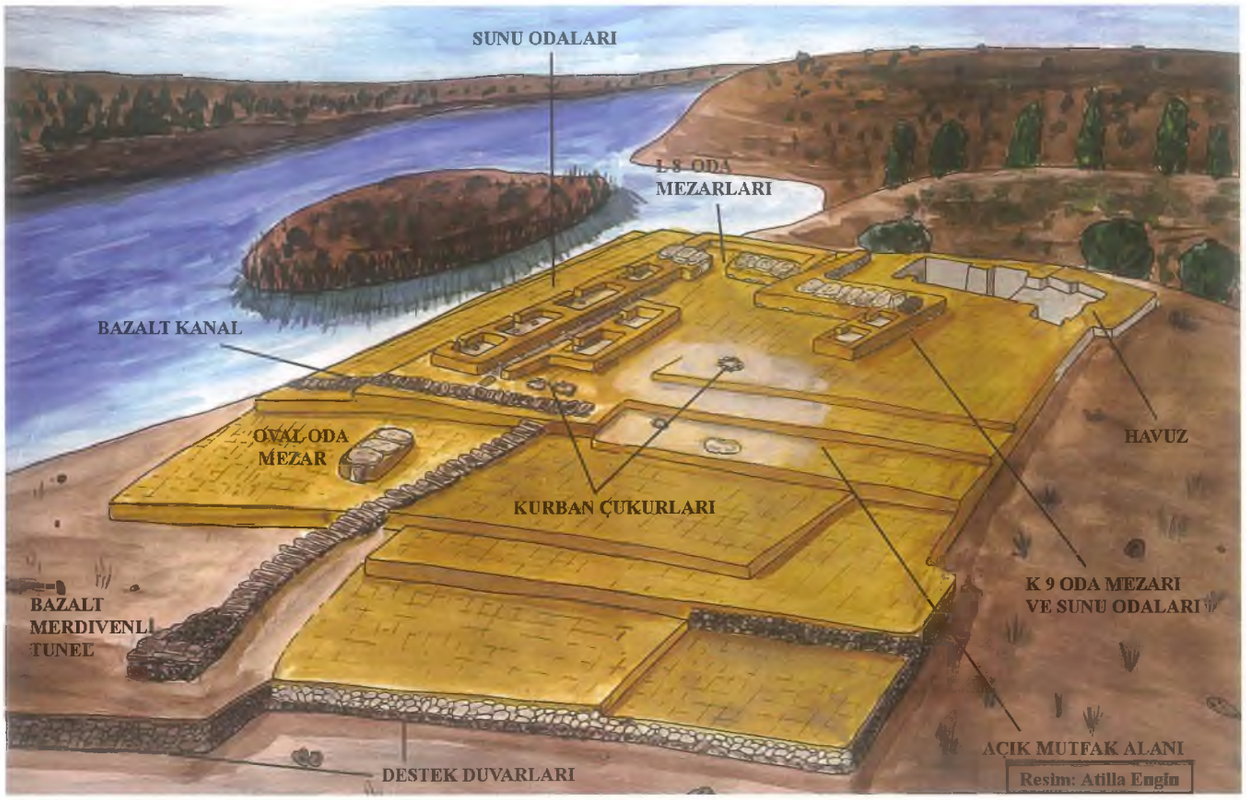

Gre Virike İllüstrasyon

Yrd. Doç. Dr.
Derya YALÇIKLI
Çanakkale Onsekiz
Mart Üniveristesi
Arkeoloji Anabilim Dalı

MEZRAA HÖYÜK

Şanlıurfa/Birecik ilçesinin güneyinde, Fırat Nehri'nin doğu kenarında yer alan Mezraa Höyük, 13 metre yükseklikte olup, 180x140 metre genişliğinde bir alanı kaplamaktadır.

Mezraa Höyük'te kurtarma kazıları, Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi adına, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Derya YALÇIKLI bilimsel başkanlığında 2000-2007 yılları arasında sürdürülmüştür.

Genel Görünüm

Mezraa Höyük'ün en geç safhasına ait bulgular Ortaçağ'a ait olup, bu döneme ait mimari tabakalar kuzeybatı, güneydoğu ve doğu alanlarında saptanmıştır. 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar tarihlendirdiğimiz Ortaçağ tabakalarında ele geçen sgrafito, sıraltı ve luster tekniğinde üretilmiş seramikler ve Eyyübi Dönemine ait sikkeler önemli buluntular arasında yer alır.

Doğu Alanı

Mezraa Höyük'te Demir Çağı ve Orta Tunç Çağı'na ait mimari tabakalar Ortaçağ yerleşmeleri tarafından tahrip edilmiştir. Bu mimari tabakalarda çeşitli kaplara ait parçalar yanında Demir Çağı'na ait pişmiş toprak figürinler, Orta Tunç Çağı'na ait birkaç mekândan oluşan mimari kalıntılar ve basit toprak mezarlar açığa çıkarılmıştır.

Kazı alanlarının tamamında İlk Tunç Çağı yerleşim tabakalarıyla karşılaşılmıştır. İlk Tunç Çağı I-II'ye (MÖ 3. binyılın ilk yarısı) ait mimari tabakalar güneydoğu yamacında, İlk Tunç Çağı III/IV'e (MÖ 3. binyılın ikinci yarısı) ait mimari tabakalar ise doğu ve kuzeydoğu/tepe alanlarında saptanmıştır. Mezraa Höyük'te en güçlü yerleşimin MÖ 3. binyılın erken ve geç dönemlerinde olduğu izlenmektedir. Bu dönemde inşa edilmiş büyük boyutlara sahip yapıların höyüğün bugünkü topografik yapısını almasında belirleyici rol oynadığını söylemek mümkündür.

Kuzey-Batı Alanı

Merkezde Geç Uruk Dönemine ait mimari tabaka, taban ve çukurlar ile sınırlıdır. Ortaçağ ve İlk Tunç Çağı'na ait mimari tabakalar altında kalmış olması nedeniyle, bu döneme ait yerleşimin büyüklüğü hakkında sınırlı bilgi edinilebilmektedir. Ele geçen seramik buluntular, Mezraa Höyük'ün Fırat Nehri kenarında yer alan çağdaşı diğer yerleşmeler gibi, Uruk kolonizasyonunun bir parçası olduğuna işaret etmektedir.

> "Mezraa Höyük'te en güçlü yerleşimin MÖ 3. binyılın ilk ve son dönemlerinde olduğu izlenmektedir."

KURBAN HÖYÜK

> Kurban Höyük'te toplam sekiz tabaka tespit edilmiş olup Höyük İlk Kalkolitik Dönem'den Orta Çağ'a kadar kesintisiz iskân görmüştür.

Atatürk Baraj Gölü suları altında kalmadan önce Şanlıurfa ili; Bozova ilçesine bağlı Cümcüme Köyünün 2 kilometrekadar batısında; Fırat Nehri'nin güney kıyısında yer almaktaydı. Urfa ili'nin 60 kilometre kadar kuzey-kuzeybatısında; Bozova'dan 15 kilometre uzaklıkta idi.

Kurban Höyük; Fırat'ın güney kıyısında 1.5 kilometre genişliğindeki alçak bir teras üzerine kurulmuştur; güneyi daha yüksek bir terasla çevrelenmiştir. Oldukça alçak; semer biçimli iki tepeden oluşmaktadır.3.000 metrekare kazılmış olan yerleşmede; üç açmada ana toprağa varılmıştır.

1975 yılında Ü. Serdaroğlu'nun Aşağı Fırat Havzası'nda yürüttüğü araştırmalar sırasında saptanmış; daha sonra İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı'ndan M. Özdoğan'ın başkanlığındaki Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları sırasında yüzey araştırması yapılmıştır. 1980-84 yılları arasında ise Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nden L. Marfoe'nun bilimsel danışmanlığında; beş yıl süreyle Atatürk Baraj Gölü altında kalacak yerleşmeleri kurtarma projesi kapsamında kazılmıştır. Kazılan alanın oldukça büyük tutuluşu; birkaç yerde ana toprağa ulaşılması; höyüğün tam bir tabakalanmasını ortaya konması dışında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde diğer yerleşmelerin tarihlenmesinde anahtar rol oynamasına yol açmıştır.

Kurban Höyük'te toplam sekiz tabaka tespit edilmiş olup Höyük İlk Kalkolitik Dönem'den Orta Çağ'a kadar kesintisiz iskân görmüştür.

Kurban Höyük İlk Tunç Çağı tabakasında avlusu taş döşeli büyük bir yapı ortaya çıkarılmıştır İlk Tunç Çağının sonuna tarihlenen IV. tabaka olarak nitelendirilen yerleşime ait yapılar ortaya çıkartılmıştır. Çevresi sur ile çevrili büyük bir yapının var olduğu merkezi yerleşim ile bu merkezi çevreleyen daha az nüfusun yaşadığı mahallelerden ibaret bir yerleşim ile karşılaşılmıştır. Dış alanların daha çok işlik mekânları olarak kullanıldığı görülmektedir. Yerleşim çeşitli işlevleri olan bir kent görünümündedir. Sokaklarla ayrılan sıkışık düzenli yapılar bulunmaktadır. Yapılar sokağın iki yanına dizilmiştir. Etrafı sur ile çevrili büyük yapı ise kazı başkanı tarafından ya varlıklı ve nüfuzlu bir kişinin konutu ya da idare yapısı olarak nitelendirilmiştir İlk Tunç Çağı III. evreden Orta Tunç Çağı I. geçişi gösteren; III. tabakada yerleşmenin boyutları daha da küçülmüştür. Bu tabaka en geniş alanda açıldığı için çok iyi bilinmektedir. Yapıların temelleri ve su basmanları düzgün dizilmiş kireç taşından inşa edilmiştir. Tabanları sıkıştırılmış kilden yapılan tüm yapılar sekiz blokta toplanmıştır. Aralarda sokaklar; avlular ve açık alanlar vardır.

İlk Tunç Çağı tabakalarında Mezopotamya etkisi kaybolmuştur. Çanak çömlekte yöresel özellikler görülmektedir. Çark yapımı ince yalın mal, kendinden astarlı mal ve kaba mal gibi farklı seramik özellikleri gösteren üç mal grubu vardır. Çark yapımı yalın mal, metal taklidi mal (Metalik mal), boya bezekli mal (bant bezekli) Karababa malı şeklinde adlandırılan mallar mevcuttur. Çanak Çömlek endüstrisinde Anadolu etkisi görülmektedir. Fıçı biçimli kaplar, küpler ve Kuzey Suriye ilişkisi gösteren üç kulplu mutfak kapları yaygındır.

İlk Tunç Çağı'nın eskiden yeniye doğru iki evresinde V ve IV. tabakalardan IV B. yapı katında; kalabalık bir nüfusun yaşadığı yerleşmenin; semtleri ile tam bir kent olma özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Çevresi sur ile çevrilen büyük yapı; hem kent beyinin oturduğu hem de kent'e ait yerel ve ticari işlemlerin yönetildiği bir yapı olmalıdır. İlk Tunç Çağından Orta Tunç Çağına geçişi yansıttığı iddia edilen III. tabakada ise kentten çok kasaba olarak tanımlanabilecek bir yerleşim düzeni bulunmaktadır. Bu yerleşimden sonra höyüğün olduğu yer üç binyıl boyunca; Abbasi Dönemi'ne dek terk edilmiştir. Bu olayın sebebi bilinmemektedir. Olasılıkla yakınındaki tatlı su pınarı kaybolmuştur. Ticaret yolunun değişmesi de yerleşmelerin kurulmamasına yol açmıştır.

TİTRİŞ HÖYÜK

Şanlıurfa ili Bozova ilçesinin 18 kilometre kuzeydoğusunda; Bahçeli (Titriş) Köyünün hemen batı yanındadır. Titriş Höyük, Atatürk Barajı Gölü dışında kalmaktadır. Titriş Höyük, höyük tepesi; terasları (Aşağı Şehir) ve kent merkezi dışı (Dış Şehir) yerleşmesi ile büyük bir yerleşme yeridir. Bu boyutu ile küçük bir şehir olma özelliğini taşımaktadır. Kentin çevresinde küçük bir ova yer almaktadır. Bu ova; tepeler arasından güneye uzanan bir koridor vasıtasıyla; Harran Ovası'na ve Balih Vadisi'ne dolayısıyla Kuzey Mezopotamya'ya bağlanmaktadır. Güneyden gelen ve bu güzergahı takip eden bir ticaret yolunun Titriş üzerinden Tavuk Çayı vasıtasıyla Samsat'a oradan da İç Anadolu Bölgesi'ne ulaştığı sanılmaktadır. Höyüğün hemen güney eteğinden Tavuk Çayı geçmekte ve çevresinde çok sayıda tatlı su kaynağı bulunmaktadır. Ayrıca kuzey kesimde de "Dış Şehir" olarak adlandırılan ve 800x200 metrekare boyutunda; 2.5 metre yüksekliğindeki alan ile höyüğün yaklaşık 400 metre kuzeybatısında yerleşme dışı mezarlık alanı bulunmaktadır.

Kazılar sonucundaki höyükteki tabakalanma İlk Tunç Çağı'ndan (İlk Tunç Çağı -I-II-III) Roma Dönemi'ne kadar olduğu tespit edilmiştir. Son Tunç Çağı, Demir Çağı ve Roma Dönemi yüzey buluntularına göre belirlenmiştir.

Aşağı Şehir'den ve höyük merkezinden bir dere yatağı ile ayrıldığından dolayı; "Dış Şehir Alanı" olarak tanımlanan kuzey kesimin doğu köşesinde; kuzey-güney istikametinde uzanan 3-3.5 metre kalınlığındaki kerpiç duvar, sur duvarı olarak kabul edilmektedir. Duvar altta muntazam taş bloklardan inşa edilmiş bir taş temel üzerindedir. Bu duvar; temeli ile birlikte ancak 3 metre yüksekliğindeki bir kısmı ile günümüze kadar gelebilmiştir. Cadde ya da sokak diyebileceğimiz geçitler; aralarında yapı birimleri ile muntazam inşa edilmiş bir kent ile karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. Kent meydanların var olmaması şehircilik açısından ilginçtir. Hem alt şehirde hem dış şehirde bu yapıların benzer planlara sahip olduğu; ev birimlerinin çok odalı iki büyük kanattan ibaret olduğu anlaşılmaktadır.

Kent içi ve kent dışında yapılan kazılarda yörenin İlk Tunç Çağı I-II-III evresi çanak çömlek endüstrisini verebilecek kaplar ve parçaları bulunmuştur. Kent içinde yüzeyde; yapıların içinde ve kentin varoşlarındaki işlik alanlarında çok sayıda çakmaktaşı örnek ele geçmiştir. Kenani tipinde üçgen kesitli dilgiler ve bunların çekirdekleri bulunmuştur. Kente kurşun dökümü yapıldığı ele geçen bir kalıpla ispatlanmaktadır. Bu tek yüzlü kalıpta bir tanrıça ile minik kült nesnelerine ait döküm oyuğu vardır.

1991-1996 yılı kazılarında bulunan mezarlar, D. Honça tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş; tabakalaşma ve gömüt armağanlarına da bakılarak tarihlendirilmişlerdir İlk Tunç Çağı I Mezarları: Kazı başkanı tarafından MÖ 3.000-2.700 yılları arasına tarihlenen İlk Tunç Çağı'nın erken evresinde; höyük tepesinin hemen batı eteğine düşen kısımda; batı alt şehirde dörtgen biçimli bir sandık mezar bulunmuştur. Kazılan alanın küçük oluşundan bu mezarın tekil mi yoksa büyük bir mezarlığın bir mezarı olduğu anlaşılamamıştır. Dikine konan yassı taş levhalarla yapılan mezar 150x95 cm boyutlarındadır. İçine hocker biçiminde bir yetişkin kadın gömülmüştür. Mezarın kapısı yoktur. Üzeri yine yassı levha taşlarla örtülmüştür. Gömüt hediyelerinden Kurban V. tabaka ile Hassek İlk Tunç Çağı I-II evreleri ile çağdaş olduğu sanılmaktadır. İlk Tunç Çağı Orta Evre Mezarları: Anıtsal yapıların yapımının planlandığı bu dönemde; yerleşim içi mezarlık yerine; yerleşim dışındaki alanlar mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Honçar ve Algaze; yerleşmenin genişlemesi zorluğundan mezarlıkların yer değiştirdiği görüşünü savunmaktadırlar. Bu evreye ait 21 mezarda; 31 ölüye ait kemiklerin bulunuşu; dolayısıyla bazı mezarlardan birden fazla iskeletin varlığı; bazı mezarların aile mezarı olabileceği yorumunu getirmektedir. Bir basit toprak mezar dışında tümü dörtgen biçimli taş sanduka mezarlardır. Bunların dromosları olmadığı gibi taş kapıları da yoktur. Aile mezarı olarak yapılanlar ise bazıları tek; bazıları çift kanatlı taş kapılara ve dromoslara sahiptir. İlk Tunç Çağı Geç Evre Mezarları: Titriş'in mimari açıdan en iyi bilindiği bu evresi yerleşmesinde üç tip mezar ortaya çıkmıştır. İlki yerleşme dışı kabul edilen sanduka/sandık mezar; ikincisi küp mezar; üçüncüsü yapıların içindeki yerleşme içi özel mezarlardır. Tümü; içinde 32 bireyin gömüldüğü 14 mezardır. Bu mezarların yapım tekniği de diğerlerinden farksızdır. Olasılıkla İlk Tunç Çağı'nın tüm evrelerinde aynı ölü gömme inanışlarının var olduğu iddia edilebilir.

Hem kent dışı mezarlıkta hem de kent içi mezarlarda çok zengin gömüt armağanları bulunmuştur. Özellikle dönemin kap envanteri burada bulunan kaplarla çıkarılmıştır. Suriye şişesi biçimli kaplar; içe dönük ağızlı tabaklar ve kaseler vardır. Kaplar ölülerin yanlarına mezarın bir tarafında toplanacak şekilde konmuştur. Ölülerin kişisel eşyaları da yanlarında gömülmüştür. Erkek erişkinlerin yanına silahlarının konduğu ele geçen bir kamadan anlaşılmaktadır .
Titriş ekonomisi tahıl ekiminin ağır bastığı karma ekonomiye sahiptir. Arpa ekiminin buğdaydan daha fazla olduğu iddia edilmektedir. Tahıl ve mısır yanında bahçe bitkileri de tüketilmiştir. Çevrenin bu çağda bağ alanı olduğu tahmin edilmektedir. Algaze, Dış Şehirde oturanları hizmetli; Aşağı Şehir'de oturanları ise halk olarak tanımlamıştır. Titriş'te Ege dünyasına özgü keman biçimli idollerin örnekleri; Güneydoğu Anadolu ile Ege dünyası arasındaki ticaretin canlı delilleridir.

> **"Titriş'de Ege dünyasına özgü keman biçimli idollerin örnekleri; Güneydoğu Anadolu ile Ege dünyasının arasındaki ticaretin canlı delilleridir."**

HARABE BEZİKAN

Şanlıurfa ili Birecik ilçesinin yaklaşık 17 kilometre güneyinde; Harabebezikan köyünün 200 metre kuzey-batısında; Fırat Nehri'nin doğu kıyısında yer alır.

İlk olarak 1989 yılında Prof. Dr. G. Algaze tarafından saptanmıştır . 1998 yılında "Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi" kapsamında, M. Tekinalp başkanlığında yüzey araştırması yapılmış ve 1999 yılında aynı ekip tarafından bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucunda İlk Tunç Çağ, Geç Helenistik ve Demir Çağları'na ait tabakalar ortaya çıkarılmıştır.

Kaplar üzerinde yapılan incelemeler; bölgedeki çeşitli kazılardan bulunan ve ağırlıklı olarak İlk Tunç Çağı III-IV'e tarihlenen yerleşme ve mezarlarda ele geçen kaplarla aynı özellikleri yansıttıklarını ortaya çıkarmıştır.

Bölgedeki İlk Tunç Çağı mezar buluntularıyla olan benzerlikleri nedeniyle kapların bir mezara ait olabilecekleri düşünülmektedir. Yerleşmede bu çağa ait tabakalara rastlanmamasına rağmen; bu buluntuların daha derin tabakalarda MÖ 3. binyıla ait bir yerleşmenin ve intramural mezarların bulunabileceğine işaret ettiği önerilmiştir.

İĞNE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kemik
U: 6.8cm
Envanter No: HSK. 83.9

KAZIYICI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 9.0cm, K: 1.28cm
Envanter No: HSK. 81.43

İĞNE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 7.4cm, Çap: 0.42cm
Envanter No: HSKW. 81.21

İĞNE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 12.6cm, K: 0.9cm
Envanter No: HSKW. 80.40

BIÇAK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Bakır
U: 18.0cm, G: 3.2cm
Envanter No: HSK. 79.38

HANÇER
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 18.0cm, G: 3.0cm
Envanter No: Tİ. 96.89

BIÇAK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 16.5cm, G: 4.3cm
Envanter No: Tİ. 82.24

İĞNE
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 7.8cm, K: 0.83cm
Envanter No: HN. 96.9

İĞNE
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 9.5cm, K: 0.70cm
Envanter No: HN. 96.11

İĞNE
Buluntu yeri: Yukarı Göklü Nekropolü
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 5.7cm, K: 0.4cm
Envanter No: YN. 95.143

İĞNE
Buluntu yeri: Yukarı Göklü Nekropolü
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 10.3cm, K: 0.3cm
Envanter No: YN. 95.102

İĞNE
Buluntu yeri: Yukarı Göklü Nekropolü
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 9.3cm, K: 0.3cm
Envanter No: YN. 95.93

İĞNE
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kemik
U: 8.6cm, K: 0.73cm
Envanter No: KH. 83.157

BIZ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Fildişi
U: 16.0cm, Çap: 0.8cm
Envanter No: ZB. 99.1

İĞNE
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kemik
U: 8.0cm
Envanter No: ZB. 01.26

MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Akarçay Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 19.7cm, K: 2.6cm
Envanter No: AH. 02.21

KALIP TAŞI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Çap: 23.24 cm, K: 7.0 cm
Envanter No: HSK. 85.32

BALTA
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 9.9cm, G: 4.3cm, K: 0.55
Envanter No: HSK. 81.48

BALTA
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Bakır
U: 9.2cm, G: 4.2cm,
Envanter No: HSK. 79.37

BALTA
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Yeşil Granit
U: 4.5 cm, G: 3.24 cm, K: 1.24 cm
Envanter No: G.V 01.14

BALTA
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Bazalt
Y: 4.1 cm, G: 4.6cm,
Envanter No: M.H 00.7

BALTA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
U: 9.2cm, K:3.7cm
Envanter No: Lİ. 82.10

SAYI TAŞI
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
U: 4.8 cm, G: 2.4 cm, K: 2.0 cm
Envanter No: G.V 01.16

İŞLENMİŞ TAŞ
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
U: 16.4 cm, G: 10.0 cm, K: 5.2 cm
Envanter No: G.V 99.42

ÇOCUK BANYO KABI
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 53.0 cm, G: 33.5 cm, K: 24.3 cm
Envanter No: G.V 99.55

TOPUZ BAŞI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Y: 7.2 cm, Çap: 4.65 cm
Envanter No: HSK. I. 81.15

NESNE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 13.0 cm, G: 14.0 cm, K: 6.7 cm
Envanter No: HSK. 79.72

BİLEY TAŞI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
U: 7.0 cm, Y: 1.7 cm, G: 0.9 cm
Envanter No: HSK. 79.40

KAŞIK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
U: 8.0 cm, Y: 2.5 cm, G: 3.5 cm
Envanter No: HSK. I. 82.40

AĞIRLIK TAŞI
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Çap: 8.1 cm
Envanter No: K.H. 81.53

KULE MAKETİ
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.7 cm, G: 9.2 cm, K: 4.8 cm
Envanter No: K.H. 81.106

BANYO KABI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.5 cm, U: 39.0 cm, G: 24.5 cm
Envanter No: Lİ. 81.184

BİR ÇİFT GÖZ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Hematit
U: 2.5 cm, G: 1.1 cm
Envanter No: Lİ. 82.9

BEZEMELİ KAİDE
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 30.5 cm, G: 10.0 cm, Çap: 16.0 cm
Envanter No: K.H. 83.135

KULE MODELİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 29.3 cm, G: 5.1 cm, Çap: 5.2 cm
Envanter No: Lİ. 83.6

ÜÇ AYAKLI SEHPA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 21.8 cm, Çap: 27.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.462

HAVAN VE EL TAŞI
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 11.6 cm, G: 6.5 cm (Havan)
U: 19.5 cm, G: 4.9 cm (El Taşı)
Envanter No: M.H 00.8

BASKI
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.2 cm, G: 4.0 cm
Envanter No: Tİ. 94.140

BEZEMELİ MİDYE KABUĞU
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
Y: 3.4 cm, G: 10.6 cm
Envanter No: Tİ. 94.21

BASKI PARÇASI
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
U: 7.0 cm, G: 7.0 cm, K: 1 cm
Envanter No: Tİ. 96.144

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
Çap: 1.63 cm, Y: 2.43 cm
Envanter No: HSK. 82.3

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Çap: 2.02 cm, Y: 2.55 cm
Envanter No: HSK. 82.4

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Çap: 1.86 cm, Y: 2.19 cm
Envanter No: HSK. 82.5

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Çap: 2.0 cm, Y: 2.73 cm
Envanter No: HSK. 81.52

MÜHÜR BASKISI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 9.0 cm, G: 3.7 cm, K: 0.6 cm
Envanter No: HSK. 79.94

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Çap: 2.6 cm, K: 0.5 cm
Envanter No: HSK. 80.31

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
Çap: 1.35 cm, Y: 5.25 cm
Envanter No: HSK. 81.49

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Çap: 1.3 cm, Y: 1.6 cm
Envanter No: Lİ. 81.389

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Çap: 2.9 cm, Y: 4.1 cm
Envanter No: Lİ. 87.3

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
Y: 3.0 cm, G: 1.7 cm
Envanter No: Tİ. 81.76

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 1.3 cm, G: 2.6 cm
Envanter No: TB. 96.14

SİLİNDİR MÜHÜR
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kemik
Y: 1.8 cm, Çap: 2.0 cm
Envanter No: MH. 02.9

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Çap: 1.9 cm, Y: 2.2 cm
Envanter No: HSK. I. 86.4

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
U: 4.6 cm, G: 1.55 cm, K: 0.56 cm
Envanter No: HSK. 84.57

KOLY UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Y: 3.57 cm, G: 2.1 cm
Envanter No: HSK. I. 81.18

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kemik
Y: 1.5 cm, G: 1.0 cm
Envanter No: HSK. 79.136

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
U: 3.78 cm, G: 2.2 cm, K: 0.40 cm
Envanter No: HSK. W. 81.51

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Y: 1.7 cm, G: 2.0 cm,
Envanter No: HSK. I. 81.17

KOLYE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
U: 60.0 cm
Envanter No: HSK. I. 80.61

BONCUK BİLEZİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş-Kemik
U: 12.4 cm
Envanter No: HSK. I. 88.15

KOLYE
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş-Kemik
U: 20.0 cm
Envanter No: HSK. 88.16

BİLEZİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
Çap: 5.4 cm, K: 0.88 cm
Envanter No: HSK. 81.47

SAÇ TOKASI (?)
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 2.07 cm,
Envanter No: HSK. W. 81.45

KOLYE
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Deniz Kabuğu- Taş
Çap: ...
Envanter No: M.H 01.4

KOLYE
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı-Çakmaktaşı
Çap: ..cm
Envanter No: M.H 02.3

KOLYE
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kemik
U: 6.2 cm
Envanter No: TB. 96.21

BONCUK
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Taş
Çap: 1.0 cm, K: 0.4 cm
Envanter No: K.H 81.28

YÜZÜK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Gümüş
U: 1.3 cm, G: 0.5
Envanter No: Tİ. 81.141

YÜZÜK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Gümüş
U: 0.8 cm, G: 0.5
Envanter No: Tİ. 81.141

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Gümüş
Çap: 1.5 cm
Envanter No: Tİ. 94.46

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Tunç
U: 3.2 cm, G: 3.3 cm, K: 0.1 cm
Envanter No: Tİ. 99.43

OYUNCAK ARABA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 8.1 cm, G: 2.4 cm, K: 2.3 cm
Envanter No: Lİ. 81.378

OYUNCAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 8.6 cm, K: 5.6 cm
Envanter No: Lİ. 83.127

DÜDÜK
Buluntu yeri: Harran
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
Y: 4.3 cm, G: 4.0 cm, K: 2.5 cm
Envanter No: HR. 84.15

ÇINGIRAK
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.58 cm, Çap: 5.76 cm
Envanter No: M.H 07.19

KUŞ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.5 cm, U: 4.8 cm
Envanter No: Tİ. 96.20

ÇINGIRAK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 7.6 cm, G: 5.8 cm,
Envanter No: GV. 99.39

DÜDÜK
Buluntu yeri: Satın Alma/Şanlıurfa
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 4.5 cm, Y: 7.5 cm
Envanter No: 13721

KUŞ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Satın Alma/Şanlıurfa
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.4 cm, G: 6.0 cm
Envanter No: 13564

OYUNCAK ARABA
Buluntu yeri: Satın Alma/Şanlıurfa
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 11.8 cm, U: 9.4 cm, G: 5.4 cm
Envanter No: 13096

OYUNCAK ARABA
Buluntu yeri: Satın Alma/Şanlıurfa
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.6 cm, U: 13.2 cm, G: 5.6 cm
Envanter No: 13382

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 6.0 cm, G: 5.2 cm
Envanter No: Lİ. 84.52

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 6.1 cm, G: 2.1 cm
Envanter No: Lİ. 82.86

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 6.0 cm, K: 3.1 cm
Envanter No: Lİ. 84.64

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 5.0 cm, Y: 3.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.98

HAYVAN FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 6.0 cm, G: 5.5 cm
Envanter No: Lİ. 80.115

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 8.0 cm, G: 5.7 cm
Envanter No: Lİ. 81.376

RHYTON
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 7.4 cm, G: 3.9 cm
Envanter No: Lİ. 82.68

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 2.9 cm, G: 2.1 cm
Envanter No: Lİ. 81.373

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 6.3 cm, G: 3.4 cm
Envanter No: Lİ. 81.369

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 6.5 cm, U: 7.6 cm
Envanter No: Lİ. 86.52

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 4.8 cm, G: 1.4 cm
Envanter No: Lİ. 82.83

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.8 cm, G: 3.3 cm
Envanter No: Lİ. 82.61

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 9.5 cm, G: 8.4 cm, K: 2.95 cm
Envanter No: Lİ. 87.80

FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
Y: 9.7 cm, G: 6.9 cm
Envanter No: Lİ. 84.36

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.8 cm, G: 6.0 cm
Envanter No: Lİ. 81.187

RHYTON
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.0 cm, U: 18.0 cm, K: 9.0 cm
Envanter No: KH. 81.46

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.9 cm, U: 5.4 cm,
Envanter No: KH. 81.88

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.6 cm, U: 7.8 cm, K: 3.0 cm
Envanter No: KH. 81.35

ÇİFT BAŞLI HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.8 cm, U: 12.0 cm, G: 3.0 cm
Envanter No: KH. 81.85

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Mermer
Y: 3.4 cm, G: 2.5 cm
Envanter No: Tİ. 81.91

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Mermer
Y: 7.45 cm, G: 4.1 cm
Envanter No: Tİ. 82.34

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Mermer
U: 2.2 cm, G: 1.8 cm
Envanter No: Tİ. 82.114

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.6 cm, U: 4.6 cm
Envanter No: Tİ. 98.82

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.6 cm, U: 4.9 cm
Envanter No: Tİ. 94.25

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.9 cm, G: 2.4 cm
Envanter No: Tİ. 91.61

KADIN FİGÜRİN KALIBI
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 9.3 cm, G: 4.3 cm
Envanter No: KZN. 96.7

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.5 cm, G: 4.3 cm
Envanter No: KZN. 92.1

RHYTON
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 11.2 cm,
Envanter No: HSK. 83.18

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.9 cm, G: 2.4 cm
Envanter No: Tİ. 91.61

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.5 cm, G: 4.3 cm
Envanter No: KZN. 92.1

KADIN FİGÜRİN KALIBI
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 9.3 cm, G: 4.3 cm
Envanter No: KZN. 96.7

RHYTON
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 11.2 cm,
Envanter No: HSK. 83.18

GÖZ İDOLU
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Alabaster (Su Mermeri)
Y: 2.2cm, G: 1.9 cm, K: 0.85
Envanter No: HSK. 80.275

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 3.3 cm, U: 4.65 cm
Envanter No: HSK. 81.37

RHYTON
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 11.5 cm, Çap: 6.5 cm
Envanter No: HSK. 81.11

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezra Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 5.11 cm, G: 3.43 cm, K: 2.34 cm
Envanter No: M.H 01.2

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Harran
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 3.0 cm, G: 4.3 cm, K: 1.4 cm
Envanter No: HR. 83.1

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Harran
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.0 cm, G: 3.0 cm, K: 3.5 cm
Envanter No: HR. 86.27

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Harran
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.2 cm, G: 5.2 cm, K: 3.5 cm
Envanter No: HR. 84.4

ÇOCUKLU KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Satın Alma/Şanlıurfa
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 7.5 cm, Çap: 2.7 cm
Envanter No: 7646

RHYTON
Buluntu yeri: Satın Alma/Şanlıurfa
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.9 cm, U: 21.3 cm G: 9.1 cm
Envanter No: 14116

Anadolu'nun sahip olduğu zengin arkeolojik kaynaklar, hayvan sembolizminin Anadolu kültürlerinin her döneminde var olan bir parçası olduğunu gösterir. Yiyecek ve hammadde gibi ihtiyaçlar yönünden hayvanlara bağımlı avcı toplumlarda, hayvanlar hem yaşadığı dünyanın hem de doğaüstü dünyanın bir parçası olarak görülüyorlardı. Daha geç dönemlerde yaşamış olan çiftçi toplumlarda, çeşitli büyük av hayvanlarının neslinin tükenmesinin ardından, hayvan sembolizmi insana ilişkin sosyal düzeni yansıtmak amacıyla daha sık kullanıldı. İlk karmaşık medeniyetlerde ise elitlerin sahip olduğu dini ve siyasi otoriteyi meşrulaştırmak ve güçlendirmek amacıyla kullanmıştı. Zaman içerisindeki tüm bu değişikliklere karşın, kendi dünyamızı tanımlamak ve ona bir anlam vermek için hayvan dünyasına ait olan daimi dayanağımızın bir göstergesi olarak hayvanlar her dönemde zengin ve önemli sembolik anlatım kaynağı oldu.

2015, S. Arbuckle, Benjamin, "Özgürlükten Tutsaklığa Hayvanlar, Bir Zamanlar Tanrıydılar", Aktüel Arkeoloji : Mart-Nisan (2015), Aktüel Arkeoloji Yay, İstanbul, Syf:54-55

YÜKSEK AYAKLI ÇANAK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 33.0 cm, Çap: 21.8 cm, K: 0.35 cm
Envanter No: GV. 00.45

ŞİŞE
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 14.5 cm, Çap: 6.2 cm
Envanter No: GV. 99.50

YÜKSEK AYAKLI KAP
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 35.8 cm, Çap: 14.7 cm, K: 0.46 cm
Envanter No: GV. 00.14

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 37.2 cm, G: 36.2 cm, K: 0.6 cm
Envanter No: GV. 00.64

ÜÇ AYAKLI KASE
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 15.30 cm, K: 0.55 cm
Envanter No: GV. 00.54

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 9.4 cm, Çap: 9.6 cm
Envanter No: GV. 99.11

AYAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 19.7 cm, Çap: 20.5 cm, K: 0.35 cm
Envanter No: GV. 00.27

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 9.1 cm, Çap: 9.5 cm, K: 0.2 cm
Envanter No: GV. 00.66

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.6 cm, G: 10.4 cm
Envanter No: GV. 99.16

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.4 cm, K: 0.5 cm
Envanter No: GV. 00.61

ŞİŞE
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 15.5 cm, G: 10.9 cm
Envanter No: GV. 99.15

KADEH
Buluntu yeri: Gre Virike
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 6.2 cm, G: 8.15 cm
Envanter No: GV. 99.21

KABARTMALI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 9.0 cm, G: 8.0 cm
Envanter No: Lİ. 87.12

YÜKSEK KAİDELİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 17.4 cm, Çap: 10.3 cm
Envanter No: Lİ. 81.310

KABARTMALI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 10.2 cm, G: 8.3 cm
Envanter No: Lİ. 87.13

FİNCAN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.1 cm, Çap: 7.4 cm
Envanter No: Lİ. 81.499

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.0 cm, Çap: 12.4 cm
Envanter No: Lİ. 81.23

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 17.5 cm, Çap: 12.8 cm
Envanter No: Lİ. 85.367

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 15.5 cm, Çap: 14.9 cm
Envanter No: Lİ. 81.65

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 15.6 cm, Çap: 10.7 cm
Envanter No: Lİ. 83.254

KAP KAİDESİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 27.5 cm, Çap: 32.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.526

KADEH
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.2 cm, Çap: 7.8 cm
Envanter No: Lİ. 85.186

KAP KAİDE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.1 cm, Çap: 5.2 cm
Envanter No: Lİ. 81.220

ÜÇ AYAKLI ÇANAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.3 cm, Çap: 17.4 cm
Envanter No: Lİ. 82.134

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 11.5 cm, Çap: 8.6 cm
Envanter No: Lİ. 81.229

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.3 cm, Çap: 4.0 cm
Envanter No: Lİ. 82.111

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 8.1 cm, Çap: 11.6 cm
Envanter No: Lİ. 81.85

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.9 cm, Çap: 5.6 cm
Envanter No: Lİ. 81.356

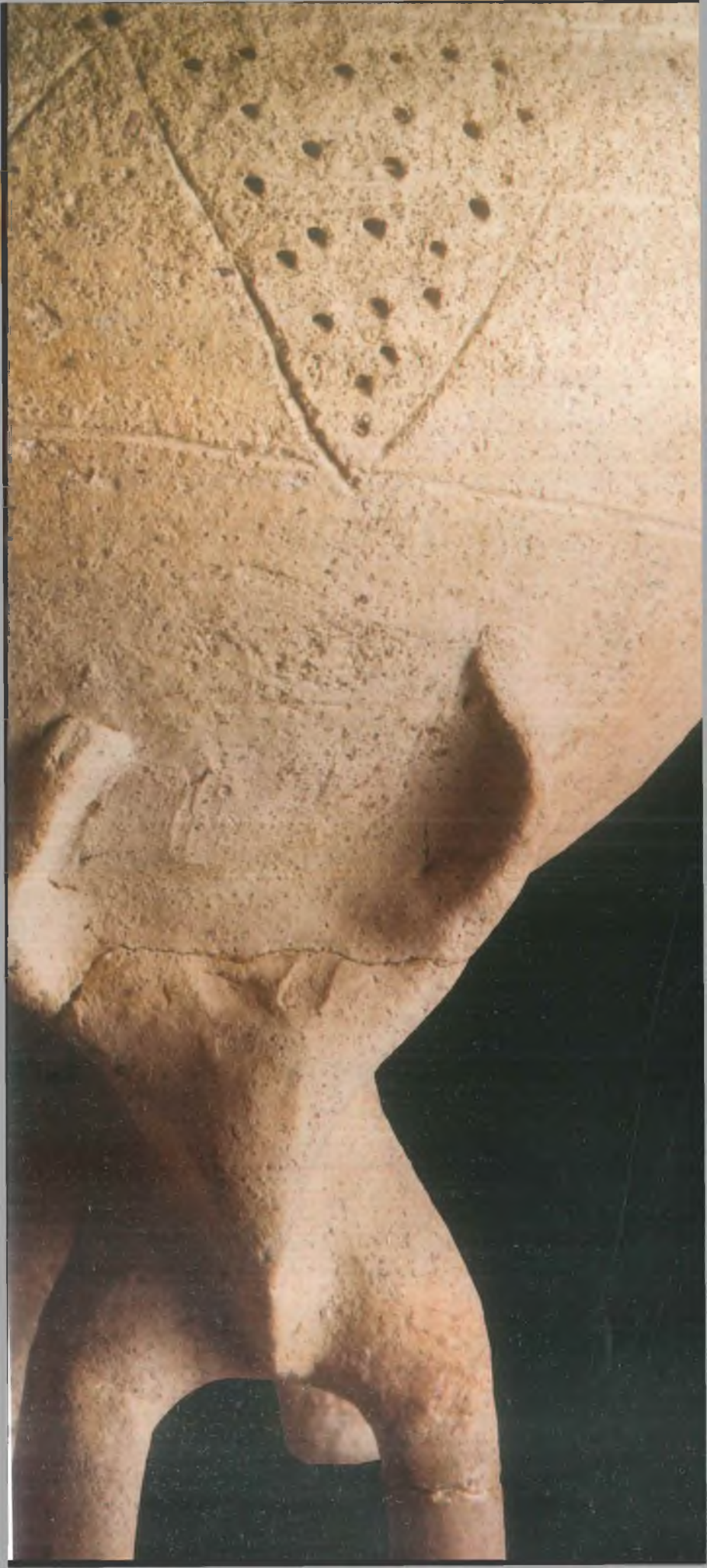

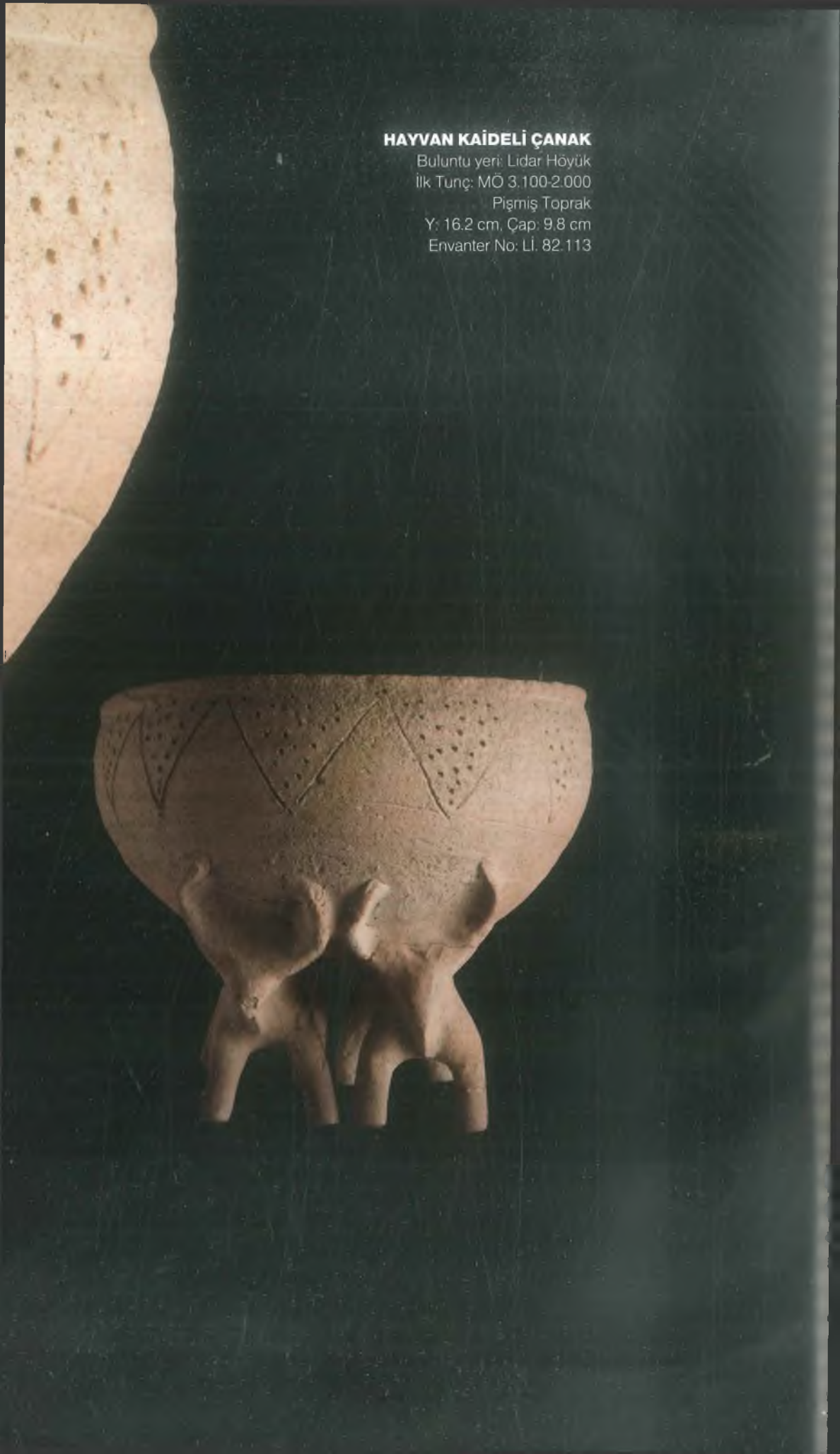

HAYVAN KAİDELİ ÇANAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 16.2 cm, Çap: 9.8 cm
Envanter No: Ll. 82.113

KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 12.7 cm, Çap: 12.5 cm
Envanter No: Lİ. 83.124

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 8.2 cm, Çap: 12.0 cm
Envanter No: Lİ. 81.337

İP TUTAMAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.7 cm, Çap: 5.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.494

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.5 cm, Çap: 9.5 cm
Envanter No: Lİ. 84.16

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.1 cm, Çap: 13.2 cm
Envanter No: Lİ. 81.308

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.5 cm, Çap: 3.5 cm
Envanter No: Lİ. 81.57

SEPET KULPLU KAP
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 8.1 cm, Çap: 8.2 cm
Envanter No: Lİ. 82.197

ÇANAK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 13.0 cm, Çap: 20.5 cm
Envanter No: HSK. 79.46

FİGÜRLÜ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 25.0 cm, G: 20.0 cm,
Envanter No: HSK. I. 81.10

BASKI BEZEMELİ SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.5 cm, G: 5.8 cm, K: 0.8 cm
Envanter No: HSK. 79.159

MÜHÜR BASKILI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.5 cm, G: 14.0 cm, K: 1.1 cm
Envanter No: HSK. 80.34

BASKI BEZEMELİ SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.8 cm, G: 4.4 cm, K: 1.1 cm
Envanter No: HSK. 79.169

MÜHÜR BASKILI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 16.2 cm, G: 16.6 cm, K: 0.6 cm
Envanter No: HSK. 80.90

BEZEMELİ SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 16.0 cm, G: 21.0 cm
Envanter No: HSK. I. 82.37

MÜHÜR BASKILI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
U: 15.5 cm, G: 10.2 cm,
Envanter No: HSK. 80.302

MÜHÜR BASKILI SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 16.2 cm, G: 16.6 cm, K: 0.6-1.3
Envanter No: HSK. 80.39

TESTİCİK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 16.5 cm, Çap: 7.0 cm
Envanter No: HSK. 82.269

EMZİKLİ KAP
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.5 cm, G: 12.5 cm
Envanter No: HSK. 79.45

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
y: 35.0 cm, Çap: 16.0 cm,
Envanter No: HSK. I. 80.300

MAŞRAPA
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 9.0 cm, Çap: 8.5 cm
Envanter No: HSK. 81.279

İP TUTAMAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.6 cm, Çap: 7.3 cm
Envanter No: HSK. 81.7

VAZO
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 15.5 cm, Çap: 3.5 cm,
Envanter No: HSK. I. 80.01

İP TUTAMAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hassek Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 11.2 cm, Çap: 8.4 cm,
Envanter No: HSK. W. 81.1

MİNYATÜR KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 2.0 cm, Çap: 1.6 cm
Envanter No: KZN. 04.14

KASE
Buluntu yeri: Kazane Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 6.6 cm, Çap: 11.9 cm
Envanter No: KZN. 94.5

KÜP
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 34.0 cm, Çap: 30.0 cm,
Envanter No: KH. 81.105

KAPAK
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 4.3 cm, Çap: 5.1 cm,
Envanter No: KH. 81.38

MİNYATÜR AYAKLI KAP
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 9.0 cm, Çap: 1.5 cm,
Envanter No: KH. 80.1

ÇANAK
Buluntu yeri: Kurban Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.6 cm, Çap: 11.3 cm
Envanter No: KH. 81.82

ÜÇ AYAKLI KAP
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 18.0 cm, Çap: 11.7 cm
Envanter No: Tİ. 81.61

İP TUTAMAKLI ÇİFT ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.50 cm, U: 6.0 cm
Envanter No: Tİ. 96.113

ÜÇ AYAKLI KASE
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.8 cm, Çap: 8.0 cm,
Envanter No: Tİ. 82.64

İP TUTAMAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 5.7 cm, Çap:2.6 cm
Envanter No: Tİ. 94.131

KAİDELİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.4 cm, Çap: 8.6 cm
Envanter No: Tİ. 94.97

KAİDELİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 17.0 cm, Çap: 14.4 cm
Envanter No: Tİ. 82.38

ÜÇ AYAKLI ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 15.0 cm, Çap: 11.2 cm
Envanter No: Tİ. 92.2

DEPAS
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.6 cm, Çap: 6.7 cm
Envanter No: Tİ. 91.36

KASE
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 8.0 cm, Çap: 13.5 cm
Envanter No: Tİ. 81.60

KOKU ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 10.9 cm, Çap: 2.2 cm
Envanter No: Tİ. 91.24

KAPAK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 1.8 cm, Çap: 4.5 cm
Envanter No: Tİ. 94.142

SEPET KULPLU AKITACAKLI KAP
Buluntu yeri: Titriş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 15.0 cm, Çap: 8.5 cm
Envanter No: Tl. 95.26

SÜZGEÇ
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.0 cm, Çap: 12.0 cm
Envanter No: TB. 98.2

AYAKLI KASE
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 14.0 cm, Çap: 14.0 cm
Envanter No: TB. 99.58

VAZO
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 17.1 cm, Çap: 7.3 cm
Envanter No: TB. 96.26

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 28.0 cm, Çap: 6.1 cm
Envanter No: M.H 00.23

KAPAK
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 2.1 cm, Çap: 5.3 cm
Envanter No: M.H 02.24

KAİDELİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 32.0 cm, G: 33.8 cm
Envanter No: ZB. 00.52

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Harabe Bezikan
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 7.1 cm, Çap: 5.9 cm
Envanter No: HBZ. 99.1

HAVAN
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Kireçtaşı
Y: 3.3 cm, Çap: 4.7 cm
Envanter No: ZB. 07.6

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 26.6 cm, Çap: 18.8 cm
Envanter No: ZB. 07.25

KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
İlk Tunç: MÖ 3.100-2.000
Pişmiş Toprak
Y: 30.0 cm, Çap: 20.8 cm
Envanter No: ZB. 08.4

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Taş
Envanter No: Lİ. 86.90

KOLYE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Kavkı
U: 17.0 cm
Envanter No: Lİ. 84.88

KOLYE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Taş-Kemik
U: 22.0 cm
Envanter No: Lİ. 84.85

KOLYE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Taş
Envanter No: Lİ. 84.186-D

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Salyangoz Kabuğu
Envanter No: Lİ. 87.186

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Taş
U: 1.18 cm, K: 1.24 cm
Envanter No: Lİ. 85.8

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
U: 5.5 cm, Çap: 4.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.91

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Klorit
Y: 3.38 cm, Çap: 2.2 cm
Envanter No: Lİ. 87.02

MÜHÜR BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 5.2 cm, G: 6.0 cm, K: 1.5 cm
Envanter No: Lİ. 86.01

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Hematit
Y: 2.4 cm, Çap: 1.3 cm
Envanter No: Lİ. 87.7

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Hematit
Y: 1.75 cm, Çap: 0.87 cm
Envanter No: Lİ. 87.4

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Obsidyen
U: 2.8 cm, Çap: 1.0 cm
Envanter No: Lİ. 87.8

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Hematit
U: 2.1 cm, Çap: 1.1 cm
Envanter No: Lİ. 84.33

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Taş
U: 3.1 cm, Çap: 1.7 cm
Envanter No: Lİ. 82.1

MÜHÜR
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Taş
U: 1.80 cm, K: 1.20 cm
Envanter No: TB. 99.88

SÜS ALETİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Kemik
Y: 11.5 cm, K: 0.92 cm cm
Envanter No: Lİ. 85.51

FİBULA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Tunç
Y: 2.7 cm, U: 4.0 cm, K: 1.0 cm
Envanter No: Lİ. 85.5

KUTU KAPAĞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Kemik
U: 9.5 cm, G: 4.7 cm
Envanter No: Lİ. 86.43

RESİMLİ PLAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Kireçtaşı
Y: 13.1 cm, G: 7.0 cm K: 6.1 cm
Envanter No: Lİ. 87.19

SÜRTME TAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Bazalt
Y: 27.0 cm
Envanter No: Lİ. 86.154

DEĞİRMEN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Kireçtaşı
Y: 16.8 cm, Çap: 23.5 cm
Envanter No: Lİ. 84.118

KUŞ BAŞLI OYUN TAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 2.95 cm, Çap: 1.88 cm
Envanter No: Lİ. 86.193

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 7.5 cm, G: 4.6 cm
Envanter No: Lİ. 84.54

YILAN FİG
Buluntu yeri: Lidar
Orta Tunç: MÖ 2.00

Y: 7.0 cm, G: 1.5 cm, K: (
Envanter No: L

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
U: 15.7 cm, G: 6.5 cm, K: 3.3 cm
Envanter No: Lİ. 85.87

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 6.5 cm, U: 7.6 cm
Envanter No: Lİ. 86.52

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Tunç
Y: 4.0 cm, U: 5.0 cm G: 2.2 cm
Envanter No: Lİ. 87.99

HAYVAN FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 3.9 cm, U: 4.6 cm
Envanter No: Lİ. 82.58

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 7.9 cm, U: 10.4 cm G: 4.5 cm
Envanter No: Lİ. 87.200

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Kazane Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 6.9 cm, G: 3.6 cm K: 1.67 cm
Envanter No: KZN. 98.6

RHYTON
Buluntu yeri: Akarçay Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 8.0 cm, Çap: 3.5 cm
Envanter No: A.H 05.1

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 27.5 cm, Çap: 21.0 cm
Envanter No: Lİ. 80.32

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 7.0 cm, G: 2.8 cm K: 1.8 cm
Envanter No: TB. 97.6

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 29.6 cm, Çap: 26.2 cm
Envanter No: Li. 80.29

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 10.4 cm
Envanter No: Lİ. 86.101

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 24.4 cm, Çap: 6.3 cm
Envanter No: Lİ. 84.115

GAGA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 16.0 cm
Envanter No: Lİ. 86.98

TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
U: 20.6 cm, Çap: 14.6 cm
Envanter No: Lİ. 83.61

TEK KULPLU ÇÖMLE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 44.3 cm, Çap: 10.1 cm
Envanter No: Lİ. 85.304

KÜP
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 38.4 cm, Çap: 17.0 cm
Envanter No: Lİ. 86.92

SEPET KULPLU KKAP
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 20.5 cm, Çap: 10.1 cm
Envanter No: Lİ. 85.113

KÜRESEL GÖVDELİ TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 22.0 cm, Çap: 4.5 cm
Envanter No: Lİ. 86.95

YAYVAN GÖVDELİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 9.5 cm, Çap: 8.4 cm
Envanter No: Lİ. 86.135

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 10.2 cm, Çap: 6.8 cm
Envanter No: Lİ. 86.174

KADEH
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 7.6 cm, Çap: 6.5 cm
Envanter No: Lİ. 87.157

AMPHORA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 37.5 cm, Çap: 12.0 cm
Envanter No: Lİ. 80.18

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 19.5 cm, Çap: 16.3 cm
Envanter No: Lİ. 86.116

BÜYÜK SÜZGEÇ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 10.5 cm, Çap: 2.8 cm
Envanter No: Lİ. 85.503

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 13.0 cm, Çap: 11.0 cm
Envanter No: Lİ. 86.148

SÜZGEÇ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 3.8 cm, Çap: 8.7 cm
Envanter No: Lİ. 85.120

ÜÇ AYAKLI KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 6.5 cm, Çap: 16.0 cm
Envanter No: Lİ. 86.181

RHYTON
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 10.6 cm, U: 18.5 cm, K: 5.4 cm
Envanter No: Lİ. 87.137

ÇANAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Orta Tunç: MÖ2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 10.5 cm, Çap: 24.0 cm
Envanter No: Lİ. 86.167

OÇ BAŞLI ÇÖMLEK
uluntu yeri: Tilbeş Höyük
ta Tunç: MÖ 2.000-1.600
şmiş Toprak
7.3 cm, Y: 8.0 cm, K: 0.5 cm
ıvanter No: TB. 99.91

ÜÇ AYAKLI MEYVELİK
Buluntu yeri: Kurban Höyük
Orta Tunç: MÖ 2.000-1.600
Pişmiş Toprak
Y: 16.0 cm, Çap: 14.0 cm
Envanter No: K.H 84.180

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Geç Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
U: 9.7 cm, Y: 6.2 cm,
Envanter No: L.İ. 85.88

BALIK RHYTONU
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
U: 31.5 cm, Y: 10.4 cm, K: 7.4 cm
Envanter No: Lİ. 85.100

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
U: 5.5 cm, Y: 3.5 cm,
Envanter No: Lİ. 85.89

KEÇİ HEYKELİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Kireçtaşı
U: 36.5 cm, Y: 18.0 cm, K: 12.5 cm
Envanter No: Lİ. 82.5

TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
Y: 43.5 cm, Çap: 9.8 cm
Envanter No: Lİ. 85.146

ÇİFT KULPLU ÇANAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
Çap: 35.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.125

MATARA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
Y: 29.2 cm, Çap: 6.4 cm
Envanter No: Lİ. 85.307

BALTA KALIBI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Taş
U: 16.7 cm, G: 6.3 cm
Envanter No: Lİ. 83.20

BULLA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Son Tunç: MÖ 1.600 – 1.200
Pişmiş Toprak
Y: 5.65 cm, Çap: 5.0 cm
Envanter No: Lİ. 85.157

ÜSTRASYON: FAHRİ PELİT

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3,3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.

* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

MÖ 1.200
DEMİR ÇAĞI
MÖ 330
HELENİSTİK DÖNEM
MS 244
ROMA DÖNEMİ
MS 1031
DOĞU ROMA DÖNEMİ
MS 1086
İSLAMİ DÖNEM
MS 1922
TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Mö. I. Binyıl Demir çağ yerleşim yerleri

Tuşpa
URMİYE GÖLÜ
Hasanlu
ZAGROSLAR
MEDİA
İRAN
Arrapha
Nuzi
Samarra
Bisutun
Elam
Susa
Nippur
BABİLONYA
Bit-amukani
Uruk
Ur
Eridu

DEMİR ÇAĞI
MÖ 1.200 - MÖ 330

MÖ 1200 - MÖ 330 yıllarına tarihlenen Demir Çağı'nın başlangıç evresi, Anadolu'da imparatorlukların çöktüğü, merkezi devlet otoritesinin ortadan kalkması sonucu, halkın uzmanlığa bağlı iş kollarını yürütemeyerek küçük gruplar halinde dağıldığı bir dönemdir. Anadolu'da devlet sisteminin çökmesi sonucu kentler boşalmış, kırsal nüfus artmıştır. Ön Asya ve çevresindeki iklim değişikliği, farklı alanlarda yaşayan halk gruplarının daha ılıman alanlara göç etmelerine yol açmıştır. Bu göç hareketi Kuzey Mezopotamya ve yakın çevresinde etnik çeşitliliği artırmıştır.

Ön Asya'da bu gelişim sürecinde, MÖ 9. yüzyılda Anadolu'da Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Frig Krallığı kurulmuş, Doğu Anadolu'daki göçer gruplar da birleşerek Urartu Krallığı'nı kurmuşlardır. İmparatorluk sonrasında Hititler varlığını, Güneydoğu Anadolu'da kurulan Geç Hitit krallıklarında sürdürmüşler, bölgeye güneyden göç eden Arami kabilelerinin kurduğu krallıklarla aynı coğrafyayı paylaşmışlardır. Bu çağda demir işleme teknolojisinin gelişmesine bağlı olarak daha etkili silah ve aletler üretilmiş, daha etkili savunma ve daha fazla ganimete erişmek için yeni savaş taktikleri geliştirilmiştir.

Kuzey Mezopotamya ve Güneydoğu Anadolu, MÖ 9. yüzyıldan itibaren Yeni Assur kralları tarafından fethedilmiş; kurulan yeni yerleşim birimlerine başka bölgelerden zorunlu göç ettirilen gruplar yerleştirilmiştir. Böylece farklı etnik gruplar birbirleriyle karıştırılarak imparatorluğun egemenliğine karşı oluşabilecek direnişler engellenmiş ve fethedilen tarım alanlarının işlenmesi için kurulan tahsisli çiftlikler için işgücü sağlanmıştır.

MÖ 7. yüzyıldan itibaren yazı, saray merkezli okulların dışına taşınarak yaygınlaşmış, kurak step bölgelerinde develerden oluşturulan kervanların kullanılmaya başlamasıyla, ticaret yolları çeşitlenmiş ve daha uzun mesafelere ulaşılmıştır. MÖ 6. yüzyılda Lidya'da ilk paranın basılmasıyla, ticaret ve ekonomik sistemin ölçüleri de değişmeye başlamıştır. Bu gelişmelere paralel olarak artan nüfusu ve toplumun seçkin kesiminin zenginleştiği sistemin kalıcılığını sağlamak için toplanan orduyu beslemek amacıyla tarım alanları genişletilmiştir.

Eğimli arazilerde teraslama, düz arazilerde su kanalları sisteminin geliştirilmesinin yanı sıra, bu dönemde yerleşim yerlerinin su gereksinimini sağlamak için kuyular açılmıştır.

Orta Fırat Havzası ve çevresi, MÖ 8. ve 7. yüzyıllarda tümüyle Yeni Assur İmparatorluğu'nun eyaletlerine dönüşmüştür. MÖ 612 - MÖ 550 yıllarında Anadolu, Med İmparatorluğu'nun; "Bereketli Hilal" bölgesi de Geç Babil İmparatorluğu'nun yönetimine girmiş, MÖ 550 - MÖ 330 yıllarında ise Pers İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

"Anadolu'da imparatorlukların çöktüğü, merkezi devlet otoritesinin ortadan kalkması sonucu, halkın uzmanlığa bağlı iş kollarını yürütemeyerek küçük gruplar halinde dağıldığı bir dönemdir."

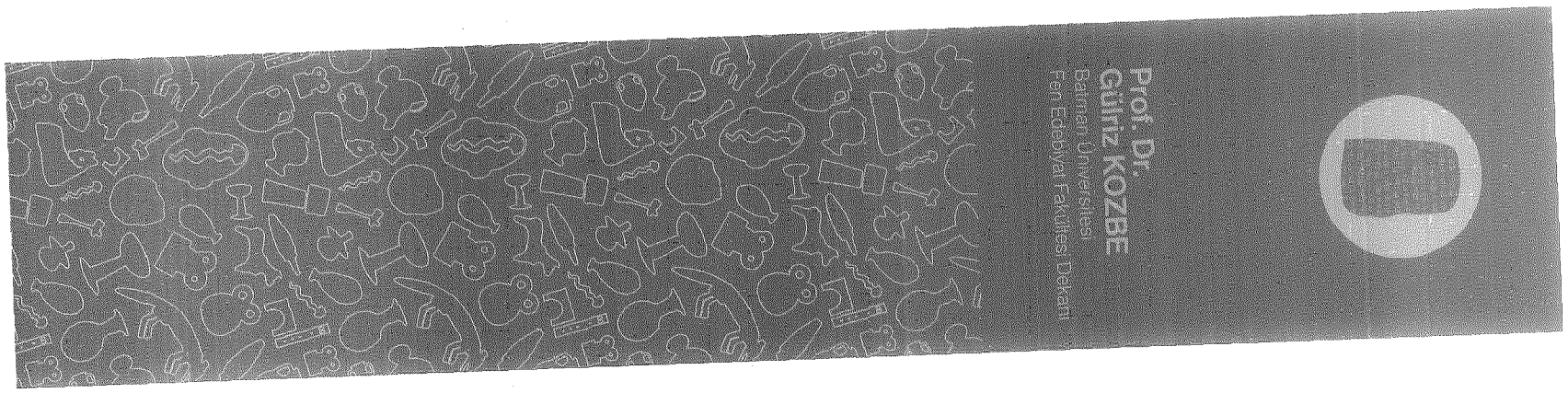
Prof. Dr.
Güliz KOZBE
Batman Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı

SULTANTEPE: ASSUR'UN GİZEMLİ KALESİ

Mezopotamya'nın en güçlü siyasi otoritelerinden Yeni Assur İmparatorluğu'nun Anadolu'daki en büyük ve içerdiği yazılı kaynaklar açısından en önemli yerleşmelerinden biri olarak kabul edilen Sultantepe Höyüğü, Şanlıurfa ilinin güneyinde, Merkez ilçeye 16, Harran'a 24 kilometre uzaklıktadır. Urfa Ovası'ndaki bu devasa höyüğün taban çapı yaklaşık 520 metre iken yüksekliği 42 metre'dir.

Sultantepe Höyüğü'nün Batı Görünümü

Sultantepe, yazılı kaynaklardan yola çıkarak bazı araştırmacılar tarafından Yeni Assur Dönemi'nin (MÖ 9.-7.yy) Anadolu'daki önemli şehirlerinden biri olan Huzirina ile eşleştirilmekle birlikte; Sultantepe 1951-52 yılları İngiliz-Türk ortak kazılarında ekip üyesi olan O.R.Gurney'e göre, Assur kralı Tukulti-Ninurta II'ye ait krali annallarda Nisibis şehrinden bir günlük yürüme mesafesinde bir yerleşim olarak tanımlanan Huzirina ile eşleştirilmesi doğru görünmemektedir (Gurney 1952: 30-1). Nitekim Nisibis, bir başka deyişle bugünkü adıyla Nusaybin (Mardin), Sultantepe'nin yaklaşık 210 kilometre doğusunda yer almaktadır. Dolayısıyla Sultantepe, ya aynı isimli başka bir yerleşim yerine karşılık gelmeli; ya da Erken Babil Dönemi bir yol güzergahında, Harran'dan sonra ikinci istasyon olarak tanımlanan Haziri'yle eşleştirilme olasılığı göz önünde bulundurulabilinir (Finkelstein 1957: 137; dipnot 6).

Sultantepe İngiliz-Türk Ortak Kazıları (1951-1952)

Anadolu - Mezopotamya siyasi ve kültürel tarihi açısından büyük önem taşıyan Sultantepe'deki ilk kazılar, 1951 yılında İngiliz hafir S.Lloyd ile Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin o dönemki müdürü N.Gökçe tarafından kısa bir sezon olarak gerçekleştirilip, 1952'de de bir dizi sondaj çalışması şeklinde devam etmiştir (Lloyd ve Gökçe 1953; Lloyd 1954). Geniş çaplı arkeolojik çalışmaların gerçekleştirilemediği

KAYNAKÇA:

Finkelstein J. J. (1957), "Assyrian Contracts from Sultantepe", Anatolian Studies 7, 137-145.

Gurney O. R. (1952), "The Sultantepe Tablets: A Preliminary Note", Anatolian Studies 2, 25-35.

Gurney O. R. (1953), "The Sultantepe Tablets", Anatolian Studies 3, 15-25.

Gurney O. R. (1956), "The Sultantepe Tablets (continued) V. The Tale of the Poor Man of Nippur", Anatolian Studies 6, 145-164.

Gurney O. R. (1957), "The Sultantepe Tablets (continued) VI. A Letter of Gilgamesh", Anatolian Studies 7, 127-136.

1952 sondaj kazılarının en önemli sonucu, 1951 yılında höyüğün kuzey-doğusunda tespit edilen ancak ortaya çıkarılamayan tabletlerin 10x7 metre boyutlarındaki bir sondajla açığa çıkarılmasıdır . Tabletler, "Kurdi-Nergal Evi" olarak adlandırılan, taş ve pişmiş tuğla döşemeli açık merkezi bir avlusu ve bununla bağlantılı üç küçük odası olan özel mülkiyet bir konutun içinde ele geçmiştir (Gurney 1952: 30).

1951-52 yıllarında sürdürülen İngiliz-Türk ortak kazıları sırasında yerleşimin sur duvarları ile höyüğün güney-batısında, toprak üzerinde gözlenen bazalt yapımı dev sütun altlığından yola çıkarak anıtsal giriş kapısı belirlenmiştir. Söz konusu mimari kalıntıların, diğer Assur yerleşmelerine dayanarak krali bir sarayı veya bir tapınağı işaret ettiğini belirtebiliriz. Dolayısıyla Sultantepe'de de içinde tablet arşivinin yer aldığı bir tapınak kompleksi söz konusu olmalıdır. Nitekim büyük olasılıkla tabletler, Assurluların Ay Tanrısı Sin'e atfedilen tapınağın kütüphanesine veya daha sonra ortaya atılan bir başka öneriye göre tapınak katiplerinin okuluna ait olmalılar (Lloyd ve Gökçe 1953: 43). Tek bir küçük örnek hariç hiçbirisi pişirilmemiş olan yaklaşık 600 adet kil tablet, Sultantepe Höyüğü'ndeki yazılı kaynak zenginliğini göstermesi adına çok önemlidir. Anadolu'da hala bu kadar çok Yeni Assurca tableti veren bir başka höyüğün olmaması Sultantepe'yi farklı ve ayrıcalıklı kılan bir durumdur.

Gılgamış Destanı (Gurney 1957), Yaratılış Destanı (Gurney 1952: 27-8), Nippur'lu Yoksul Adam Masalı (Gurney 1956), Assur limmu (bir yıllığına görevlendirilen memur) tabletleri, okul alıştırma tabletleri, sözleşmeler, büyü ve kehanet (omen) metinleri, medikal metinler, kurgusal tarihleme ile ilgili metinler, sözcük listeleri ve tanrılar adına düzenlenmiş ilâhî metinlerin yer aldığı Assurca, Akkadça ve Sümerce dillerinde yazılmış tabletlerin konu zenginliği dikkat çekicidir

(Gurney 1952; Gurney1953; Finkelstein 1957). Söz konusu tabletlerin büyük bir kısmı bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yer alırken bir kısmı da Şanlıurfa Arkeoloji ve Mozaik Müzesi'nde sergilenmektedir.

Yukarı Şehir'in tarihlendirilmesi için en önemli bulgu, höyüğün kuzey-batısındaki "C" Alanı'nda açığa çıkarılan C.2 Mekanı'nda ele geçen dört adet sözleşme tabletinin iki adetine ait kolofon kısmında okunan ve MÖ 684 ve MÖ 674 yıllarına tarihlenen limmu adlarıdır (Gurney 1952: 26; Finkelstein 1957: 137). Bu, Yukarı Şehir'deki iki evreli yerleşimin erken döneminin tarihlendirilmesini sağlayan önemli bir ipucudur. 1951-52 kazı çalışmaları sonucunda höyüğün Yeni Assur sonrası Geç Babil (MÖ 550 ye dek olan dönem) ve Akamenid Dönemi'ne (MÖ 550-333) denk gelen bir süreçte yerleşim görmediği; MÖ 2.yy ortalarına tarihlenen Helenistik Dönem'de ise tekrar yerleşimin başladığı anlaşılmıştır. Helenistik ve sonrası Roma dönemlerine (MÖ 333 - MS 400) ait yerleşimin kalıntıları, Assur katları üzerinde yaklaşık 7m yüksekliğindedir. 2. veya 3.yy'a gelindiğinde ise Sultantepe Höyüğü artık tamamen terk edilmiştir (Lloyd ve Gökçe 1953; Lloyd 1954).

Sultantepe ve Yakın Çevresi İntensif Yüzey Araştırması (2011)

2011 yılı Sultantepe ikinci etap arkeolojik çalışmaları, İngiliz-Türk ortak kazı çalışmalarından 60 yıl sonra, arkeolog ve jeofizik mühendislerinin yanı sıra lisans ve lisansüstü arkeoloji öğrencilerinden oluşan bir ekibin katılımıyla Prof.Dr. G.Kozbe'nin başkanlığında yürütülmüştür. Daha sonrasında başlatılması planlanan Sultantepe Höyüğü sistemli arkeolojik kazılarının alt yapısını hazırlamak üzere başlatılan 2011 çalışmalarına, 2 kilometre çapında intensif yüzey araştırmalarının yanı sıra manyetik gradyometre çalışmaları da dahil edilmiştir.

Sultantepe Höyüğü ve höyüğün 620 metre kadar güneybatısında yer alan Sultantepe Yakını Tepe 1 olarak adlandırılan ikinci bir yükseltinin de (37 S 491174D 4100095K) dahil olduğu yüzey araştırmalarının yürütüldüğü 2kilometre çapındaki çalışma alanı 36 adet farklı alt birime bölünerek intensif olarak

2011 Yılı Sultantepe Yakını Tepe 1 Mimari Topluluğu

taranmış ve Sultantepe Köyü İlkokulu'nda oluşturulan çalışma ortamında yazılı ve görsel olarak belgelenmiştir.

Yayınlarda daha çok bir Yeni Assur Dönemi kalesi olarak tanımlanan ve bu döneme ait tabletleriyle ön plana çıkan Sultantepe'de ve yakın çevresinde yapılan 2011 yılı yüzey taramasında bu dönemde yoğun yerleşim gördüğünü gösteren Assur seramikleri ve taş kap örnekleriyle karşılaşılmıştır. Bunun yanı sıra, Yalın Basit Mallar en yaygın grup olmak üzere, Bant Boya Bezemeli Yalın Basit Mallar, Metalik Mallar, İnce Şerit Açkı Bezemeli Mallar, Combed Wash Mallar, Üçgen Tutamaklı Pişirme Kapları gibi yüzeyden toplanan, Erken ve Orta Tunç

2011-Yılı Sultantepe Doğu Kesimi Yüzey Taraması

Çağlar'ına karşılık gelen MÖ 3. ve 2.binyıllara tarihlendirilen çok sayıdaki çanak çömlek parçası, Sultantepe'nin bu dönemlerde de bölge büyük ve önemli bir merkez olduğuna işaret etmektedir. 2011 yılı çalışmaları sırasında ele geçen yaklaşık 6200 çanak çömlek parçası, Neolitik Dönem'de başlayıp İslami Dönem'e dek kesintisiz devam ettiği sonucunu gösterebilir.

Sonuç

Tabletleriyle adeta "destan toprağı" olan Sultantepe Höyüğü, henüz sistemli arkeolojik kazıların başlamaması nedeniyle höyüğün Assur Dönemi'ndeki adı, dönemin mimarisi, tabletlerin yerleşimdeki varlık sebebi, ait oldukları mekan veya mekanların işlevleri açısından hala tüm gizemini korumaktadır. Höyük üzerinde günümüzde yapılmış olan su deposunun ve kanallarının yol açtığı toprak erozyonu, batı eteklerinin mezarlık olarak kullanımı, doğusu ve kuzeydoğusu yoğun olmak üzere neredeyse höyüğün tüm çevresini kaplayan Sultantepe Köyü'nün sebep olduğu modern yapılaşma ve sonucunda ortaya çıkan beşeri tahribat her geçen gün bu önemli yerleşimi yok etmektedir. Bu nedenle burada başlayacak olan kazılar, hem ivedilikle cevap bekleyen birçok sorunun aydınlanmasını sağlayacak; hem de her türlü tahribatın kısmen durmasına vesile olacaktır.

Gurney O. R. (1958),The Sultantepe Tablets I: Corrigenda", Anatolian Studies 8, 245-246

Gurney O. R. (1967), "The Sultantepe Tablets:Addendum and Additional Corrigenda", Anatolian Studies 17, 195-196.

Gurney O.R. ve Finkelstein J. J. (1957), The Sultantepe Tablets I, Londra.

Gurney O.R. ve Hulin P. (1964), The Sultantepe Tablets II, Londra.

Lloyd S. (1954), "Sultantepe. Part II. Post-Assyrian Pottery and Small Objects Found by the Anglo Turkish Joint Expedition in 1952", Anatolian Studies 4, 101-110.

Lloyd S. ve Gökçe N. (1953) "Sultantepe. Anglo-Turkish Joint Excavations, 1952". Anatolian Studies 3, 27-47.

OK UCU
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Tunç
U: 3.7 cm, G: 0.9 cm
Envanter No: Lİ. 83.128

OK UCU
Buluntu yeri: Titriş Höyük
Demir Çağı/Pers: MÖ 612 – 330
Demir
U: 7.60 cm, K: 0.4 cm
Envanter No: TB. 99.92

MIZRAK UCU
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Tunç
U: 10.3 cm, G: 1.8 cm, K: 0.2 cm
Envanter No: Lİ. 83.130

BALTA
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Demir
U: 10.6 cm, G: 5.5 cm, K: 1.5 cm
Envanter No: MT. 99.51

BONCUK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Taş
U: 2.6 cm, G: 1.5 cm
Envanter No: Lİ. 83.51

BONCUK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Silikat Taşı
U: 19.4 cm, G: 0.5 cm
Envanter No: Lİ. 83.42

BONCUK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Bronz
Çap: 6.45 cm, K: 0.9 cm
Envanter No: Lİ. 85.45

BONCUK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Serpantin
U: 1.6 cm, K: 2.2 cm
Envanter No: Lİ. 83.49

BİLEZİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Taş
U: 1.8 cm, G: 1.0 cm
Envanter No: Lİ. 83.45

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Cam
U: ..-.. cm, G: ..-..cm
Envanter No: Lİ. 85.84

FİBULA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Tunç
U: 8.0 cm, K: 0.5 cm
Envanter No: Lİ. 84.48

TAKI
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Gümüş
U: 3.1 cm, G: 1.9 cm, K: 0.2 cm
Envanter No: MT. 99.54

BULLA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı/Geç Hitit: MÖ 1.100 - 800
Pişmiş Toprak
Y: 4.5 cm, Çap: 6.0 cm
Envanter No: Lİ. 85.158

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı/Geç Hitit: MÖ 1.100 - 800
Taş
Y: 2.0 cm, Çap: 0.9 cm
Envanter No: Lİ. 85.153

SKARABE MÜHÜR
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 - 612
Kalker
Y: 0.7 cm, U: 1.6 cm, G: 1.1 cm
Envanter No: Lİ. 82.13

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Taş
Y: 3.91 cm, G: 1.65 cm, Çap: 0.33 cm
Envanter No: Lİ. 85.152

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Taş
Y: 2.1 cm, Çap: 0.95 cm
Envanter No: MT. 00.40

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 3.8 cm, Çap: 1.4 cm
Envanter No: 5770

SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKISI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 2.7 cm, Çap: 1.2 cm
Envanter No: 5700

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Kemik
Y: 3.8 cm, G: 1.4 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: Lİ. 84.103

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Renkli Fayans
Y: 5.6 cm, G: 4.7 cm, K: 2.5 cm
Envanter No: Lİ. 83.21

SÜVARİ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 6.0 cm, G: 3.4 cm
Envanter No: Lİ. 83.33

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 3.2 cm, G: 2.7 cm, K: 1.6 cm
Envanter No: Lİ. 83.36

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 4.8 cm, G: 2.4 cm
Envanter No: Lİ. 84.61

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 7.1 cm, U: 10.0 cm
Envanter No: Lİ. 83.139

AT FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 11.0 cm, G: 2.6 cm, K: 2.5 cm
Envanter No: MT. 99.23

RHYTON
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 15.8 cm, U: 20.3 cm, Çap: 12.6 cm
Envanter No: Lİ. 82.203

AT FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
U: 7.7 cm, G: 2.9 cm, K: 3.8 cm
Envanter No: MT. 99.48

SÜVARİ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
U: 6.5 cm, G: 2.2 cm, K: 2.1 cm
Envanter No: MT. 00.01

SÜVARİ FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
U: 3.9 cm, G: 1.8 cm, K: 1.9 cm
Envanter No: M.H. 02.2

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
U: 9.3 cm, G: 3.1 cm, K: 2.0 cm
Envanter No: MT. 99.29

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
U: 8.47 cm, G: 3.3 cm, K: 1.7 cm
Envanter No: M.H. 02.1

KADIN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Mezraa Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 6.0 cm, G: 4.5 cm, K: 2.5 cm
Envanter No: M.H. 01.18

FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Harran
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 2.5 cm, G: 1.2 cm, K: 1.3 cm
Envanter No: HR. 07.5

FİGÜRİN PARÇASI
Demir Çağı: Harran
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 2.5 cm, G: 2.6 cm, K: 3.5 cm
Envanter No: HR. 03.1

FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Harran
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 5.2 cm, G: 3.4 cm, K: 3.1 cm
Envanter No: HR. 11.3

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Tunç
U: 2.3 cm, Y: 3.8 cm, G: 0.7 cm
Envanter No: 4739

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu Yeri: Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1200-330
Kireç Taşı
U: 9,9cm, Y: 7,7cm, K: 3,9cm
Envanter No: 3078

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Tunç
Y: 8.1 cm, U: 1.7 cm, K: 0.7 cm
Envanter No: 4764

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Tunç
Y: 1.7 cm, U: 3.2 cm, K: 0.9 cm
Envanter No: 5130

SUNU KABI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Bazalt
Y: 7.9 cm, U: 18.5 cm, K: 10.5 cm
Envanter No: 6969

BASKI BEZEMELİ KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 5.3 cm, G: 5.8 cm
Envanter No: Lİ. 83.38

KAP PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
U: 4.2 cm, G: 11.6 cm
Envanter No: Lİ. 83.37

AMPHORA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 73.2 cm, Çap: 24.0 cm
Envanter No: Lİ. 83.154

TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 10.2 cm, Çap: 8.2 cm
Envanter No: Lİ. 82.184

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 14.7 cm, Çap: 11.6 cm
Envanter No: Lİ. 84.13

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 17.3 cm, Çap: 8.0 cm
Envanter No: Lİ. 80.21

YONCA AĞIZLI VE AKITACAKLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 12.0 cm, Çap: 9.8 cm
Envanter No: Lİ. 84.12

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 10.5 cm, Çap: 9.3 cm
Envanter No: Lİ. 85.202

HAVAN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Bazalt
Y: 16.0 cm, Çap: 23.0 cm
Envanter No: Lİ. 84.26

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 14.3 cm, Çap: 16.8 cm
Envanter No: Lİ. 83.135

ÇANAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 13.8 cm, Çap: 8.9 cm
Envanter No: Lİ. 85.208

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 7.1 cm, Çap: 8.0 cm
Envanter No: Lİ. 84.9

SİVRİ DİPLİ ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Demir Çağı/Akhamenid: MÖ 700 - 600
Pişmiş Toprak
Y: 48.0 cm, Çap: 14.0 cm
Envanter No: ZB. 02.9

TESTİ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 9.3 cm, Çap: 9.5 cm
Envanter No: ZB. 99.15

ÇANAK
Buluntu yeri: Mezra-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Tunç
Y: 4.2 cm, Çap: 17.5 cm
Envanter No: M.T 03.1

SİVRİ DİPLİ ŞİŞE
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Demir Çağı:/Akhamenid: MÖ 700 – 600
Pişmiş Toprak
Çap: 16.5 cm
Envanter No: ZB. 02.17

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Harran
Demir Çağı: MÖ 1.200 – 330
Pişmiş Toprak
Y: 23.5 cm, Çap: 35.5 cm
Envanter No: HR. 03.3

KASE
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Demir Çağı/ Akhamenid: MÖ 700 - 600
Pişmiş Toprak
Y: 6.4 cm, Çap: 13.5 cm
Envanter No: ZB. 02.15

TESTİ
Buluntu yeri: Mezraa-Teleilat
Demir Çağı: MÖ 1.200 - 330
Pişmiş Toprak
Y: 4.4 cm, Çap: 10.0 cm
Envanter No: M.T 00.23

GILGAMIŞ DESTANI
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 - 612
Pişmiş Toprak
U: 10.2 cm, G: 7.3 cm, K: 2.3 cm
Envanter No: SU. 51.7

GILGAMIŞ DESTANI

ÖN YÜZ

1 Günün ilk ışıkları doğduğunda, Gılgamış (arkadaşına) [şöyle seslendi:]
2 "annesi bir ceylan, babası (ise) yabani bir eşek olan Enkidu [arkadaşım] (sen böyle) ya[ratılmıştın].
3-4 Süsleri kuyrukları olan, seni ve tüm otlaklardaki sığırları yetiştirenler,
4-5 Şimdi (onlar da) sedir ağacı ormanında Enkidu'nun ardından yas tutsun, sussun gece ve gündüz.
6-7 Tüm Uruk büyükleri senin yasını tutsun, arkamızdan saygıyla ansınlar bizi, herkes,
8 sanki senin annenmiş gibi ağlasın, [....] senin için yas tutsun,
9 aralarında biz, ... Belki ayılar, sırtlanlar, [panterler,] (ardından) yas tutsun,
10-11 (yas tutsun) vahşi bozkır oyunundaki kaplan, lulīmu geyiği, leopar, vahşi boğa, ayyālu geyiği ve dağ keçileri.
11-12 Yas tutsun yatağını geçmek için kullandığımız Ula nehri [.....]
12-13 Yas tutsun berrak suyunda ıslandığımız Fırat nehri.
13 Yas tutsun Uruk'lu adamlar.
14-15 [.....] ....., şehrin (kutsal) boğasını yendiğimiz. Yas tutsun senin yüceltilmiş adın için [....] Eridu kentindeki adamlar.
15-16 Yas tutsun [.....] senin yüceltilmiş adın için.
16-17 Yas tutsun [.....] senin için darı yetiştiricileri,
17-18 Yas tutsun senin için tereyağı yapanlar.
18-19 Yas tutsun senin içmen için bira yapanlar.
19-20 Yas tutsun iyi şaraplarla seni rahatlatan kadınlar.
20-21 Yas tutsun evin, karın ... senin sözün.
22 Sevgili kardeşim senin kız kardeşin gibi yastayım, belki [.....]
23 [.....] onların saçları

ARKA YÜZ

1 Enkidu! Ben senin annen ve baban olmuştum. Senin (gezdiğin)
meralarda senin için ağlayacağım.
2 Beni duy, Ey Enkidu sesime kulak ver! Beni duy, Ey [Uruk]
büyükleri/ermişleri
3 Ben tıpkı ağıt yakan kadınlar gibi arkadaşım için acı acı
ağlayacağım,
4 Yanımdaki balta, kolumdaki güvenilir silah,
5 Kuşağımda hançer, önümdeki zırh, arkamdaki siperim ...,
6 Bayram kıyafetim, sevinç giysim kötü bir [....] benden uzak tutan
Geniş ülkenin çevik katırı, yabani eşeği ve panteri olan Arkadaşım!
7-8 (Birlikte) Dağlar aştığım, şehrin boğası [....] sedir ormanının kralı
9-10 Humbaba'yı yendiğim Enkidu!
Şimdi seni esir eden bu uyku nedir! Sen kararıyorsun ve beni
11 duymuyorsun!
Niçin o başını kaldırmıyor! Kalbine dokundum, ancak hiç çarpmıyor.
12 Arkadaşımın yüzü tıpkı bir kuş gibi örtülmüştü, ben ise, kafesteki
13-14 [kartal gibiyim], çembere sıkıştırılmış bir aslan gibi (acıyla sıkıştığım
yerde) önünde ve arkanda (ileri geri) yürüyorum.
Saçlarımı bir tarakla yoluyor ve kopartıp, atıyorum.
15-16 O gözyaşlarını sildi ve onun (Enkidu'nun) en güzel giysilerini sanki
16 uğursuzlarmış gibi attı.
[Sonra] Gılgamış ülkenin ileri gelenlerini çağırdı (ve onlara şöyle
17 seslendi) "Ey demir ustası!, Ey [.....]-ustası!,
Ey [.....]-ustası, Ey altın ustası, kapşarrer'i arkadaşım için yapın [....]"
18 [Sonra] O arkadaşı için uzunluğu [.....] bir heykel tasarladı [..... ve
dedi ki:]
19 [.....] ... senin bedenin altından, kalbin lapis lazuliden [.....]

20

Transkripsiyon: O. R. GURNEY 1954
Tercüme: Yrd. Doç. Dr. **Nurgül YILDIRIM**
Mustafa Kemal Üniversites/Tarih Anabilim Dalı/2017

ŞAMAŞ İÇİN YAPILAN DUA METNİ
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 - 612
Pişmiş Toprak
U: 14.4 cm, G: 8.9 cm, K: 2.3 cm
Envanter No: SU. 51.64

ASTROLOJİ İLE İLGİLİ METİN
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 - 612
Pişmiş Toprak
U: 12.5 cm, G: 8.9 cm, K: 2.3 cm
Envanter No: SU. 51.74

NAZARA KARŞI YAPILAN BÜYÜ/SİHİR METNİ
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 - 612
Pişmiş Toprak
U: 10.1 cm, G: 6.8 cm, K: 2.3 cm
Envanter No: SU. 51.75

NİPPUR'LU YOKSUL ADAM MASALI
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 - 612
Pişmiş Toprak
U: 18.5 cm, G: 13.5 cm, K: 2.6 cm
Envanter No: SU. 51.78

BÜYÜ VE SİHİR METNİ
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 – 612
Pişmiş Toprak
U: 7.6 cm, G: 4.6 cm, K: 2.0 cm
Envanter No: SU. 51.99

ÇİVİ YAZILI TABLET
Buluntu yeri: Sultantepe
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 – 612
Pişmiş Toprak
U: 8.1 cm, G: 5.3 cm, K: 2.5 cm
Envanter No: SU. 52.134

SFENKS
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Demir Çağı:/Geç Hitit: MÖ 1.100 – 800
Bazalt
Y: 85.0 cm, G: 58.0 cm, K: 75.0 cm

SİN TAPINAĞI ADAK STELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Demir Çağı/Yeni Babil: MÖ 612 – 330 ?
Bazalt
Y: 176.0 cm, G: 58.5 cm, K: 34.4 cm

"Tanrılarla olan iletişim, gerek adak kurban ederek ve tanrılar tarafından kutsanışı devam ettiren ziyafetler organize ederek ya da insanların tanrıların memnuniyetsizliklerinin nedenlerini anlamalarına yardımcı olan kehanetler aracılığıyla yine hayvanlar aracılığıyla yapılmaktaydı. Tanrılarla ilişkileri iyi tutmak, adakların devam etmesine bağlıydı"

2015, Collins, Billie Jean. "Hitit Dünyasında Hayvanlar. Aktuel Arkeoloji : Mart-Nisan (2015). Aktuel Arkeoloji Yay. İstanbul. Syf:99

BOĞA KAİDESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Demir Çağı/Geç Hitit: MÖ 1.100 - 800
Bazalt
Y: 70.0 cm, G: 53.0 cm
Envanter No: 15

ÇİFT ASLANLI SÜTUN KAİDESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Demir Çağı/Geç Hitit: MÖ 1.100 – 800
Bazalt
U: 11.0 cm, Y: 82.0 cm, G: 86.0 cm

BOĞA KABARTMALI VE YAZITLI KAİDE
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Demir Çağı/Assur: MÖ 800 – 612
Bazalt
Y: 67.5 cm, G: 108.5 cm, K: 85.0 cm

KRAL NABONİDUS STELİ
Buluntu yeri: Harran
Demir Çağı/Yeni Babil: MÖ 612 – 330
Bazalt
Y: 196.0 cm, G: 100.0 cm, K: 25.0 cm
Envanter No: 2

KRAL NABONİDUS STELİ
Buluntu yeri: Harran
Demir Dönemi/Yeni Babil: MÖ 612 – 330
Bazalt
Y: 170.0 cm, G: 100.0 cm, K: 25.0 cm
Envanter No: 4

SÜTUN I.

Tanrılar ve tanrıçalar arasında hiçbirinin anlayamayacağı Sin'in büyük işi, o eski günlerde yeryüzüne inmedi, bundan dolayı da yeryüzündeki insanlar onu göremediler; zamanı gelinceye kadar ne tabletlere yazabildiler ne de onun heykelini dikebildiler. Mekânı cennet olan Tanrıların ve Tanrıçaların Efendisi Sin! Cennetten Babil kralı Nabunâ'id'in önüne indin! Ben, tek oğul, hiç kimsesi olmayan Nabunâ`id'im ki, krallık benimle değildi, ama tanrılar ve tanrıçalar benim için dua ettiler ve Sin beni krallığa çağırdı. Gece yarısı rüyamda bana şöyle dedi: "Harran kentindeki Sin Tapınağı Ehulhul'u çabuk inşa et!. Bütün ülkeleri senin eline emanet edeceğim."
Fakat insanlar, Babil, Borsippa, Nippur, Ur, Uruk, Larsa'nın oğulları, rahipler ve Akkad ülkesinde ikamet eden halk, baştanrıya karşı en büyük günahı işlediler ve onu hor gördüler, onun hakkında saygısızca konuştular. Tanrıların Kralı Nannar'ın korkunç öfkesini unuttular, yalanlar söylediler ve hileler yaptılar. Köpekler gibi birbirlerini yediler. Aralarında hastalık ve kıtlık ortaya çıktı ve ülke halkının sayısı azaldı. Ve ben kendim şehrim Babil'den Tema, Dadanu, Padakku, Hibra, İadikhu kentlerinin yolundan İatribu'ya kadar uzaklaştım, bunların aralarında on yıl dolaştım ve kentim Babil'e gitmedim. Cennette yaşayan Tanrıların ve Tanrıçaların Efendilerinin Efendisi, Tanrıların Kralı Sin'in sözüyle onlar beni korudular. Nannar'ın, Şamaş, İştar, Adad ve Nergal'in emriyle kendi iyiliğimi korumamı ve kendi kendime gelmemi sağladılar. O yıl içinde Nisan ve Taşritu aylarında Akkad ülkesinin ve dağların denizlerin bol olduğu Hatti ülkesinin halkına, çok sıcak olan yaz içinde Siwanu, Du'uzu, Abu, Ululu, Taşritu aylarında; bu aylarda, bu yıllarda cennetin ve yerin bekçisi Adad, Sin'in emriyle onlara yağmur sularını kesilmeksizin içmelerine izin verdi. Onlar mal, mülk ve servetlerine benden önce huzur içinde kavuştular. Sin'in sözüyle, onsuz ülkede düşmanlık ve barış var olmayan, hiçbir silahı unutulmayan savaş hanımefendisi İştar'ın eli onların üzerindeydi. Mısır ülkesinin, Med şehrinin, Arapların ülkesinin kralları ve düşmanlığın bütün kralları, uzlaşma ve iyi münasebetler için benden önce elçiler gönderdiler. Silahları ..... olan Arapların ülkesinin halkı ve Akkad ülkesinin halkı ..... yağma ve mülkü ele geçirmek için ayaktaydı.

SÜTUN II.

Sin'in sözüyle Nergal, onların silahlarını parçaladı; ayağımın altında hepsinin başını ezdi. Emrin efendisi, onsuz hiçbir ağız açılmayan ve kapanmayan Şamaş, babası ve yaratıcısı Nannar'ın emrini başararak benim ellerime bıraktığı Akkad ve Hatti ülkelerinin halkı, benimle ağız ve kalp birliği ettiler, bana bekçilik yaptılar, benim emirlerimi uzak dağların ötesine taşıdılar. Birbirini izleyen emirleri takip ederek seyahat ettim. On yılda kararlaştırılan vakte, yani tanrıların kralı Nannar'ın tamamladığı günlere ulaştım. O demişti ki, Taşritu ayında, 17. günde ki, o gün Sin uygun bir şekilde takdim edilir, bu onun açıklamasıdır. Tanrıların Efendisi Sin, ilk günde "Anu'nun kolu" denilen cennete dokunmuş, yeryüzünü kırmış olan Anu'nun makamının işlemlerini birleştirir, Enlil'in makamının işlemlerini tamamlar, Ea'nın makamının ayinlerini kabul edersin. Cennetin bütün ayinlerini tamamen elinde tutan, Tanrıların Enlil'i, kralların kralı, efendilerin efendisi, sözünden geri dönmeyen, sözü ikinci kez söylemeyen O, tektir. Onun yüce baştanrılığına olan saygıyla cennet ve yeryüzü doyar, onun yüz ifâdesiyle cennet ve yeryüzü felâkete uğrar. Sensiz kim ne yapabilir ki? Senin kalbinin dinlenmek istediği yere, senin kalplerin içine koyduğun bu yüce baştanrılığına saygı ve gelecek günler onun kuruluşları güvende olacak, ama senin kalbine harap etmek istediğin ülkelerin kalbinde sana olan saygıyı uzaklaştırırsın ve onu sonraki günlerde devirirsin. Cennette oturan tanrıların ve tanrıçaların koruyucusu, cennetin ve yeryüzünün işlevlerini tamamlayan Nannar'ın ağzından çıkan her emrini başaran, hepsinin babası ve yaratıcısı olan, onun her gün cennetten dağıttığı yüce emrinin aydınlanmadığı hiçbir ülke bulunmayan o, tektir. Tanrılar, sazlar gibi titrer ve ürperir, yüce tanrıbaşının değiştirilemeyen emrindeki Anunnaki ..... dağlar.

SÜTUN III.

Kâhinlerin ve yorumcuların kehanetiyle yol kesilmedi. Yattım, gece yarısı korkunç bir rüya gördüm, ... söze kadar. Yıl tamamlandı, tayin edilen zaman geldi. ..... Tema şehrinden döndüğümde... efendiliğimin kenti Babil ... Onların baktığı ve ... selamlama ve hediyeleri aldıkları .... yakındaki krallar yanıma gelirler ve ayağımı öperler ve uzaktakiler bunu duydular ve onun yüce tanrıbaşılığından korktular. Yanında duran ve birazı da uzakta duran tanrılar ve tanrıçalar geri döndüler ve benim için iyi konuştular ve kâhinlerin kehanetinde organlar benim için uygun bir şekilde çıkarıldı. Bolluk içinde bolluk ve servetle, uzaklardaki halkımı yönettim ve kendi ülkeme giden yolu sağlıklı bir şekilde aldım. Dikkat ettiğim yüce tanrıbaşılığının sözü ile kalmadım, daralmadım ve dinlenmedim. Tanrıların kralı Sin'in ellerime bıraktığı Yukarı Deniz'deki Mısır sınırından Aşağı Deniz'e kadar Akkad ve Hatti ülkelerinin halkını çağırmaya izin verdim. Sin Tapınağı Ehulhul'u yeniden inşa ettim, işini bitirdim. Sin, Ningal, Nusku ve Sadarnunna'nın ellerini kraliyet şehrim Şuanna'dan kavradım; onların bu kalıcı kutsal yerlerine girmelerine ve oturmalarına izin vererek neşeyle eşlik ettim, huzurlarında şereflerine cömertçe sel gibi şarap akıttım ve hediyeleri çoğalttım. Neşeli gürültülerle Ehulhul'u doldurdum ve insanlarının kalplerine sevinç getirdim. Tanrıların kralı, efendilerin efendisi, mekânı cennet olan, cennetteki tanrılarla karşılaştırılınca ismiyle onlara üstün gelen Sin'in, ayrıca onun ışığı olan Şamaş'ın, Nusku, İştar, Adad, onları geçen Nannar'ın emrini yerine getiren Nergal'in emirlerini başardım. Savaşmak için ne zaman kollarımı kaldırsam, Nannar'ın emrini başarmak için çevresine bakarım. Sin'in kraliyete çağıracağı her kim olursan "Ey oğul, oğlum" diyecek sana, mekânı cennet olan, emri değiştirilemeyen ve sözü iki kez söylemeyen Sin'in türbesi. O ki, ...deki silahıyla.

KRAL NABONİDUS STELİ
Buluntu yeri: Harran
Demir Çağı/Yeni Babil: MÖ 612 – 330
Bazalt
Y: 140.0 cm, G: 95.0 cm, K: 25.0 cm
Envanter No: 3

SÜTUN I.

1 Ben Kraliçe Adda-guppi (Addagoppe),
2 Babil Kralı Nabium Na'id/ Nabonid'in annesi
3-4-5 Baş tanrılıklarının izinden gittiğim, çocukluğumdan beri kendimi adadığım tanrılarım Sin, Ningal, Nusku ve Sadarnunna
6-7-8 Babil Kralı Nabopolassar'ın 16. yılındayken, Tanrıların Kralı Sin'in (kutsal) kenti ve tapınağı öfke doluydu ve (bu öfke) gökyüzüne yükseldi...kent ve
9 içinde yaşayan halk harap oldu.
10-12 Bu nedenle onların baştanrısı ve benim peşinden ayrılmadığım Sin'in, Ningal'in, Nusku'nun ve Sadarnunna'nın tapınaklarına ve onların baştanrılarına tapındım. (Ve) gece ve gündüz tanrıların kralı Sin'in giysisinin bir ucunu onların üzerine serdim.
12-14 Yaşamım boyunca Sin'in, Šamaš'ın, İštar'ın ve Adda'nın (ve) baştanrılığının yüceliğini durmadan, ... (hep) aklımda tuttum.
15 Ben hem yeryüzünde hem de gökyüzünde onların adanmışıyım. Benim kutsallarım,
16 onların bana verdiği iyi düşünceleri, günler, geceler, aylar ve yıllar boyunca onlara (geri) sundum.
17 gece ve gündüz tanrıların kralı Sin'in giysisinin bir ucunu onların üzerine serdim.
18 Gözlerim yakarışlarda yüzünün tevazusundaydı.
19 Onlardan önce yakardım ve boyun eğdim "belki (yüzünü bana) dönersin" (diye)
20 Benim olduğum kente, (bu kentin) insanlarına, kara başlılara
21-23 Senin baştanrının yüceliği için tapınılsın, "Tanrım ve Tanrıçamın kalbine seslenmek için", iyi cins yünden bir giysi, mücevherler, gümüş, yeni üretim altın, parfüm ve tatlı yağ...
24-26 Bunlar benim bedenim için değildi, yalnızca elbise dışında, giysimi giydim, Dışım sessizdi, Ben onların dualarında ilan ettim Kentimin ve Tanrıçamın görkemini
27 Kalbimdeydin ve (ben böylelikle) onları gözettim.
28 İyi olan hiçbir şeyi unutmadım, ancak onlardan önce (daima) sahip çıktım.
29-32 Doğduğum yıl olan Assur kralı Assurbanipal'in 20. görev yılından, Assurbanipal'in 42. görev yılına, oğlu Assur-etil-ilāni'nin 3. görev yılına, Nubupolassar'ın 21. görev yılına, Nabukadnezar'ın 43. görev yılına, Awēl-Marduk'un 2. ve Neriglissar'ın 4. görev yılına,
33-34 Onun yüce baştanrılığının tapınağının izinden gittiğim, yeryüzünün ve gökyüzünün ve tanrıların kralı Tanrı Sin'in 95. yılına kadar,
35 35) O benim yaptığım iyi işleri gülümseyerek izledi,
36-37 yakarışlarımı duydu, O bana sözümü bağışladı, kalbinin öfkesini dindirdi.
38-39 Harran'daki Tanrı Sin'in kalbinin sevinci olan É.HUL.HUL tapınağına doğru, saygıyla yönelmişti.
39-40 Tanrıların kralı Sin bana ve tek oğlum, rahmimin armağanı Nabu na'id'e (Nabonid) baktı,
40-44 Onu kral olarak belirledi ve yukarı denizdeki Mısır sınırından, aşağı denize kadar bütün toprakları onun egemenliğine tahsis etti.
44-46 Ellerimi yukarı kaldırdım ve Tanrıların kralı Sin'e saygıyla [(minnetimi) sundum. Annesinin sevgili oğlu, rahmimin armağanı Nabu na'id (Nabonid) için...]

SÜTUN II.

1 Sen onu krallığa çağırdın, Sen onun adını söyledin,
2-4 Sen yüce baştanrılığının gücüyle büyük tanrıların onu bölmesine izin verme, onlar onu düşman eline düşürebilirler, unutma!
4 Ama iyi bir şey yap É.HUL.HUL tapınağı ve ona bağlı yapıları tamamlamak (gibi)?.
5-7 Rüyamda Tanrıların kralı Sin ellerini üst üste koymuştu (ve) bana (şunları) söyledi: "Seninle oğlun Nabu na'id'in (Nabonid) egemenliği altına, tanrıların son durağı Harran'ı bırakacağız;
8 O É.HUL.HUL tapınağını inşa ettirecek, O olağanüstü bir yapı olacak ve Harran'ı
9 daha önceden yapılmış olandan daha muazzam bir tapınakla taçlandırılacak
10 Tanrı Sin'in, Ningal'in, Nusku'nun ve Sadarnunna'nın eli
11 elinden tutacak ve onlarla É.HUL.HUL tapınağına gireceksin"
11-12 Beni onurlandırmak için (benimle) konuşan Tanrıların kralı Sin'in sözünü (duydum) ve ben onun (tapınağın) tamamlandığını gördüm.
13-15 Tek oğlum, rahmimin armağanı Nabu na'id (Nabonid) Tanrı Sin'in, Ningal'in, Nusku'nun ve Sadarnunna'nın unutulmuş ayinlerini o tamamladı.
15-19 Yeni bir É.HUL.HUL inşa etti ve (onu tüm) yapılarıyla tamamladı. Harran daha önceden yapılmadığı kadar muazzam bir
17 tapınakla taçlandırıldı, Tanrı Sin'in, Ningal'in, Nusku'nun ve Sadarnunna'nın eli onu krali kenti Šuanna'dan destekledi.
19-21 Onların kalplerinin sevinci É.HUL.HUL tapınağını Harran'ın ortasında, (onların) izniyle yaptı ve onların hoşnutluğunu sağladı.
21-23 Eski zamanlardan beri Tanrıların kralı Sin, (böyle) bir şeyi yapmamıştı, hiç kimse için yapmamıştı, ama onun baştanrılığına duyduğum sevgim için (yaptı),
23-25 Tanrıların krali Sin'in giysisinin ucuna uzandım, başımı yukarı kaldırdı ve karada bana güzel bir ad koydu. Uzun günler, uzun yıllar (boyunca) kalbinin ferahlığını benim üzerimde arttırdı.
26-29 Asur kralı Assurbanipal'in krallığından, oğlum, rahmimin armağanı, Babil kralı Nabu na'id (Nabonid)'e kadar şükranla (andığımız) Tanrıların kralı Tanrı Sin bana 104 yıllık mutluluk bağışladı, O beni aydınlatır, gözlerimin bakışını açar, algımı mükemmelleştirir, ellerime ve ayaklarıma sağlık verir.
31-32 (O) iyi seçilmiş sözlerimdir, yiyeceğim, içeceğimdir, benimle aynı fikirdedir. Bedenim sevinçli, kalbim iyidir.
33-34 Benden dört nesil öncesine kadar büyüyen benim soyumu gördüm ve bir çocuk (ile onu) tamamladım.
34-36 Tanrıların kralı Sin, beni gözeten sensin, günlerimi uzatan sensin, Babil kralı oğlum Nabu na'id'i (Nabonid) sahibim Sin'e adıyorum.
36-39 Yaşadığı süre boyunca sana karşı gelmeyecek, benimle birlikte iyiliğin koruyucularından olması için sen görevlendirdin onu ve onlar (senin verdiğin) görevle benim doğumuma neden oldular.
39-40 Senin yüce baştanrılığına karşı (işlenen) günahlara ve suçlara karşı sabır göstermezsin, ancak onun senin yüce baştanrılığına hizmetine izin ver.
40-44 40- 44) Babil kralı Nabupolassarı'ın 21 yılında, oğlu Nabukad-

nezar'ın 43 yılında ve Babil kralı Neriglissar'ın 4 yılında, Onlar Babil krallığına 68 yıldır sahip oldukları için onları saygıyla andım ve onları gözettim.

45-46 Nabupolassar'ın oğlu Nabukadnezar'dan önce ve Babil kralı Neriglissar'dan önce, oğlum, rahmimin armağanı, Babil kralı Nabu na'id'in (Nabonid) güçlenmesine neden oldum.

47-48 (Ama) O gece ve gündüz onların gözetimindeydi ve O sürekli onları mutlu etmeye çabaladı.

49-50 Benim adımı onların yanında iyilikle andı, (ve) tıpkı onların [bir kız kardeşiymişim gibi] başımı yukarı kaldırdılar (beni onurlandırdılar),

SÜTUN III.

1-2 Onların ruhlarını besledim, zengin ve lezzetli adaklarla (onları) hoşnut tuttum,

3-4 Her zaman onlardan önce görev belirledim ve hep onlardan önce yerine getirdim.

5-7 (Şimdi) Babil kralı Nabu na'id'in (Nabonid) 9. görev yılında, Onun (Babil'in) yazgısı kendisinden mesuldür. (ve)

8-9 Oğlu, rahminin yavrusu Babil kralı Nabu na'id (Nabonid).....

10 Onun bedeni gömüldü ve [giysiler]

11 görkemli, parlak gömlek .....

12 altın, parlak .....

13 güzel taşlar, kıymetli taşlar.....

14 pahalı taşlar .....

15 Onun cansız bedeni üzerine tatlı yağları o [döktü]

16 (onun cansız bedenini) gizli bir yere gömdüler. [Boğalar ve]

17-18 özellikle yağlı koyunları o önceden kestirdi.

18-21 O uzak kentlerde yaşayan insanlarla birlikte Babil ve Borsippalı halkı, kralları, prensleri ve idarecileri topladı.

21-23 Yukarı Deniz'deki Mısır sınırından Aşağı Deniz'e kadar herkesi davet etti.

24 yas ve .....

25 O göz yaşı döktü [....]

26 Onlar başlarını dövdüler 7 gün ve

27 7 gece .....

28 kestiler? Onlar kendi giysilerini?

29 yedinci günün sabahında örttüler .....

30 Bütün bölgelerin insanları kendi saçlarını

31 tıraş ettiler, ve .....

32 kendi giysilerini .....

33 ..... kendi giysilerinin .....

34 kendi yerlerinde .....

35 Onlar .....

36 yiyecekte (ette) .....

37 O parfümleri arıttı.....

38 tatlı yağları [insanların] başlarına

39 O döktü ve onların kalpleri .....
40 O hoşnut oldu [hoşnut etti?]
41 Onların aklı ... yol [evlerine?]
42 O onları alı koymadı ?
43 Kendi yerlerine gittiler.
44 Sen ister bir kral ol ya da bir prens .....
45-50 Kırık Alan
51 (Tanrıların) korkusu, yeryüzünde ve gökyüzünde
52 onlar için yakarışta bulun, [umursamaz] olma [bu sözlere]
53 Sin'in ve tanrıçanın ağzı .....
54 .....
55 .....güvende ol.....senin neslin . .....
56 [daima] ve [sonsuza dek] .....

Transkripsiyon: C. J. GADD 1958-1959
Tercüme: Yrd. Doç. Dr. **Nurgül YILDIRIM**
Mustafa Kemal Üniversites/Tarih Anabilim Dalı/2017

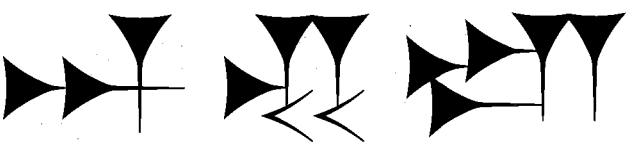

LAMASSU
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Demir Çağı: MÖ 1.100 – 330
Bazalt
Y: 200.0 cm, G: 75.0 cm, K: 44.5 cm

Asur mitolojisinde yer alan yarı insan yarı hayvan görünümlü mitolojik yaratık Lamassu tasviri, taşın yüzeyine yüksek kabartma tekniğinde yontularak işlenmiştir.; Assurda bu motif ilk kez gücü sembolize etmek için kullanılmıştır. İnsan başı aklı; boğa veya aslan vücudu gücü; kanatları ise özgürlüğü simgeleyen Lamassu heykelleri Assur şehir girişlerine, Assur Saray girişlerine, önemli kapı önlerinde ve geçişlerde kullanılarak kötü ruhlar uzak tutulurdu. Şehir girişlerine konulan Lamassular genelde devasa boyutta olurlardı. Lamassuların genellikle beş bacağı vardır; yandan bakıldığında ileriye doğru yürüyormuş gibi hareketli, karşıdan bakıldığında ise yerinde sabit bir bekçi gibi algılanmaktadır. Bu yüzden beş bacağı olmasına rağmen nereden bakılırsa bakılsın dört bacağı varmış gibi görünür. Akad Mitolojisinde Sedu olarak geçer.

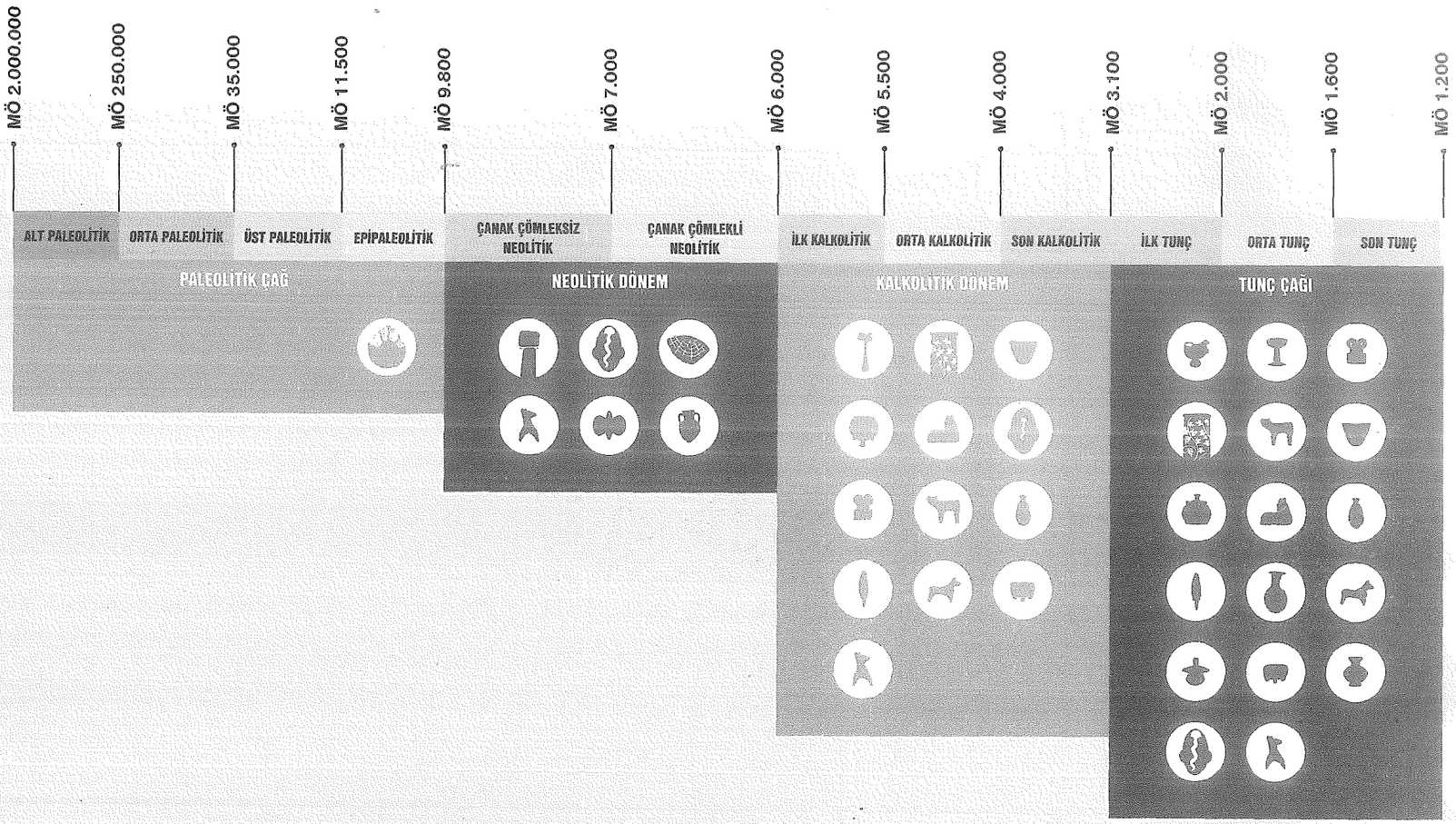

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.

* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

MÖ 1.200

DEMİR ÇAĞI

MÖ 330

HELENİSTİK DÖNEM

MS 244

ROMA DÖNEMİ

MS 1031

DOĞU ROMA DÖNEMİ

MS 1086

İSLAMİ DÖNEM

MS 1922

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

KELTLER
LİSİMAHOS KRALLIĞI
EPİROS
ETOLÇA
BİZANS
PERGAMON
ARHENS
SPARTA
CRETE (GİRİT)
AKDENİZ
CYPRUS (KIBRIS)
CYRENE
ALEKSANDRİYA
PTOLEMAİOS
KRALLIĞI
LİBYA

KARADENİZ
PONTUS
ANTİOCH
SELEU
KIZIL DENİ
ARAP YARIM ADAS

ARAL DENİZİ
HAZAR DENİZİ
PART ÜLKESİ
KRALLIĞI
ON
BASRA KÖRFEZİ

BAKTERİANE

HELENİSTİK DÖNEM MÖ 330 - MS 244

Anadolu'da Helenistik Dönem, Makedonya Kralı Büyük İskender'in MÖ 334 yılında Çanakkale Boğazı'nı aşarak Granikos (Biga Çayı) kıyısında Persleri yenmesiyle başlayan bir dönemdir.

Asya seferi, Toroslar'ın ötesindeki Dörtyol yakınlarında MÖ 333 yılında gerçekleşen İssos Savaşı'nda Pers İmparatoru Dareios'un bozguna uğratılmasıyla, Hindistana'a kadar fetihler yoluyla genişleyecek bir etki dönemi yaratır. Bu etki en azından kentlerin içindeki yaşantı, dil ve kültür alışkanlıklarının değişmesi anlamına gelir. Helen yazısı başta olmak üzere okur yazarlık üzerinden bilimsel birikim doğudaki kültürleri etkisi altına alır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlangıcı olan MÖ 31 yılına dek Antakya merkezli Seleukos yönetimi dönemin siyasal çerçevesidir.

SELEUKOS KRALLIĞI (MÖ 302-140)

Seleukoslar, Büyük İskender'in ölümünden sonraki yirmi yıl içerisinde, fethedilen ülkeler generaller arasında paylaşıldığında, Çanakkale Boğazı'ndan Hindistan'a dek geniş bir imparatorluk elde etmişlerdi. MÖ 281 yılında gerçekleşen General Lysimakhos'a karşı Kouroupedion Savaşı sonrası Seleukos yönetimi, artık Anadolu ve Mezopotamya topraklarının tek

hakimidir. Urfa (Orhay) kenti Makedonya'daki başkent "Edessa" adı ile yeniden bir kale-kent olarak güçlendirilir. Oysa resmi adı "Kallirrhoe'deki Antiokheia" olarak sikkelere yansımıştır. Akdeniz kıyılarından Doğu'ya giden eski Pers yollarının üzerindeki Edessa, sikke basımı, Helen ağırlık birimleri, takvim gibi donatılarla ticarete uyarlanmış biçimde on kadar kentleşmeyle yeni bir ekonomik ağın odağına yerleşir.

OSRHOENE (EDESSA KRALLIĞI) DÖNEMİ (MÖ 132 - MS 244)

Seleukoslar'ın MÖ 130'lu yıllarda doğudaki Partlar'a karşı güçlerini yitirmeleriyle Edessa'nın yer aldığı Kommagene bölgesinde oluşan otorite boşluğu, yerel güçler ve ailelerin oluşturdukları yerel bir krallıkla doldurulur. Edessa Krallığı, Birtha (Birecik), Batnae (Suruç) ve güneyde Karrhae (Harran) gibi önemli şehirleri de kapsayan topraklarıyla varlığını MS 244 yılına dek devam ettirir.

"MÖ 281 yılında gerçekleşen General Lysimakhos'a karşı Kouroupedion Savaşı sonrası Seleukos yönetimi, artık Anadolu ve Mezopotamya topraklarının tek hakimidir. Urfa (Orhay) kenti Makedonya'daki başkent "Edessa" adı ile yeniden bir kale-kent olarak güçlendirilir."

AKARÇAY HÖYÜK

Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinin yaklaşık 15 kilometre güneyinde, Fırat Nehri'nin doğu kıyısında yer alan Akarçay Höyük'te 1999 - 2002 yıllarında yapılan kazılarda İlk Tunç Dönemi III-IV evrelerinden Geç Roma Dönemi'ne kadar süren yerleşim tabakaları kazılmıştır.

İlk Tunç Çağı'na tarihlenen mimari, dikdörtgen planlı bir yapıya ait taş temel kalıntıları ile sıkıştırılmış toprak tabanlı elips şeklindeki işliklerden oluşmaktadır; bazı işliklerde dibek taşı bulunmuştur. Bu tabakalarda ele geçen basit yalın gruptaki kap parçalarının benzerleri kuzeyde Kurban Höyük IV, güneyde Kargamış Mezarlığı'nda ve Kuzey Suriye'de Ebla İlk Tunç Çağı IV tabakalarından bilinmektedir.

Metalik kap örneklerinin benzerleri de kuzeyde Hayaz Höyük ve Samsat Höyük, güneyde Tell Hadidi'nin çağdaş tabakalarında ele geçmiştir. Derin yivli ya da düz yüzeyli yüksek ayaklı çanaklar, İlk Tunç Dönemi boyunca kullanılmıştır.

Höyüğün doğu kenarında saptanan kerpiç terasın dolgusunda çamur harç ve moloz kullanılmıştır. Teras dolgusu içerisinde İlk Tunç Dönemi II-III evrelerine ait iki adet Ninive 5 kabı ile yoğun olarak Son Kalkolitik Dönem çanak çömlek parçaları bulunmustur. Bunlar arasında büyük bir grup halinde temsil edilen Son Uruk devrik ağızlı çanak parçaları, höyügün Fırat Havzası boyunca kurulan Uruk koloni yerleşimlerinden biri olabileceğine işaret etmektedir.

YÜZÜK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – M.S 244
Altın
U: 1.0 cm, G: 0.9 cm
Envanter No: Lİ. 83.1

ÇİFT KÜPE
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – M.S 244
Gümüş
U: 1.6 cm, G: 0.7 cm
Envanter No: HN. 95.39

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – M.S 244
Kemik
U: 1.0 cm, G: 0.9 cm
Envanter No: Lİ. 83.4

YÜZÜK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – M.S 244
Gümüş
Çap: 2.37 cm
Envanter No: HN. 93.20

YÜZÜK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 - M.S 244
Gümüş
Çap: 2.5 cm
Envanter No: HN. 93.19

BİLEZİK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 - M.S 244
Gümüş/Bakır
Çap: 8.8 cm, K: 0.7 cm
Envanter No: HN. 96.8

YÜZÜK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 - M.S 244
Gümüş
Çap: 2.2 cm
Envanter No: HN. 93.21

AMULET
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 - M.S 244
Kaldison
U: 1.9 cm, G: 0.8 cm, K: 0.7 cm
Envanter No: Lİ. 80.50

KOLYE
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – M.S 244
Cam/Taş
Envanter No: HN. 93.22

ASALET SİMGESİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Tunç
U: 20.3 cm, G: 21.5 cm
Envanter No: Lİ. 83.2

OK UCU
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Tunç
U: 4.1 cm, G: 1.8 cm
Envanter No: HN. 92.8

PLAK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Kemik
Y: 1.1 cm, G: 4.8 cm
Envanter No: Lİ. 83.3

AYNA
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Tunç
Çap: 14.07 cm
Envanter No: HN. 96.02

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Tunç
Y: 1.7 cm, Çap: 1.8 cm
Envanter No: HN. 95.9

KEMER TOKASI
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Gümüş
U: 4.5 cm, K: 0.2 cm
Envanter No: HN. 96.3

KANDİL
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
U: 13.53 cm, Y: 3.95 cm
Envanter No: HN. 93.41

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 11.7 cm, G: 3.9 cm
Envanter No: Lİ. 81.383

FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 4.5 cm, G: 3.2 cm
Envanter No: Lİ. 81.382

FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 5.9 cm, G: 4.5 cm
Envanter No: Lİ. 81.381

FİGÜRİN BASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 7.0 cm, G: 3.0 cm
Envanter No: Lİ. 81.63

FİGÜRİN BAŞI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
U: 3.5 cm, G: 3.8 cm
Envanter No: Lİ. 81.385

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
U: 4.04 cm, K: 1.61 cm
Envanter No: HN. 96.27

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Akarçay Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 6.5 cm, G: 2.8 cm
Envanter No: A.H 02.4

FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 7.85 cm, G: 7.2 cm
Envanter No: HN. 95.24

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Akarçay Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 7.0 cm, G: 3.3 cm, K: 1.2 cm
Envanter No: A.H 01.1

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 11.1 cm, G: 4.0 cm, K: 2.0 cm
Envanter No: TB. 97.1

ATLI FİGÜRİN
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 10.3 cm, G: 3.3 cm
Envanter No: Z.B 04.8

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
U: 9.5 cm, Y: 6.0 cm
Envanter No: TB. 97.3

MATARA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 47.2 cm, G: 40.2 cm, Çap: 8.50
Envanter No: Lİ. 83.50

AMPHORA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 20.6 cm, Çap: 3.6 cm
Envanter No: Lİ. 83.57

MAŞRAPA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 8.5 cm, G: 10.9 cm
Envanter No: Lİ. 83.58

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 13.3 cm, Çap: 10.4 cm
Envanter No: Lİ. 82.204

KANTHAROS
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 8.3 cm, Çap: 12.3 cm
Envanter No: Lİ. 82.205

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Helenistik: MÖ 330 - MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 9.5 cm, Çap: 14.0 cm
Envanter No: Lİ. 84.129

ALABASTRON
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 - MS 244
Mermer
Y: 15.8 cm, Çap: 4.25 cm
Envanter No: HN.96.33

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 - MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 22.4 cm, Çap: 10.8 cm
Envanter No: HN. 93.6

VAZO
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 28.0 cm, Çap: 13.0 cm
Envanter No: HN. 96.35

VAZO
Buluntu yeri: Hacınebi Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 22.5 cm, Çap: 11.0 cm
Envanter No: HN. 94.2

AMPHORA
Buluntu yeri: Akarçay Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 39.5 cm, Çap: 17.3 cm
Envanter No: A.H 06.8

LEKYTHOS
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 14.8 cm, Çap: 3.7 cm
Envanter No: ZB. 01.28

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Tilbeş Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Pişmiş Toprak
Y: 30.0 cm, G: 15.0 cm
Envanter No: TB. 97.2

ŞİŞE
Buluntu yeri: Apameia Höyük
Helenistik: MÖ 330 – MS 244
Cam
Y: 8.0 cm, G: 4.5 cm, Çap: 3.5 cm
Envanter No: AP 98.3

ÇİFT İNSAN KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Helenistik :M.Ö 330 – M.S 244
Bazalt
Y: 70.0 cm, G: 70.0 cm, K: 20.0 cm

Yazıt: 177 Yılı Gorpiaios (Ağustos) Zabbibolus (...)
Zabbibolus: Palmirada kullanılan bir isim.

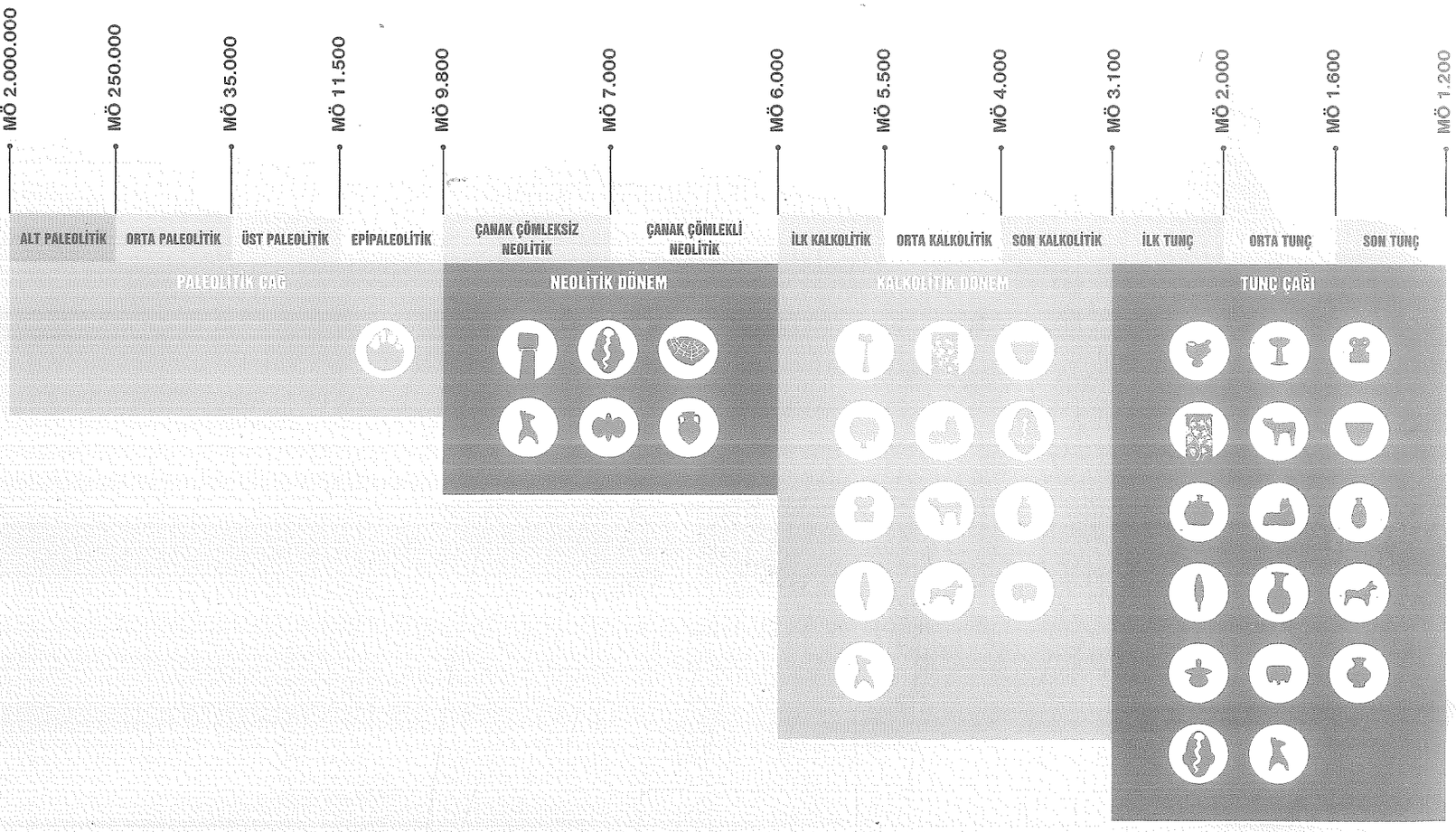

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

MÖ 1.200

DEMİR ÇAĞI

MÖ 330

HELENİSTİK DÖNEM

MS 244

ROMA DÖNEMİ

MS 1031

DOĞU ROMA DÖNEMİ

MS 1086

İSLAMİ DÖNEM

KLASİK İSLAMİ DÖNEM

1. Erken Halife Dönemi (632–661)
2. Emeviler Dönemi (661–750)
3. Abbasiler Dönemi (750–969)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
4.1 Tahirîler ve Samanîler (821–1005)
4.2 Mervaniler (983–1085)

ORTAÇAĞ İSLAMİ DÖNEM

MS 1922

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Bosporanisches Reich
Pantikapeion
Moesia
Karadeniz
Odessos
Thrakia
Apollonia
Kaukasos
Sebastopolis
Kolchis
Phasis
Lazeria
Mcheta
Amastris
Sinope
Makedonia
Thessalonike
Herakleia Pontike
Amisos
Nikomedeia
Bithynia
Paphlagonia
Pontos
Trapezous
Amaseia
Diospolis
Gantra
Komana
Satala
Kyzikos
Ankyra
Sebasteia
Elegeia
Artaxata
Asia
Galatia
Pergamon
Gordion
Taouion
Rhandeia
Kaisareia/
Mazaka
Van-See
Antitauros
Ephesos
Kappadokia
Tigranokerta
Pisidia
Taurus
Kommagene
Hierapolis K.
Samosata
Edessa
Nisibis
Pamphylia
Zeugma
Olba
Tarsos
Kilikia Pedias
Osrhoene
Attaleia
Kyrrhos
Adiabene
Rhodos
Xanthos
Kilikia Tracheia
Antiocheia
Hierapolis
Arbela
Beroia
Mesopotamien
Laodikeia
Cyprus
Rhaphaneai
Hemesa
Itouraio
Berytos
Sidon
Damaskos
Ktesiphon
Tyros
Akdeniz
Kaisareia
Paneas
Kaisareia Sebaste
Dekapolis
Peraia
Hierosolyma
Alexandreia
Cyrenae
Aegyptus
Nabataioi
Petra
Babylon
Neilos

ROMA DÖNEMİ
MS 244 - MS 1031

Roma gittikçe artan gücüyle daha MÖ 190 yılında Seleukoslar'ı Magnesia Savaşı'nda yenerek duyurmaya başlar. MÖ 133'te Pergamon Krallığı'nın topraklarının miras yoluyla Roma'ya geçmesinden sonra Helenistik krallıklar teker teker yeni eylaletlere dönüşür. İmparator Augustus tarafından büyük bir bölümü bu dönemde Roma'ya bağlanan bölgede kentsel kurumların gelişimi devam eder. Partlarla olan çatışma nedeniyle kalıcı bir ordu sürekli olarak hazırda bulunur ve toprak sahipliği kadastro kayıtları ile kökten değişiklikler geçirir. Vergi tahsili, erzak derlenmesi ve orduların ulaşımının yol-köprü ağıyla gerçekleştirildiği bu yeni dönemde Kommagene'deki kentler, artık düzenli gelirleri olan yerleşik asker ya da yatırımcı Romalılarla dolmuştur.

MÖ 53'te Urfa Kralı Abgar'ın önerisi ile Fırat'ı aşan General Crassus, büyük bir yenilgiye uğrayınca Roma'nın dikkati bölgeye çevrilir. İmparator Traianus, MS 114'te Doğu sorununu çözmek üzere sefer düzenlemişse de ancak İmparator Caracalla'nın seferi ile MS 214 yılında Edessa koloni ilan edilebilir. MS 296 yılında Edessa merkezli Osrrhoene ve Mezopotamya olarak ikiye ayrılan bölge, Sasani ve Roma İmparatorluğu arasında bir kale-kent olarak işlevini sürdürür.

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Karatepe Nekropolü
Roma: MS 244-1031
Taş
U: 4.2 cm, G: 3.4 cm, K: 0.6 cm
Envanter No: KTN. 02.31

BİLEZİK
Buluntu yeri: Karatepe Nekropolü
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.9 cm, K: 0.8 cm
Envanter No: KTN. 02.1

KOLYE UCU
Buluntu yeri: Karatepe Nekropolü
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 1.5 cm
Envanter No: KTN. 02.32

YÜZÜK
Buluntu yeri: Titriş Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
K: 2.0 cm
Envanter No: Tİ. 91.102

BİLEZİK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Roma: MS 244-1031
Tunç
Çap: 6.5 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: NÇ. 89.59

BİLEZİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.0 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: 4546

BİLEZİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.5 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: 4548

BİLEZİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.7 cm, K: 0.6 cm
Envanter No: 6249

BİLEZİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.6 cm, K: 0.6 cm
Envanter No: 4830

BİLEZİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.0 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: 4817

BİLEZİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.9 cm, K: 0.5 cm
Envanter No: 4818

YÜZÜK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Tunç
Y: 2.2 cm, G: 2.5 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: 5764

ÇAN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
U: 2.1 cm, G: 1.5 cm
Envanter No: Lİ. 81.406

AYNA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
Çap: 12.8 cm, Y: 16.6 cm
Envanter No: Lİ. 80.121

MOBİLYA PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
Çap: 2.0 cm, U: 4.0 cm
Envanter No: Lİ. 81.112

DÜĞME
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Taş
Çap: 2.8 cm, K: 0.9 cm
Envanter No: Lİ. 81.436

CIMBIZ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
Y: 9.3 cm, G: 1.4 cm, K: 0.5 cm
Envanter No: Lİ. 81.391

İĞNE
Buluntu yeri: Nevali Çori
Roma: MS 244-1031
Tunç
U: 25.2 cm, K: 0.7 cm
Envanter No: NÇ. 89.60

MAKAS
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
U: 9.9 cm, G: 3.4 cm, K: 1.4 cm
Envanter No: Lİ. 81.404

ASKI
Buluntu yeri: Hassek Höyük
Roma: MS 244-1031
Tunç
Y: 2.3 cm, G: 2.0 cm
Envanter No: HSK.I. 86.1

KAŞIK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Tunç
U: 4.1 cm, G: 1.6 cm
Envanter No: 7214

YÜZÜK TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Akik Taşı
Y: 0.3 cm, G: 1.1 cm, K: 1.4 cm
Envanter No: 4884

MÜHÜR
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Taş
U: 3.8 cm, K: 3.5 cm
Envanter No: 3148

YÜZÜK TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
U: 1.2 cm, G: 0.9 cm, K: 0.2 cm
Envanter No: 6615

YÜZÜK TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Akik
U: 1.5 cm, G: 1.2 cm, K: 0.4 cm
Envanter No: 5776

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Taş
Y: 1.4 cm, G: 1.2 cm, K: 1.1 cm
Envanter No: 5244

DAMGA MÜHÜR
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Akik
Çap: 1.7 cm, Y: 1.4 cm
Envanter No: 5702

KANDİL
Buluntu yeri: Karatepe Nekropolü
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 7.0 cm, Y: 2.4 cm, U: 9.0 cm
Envanter No: KTN. 02.3

KANDİL
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Y: 2.7 cm, U: 10.5 cm, G: 3.5 cm
Envanter No: Lİ. 85.149

KANDİL
Buluntu yeri: Karatepe Nekropolü
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 7.8 cm, Y: 10.0 cm, U: 4.0 cm
Envanter No: KTN. 02.26

KANDİL
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Y: 2.8 cm, U: 10.0 cm, G: 5.7 cm
Envanter No: Lİ. 81.392

KANDİL
Buluntu Yeri: Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Altın
U:10,2cm, Y:2,4cm
Envanter No: 14054

İNSAN FİGÜRİN PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
U: 4.6 cm, G: 1.9 cm
Envanter No: Lİ. 82.70

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
U: 17.0 cm, G: 6.2 cm, K: 3.8
Envanter No: 12041

HAYVAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Y: 9.5 cm, G: 11.2 cm
Envanter No: Lİ. 81.379

FİGÜRİN
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
U: 13.3 cm, Y: 7.6 cm, G: 4.1
Envanter No: 1027

İNSAN FİGÜRİNİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
U: 32.3 cm, G: 11.5 cm, K: 4.0
Envanter No: 13185

MASK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 3.7 cm, U: 5.3 cm
Envanter No: 13300

HERMES HEYKELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Envanter No: 12666

KOKU ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Karatepe Nekropolü
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.0 cm, Y: 6.7 cm
Envanter No: KTN. 02.2

GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 2.1 cm, Y: 13.3 cm
Envanter No: FH. 99.14

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.3 cm, Y: 10.4 cm
Envanter No: 9395

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Gürcütepe
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 5.9 cm, K: 0.8 cm
Envanter No: GÜ. 97.13

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.6 cm, Y: 8.2 cm
Envanter No: 9394

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 3.3 cm, Y: 18.0 cm
Envanter No: 7494

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.7 cm, Y: 12.2 cm
Envanter No: 6882

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.4 cm, Y: 13.3 cm
Envanter No: 6884

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 2.8 cm, Y: 13.8 cm
Envanter No: 4509

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 5.9 cm, Y: 8.1 cm
Envanter No: 7114

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 6.0 cm, Y: 20.5 cm
Envanter No: 4977

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Cam
Çap: 4.5 cm, Y: 5.8 cm
Envanter No: 5555

KOKU/GÖZYAŞI ŞİŞESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 3.0 cm, Y: 19.0 cm
Envanter No: 4502

ÇİFT KULPLU TESTİ
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 10.8 cm, Y: 27.6 cm
Envanter No: FH. 99.9

ÇANAK
Buluntu yeri: Nevali Çori
Roma: MS 244-1031
Taş
Çap: 15.7 cm, Y: 5.5 cm
Envanter No: NÇ. 89.57

KASE
Buluntu yeri: Fıstıklı Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 13.3 cm, Y: 5.8 cm
Envanter No: FH. 99.10

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 3.8 cm, Y: 6.6 cm
Envanter No: Lİ. 80.36

KASE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 7.5 cm, Y: 7.5 cm
Envanter No: 4665

ÇÖMLEKÇİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 7.0 cm, Y: 8.0 cm
Envanter No: 4413

KASE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 12.6 cm, Y: 6.3 cm
Envanter No: 1694

ÇİFT KULPLU KASE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 10.3 cm, Y: 6.7 cm
Envanter No: 1915

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 15.8 cm, Y: 25.7 cm
Envanter No: 1131

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 13.3 cm, Y: 19.8 cm
Envanter No: 1034

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 11.3 cm, Y: 20.2 cm
Envanter No: 1123

AMPHORA
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 17.0 cm, Y: 38.4 cm
Envanter No: 1135

TESTİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 2.6 cm, Y: 22.0 cm
Envanter No: 4228

TESTİCİK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 2.5 cm, Y: 4.5 cm
Envanter No: 3604

TEK KULPLU TESTİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 12.1 cm, Y: 22.6 cm
Envanter No: 1036

TEK KULPLU TESTİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 12.0 cm, Y: 16.0 cm
Envanter No: 1907

TEK KULPLU VE YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Pişmiş Toprak
Çap: 10.1 cm, Y: 19.7 cm
Envanter No: 1134

HEYKEL BAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 28.0 cm, G: 26.0 cm
Envanter No: 8335

HEYKEL BAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 25.0 cm, G: 25.0 cm
Envanter No: 8336

HEYKEL BAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 23.0 cm, G: 24.0 cm
Envanter No: 8338

HEYKEL BAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Çap: 25.0 cm, Y: 30.0 cm
Envanter No: 8337

NİKE HEYKELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
BAZALT
Y: 163.0 cm, G: 53.0 cm, K: 41

Yunan mitolojisinde "Nike", Roma mitolojisinde "Victoria" olarak adlandırılan bu tanrıça zaferi simgeler. Pallas ve Stks'in kızı Nike'nin askeri zaferlerdeki öneminin çok büyük olduğuna inanılır ki bu sebepten Roma imparatorluk dönemi ikonografisinde çok belirgin bir unsur olmuştur. Olympos tanrılarından önceki kuşakta olduğu halde, kimi mitograflar onu Athena'nın oyun arkadaşı olarak gösterir. Heykel ve resimlerde en çok tasvir edilen ölümsüzler arasında yer alan Nike; resimlerde kanatlı, hızlı uçan ve göklerden süzülerek zaferi getiren bir genç kız olarak gösterilir. Heykellerde ise kanatlı ve rüzgarın uçurduğu dökümlü giysiyle betimlenen Nike; karşınızda sol omzundan inerek sağ göğsü, karın bölgesini ve diz kapağından ayak bileklerinin üzerine kadar olan kısmı açıkta bırakan dökümlü kıyafet ve sandaletleriyle kim bilir kanatlarında hangi zaferin müjdesini taşıdı

ASKER HEYKELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 138.5 cm, G: 55.5 cm, K: 38.5 cm

HEYKEL
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
BAZALT
Y: 111.0 cm, G: 44.0 cm
Envanter No: 10481

ASKER HEYKELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 193.0 cm, G: 50.0 cm
Envanter No: 38

HEYKEL
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 188.0 cm, G: 93.0 cm
Envanter No: 3724

HEYKEL
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 110.0 cm, G: 38.0 cm
Envanter No: 5

BÜST
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 92.0 cm, G: 47.0 cm
Envanter No: 3746

BÜST
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 77.0 cm, G: 42.0 cm
Envanter No: 3745

ŞALMET VE RABBAYTA PORTRESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
BAZALT
Y: 115.0 cm, G: 56.0 cm

"Maruna'nın Kızı Şalmet Ve Onun Kızı Rabbayta'nın Heykelidir."

LİMAŞ YAZITLI KABARTMA
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 110.0 cm, G: 38.0 cm
Envanter No: 41

"Bu heykel Şamaşyahb'ın oğlu Lişamaşındır. kardeşi Barnay onun için yaptı. Kim bunu tahrip ederse sin onun hesabını görecektir."
Lişamaş; palmirencede güneş tanrısına ait manasına gelmektedir.

STEL
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 61.0 cm, G: 59.0 cm

MEZAR STELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 52.0 cm, G: 68.0 cm
Envanter No: 3086

MEZAR STELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 60.0 cm, G: 36.0 cm
Envanter No: 3087

MEZAR STELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 52.5 cm, G: 43.0 cm
Envanter No: 29

MEZAR STELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 52.0 cm, G: 68.0 cm
Envanter No: 30

"Theseus'un kızı Domnina . Selam olsun Theseus'un kızı Kominios. Vakitsiz öldü. Selam olsun"

MEZAR STELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 49.0 cm, G: 60.05 cm

EROS VE PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 53.0 cm, U: 50.0 cm, G: 24.0 cm
Envanter No: 3742

EROS VE PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 50.0 cm, U: 50.0 cm, G: 23.0 cm
Envanter No: 3741

Psykhe, Miletos kralının üç kızından en güzelidir. Güzelliği yüzünden Aphroditenin öfkesini üzerine çekmiştir. Tanrıça onun tek başına bir dağa bırakılmasını, kendisine koca olarak bir ejdere varmasını emreder. Oğlu Erostan bu dileği yerine getirmesini ister. Ama Eros Psykheyi görür görmez ona aşık olur ve onu bir saraya yerleştirip geceleri gizlice yanına gelir. Sevgilisine görünmez, kendisini görmek için herhangi bir girişimde bulunmamasını öğütler. Ama Psyke bu öğütü dinlemez ve bir gece Eros kanatlarını yaymış uyurken kandili yakar ve yanına varıp ona bakar. Sevgilisinin tanrı olduğunu görünce elleri titrer ve kandilin içindeki kızgın yağ, Erosun omzuna damlar, bunun üzerine Eros uyanır ve sevgilisini terkeder. Uzun bir süre sevgilisinden ayrı yaşamak zorunda kalan Psyke Erosu bulmak için tanrılara yalvarır. Psykhe'nin bu durumuna üzülen Eros onu yanına alarak birlikte tanrılar katına yükselir ve aşk ve ruh birleşerek sonsuza kadar mutluluğu paylaşırlar. Mitolojide yer alan bu aşk hikayesi, antik çağda pek çok anıtsal yapının ve lahit mezarların cephe süslemelerinde, ortaçağda ise resim ikonografisinde kullanım görmüştür.

ÜZGÜN PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 54.0 cm, U: 64.0 cm
Envanter No: 3743

ÜZGÜN PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 36.0 cm, U: 41.0 cm, G: 40.0 cm
Envanter No: 3141

ÜZGÜN PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 34.0 cm, U: 47.0 cm, G: 41.0 cm
Envanter No: 3140

ÜZGÜN PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 36.0 cm, U: 41.0 cm, G: 40.0 cm
Envanter No: 3139

ÜZGÜN PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 61.0 cm, G: 26.5 cm, K: 23.5 cm
Envanter No: 7734

ÜZGÜN PSYKHE KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 49.0 cm, U: 64.0 cm
Envanter No: 3744

YALAK TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Mermer
U: 114.0 cm, Y: 52.0 cm, G: 56.0 cm
Envanter No: 53

TRİTON KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
Y: 44.0 cm, G: 36.0 cm
Envanter No: 3738

TRİTON KABARTMASI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
U: 63.0 cm, Y: 54.0 cm, G: 23.0 cm
Envanter No: 3739

Yunan Mitolojisinde Triton olarak adlandırılan bu karışık yaratık Poseidon ile Amphitritenin oğlu, aynı zamanda Poseidon'un habercisidir. Tanrı olarak değil de daha çok deniz yaratığına verilen bir isim olarak tanımlanmaktadır. Eros ve Psykhe kabartmalı mimari buluntu grubuna ait bu eser üzerindeki betimde ölü kültü ile ilgili sembolik bir ifadeyi görünür kılmaktadır. Sanatçı tarafından, dışarıdan gelebilecek kötülüklere karşı mezar anıtını koruyucu bir kimliğinin olduğu işlenen triton kabartmasıyla anlatılmak istenmiştir.

SFENKS
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Roma: MS 244-1031
Kireçtaşı
U: 50.0 cm, Y: 40.0 cm, G: 48.0 cm
Envanter No: 3138

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

MÖ 1.200

DEMİR ÇAĞI

MÖ 330

HELENİSTİK DÖNEM

MS 244

ROMA DÖNEMİ

MS 1031

DOĞU ROMA DÖNEMİ

MS 1086

İSLAMİ DÖNEM

MS 1922

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

İNGİLTERE
AVUSTRALYA
FRANK KRALLIĞI
Milan
Aquileia
Venice
Ravenna
LOMBARDS
Ancona
Vasconia
VİZİGOT KRALLIĞI
Corsica
Roma
Balearic
Sardinia
Naples
İtalya
CALABRIA
Cordova
Cartagena
AFRİKA
Sicilya
Carthage

KARPATLAR
ARLAR
Slav
Kafkasya
KARADENİZ
Sinop
Trabzon
Bulgaristan
İstanbul
İzmit
İznik
THESSALONICA
Diyarbakır
Larissa
Nusaybin
İzmir
Hierapolis
Antioch
Athenas
Kıbrıs
Şam
Girit
Jerusalem
Alexandria

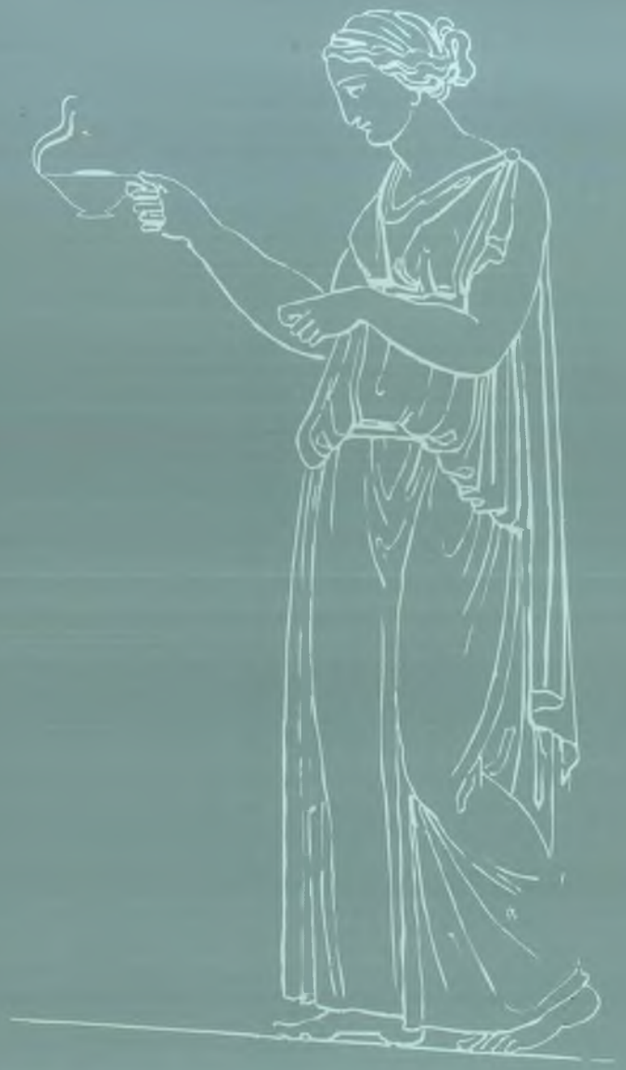

DOĞU ROMA DÖNEMİ MS 1031 - 1086

MS 330 yılında İmparator Büyük Konstantin tarafından merkezi yönetimin kendi adını taşıyan Konstantinopolis'e taşınması ile artık Yeni Roma yönetimi başlamıştır . Kendisini Romalı olarak tanımlayan, Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul eden ve Yunanca'yı Romalıların resmi dili Latince yerine ortak dil olarak benimseyen imparatorlukta, kiliseleri kamusal alanların merkezine alan bir yenilenme izlenir.

İmparator II. Theodosius Döneminde, MS 5. yüzyılda neredeyse tüm pagan kültürler ve Klasik Çağ kültürü sonlanmıştır. Ancak MS 6. yüzyılda İmparator Justinianus'un parlak döneminin ardından ortaya çıkan veba salgını, artan Sasani baskısı sonrası yapılan anlaşmaların yüksek maliyeti, yeni inşa etkinliklerinin

yerel ekonomiler ve işgücünde yol açtığı zorluklar ile depremlerin neden olduğu yıkımlar, bölgedeki kentlerin pek çoğunun geri kazanamayacakları kayıplar vermesiyle sonuçlanır.

Edessa, Sasaniler tarafından Kral II. Hüsrev Dönemi'nde, MS 603 yılında kuşatılır ve yedi yıl süren bu kuşatma sonucunda ele geçirilir. Ancak MS 628 yılında tekrar Doğu Roma İmparatorluğu egemenliğine girer. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil edildiği 1517 yılına dek, önce MS 1031'de üçüncü kez Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yer alan kent, MS 1087'de Büyük Selçuklu İmparatorluğu, MS 1095'te Ermeniler, MS 1098'de Haçlı Kontluğu ve daha sonrasında da çeşitli Türk beylikleri tarafından yönetilir.

Prof. Dr.
Marcella
FRANGIPANE
La Sapienza Üniversitesi
Arkeoloji Anabilim Dalı

ZEYTİNLİ BAHÇE HÖYÜK

ZEYTİNLI BAHÇE, ana höyüğün kuzey-batı kısmında yüksek konik ikincil bir höyüktür. Höyük, ovadan yükselen nispeten küçük (yaklaşık 2.60 hektar) olmakla birlikte olağanüstü bir höyüktür ve bu ikinci höyük Zeytinli Bahçe'ye kendine özgü bir şekil vermiştir. Höyüğün yüksekliği 31 metre olup, bunun sebebi MÖ 4. yüzyılın başından geç Doğu Roma veya Ortaçağ Dönemine kadar yoğun ve uzun süreli işgalinden kaynaklanmaktadır. Höyükteki yerleşimlerin/işgallerin ana konumu zamanla değişmiştir. Zeytinli Bahçe'yi tarihsel bilgilerin önemli bir kaynağı haline getiren en ilginç yanı, MÖ 4. yüzyıldan MÖ 2. binyıla kadar, iki buçuk binyılı kapsayan, üst üste yerleştirilmiş yerleşimlerin son derece uzun ve kesintisiz dizilimidir. Bu küçük alan, etkileşimlerin arasındaki değişen dinamikleri ortaya koymaktadır. Konumu itibariyle zamanla Fırat ve Mezopotamya toplulukları üzerinde stratejik bir konumda yer almaktaydı.

Son Tunç Kalkolitik Dönem 'den İlk Tunç Çağı'nın sonlarına kadar uzanan tarih öncesi yerleşim (MÖ 4. binyıldan 3. Binin başlangıcına kadar), höyüğün bugünkü batı bölümünde Fırat'ın aşırı derecede aşındırdığı önemli bir konsantrasyona sahiptir. Son Kalkolitik-İlk Tunç I seviyelerinin sıklığı, neredeyse 11 metre kalınlığındaki bir depozit oluşturmuştur. Son Kalkolitik seviyeler höyüğün alt kısmına bindirilmiş ve onu İlk Tunç Çağı'na ait çeşitli yapı seviyeleri izlemiştir. İlk Tunç yerleşim (İlk Tunç III-IV) ve Orta Tunç kale surları, çoğunlukla höyüğün kuzey kesiminde küçük bir alanda yoğunlaşmış, burada yüksek konik ikincil bir höyük oluşturmuştur. Bunun üzerine, kısa süren ve temelsiz Demir Çağı ve Helenistik yerleşimler nedeniyle, Geç Doğu Roma Dönemi ve Ortaçağda surlarla çevrili kırsal yerleşim yeniden birkaç inşa faaliyetinin olduğu aşamalar olmuştur. Zeytinli Bahçe topluluğunun gelişimi, Orta Uruk, Mezopotamya materyalleri ile konutlar ortaya çıktığında, Hacınebi'nin yakınındaki mevkide olduğu gibi, 4. binyıl ortalarında meydana gelen ani bir değişim haricinde, sürekli ve kademeliydi. Uruk dünyasıyla bağlantılı yeni bir kültür benimsenmesi, bu bölgede ve Orta Fırat bölgesindeki tüm gelişmeleri kuvvetle etkiledi. Orta Uruk döneminin

mimarisi; bir önceki döneme ait ev doğasını, kazı alanının 1 x 1.25 metre küçük hücreli odalardan oluşan, düzenli aralıklarla ve düzenli aralıklarla yerleştirilen kazı alanının yerini tutmasıyla sürdürmüştür. Suriye'deki Şeyh Hasan bölgesinde sit alanında buna benzer bir yapı vardır. Bu yapının işlevi açık değildir. Çünkü Şeyh Hasan durumunda olduğu gibi bu yapı tamamen buluntu grubu vermemiş olarak ortaya çıkarıldı. Burada bulunan tek malzeme, aynı zamanda Fırat boyunca olası bir değişim göstergesini temsil eden zayıf bitüm kalıntılarıydı.

Bu seviyelerde bulunan çanak çömlekler, bölgedeki diğer Orta Uruk bölgelerine çok benzemektedir. Mezopotamya tipi ince çanak çömleklerin eşlik etmesi, toplu üretilen kapların yayılmasını temsil eden tanınmış "kesik ağız kenarlı çanaklar"ın yiyecek için dağıtılmasına neden olmuştur. Diğer Orta Uruk bölgelerinde, birbirine yakın paralellikler taşıyan tipik bir kireç taşı idolü, bu seviyelerin kültürel ve kronolojik referanslarını teyit etmektedir. Zeytinli Bahçesi'nde bu dönemde gözlemlenen kapsamlı değişim ve aynı zamanda hücre yapımının bir an önce terk edilmesi, Mezopotamya gruplarının MÖ 4. binyıl ortalarında bölgeye gelebileceğini ve kısa bir süre sonra muhtemelen bölgeyi terk ettiğini göstermektedir. Aslında bölgede yerleşmiş yabancı insanlar olup olmadığını söylemek zordur ve yakındaki bölgelerde ya da aynı bölgede yerleşmiş olan güney kökenli insanlarla yakın temasların kurulması mümkündür. Bu durum yerel nüfusun hayat kalitesini ciddi biçimde etkilemiştir. Her olayda, Zeytinli Bahçesi'ndeki bulgular, Orta Fırat ve Habur boyunca kuzeydeki Son Kalkolitik kültürler üzerinde belirgin bir etkisi olan erken bir Mezopotamya Uruk dalgasının varlığını doğrulamaktadır. Bazı özelliklerine rağmen, tipik olarak kuzey göz idolleri gibi bazı özellikler nüfusun kültürel hibritleşme sürecinde tamamen faal bir rol oynadığını ve en eski kent toplumlarının oluşumunu sağladığını göstermektedir. Zeytinli Bahçesi'nde yerel kültürün

Zeytinli Bahçe Orta Uruk Mimari Yapı

> “Zeytinli Bahçe'yi tarihsel bilgilerin önemli bir kaynağı haline getiren en ilginç yanı, MÖ 4. yüzyıldan MÖ 2. binyıla kadar, iki buçuk binyılı kapsayan, üst üste yerleştirilmiş yerleşimlerin son derece uzun ve kesintisiz dizilimidir. Bu küçük alan, etkileşimlerin arasındaki değişen dinamikleri ortaya koymaktadır. Konumu itibariyle zamanla Fırat ve Mezopotamya toplulukları üzerinde stratejik bir konumda yer almaktaydı.”

daha sonraki evrimi çok kademeli ve sürekli görünmektedir. Geç Uruk döneminde bölge, Orta Uruk evresinde edinilen Uruk özelliklerinin kademeli olarak bir tür Yerel, Geç Uruk topluluğuna dönüştüğünü göstermektedir. Zeytinli Bahçe'deki katmanlı çanak çömleklerden yola çıkarak, Geç Uruk seviyelerinin Orta Yerel Uruk özelliklerinin yerel asimilasyon ve dönüşüm safhası olduğu görülüyor. Bu, muhtemel yabancı bileşenlerin köyü terk ettiklerini veya yerel kültüre entegre olduklarını gösterebilir. Her durumda, bölgedeki Uruk unsurlarının mevcudiyeti, kuskusuz ki, Uruk mirasının ilk yüzyıllardaki Fırat Vadisi'nin maddi kültüründe MÖ 3. binyılın başında (İlk Tunç I) hala yasadığı noktada, bölgedeki kültürel gelişmeyi önemli ölçüde etkilemektedir. Zeytinli Bahçe, titiz stratigrafi (katmanlı) kazıları sayesinde, Mezopotamya dünyasıyla bağlantılı kültürel gelişmeler, melezleşme ve değişim süreçlerini ayrıntılı bir şekilde gösterir.

İlk Tunç Çağı'nın (MÖ 3. binyılın ikinci yarısı) sonraki dönemlerin gelişmesinde gözle görülür bir süreklilik gözlemlenmektedir. Bu seviyelerden birinde, MÖ 3.500-3.400 yıllarında alanda zeytin yetiştiriciliğini kanıtlayan çok sayıda zeytin tohumu tespit edilmiştir. Zeytinli Bahçe'de bulunan arkeolojik materyaller, diğer alanların verileriyle karşılaştırıldığında, Karkamış bölgesi ve Toroslar sıralamasının güneyindeki Fırat'ın tamamında bölgesel bir İlk Tunç I kültürünün oluştuğunu göstermektedir ki bu doğrudan kuzey Uruk tabakasının yerel kalkınmasından ortaya çıkıyor.

II. Orta Tunç Çağı'nda Zeytinli Bahçe'de tamamen yeni bir yerleşim düzeni kuruldu. Yeni yerleşim, savunma duvarları ve kuleleri olan, İlk Tunç IV işgali ile aynı alanda duran, kuvvetlendirilmiş heybetli bir yapı kompleksinden oluşuyordu. Bu "kale benzeri yapı" doğrudan büyük bir taş platform tabanı üzerinde inşa edilmiş ve kerpiç duvarlar 3 metre genişliğe kadar korunmuştur. Kule odasının doğu tarafında, geniş bir geçiş yol, höyüğün merkezine doğru gider ve muhtemelen Orta Tunç kalesinin ana girişini temsil eder. Bu kalede minyatür tunç silahlar bulunmuştur. Tek bir çift mafsallı ve silindirik boyunlu kavanoz, belirli bir teknikle kalıplanmıştır. Bu karakteristik kap, Orta Fırat boyunca birçok Orta Tunç Dönemi bölgesinden ve ayrıca Kanis Karumunun II ve Ib seviyelerinde benzer şekillerin göründüğü Kültepe'den bilinmektedir. Bu şeklin kendine has özellikleri ve bölgedeki dağılımı, bunun sıvıların ve muhtemelen şarabın taşınması için bir tekne olabileceğini düşündürmektedir. MÖ 2. binyılın başlangıcına ait metinlere göre, Karkamış bölgesi mükemmel bir şarap üreticisi ve bu önemli ürünün yeniden dağıtımının ana merkeziydi. Bu Orta Tunç Çağı binası ani ve şiddetli bir yangınla tamamen tahrip edilmiş ve tamamen çökmüş duvarları ve ahşap kirişleri ile mühürlenmiştir. İlk Tunç IV ve Orta Tunç Çağı, aralarında kısa bir zaman aralığına rağmen, daha fazla kentleşme ve merkezîleşme sergileyen bölgesel bir sistemle bağlantılı olan alanın ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Dahası, yerleşimin sınırlı boyutları ve ikinci aşamadaki güçlendirilmiş karakter ile birleşince, Zeytinli Bahçe'nin daha önce yerine getirmiş olduğu özellikten farklı bir fonksiyona sahip

olabileceği, Karkamış için küçük bir karakol veya uydu sitesi olarak uzun mesafe ticareti ve mal alışverişi döneminde fonksiyonunu yerine getirdi. Bu, Zeytinli Bahçe ve Orta Fırat tarihinde daha merkezîleştirilmiş bir sisteme sahip yeni bir çağa işaret etmektedir. Demir Çağı'nda uzunca bir süre kısmen terk edildikten sonra, yeni bir Roma yerleşimi alt höyüğün kuzeyini işgal etmiştir. Daha sonra Orta Tunç kale üzerine oturtulmuş Geç Doğu Roma/Ortaçağ'da güçlendirilmiş kırsal yapı kompleksi yerleşmiştir. Zeytinli Bahçe alanı, hem uzunca zamandır işgal edilmesinden hem de kırsal ve küçük olmasından dolayı olayları arkeolojik araştırmalarda alışılmadık bir bakış açısıyla küçük sitelerin ve yaygın/ortak nüfusun davranış ve işlevindeki değişiklikleri gözlemlememizi sağlamıştır. Politik güç ve karar alma mekanizmalarının başlıca merkezlerinde olduğundan daha az belirgin ve algılanabilen bu değişiklikler, tüm nüfusun katılımını yansıttığı için, olayların önemini tamamen yansıtır.

Zeytinli Bah[illegible]rken Tunç Mimarı Yapı

Ingilizce / Türkçe Çeviri: Serkan Senel
Harran Üniversitesi
Tarih Anabilim Dalı
Arastırma Görevlisi

Prof. Dr.
Catherine
ABADIE-REYNAL
Nancy Üniversitesi
Arkeoloji Anabilim Dalı

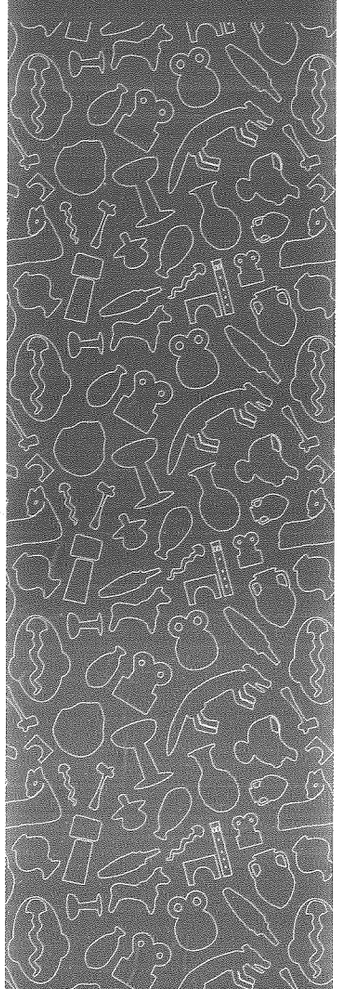

APAMEİA HÖYÜK

Apameia'da yapılan kazılar, daha önce Helenistik bölgelerde görülemeyen yeni arkeolojik verileri ortaya çıkarılmasını sağlamış olup bize alan için yeni bilimsel yöntemler kullanımı fırsatı vermiştir. Her şeyden önce, kapsamlı bir kazı yapmak için vaktimiz olmadığından, kazı alanında jeofizik yüzey araştırması gibi zemini keşfetmek için yeni bir yöntem kullandık. Bu yöntem sayesinde, birkaç hafta içinde arkeolojik yapıların çoğunun ve kentin tüm planının genel bir görünümünü elde ettik. Böylelikle sınırlı sondajların yapılması gereken stratejik noktalara karar verilmiş oldu. Sonuçlar şaşırtıcıydı: Duvar, kapılar, sokaklar, meydanlar, evler bulunan Helenistik bir şehri keşfettik. Apameia Höyük, çok özel bir yapıdaydı çünkü Helenistik Dönem (MÖ 300-150) tarihinden itibaren artık yerleşme yoktu. Bu nadir durum sayesinde, buluntular iyi korunmuş bir şekilde açığa çıkarıldı ve Helenistik kentin planı daha kolayca okunabildi. Kuruluşun kronolojisini kesinleştirmek için yaptığımız sondajlardan sonra önemli bir bilimsel gerçek daha ortaya çıktı. Kentin büyük duvarlar, ayrıntılı kapılar ve organizasyonla önemli bir yer olmasının

planlandığını tespit ettik. Ancak tamamen inşa edilmeksizin kısa sürede terk edilmişti. Bazı alanlarda inşa edilmiş bir şey yoktu, diğerleri ise çok kısa bir geçmişe sahipti. Bu terk etmenin nedenleri net değilse de Helenistik Yunan sömürgesinin zengin tarihinde bu süreçte bir başarısızlığın incelenmesi ilk kez gerçekleştirilmiş oldu. Son olarak, sitenin son dizisi Nekropolden oluşmaktadır: ağırlıklı olarak kaya seklindeki bir Helenistik ve Doğu Roma Nekropolü olup, farklı arkeolojik eserlere ışık tutma ve fosilleşme sürecini analiz etme fırsatı vermiştir. Ortadoğu'da ilk defa böyle bir tür mezar, bilimsel bir kazının yapılışına öncülük etmiştir. Mezar buluntuları söz konusu dönem için önemli ipuçları sağlamıştır.

İngilizce / Türkçe Çeviri: Serkan Senel
Harran Üniversitesi
Tarih Anabilim Dalı
Arastırma Görevlisi

MADALYON
Bulunduğu Yer: Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Sedef
Çap:2,8cm, K: 0,3 cm
Envanter No: 13644

YÜZÜK
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U: 2.7 cm, G: 2.8 cm
Envanter No: 12611

KÜPE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
Y: 1.1 cm, G: ?0.8 cm, K: 0.1 cm
Envanter No: 4973

KÜPE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
Y: 2.4 cm, G: 1.4 cm
Envanter No: 6373

KÜPE
Buluntu Yeri: Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U: 4,6cm, Çap: 1,5cm
Envanter No: 12741

YAKUT TAŞLI KÜPE
Buluntu Yeri: Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U:2,6 cm
Envanter No: 11172

MASK
Buluntu Yeri: Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U: 4,6cm, G: 3,1cm, K:1,3cm
Envanter No: 11813

KÜPE
Buluntu Yeri: Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
Çap:2,5cm, K: 0,1cm
Envanter No: 13397

KÜPE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
Çap: 1.1 cm, K: 0.3 cm
Envanter No: 8527

KÜPE
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
Y: 4.8 cm, G: 0.9 cm
Envanter No: 6374

KÜPE
Buluntu Yeri: Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U: 2,1cm, G:1.1
Envanter No: 12775

YAKA İĞNESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U: 5.5 cm, G: 1.4 cm
Envanter No: 12700

GÖZ BANDI
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
Doğu Roma: MS 1031-1086
Altın
U: 12.2 cm, G: 3.1 cm
Envanter No: 11993

BİLEZİK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Cam
Çap: 4.0cm
Envanter No: Z.B 00.16

HAÇ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Kireçtaşı
Y: 5.6cm, G: 3.6cm
Envanter No: Lİ. 80.54

HAÇ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Tunç
Y: 5.4cm, G: 3.7cm
Envanter No: Lİ. 80.94

HAÇ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Kemik
Y: 2.05cm, G: 1.92cm
Envanter No: Lİ. 80.55

HAÇ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Tunç
U: 8.8cm, G: 6.7cm, K: 0.4cm
Envanter No: ZB. 99.24

ORAK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Demir
U: 21.3cm, G: 2.6cm, K: 1.0cm
Envanter No: ZB. 01.6

HAÇ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Tunç
U: 5.4cm, G: 8.3cm, K: 0.3cm
Envanter No: ZB. 99.23

KANDİL
Buluntu yeri: Apameia Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
U: 10.8cm, Y: 4.2cm, G: 5.8cm
Envanter No: A.P 99.6

KANDİL KALIBI
Buluntu yeri: Apameia Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
U: 10.0cm, Y: 4.0cm, G: 7.0cm
Envanter No: A.P 98.2

KANDİL
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
U: 10.4cm, G: 3.1cm
Envanter No: ZB. 99.7

KANDİL
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
U: 9.75cm, G: 3.5cm
Envanter No: Lİ. 85.147

PİTOS
Buluntu yeri: Lidar Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Çap: 24.2cm, Y. 72.0cm
Envanter No: Lİ. 84.123

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Çap: 27.0cm
Envanter No: ZB. 02.12

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Y: 34.0cm
Envanter No: ZB. 00.2

ÇİFT KULPLU ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Çap: 19.0cm, Y: 24.0cm
Envanter No: ZB. 04.23

TESTİ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Çap: 5.7cm, Y: 16.0cm
Envanter No: ZB. 00.3

ÇİFT KULPLU KÜP
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Y: 39.4cm, G: 30.5cm
Envanter No: ZB. 00.1

TESTİ
Buluntu yeri: Zeytinli Bahçe Höyük
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
Çap: 11.5cm, Y: 13.5cm
Envanter No: ZB. 99.17

VAFTİZ TEKNESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Doğu Roma: MS 1031-1086
Mermer
Çap: 84.0cm, Y: 63.0cm
Envanter No: 53

ASLANLI ÇEŞME
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Doğu Roma: MS 1031-1086
Kireçtaşı
Y: 90.0cm, G: 77.0cm, K: 40.0cm
Envanter No: 44

KADIN HEYKELİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Doğu Roma: MS 1031-1086
Kireçtaşı
Y: 137.0cm, G: 46.0cm
Envanter No: 3661

KAPAKLI LAHİT
Buluntu yeri: Şanlıurfa
Doğu Roma: MS 1031-1086
Kireçtaşı
Y: 112.0cm, G: 200.0cm, K: 78.0cm

KÜVET LAHİT
Buluntu yeri: Hacı Nebi
Doğu Roma: MS 1031-1086
Pişmiş Toprak
U: 120.0 cm, G: 77.0 cm, Y: 47.0
Envanter No: HN. 96.14

ŞANLIURFA
KIZILKOYUN NEKROPOLÜ

İLLÜSTRASYON: FAHRİ PELİT

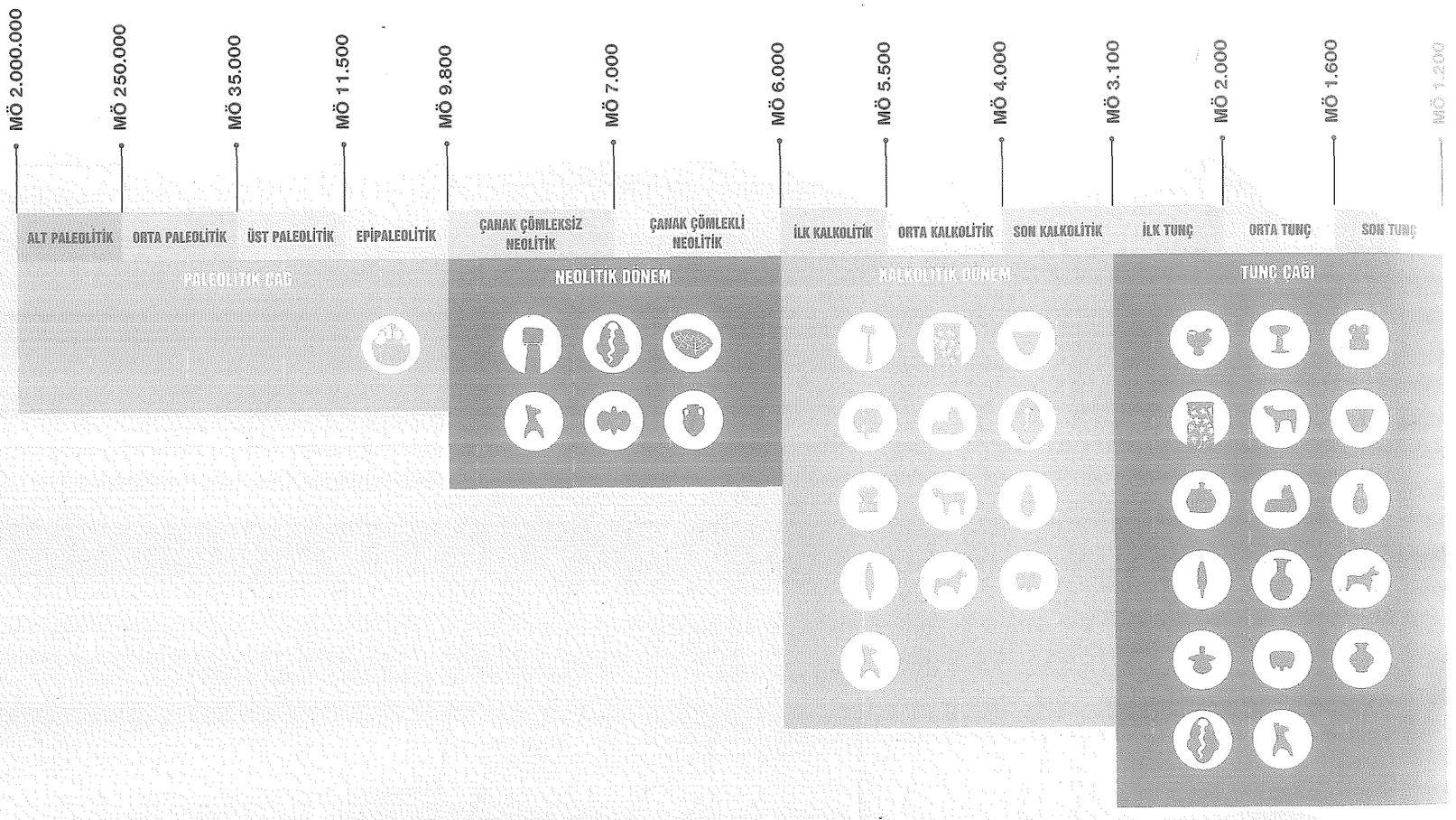

* Dünyada Paleolitik Çağın Başlangıcı, Dolayısı ile İlk Aletlerin Yapımı, MÖ 3.3 Milyon Yıl Öncesine Gitmektedir.
* Haçlı Kontluğu Döneminin Ortaçağ İslami Dönem İçerisinde Verilmesinin Nedeni Genel Kronolojiyi Bozmamak Amaçlıdır.

MÖ 1.200

MÖ 330

MS 244

MS 1031

MS 1086

MS 1922

DEMİR ÇAĞI

HELENİSTİK DÖNEM

ROMA DÖNEMİ

DOĞU ROMA DÖNEMİ

İSLAMİ DÖNEM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

KLASİK İSLAMİ DÖNEM

1. Dört Halife Dönemi (639 - 661)
2. Emeviler Dönemi (661 - 750)
3. Abbasiler Dönemi (750 - 990)
4. Mahalli Emirlikler Dönemi
   - 4.1 Hamdaniler ve Numeyriler (905 - 1104)
   - 4.2 Mervaniler (983 - 1085)

ORTAÇAĞ İSLAMİ DÖNEM

1. Büyük Selçuklular (1087 - 1098)
2. Haçlı Kontluğu Dönemi (1098 - 1144)
3. Zengiler Dönemi (1144 - 1182)
4. Eyyubiler (1182 - 1260)

(Memluklar/Timur Devleti/Akkoyunlular/Karakoyunlular)

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

1. Safevi Devlet Yönetimi (1260 - 1517)
2. Osmanlı Dönemi (1517 - 1922)

FRA
PORTEKİZ
İSPANYA
CEZAYİR

NSA
AVUSTURYA
LİNZ
VİYANA
BUD
MACARİST
İTALYA
ROMA
RUM
NAPOLİ
PARC
PR
SİCİLYA
TUNUS
AKDENİZ
TRABLUS

RUSYA
ERDEL
MOLDOVYA
KIRIM
ÇERKEZ
HAZAR DENİZİ
GÜRCİSTAN
TİFLİS
KARADENİZ
SİNOP
EDİRNE
İSTANBUL
ÜSKÜDAR
AMASYA
TRABZON
TEBRİZ
BURSA
ANKARA
A N A D O L U
AYDIN
KARAMAN
İZMİR
HALEP
M E Z O P O T A M Y A
BAĞDAT
KIBRIS
SURİYE
KUDÜS
ARABİSTAN
İSKENDERİYE
MISIR

İSLAMİ DÖNEM*
MS 639 - 1922

Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde yer alan Urfa, Hz. Ömer zamanında 639 yılında fethedildi. Emeviler ve daha sonra Abbasilerin hâkimiyeti altına girerek bir müddet Mervânîlerin yönetiminde kaldıktan sonra yeniden Doğu Roma İmparatorluğu'nun eline geçti.

1066 yılından itibaren Türk akınlarıyla karşılaşan şehir 1070 yılında Sultan Alparslan tarafından kuşatılsa da alınamadı. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın emirlerinden Bozan, 1087 yılında sultanın emriyle Urfa'yı fethederek Türk hâkimiyeti altına aldı. Fakat Bozan'ın 1094 yılında Tutuş ile yaptığı mücadelede hayatını kaybetmesiyle Suriye Selçuklularının hâkimiyetine giren şehir, Tutuş tarafından Ermeni Thoros'a idare edilmesi için verildi. Ancak Thoros, Tutuş'un ölümünden sonra şehre el koyarak yönetmeye başladı.

Urfa, Birinci Haçlı Seferi esnasında Türklere karşı Haçlıların bölgeye davet edilmesiyle birlikte onların kontrolü altına girdi ve Baudouin de Boulogne tarafından 10 Mart 1098'de Urfa Haçlı Kontluğu kuruldu. Baudouin, bu şekilde Anadolu'da ilk Haçlı Devleti'ni oluştururken Ermeni Thoros'u bertaraf etmekten çekinmedi. Baudouin de Boulogne zamanında (1098-1100) Musul Valisi Kürboğa 3 hafta süreyle (4-25 Mayıs 1098) Urfa'yı kuşatsa da müstahkem surlar sebebiyle şehri ele geçiremedi. Kont Baudouin du Bourg döneminde (1100-1118) Urfa ve Antakya Haçlıları birlikte Türk-İslam dünyasını hedef aldı ve

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

yapılan Harran Savaşı'nda (7 Mayıs 1104) Artuklu Emîri Sökmen ve Musul Valisi Çökürmüş komutasındaki birlikler Haçlıları ağır yenilgiye uğrattı. Bunun sonucunda Baudouin du Bourg, Türklere esir düşerken Haçlılar doğuya doğru ilerleme ümidini kaybetti. Aynı zamanda bu yenilgi Urfa Haçlı Kontluğu'nun 1104-1108 yılları arasında Antakya Haçlı Devleti tarafından idare edilmesine yol açtı. Bu süreçte Urfa 1104 ve 1105 yıllarında iki defa Türk Beyi Çökürmüş, 1106 yılında da Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan tarafından kuşatıldı fakat ele geçirilemedi.

1108 yılında Çavlı tarafından serbest bırakılan Kont Baudouin du Bourg, 1110 yılından itibaren 3 yıl Musul Valisi Mevdûd'un, 1114 yılında da Aksungur el- Porsukî'nin Urfa'yı hedef alan harekâtı ile karşılaştı. Nitekim şehir Kont II. Joscelin de Courtenay (1131-1144) döneminde 24 Aralık 1144 tarihinde Musul ve Haleb hâkimi İmadeddin Zengi tarafından ele geçirilerek buradaki Haçlı Kontluğu'na son verildi. Böylece Anadolu'da ilk kurulan Urfa Haçlı Kontluğu aynı zamanda ilk yıkılan kontluk olarak kayıtlara geçti.

Urfa'nın zabtı haberi Türk-İslam dünyasını sevince boğarken Avrupa ve Doğu'daki Haçlı Devletleri için çok ağır bir darbe oldu. Bu nedenle Avrupa, Urfa'nın kaybı üzerine Türk-İslam dünyasına yönelik İkinci Haçlı Seferi'ni başlattı fakat bu sefer başarısız oldu.

“Urfa'nın zabtı haberi Türk-İslam dünyasını sevince boğarken Avrupa ve Doğu'daki Haçlı Devletleri için çok ağır bir darbe oldu. Bu nedenle Avrupa, Urfa'nın kaybı üzerine Türk-İslam dünyasına yönelik İkinci Haçlı Seferi'ni başlattı fakat bu sefer başarısız oldu.”

Prof. Dr.
Mehmet ÖNAL
Harran Üniversitesi
Arkeoloji Anabilim Dalı

HARRAN ÖRENYERİ

Harran Örenyeri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Şanlıurfa ilinin 44 kilometre. güneyinde Harran ilçesinde yer alır. Kendi adıyla anılan ovanın merkezinde bulunan Harran, Prehistorik dönemden beri ovanın yüzlerce höyüğü içerisinde en önde gelen yerleşme yeridir. Kuzey-güney ve doğu-batı yönlerinden gelen yolların kesiştiği yer konumundadır. Kuzeyinde Anaz Höyüğü, Sultantepe (Huzurina) ve Edessa (Şanlıurfa) kenti bulunur. Güneydoğusunda Şuayip Şehri ve Sogmatar, doğusunda Ras el Ayn (Ceylanpınarı), kuzey batısında Viranşehir (Kontantinapolis) bulunmaktadır.

Eski Assur, Hitit, Yeni Assur, Yeni Babil, Med, Helenistik, Roma, Doğu Roma, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Fatimiler, Numeyriler (1059), Selçuklular (1086), Zengiler, Haçlılar ve Eyyubiler (1182) gibi uygarlıkların yerleşmesine sahne olan Harran 1260 yılı başlarında Moğol hükümdarı Hulagu tarafından işgal edilir. 1272'de ise Moğollar kenti tümüyle yakıp yıkarak, halkını ve zenginliklerini Musul'a ve Mardin'e götürür. Bu olaydan sonra Memlükler Dönemi'nde kısmen yerleşim olsa da Harran bir daha eski önemine kavuşamaz.

Harran tarih boyunca iki kez başkent olmuş önemli bir yerleşim merkezidir:
- Yeni Assur Krallığı'nın başkenti
- Emevi Devleti' nin başkenti
- Cezire bölgesinde Diyar-ı Mudar'ın merkez şehridir.

Mevcut arkeolojik veriler ışığında Harran'ın tarihi Kalkolitik döneme kadar uzanmaktadır. Ebla (MÖ XXIV), Mari (MÖ 2. binyılın ilk yarısı) metinlerinde ve Eski Babil Dönemi, Hitit (Boğazköy), Orta Assur ve Orta Babil Dönemi, Yeni Assur Dönemi, Kültepe ve Mari'de bulunan belgelerde bahsedilen Harran'ın adı (Ha-ra-an, ha-ra-nim, har-ra-na v.b.) yaklaşık 4400 yıldan beri değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Harran'ın adı, Klasik Dönem'de Yunanca Karrai, Karra ve Kharran, Karras, Karrais; Latince'de Charrae, Charra, Carrha, Carrhae, Carrai, Carris, Carrhas, Kharr, Karrenon olarak adlandırılmıştır. Orta Çağ İslam yazarlarının eserlerinde ise kentin adları Harran ve Harraniyye olarak geçmektedir.
Şehrin isminin Arapça'daki sıcaklık anlamındaki Harre kelimesinden geldiği belirtilir. Harran'a, Hz. İbrahim'in amcası ve Hz. Lut'un babası "Haran" tarafından inşa edildiğinden dolayı bu ad verildiği ileri sürülür. Harran adının Kaide dilinde "yol" anlamına geldiği söylenir.

Harran'da Sin tapınağının bulunması tarih çağları boyunca bu kentin kutsal olarak görülmesini sağlamıştır. Krallıklar arasında

yapılan savaşlarda Harran'ın Ay Tanrısı Sin şahit tutulmuştur. Bölgeye gelen krallar, imparatorlar mutlaka bu tapınağı ziyaret etmiştir. Kutsal kitaplarda Hz. İbrahim'in Harran'da ikamet ettiğinden bahsedilmesi bu kenti hoşgörünün merkezine taşımıştır.

Harranlı 400'ün üzerinde bilim insanının varlığı tespit edilmiştir. Bunların çoğu Harran, Bağdat, Rakka ve Halep'te eğitim görmüş ve ders vermiştir. Astronom-filozof, çevirmen Sabit bin Kura, astronom el-Battani; Cabir bin Hayyan; din bilgini Şeyh-ül İslam İbni Teymiyye; hadisçi el-Ruhavi; tıp, felsefe, matamatikçi İbrahim bin Zahrun; hadis, fıkıh, tevsir, tarih alanlarında Yezid el Harrani, Hiram el-Harrani bunlardan birkaçıdır.

HARRAN'IN GÜNÜMÜZDE GÖRÜLEBİLEN KALINTILARI:

a) Surlar:
Harran şehrini bir hendekle birlikte çepeçevre saran şehir surları elips şeklinde 1350x1000 metre. ebadındadır. Yaklaşık 4 kilometre. uzunluğundaki sur, 8m. yüksekliğinde ve 1.50 metre. genişliğindedir. Antik kaynaklardan Yeni Babil, Helenistik, Roma ve Doğu Roma Dönemlerine ait kalesi olduğu bilinmektedir. Fakat, günümüzde görülebilen sur kalıntıları Orta Çağ'a aittir. Surlar molozla doldurulmuş olup, zayıf kireçtaşı ile kaplıdır. Günümüzde görülebilen kapı sayısı altı dır. Bunlar Anadolu Kapısı, Aslanlı Kapı, Bağdat Kapısı, Musul Kapısı, Rakka Kapısı ve Halep Kapısıdır. Düzenli aralıklara sahip 187 adet kare cepheli destek çıkıntısı yer alır. Halep kapısı üzerindeki yazıt 1192 yılına aittir. Savunma amaçlı olarak surlar hendek ile kuşatılmıştır.

Sur duvarının dış yüzleri kesme blok taş, içleri dolgulu olarak inşa edilmiştir. Atkılı Örgülü; her iki yanı kesme blok taş örgülü, arası kesme taş, kaba yontulu, ve moloz taş dolguludur. Surların dış yüzünde ve özellikle burçlarda kesme-yığma taş örgü tekniği, iç yüzde ise daha çok iri birimlerden oluşan yığma taş örgü tekniğinin kullanıldığı gözlenir. Şehir suru kazılarında tarafımızdan Roma Dönemi'ne ait mimari parçalar, kabartma ve Suryanice yazılı heykel parçasına rastlanılmıştır.

Surların dışında yer alan ve günümüzde toprakla dolmuş olan hendeğin eskiden su ile dolu olduğu bilinmektedir. Şehrin güneydoğu köşesinde kesintiye uğrayan surların yerini İçkale tamamlamaktadır. Harran surları günümüzde yer yer yıkılmış olmasına rağmen çepeçevre izlenebilmektedir. Kapılardan sadece Halep Kapısı ayaktadır. Şanlıurfa Müze Müdürlüğü

> **“Klasik Dönem'de Yunanca Karrai, Karra ve Kharran, Karras, Karrais; Latince'de Charrae, Charra, Carrha, Carrhae, Carrai, Carris, Carrhas, Kharr, Karrenon olarak adlandırılmıştır. Orta Çağ İslam yazarlarının eserlerinde ise kentin adları Harran ve Harraniyye olarak geçmektedir.”**

Başkanlığı'nda Harran Arkeoloji bölümü kazı ekibi ile 2012-2013 yıllarında yapılan kazı çalışmalarında şehir surunun batı bölümü tamamen meydana çıkarılıp, restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra ziyaretçinin şehir surunu görebilmesi sağlanmıştır. 2016 yılında da Harran Arkeoloji kazı ekibi tarafından şehir surunun bir bölümü meydana çıkarılmıştır.

b) İçkale

Kentin güneydoğusunda, 130x90 metre. ebadında dörtgenimsi planlıdır. Köşelerinde çokgen kuleleri (11 kenarlı) ve gözetleme kulesi yer alır. Dış duvarları yaklaşık 3 metre. kalınlığındadır. Etrafı bir hendekle çevrilidir. Bu haliyle kent surundan ayrı görünümdedir. İçkalenin tarihi surlardan daha eskiye aittir. Harran İçkalede Hitit Dönemi'ne ait bir kapı aslanı bulunmuştur. İçkale 3 katlıdır. 30 metre. kadar yüksekliktedir. Duvarlar taştan, bazı bölümlerde tonozlarda ve kemerlerde tuğla kullanılmıştır. Katlarda seyirdim yolu, mazgallar, galeri, salon ve burçlar bulunur. Kuzeyinde küçük bir mescit, güneyinde bir hamam yer alır.

Kalenin 4 evreli olduğu düşünülür. Henüz ilk evrenin dönemi bilinememektedir. 2. evre Fatimilerin kenti ele geçirmesinden (1032) sonra, 3. evre 1098 onarımı, 4. evre ise 11. ve 12. yüzyılın sonlarıdır. Kalenin güneyinde aslanlı kapıda Numeyriler Dönemi'ne ait, Kuzeybatı kulesinde ise Memlükler? Dönemi'ne ait kitabeler mevcuttur.

İbn Şeddad, İbn el Verag ve Dimaşki, anılan kalenin önceleri Sabilerin tapınaklarından biri olduğunu belirtmişlerdir. MS 1032'de Sabilere ait tapınak Fatimiler tarafından tahrip edilerek yerine saray inşa edilir. Eyyubiler döneminde de bu saray İçkale'ye dönüştürülmüştür.

a) Ulu Cami

-Anadolu'nun ilk en büyük cami
-Anadolu'nun en zengin taş süslemeli camii
-Şadırvanlı, revaklı en büyük avlulu cami

Cennet ve Cuma Cami adlarıyla anılan Harran Ulu Cami, höyüğün kuzey doğusunda yer alır. Doğu kapısı, mihrabı, avlu kapısı, şadırvanı ve minaresi iyi durumdadır. Cami, kareye yakın plana sahiptir. Harimi, mihrap duvarı boyunca uzanan dört sahınlıdır. 6 kapı ve revaklarla kuşatılmış şadırvanlı, geniş avlulu-dur. Taştan yapılan kare minaresinin üst kısmı tuğladandır. Restore edilen 33.30 metre yüksekliğindeki minaresi ahşap merdivenlidir.

İbn Şeddad, 639'da Harran fethedildiği esnada Ay Tapınağı'nın bulunduğu yere bir cami yapıldığından bahseder. Cami II Mervan tarafından büyük oranda yenilenir. Plan olarak 8. yüzyıl Emevi camilerine benzemesi ve kare planlı minaresi bu dönem-den günümüze kaldığı kabul edilmektedir. Bloom minarenin 830 yılında Abbasiler döneminde inşa edilmiş olacağını ifade eder. İbn Şeddad ve camideki yazıta göre, 12. yüzyılın ortalarında Zengilerden Nurettin tarafından büyük oranda yenilenerek genişletildi. Bugün görülen taş işçiliği ve süslemeler bu yüzyıla aittir. Cami'nin doğu kapısındaki Arapça yazılı 1192 tarihli kitabe bulunur. Cami'nin 4. sahınındaki bir sütun başlığında ise Nurettin Mahmut bin Zengi'nin 1174 yılında bu camiyi restore ettirdiği yazılıdır.

Ulu Cami'ye avludan girişi sağlayan kapıların kemerleri avluya düşmüş haldedir. Bu kemerlerde yoğun süsleme görülür. Kemerlerin yüzeyinde beş sıra bordür bulunur. Birinci bordürde kalın bir şerit şeklinde kıvrımlı asma dalları, ikinci bordür lotus ve yumurta dizisi, 3. ve 4. bordür rumilerden, 5. bordür ise çatallı kıvrık rumilerden oluşur. Ayrıca, avlunun batısında yan yana duran kavisli süslü mimari parçalar durmaktadır. rumilerden ve süslü kıvrım dallarından oluşan bu mamiri parçaların bir kubbeye ait olacağı haklı olarak ifade edilmektedir.

Harran Ulu Cami'nin pembemsi mermer taşlarının tek tek dağlarından getirildiği ifade edilmektedir

d) Höyük:
Yaklaşık 400 metre çapında olan höyük, 25 metre yüksekliğindedir. Prehistorik Dönemlerden MÖ 8. yüzyıla kadar yerleşim gördüğü düşünülmektedir. En üstte Eyyubi kalıntıları ev ve sokaklar mevcuttur. Burada Yeni Babil dönemine ait çivi yazılı tuğlaların devşirme olarak kullanıldığı görülmüştür.

Harran'ın eyalet valileri ve Assur kralının oturduğu sarayın olduğu yer muhtemelen höyük olmalıdır.

e) Konik Kubbeli Evler:
Harran'ın yazın 45 dereceye ulaşan sıcağından korunmak için arı kovanı biçiminde konik kubbeli ev mimarisi oluşmuştur. Neolitik Dönem'den beri bu bölgede bu ev tipi (Arpaçiah, Tel Halaf v.b.) tercih edilmiştir. Günümüzden 250 yıl önce yapıldığı düşünülen Harran'daki konik kubbeli evler, yazları serin, kışları ise ılık bir mekan oluşturmaktadır. Bu kubbelerin tepesinde bırakılan açıklık odanın ışık ve hava almasını sağlamayarak baca işlevi de görür.
Günümüzde Harran Örenyeri sur içinde yaklaşık 30 adet konik kubbeli ev mevcuttur. Bunlardan iki tanesi özel olarak bir tanesi de Harran Kaymakamlığı tarafından gelen ziyaretçilere yönelik kültür evi olarak işletilmektedir.

f) Hayat-ı Harrani Cami ve Türbesi
Şehrin batısında ve surların yakınındadır. Kenti 12. Yüzyılda ziyaret eden İbn Cübeyr, burada küçük bir mescit ve şeyh Hayat'ın evinin bulunduğunu belirtir. Caminin kapı üstü kitabesinde türbenin Şeyh Hayat'ın oğlu Ömer tarafından Miladi 1196 tarihinde yapıldığı yazılıdır. Cami eyvanındaki Miladi 1638 yılında türbeye vakıfta bulunulduğu, Cami iç duvarındaki kitabede ise Miladi 1755'de tamir edildiği yazılmıştır.

6. HARRAN'DA YAPILAN KAZI ÇALIŞMALARI
İngiliz Arkeoloji Ensitüsü tarafından 1950-51, 1956 ve 1959 yıllarında S.Lloyd, W.Brice, D.S.Rice ve J.B.Segal'ın katılımıyla Harran'da Ulu Cami, İçkale ve Höyük'de kazı çalışmaları yapılır. Höyüğün doğusunda açılan derin sondajda Eyyubiler Dönemi'nden Eski Tunç Çağı'na kadar kalıntılara rastlanılır. D.S.Rice tarafından İçkale'de yapılan kazı çalışmasında köpek kabartmalı güney kapısı, madeni kaplar, Ulu Cami'de ise Yeni Babil kralı Nabonidus steli bulunur. Ayrıca, Harran'ın topografik planı ile içkale ve Camii'nin plan ve çizimleri de yapılmıştır. 1959'da Höyük'de yaptığı 13 metre derinliğindeki sondajda Orta Çağ'dan Eski Tunç Çağı'na kadar kalıntıya rastlamıştır.

Harran'da Türk kazıları 1983 yılında Dr. Nurettin Yardımcı tarafından başlatılmıştır. 1983-2011 yıllarında Dr.Nurettin Yardımcı, Harran Örenyeri'nde Höyük, İçkale, sur ve Ulu Cami'de kazı çalışmaları yapar. Höyüğün üst tabakalarında yaptığı çalışmalarda MS 7-13. yüzyıllara ait evler, sokaklar v.b. kente ait kalıntıları meydana çıkarır. Ulu Cami'nin planını tam olarak elde ederek, Ulu Camii'nin güneyinde çarşıya ait sokaklar ve dükkanlara rastlar. Şehir surunda yer alan Halep kapısı ile Ulu Camii'nin doğu duvarının restorasyonunun yapılmasını sağlar. Harran çevresinde de araştırmalar yapar, höyük ve yerleşimlerin kültür envanterini hazırlar ve yayınlar. Ayrıca, Harran'ın 1 kilometre batısında bulunan Tel İdris yerleşiminde yaptığı kazılarda Halaf Dönemi ve MÖ 7. binyıla uzanan çanak çömlek parçaları de bulmuştur.
2012-2013 yılında Şanlıurfa Müze Müdürü Başkanlığı'nda şehir surunda, İçkale'de ve Ulu Cami çevresinde koruma ve onarıma yönelik kazı ve temizlik çalışmaları yapılmıştır.

2014 yılından itibaren Harran örenyeri Kazı çalışmaları Bakanlar Kurulu Kararıyla Harran Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Mehmet Önal ve ekibi tarafından sürdürülmektedir. 2014 yılı çalışmasında İbn Şeddat'ın bahsettiği on dört hamamdan birine, 2015 yılında Ulu Cami'nin doğusunda bir bedesten ve İslam mimarisine ait Anadolu'nun ilk umumi helalarına, İçkale'de Barbakan yapısı meydana çıkarıldı. 2016 yılında ise her iki yanı dükkan dizili tonozlu yol ile İçkale'de ikinci bir hamama rastlanıldı. Ayrıca, şehir surunda Aramicenin Urfa lehçesinden türeyen ve Süryani alfabesi (Estrangelo) ile yazılan bir yazıt bulundu.

Ay tanrısı Sin tapınağıyla yıldız ve gezegenler üzerine kurulan inanç merkezi, okulları ve çok sayıda bilim insanıyla ise ilim merkezi olan ticaret kenti Harran, Prehistorik Çağlardan Eyyubiler dönemine kadar yerleşim gören devasa höyüğü, üç katlı, çok mekanlı odalı görkemli iç kalesi (kale-saray), destek çıkıntılı 4,5 kilometre uzunluğundaki şehir surları, Anadolu'nun ilk en büyük cami, en zengin taş süslemeli cami ve şadırvanlı, revaklı en büyük avlulu cami olan Ulu Camisi ve Yontma Taş Çağı'ndan beri süregelen konik kubbeli evleriyle Mezopotamya'nın kendi adıyla anılan uygarlıklar beşiği ovasında, eflatundan sarıya rengarenk yerel kıyafetli insanlarıyla yaşayan müzedir.

Harran'ın hava fotoğrafı, 1984

Harran'ın hava fotoğrafı, 1984

İçkale'nin görünümü.

Halep kapısı ve Şehir surunun görünümü.

KOLYE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
U: 3.98cm, G: 0.33cm
Envanter No: Lİ. 79.38

YÜZÜK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Cam
K: 0.4cm, Çap: 2.08cm
Envanter No: Lİ. 79.67

Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır

KOLYE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
U: 2.82cm, G: 2.07cm
Envanter No: Lİ. 79.37

YÜZÜK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
G: 0.1cm, Çap:2.4cm
Envanter No: Lİ. 80.96

BİLEZİK (BİR ÇİFT)
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
Çap:4,4 cm - 4,9cm
Envanter No: Lİ. 80.58

BONCUK DİZİSİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Fayans
U: 1.2cm, G: 1.1cm
Envanter No: Lİ. 80.124

BİLEZİK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
G: 1.6cm, Çap:5.44cm
Envanter No: Lİ. 80.57

BONCUK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Yeşil Taş/Siyah Cam
U: 14.0cm
Envanter No: Lİ. 79.60

Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır

BİLEZİK
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Cam
K: 1.0cm, Çap:10.3cm
Envanter No: HR. 91.8

BİLEZİK
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Gümüş
K: 0.1cm, G: 1.4cm, Çap:5.8cm
Envanter No: HR. 84.76

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

KAPI HALKASI
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
K: 2.0cm, Çap:7.2cm
Envanter No: HR. 84.81

ÇAN
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
Y: 4.4cm, Çap:4.7cm
Envanter No: Lİ. 80.108

MUSKALIK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Gümüş
U:4,3 cm, Çap: 0.9
Envanter No: Lİ. 80.59

İĞNE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
U: 9.3cm
Envanter No: Lİ. 79.34

FİBULA
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
U: 4.2cm, K:0.6cm
Envanter No: Lİ. 80.106

ALET PARÇASI
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Kemik
U: 8.24cm, K:1.8cm
Envanter No: Lİ. 79.53

Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır

MEŞALE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
U: 30.0cm, G: 9.0cm
Envanter No: Lİ. 80.47

CIMBIZ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
U: 6.2cm, G:0.7cm, K:0.2cm
Envanter No: HR. 84.78

MAŞA
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Tunç
Y: 8.7cm, G:1.9cm, K:0.9cm
Envanter No: HR. 85.43

OYUN TAŞI VEYA BASKI KALIBI
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 2.5cm, G:1.7cm, Çap:2.6cm
Envanter No: HR. 84.8

ZAR
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Kemik
Y: 0.9cm, G:0.9cm, K:0.9cm
Envanter No: HR. 85.48

KANDİL
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 3.4cm, U:8.4cm
Envanter No: Lİ. 82.166

YAĞDANLIK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Kemik
Çap:8.4cm
Envanter No: Lİ. 79.87

KANDİL
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 3.7cm, U:8.6cm
Envanter No: Lİ. 79.73

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

SIRLI KANDİL
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
P.T
Y:4.5cm, Çap:11.0cm
Envanter No: HR. 86.25

KANDİL
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 4.0cm, G:9.0cm, U:9.0cm
Envanter No: 4749

KANDİL
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
U: 9.5cm, G:8.5cm, K:4.7cm
Envanter No: HR. 84.57

KANDİL
Buluntu yeri: Şanlıurfa/Satın Alma
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 4.0cm, G:8.0cm, U:9.0cm
Envanter No: 4750

TENCERE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 20.0cm, Çap: 9.0cm
Envanter No: Lİ. 80.161

ÇÖMLEK
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 28.3cm, Çap: 32.0cm
Envanter No: Lİ. 81.510

KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 8.5cm, Çap: 28.0cm
Envanter No: Lİ. 80.6

TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 20.5cm, Çap: 13.8cm
Envanter No: Lİ. 84.126

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır

SGRAFITTO KASE
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 8.0cm, Çap: 23.5cm
Envanter No: Lİ. 79.83

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

TEK KULPLU TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 53.0cm, Çap: 12.5cm
Envanter No: Lİ. 79.76

YONCA AĞIZLI TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 25.0cm, Çap: 7.9cm
Envanter No: Lİ. 80.43

TEK KULPLU TESTİ
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 57.5cm, Çap: 26.4cm
Envanter No: Lİ. 79.79

MATARA FORMLU KAP
Buluntu yeri: Lidar Höyük
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 34.3cm, Çap: 23.0cm
Envanter No: Lİ. 80.159

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır

TESTİ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 23.4cm, Çap: 18.1cm,
Envanter No: HR. 06.12

TESTİ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 18.0cm, Çap: 13.3cm
Envanter No: HR. 85.54

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

MİNYATÜR TESTİ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 7.0cm, U:3.0cm, Çap:6.1cm
Envanter No: HR.84.55

MİNYATÜR TESTİ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 8.2cm, Çap: 7.1cm
Envanter No: HR. 83.8

VAZO
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 34.5cm, Çap: 14.5cm
Envanter No: HR. 84.48

ÇİFT KULPLU KAP
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 17.6cm, Çap: 17.0cm,
Envanter No: HR. 86.22

HUNİ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 30.0cm, Çap: 22.5cm
Envanter No: HR. 84.49

SIRLI VAZO
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 12.2cm, Çap: 10.5cm,
Envanter No: HR. 85.51

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır

BARDAK PARÇASI
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Cam
U: 7.1cm, G: 5.5cm, K:0.5cm
Envanter No: HR. 86.35

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

CIVA KABI
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 8.4cm, G: 6.0cm
Envanter No: HR. 84.1

SERAMİK PARÇASI
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
U: 6.5cm, G: 3.6cm, K:0.5cm
Envanter No: HR. 85.42

BARDAK PARÇASI
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Cam
U: 6.0cm, G: 4.6cm,
Envanter No: HR. 87.38

SIRLI KASE DİBİ
Buluntu yeri: Harran
İslami: MS 639 - 1922
Pişmiş Toprak
Y: 3.5cm, Çap: 7.6cm
Envanter No: HR. 84.28

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

SÜTUN KAİDESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:67.0 cm, G: 50.0, K:55.0cm
Envanter No: 33

SÜTUN KAİDESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:45.0 cm, G: 124.0
Envanter No: 34

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

SÜTUN KAİDESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:67.0 cm, G: 90.0
Envanter No: 25

SÜTUN KAİDESİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:41.0 cm, G: 63.0, U:60.0cm
Envanter No: 39

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:15.0 cm, G: 56.0, U:69.0cm
Envanter No: 11

Düşürdüm bir metn-i tarih Rumi hin-i inşada
Açıkdır cümle nasa bu kapı bab-ı hükümetdir

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:123.5 cm, G: 61.0, K:21.8cm

KİTABE
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y: 52.0cm, G:35.0cm
Envanter No:3658

Yakubi Patriği Mar İğnatius, 1869 yılında Allah'ın izniyle buraya geldi. O Petrus ile Paulus'un 29 Haziran'daki büyük yortusunda, bu Mar Circis Kilisesi'ndeki taşın ve kutsanmış yağın ithafıyla vaftizi yeniledi. Saf kutsanmış yağın takdis merasimi esnasında bir mucize meydana geldi. Su sarnıcındaki (su) kilisenin avlusundaki vaftiz kurnasına sıçradı. Bu harika (olay) bütün insanlar ve Hıristiyan ahali tarafından görüldüğünde, (onlar) sevindiler ve bağırarak "elhamdulillah dediler.

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y:74.9 cm, G: 48.8, K:13.9cm

Lütf İdup bir Fatiha İle ruhumu şâd ideler
Kabrimin viranesin Ma'mur abad ideler
Rahmetle İğnatius'u Yad edin İhvan-ı din
Bargah- Hakda makbul Ola a'mali hemin.

Miladi sene 1900, 16 Nisan

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y: 77.3cm, G:9.7cm

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 1268
Kireçtaşı
Y: 42.8cm, G:81.5cm K:13.4cm

Cenab-ı Sakıb Efendi her du 'alemde
Behişt eyleye tevfikini refik-i huda
Şu hanelerle şu eyvan-ı revnak efzanın
Bu tarh-ı nevle müceddid kamusun etti bina
Sefalarla otura kendisi hem evladı
içinde görmeyeler hiç ğam ve keder asla
Görünce fatır-ı 'Ademi'ye düşürdü bir tarih
Heman bu haneyı ma'mur eyleye Mevla

Sene 1268

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y: 22.0cm, G:30.0cm

Üst Karşı Taraf: Lailahe illallah Muhammedun resulullah
Üst: Lailahe illallah İbrahim Halilullah
Alt: Kim Bana İhlas ile etse dua, ona mahşerde şefi' Mustafa

MEZAR TAŞI
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y: 143.5cm, G:42.0cm

ASLAN TERBİYECİSİ
Buluntu yeri: Şanlıurfa
İslami: MS 639 - 1922
Kireçtaşı
Y: 84.0cm, G:47.0cm, U: 480.0cm
Envanter No: 54

* Dönemlendirmede Başlangıç Olarak Klasik İslami Dönem Esas Alınmıştır.

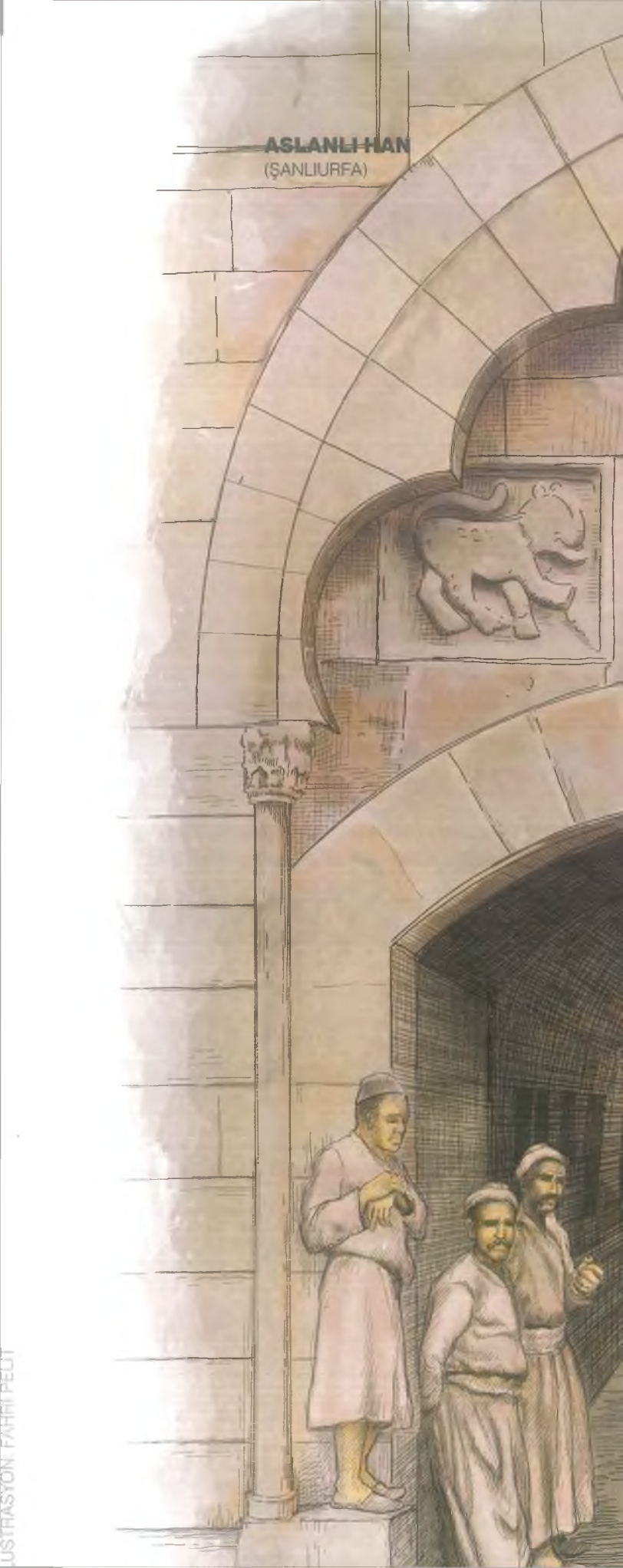

ASLANLI HAN
(ŞANLIURFA)

İLLÜSTRASYON: FAHRİ PELİT

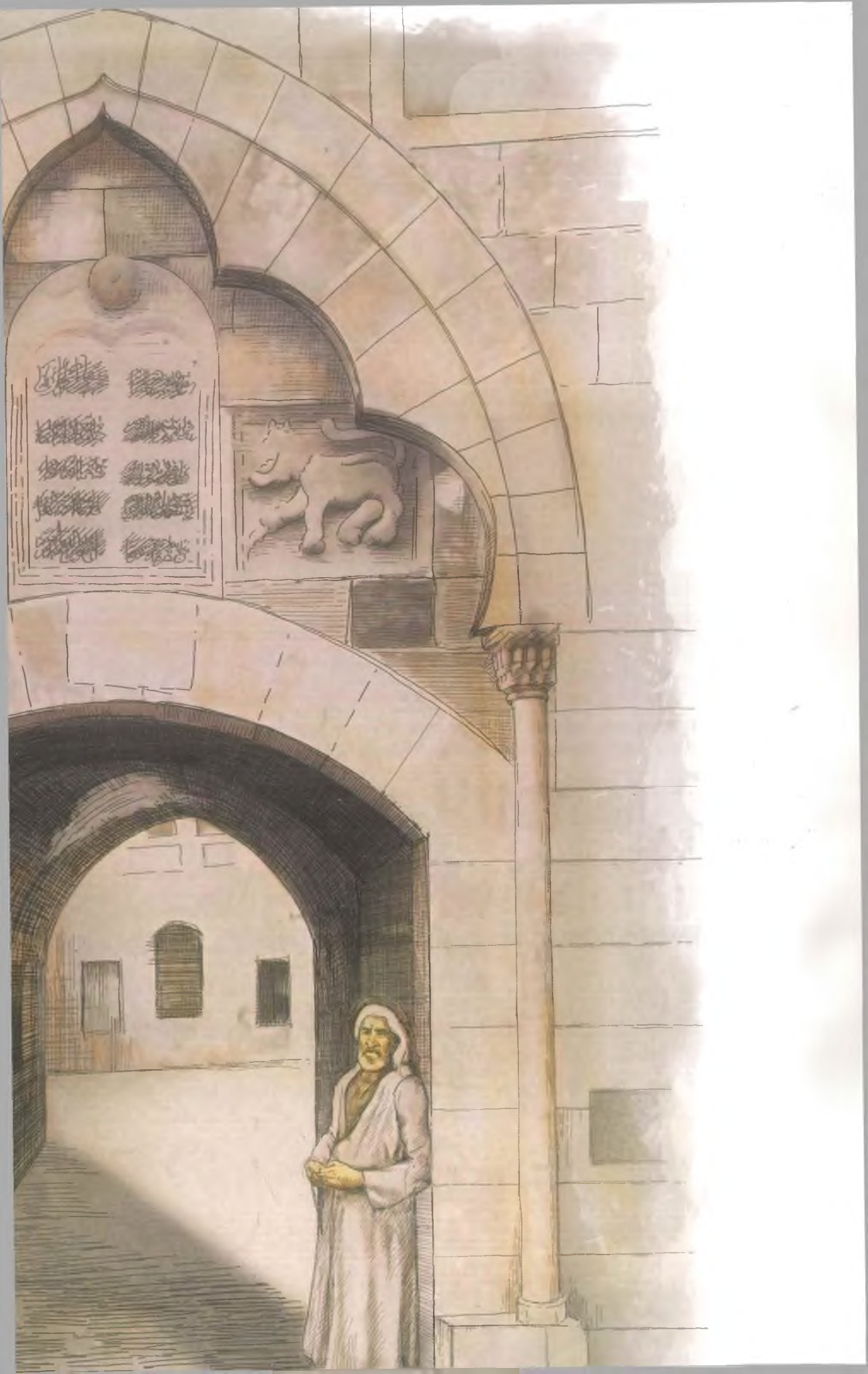

BALIKLIGÖL
(ŞANLIURFA)

قُلْنَـــا
يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْـــرَاهِيمَ

Ey ATEŞ!
İBRAHIM için **SERİNLİK** ve **ESENLİK** ol! dedik.
ENBİYA-69

FOTOĞRAF: YASIN KÜÇÜK

ŞANLIURFA MÜZESİ,
PEYGAMBERLER SALONU SİNEVİZYONU

ŞANLIURFA MÜZESİ
İSLAMİ DÖNEM
HARRAN KÜMBET EVLERİ ÖRNEĞİ
(DIŞ KISIM)

ŞANLIURFA MÜZESİ
İSLAMİ DÖNEM
HARRAN KÜMBET EVLERİ ÖRNEĞİ
(İÇ KISIM)

ŞANLIURFA MÜZESİ,
LİDAR HÖYÜK MUTFAK CANLANDIRMASI

ŞANLIURFA MÜZESİ,
NEOLİTİK DÖNEM SALONU

ŞANLIURFA MÜZESİ,
NEOLİTİK DÖNEM SALONU

ŞANLIURFA MÜZESİ,
NEVALİ ÇORİ TAPINAĞI
(ORJİNAL)

ŞANLIURFA MÜZESİ,
TUNÇ ÇAĞI SALONU

ŞANLIURFA MÜZESİ
ROMA DÖNEMİ SALONU

KARACADAĞ